

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος (ΨΕΒΕ)

**Ψυχολογία και Εκπαίδευση:
Σύγχρονοι Προσανατολισμοί και Εφαρμογές**

9-11 Οκτωβρίου 2015

Συνεδριακό Κέντρο «Κάρολος Παπούλιας»
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΨΕΒΕ)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

προφοιήψεις συνεδρίου

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος (ΨΕΒΕ)

**Ψυχολογία και Εκπαίδευση:
Σύγχρονοι Προσανατολισμοί και Εφαρμογές**

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος (ΨΕΒΕ)

**Ψυχολογία και Εκπαίδευση:
Σύγχρονοι Προσανατολισμοί και Εφαρμογές**

περιλήψεις

επιμέλεια

Ελένη Ζιώρη

Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου

Έφη Κατσαδήμα

Μάγδα Ντίνου

Γεωργία Παπαντωνίου

Στάθης Παπασταθόπουλος

Ιωάννινα 2015

Εναρκτήρια Ομιλία

**Η Θρησκευτικότητα στο φως ευρημάτων
Νευροεπιστήμης, Εξελικτικής Ψυχολογίας**

Λ. Χουσιάδας

*Ομότιμος Καθηγητής Τμήματος Ψυχολογίας
Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

Το ενδιαφέρον για τις σχέσεις επιστήμης και θρησκείας παραμένει πάντοτε επίκαιρο. Συχνά στο παρελθόν ήταν σχέσεις σύγκρουσης. Ενδεχομένως μπορεί και να συνεχίζονται ακόμη ως σήμερα. Παράλληλα όμως, στην εποχή μας σημειώνονται προσπάθειες αλληλοκατανόησης, αλληλοσυμπλήρωσης ακόμη και συνεργασίας. Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται μεταξύ αυτών. Επιστήμη και θρησκεία έχουν στόχους κοινούς γύρω από τον άνθρωπο. Η προσέγγισή τους όμως είναι διαφορετική. Εργαλεία της επιστημονικής έρευνας είναι η συστηματική παρατήρηση και η προσπάθεια εμπειρικής επαλήθευσης («κοσμική προσέγγιση»). Από την άλλη μεριά, η θρησκευτική έρευνα έχει ως ουσιαστικό θεμέλιο και ως οδηγό την πίστη. Δέχεται την ύπαρξη και επέκτεινα πραγματικότητας όπως και την ύπαρξη Θεού-Δημιουργού «ορατών τε και αοράτων». Θρησκεία χωρίς πίστη δεν νοείται («θεολογική προσέγγιση»). Από τις δύο επιστήμες του θέματός μας, τα ευρήματα της Νευροεπιστήμης –με τη συμβολή των νευροαπεικονιστικών μεθόδων, έχουν εντοπίσει τις περιοχές και τους μηχανισμούς του εγκεφάλου, οι οποίοι συνδέονται με συγκεκριμένες κάθε λογής εμπειρίες και ανθρώπινες συμπεριφορές. Ανάμεσα σε αυτές περιλαμβάνονται η θρησκευτικότητα, η πίστη, η πνευματικότητα. Οι άρρηκτες σχέσεις βιολογικών μηχανισμών και ψυχικών καταστάσεων βοηθούν στη βελτιωμένη θεώρηση του «δυϊσμού». Τα ευρήματα και οι θεωρίες της Εξελικτικής Ψυχολογίας (Evolutionary Psychology), από την άλλη μεριά, δείχνουν συνεχή παρουσία επί χιλιετηρίδες της θρησκευτικότητας, η οποία κλονίζει τη θέση ότι είναι προϊόν επιδράσεων της οργανωμένης κοινωνίας. Ακόμη, ισχυροποιεί τη θέση όσων υποστηρίζουν ότι αποτελεί ουσιαστικό συστατικό της ανθρώπινης φύσης. Όπως έγραψε ο William James στις αρχές του 20ου αιώνα «Όλοι μας οι ενθουσιασμοί και όλες μας οι ψυχρότητες, οι λαχτάρες και οι αγωνίες μας, τα ερωτήματα και οι θρησκευτικές μας πεποιθήσεις... έχουν όλα οργανικά θεμέλια».

Προσκεκλημένες Ομιλίες

Προσκεκλημένη Ομιλία 1

Self-Regulation Pedagogies and Performance: Learners and Teachers Perspective

Bracha Kramarski

Associate Professor, School of Education, Bar Ilan University, Israel

With increasing calls for self-regulated learning (SRL) that allows students to become actively engaged, many students still lack effective SRL even at postsecondary levels. SRL refers to self-generated thoughts, feelings, and actions while attaining personal goals (Zimmerman, 2008). SRL pedagogies play an important role in enabling teachers to explicitly model the use of SRL for students. SRL pedagogies have been broadly examined in the educational research arena. Among these methods, IMPROVE is the method that has been most widely studied. Rooted in solid social cognitive theories, IMPROVE has established itself as an evidence-based practical method in mathematics instruction (Mevarech & Kramarski, 1997; 2014). In IMPROVE, self-directed questions act as scaffold thinking for- (i) **Comprehension** ("What is the problem all about?"), (ii) **Connection** ("Have I solved problems like that before?"), (iii) **Strategy** ("What/How and When should I select/implement the strategy?"; "Why?") and (iv) **Reflection** ("Does the solution make sense?"; "How can I solve it in another way?", "Why?"). Research findings show that IMPROVE pedagogy is: (i) Effective across all educational levels from kindergarten to primary and secondary schools, and teacher education. (ii) Easily used in different domains (e.g., science, reading, socio- emotion context), since the self-addressed questioning is generic. (iii) Platform free, it can be embedded in various learning environments, including co-operative learning or technology. Among the many findings of the program, IMPROVE's effects on students' cognitive and emotional development and teachers' professional growth will be presented. In particular, the interplay between teachers' and students' outcomes on SRL and performance in mathematics will be illustrated. Future directions and practical implications will be discussed.

Προσκεκλημένη Ομιλία 2

Η προτίμηση χεριού ως παράγοντας διαφοροποιήσεων στην ανάπτυξη ικανοτήτων και την εμφάνιση διαταραχών

Φίλιππος Βλάχος

Καθηγητής

Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Ειδικής Αγωγής, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η σχέση της προτίμησης χεριού με την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων, τη νοημοσύνη, και την εκπαιδευτική επίδοση, έχει προσελκύσει τη μεγάλη προσοχή της επιστημονικής κοινότητας και έχει προσεγγιστεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον από εκπαιδευτικούς κάτω από το βάρος των αρνητικών -επί πολλές εκατοντάδες χρόνια- αντιλήψεων που ακολουθούσαν τη χρήση του αριστερού χεριού, αλλά και των πιο σύγχρονων απόψεων που συσχετίζουν την αριστεροχειρία με μαθησιακές δυσκολίες και άλλες αναπτυξιακές διαταραχές. Σε αυτή την ομιλία θα εμβαθύνουμε αρχικά στη σχέση της προτίμησης χεριού με την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων, καθώς και στις πιθανές διακυμάνσεις αυτής της σχέσης κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης, μέσα από τη συγκριτική μελέτη της οπτικοκινητικής ανάπτυξης σε δεξιόχειρα κι αριστερόχειρα άτομα. Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ερευνών μας που διαπίστωσαν διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των οπτικοκινητικών δεξιοτήτων ανάμεσα σε διαφορετικές ως προς την προτίμηση χεριού ομάδες, ευρήματα που υποδηλώνουν διαφορές στους ρυθμούς ωρίμανσης εγκεφαλικών δομών και επιτρέπουν διαφορετικούς βαθμούς συνεργασίας των εγκεφαλικών ημισφαιρίων και σιγά-σιγά τη λειτουργική αρτιότητα του εγκεφάλου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται έρευνές μας που βρήκαν αυξημένα ποσοστά μη-δεξιοχειρίας σε άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές. Η ιδιαίτερη εκπαιδευτική αξία των αποτελεσμάτων μας έγκειται στο ότι αριστερόχειρα, δεξιόχειρα και αμφίχειρα άτομα έχουν διαφορετικές δυνατότητες σε διαφορετικά στάδια της ανάπτυξης και παρουσιάζουν ποικίλες διαφοροποιήσεις, τόσο κατά τη γνωστική τους ανάπτυξη όσο και κατά την ανάπτυξη ειδικών ικανοτήτων, οι οποίες πολλές φορές αντανakλούν σε διάφορες όψεις της ακαδημαϊκής τους επίδοσης. Γονείς και εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι και κατάλληλα ενημερωμένοι για τους ιδιαίτερους ρυθμούς μάθησης δεξιόχειρων και αριστερόχειρων παιδιών, να απαιτούν από τα παιδιά πράγματα που συμφωνούν με τις δυνατότητές τους, να εκμεταλλεύονται τις ιδιαίτερες περιόδους έντονης ανάπτυξης των ικανοτήτων τους και να τους παρέχουν τα κατάλληλα μέσα και το βέλτιστο εκπαιδευτικό περιβάλλον για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους.

Προσκεκλημένη Ομιλία 3

Μετασχηματίζοντας το Πρότυπο Μάθησης στην Εκπαίδευση: Μια προσέγγιση Συνεργατικής Μάθησης και Αναστοχαστικού Σχεδιασμού

Μαρία Σακελλαρίου

Αν. Καθηγήτρια

Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η Μετασχηματιστική Παιδαγωγική βασίζεται στην επίγνωση της σύγχρονης κοινωνίας, των δεξιοτήτων και γνώσεων που χρειάζονται οι νέοι για να ενταχθούν παραγωγικά στην «οικονομία της γνώσης», να γίνουν ενεργοί πολίτες σε μια παγκοσμιοποιημένη, κοσμοπολίτικη κοινωνία και να εξελιχθούν σε ισορροπημένες προσωπικότητες σε μια κοινωνία που προσφέρει υπερπληθώρα επιλογών (Kalantzis & Cope 2013; Sakellariou, 2012, 2013). Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν νέα χωροθέτηση της μάθησης, νέες μορφές/ροές διαλόγου & επικοινωνίας, νέες διϋποκειμενικές σχέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει ως ανάγκη ο μετασχηματισμός του προτύπου της μάθησης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, αφού τα παραδοσιακά μοντέλα εκπαίδευσης δεν αποδίδουν και χρειάζονται διαδραστικές, συνεργατικές και αναστοχαστικές κοινότητες ομότιμης μάθησης (Wenger, 1998) και παραγωγή νέας επαγγελματικής μάθησης (Cochran-Smith & Lytle, 1993; Darling-Hammond, 1993; Fishman & McCarthy, 2000; Hargreaves, 1994; McLaughlin & Talbert, 1993). Τα ακαδημαϊκά έτη 2012-2015, 767 φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στο πλαίσιο της υποχρεωτικής Πρακτικής Άσκησης εκπαιδεύτηκαν με τη *Μάθηση μέσω Σχεδιασμού* (Kalantzis & Cope, 2013), η οποία αποβλέπει στον διαφοροποιημένο παιδαγωγικό σχεδιασμό μέσα από έρευνα δράσης, με τους εκπαιδευτικούς να είναι δρώντα πρόσωπα (Carr & Kemmis, 1986; Mills, 2009; Noffke & Somekh, 2009), εναρμονίζοντας συγχρόνως διαδικασίες τεκμηρίωσης/σχεδιασμού και με τη χρήση κοινωνικής δικτύωσης Web «2.0». Οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί σχεδίασαν με συνεργατικό τρόπο πάνω από 350 σχέδια διδασκαλίας, δίδαξαν σε δυάδες μάθησης, παρατήρησαν την εφαρμογή του σχεδιασμού στην πράξη και αναστοχάστηκαν πάνω σε πραγματικά ζητήματα που προέκυψαν από τη διδασκαλία.

(www.earlychildhoodpedagogy.gr/symposia & www.earlychildhoodpedagogy.gr).

Στην εισήγησή μας θα επικεντρωθούμε στην αποστολή της *Μετασχηματιστικής Εκπαίδευσης* και στις βασικές διαστάσεις που αλλάζουν το πρότυπο της μάθησης στην εκπαίδευση και θα παρουσιάσουμε τα ερευνητικά αποτελέσματα για τα ακαδημαϊκά έτη 2012-2015 από 767 φοιτητές του Π.Τ.Ν. που συμμετείχαν στην έρευνα στην φάση του σχεδιασμού και του αναστοχασμού. Στη συγκριτική παράθεση των δεδομένων (SPSS – κλίμακες Likert - σύγκριση Μ.Ο.) διερευνήθηκαν δύο βασικά ερωτήματα: Α. Πώς ενθαρρύνεται η ομότιμη μάθηση και η συνεργατικότητα στο στάδιο του σχεδιασμού και του αναστοχασμού και Β. Πώς εμπεδώνεται ο ρόλος του μελλοντικού εκπαιδευτικού ως σχεδιαστή παιδαγωγικών ρεπερτορίων με την «ύφανση» διαφορετικών τύπων μάθησης.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1

Η κοινωνικοπολιτισμική θεωρία της δραστηριότητας ως ένα εφικτό παράδειγμα μετασχηματισμού του σχολείου για την ενίσχυση όλων των ταυτοτήτων, με εργαλείο τη διδασκαλία των φυσικών/περιβαλλοντικών επιστημών

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Κ. Πλακίτση

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζητήτρια: Σ. Μαντόγλου

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η αναδυόμενη ερευνητική ατζέντα στο χώρο της Κοινωνικής Ψυχολογίας αφορά σε έννοιες όπως μειονότητα, ταυτότητα, κοινωνική μνήμη, κοινωνική λήθη, μειονοτικά κοινωνικά υποκείμενα, στρατηγικές και τεχνικές «διαγραφής» και αποσιώπησης. Αντίστοιχα, στο σύγχρονο σχολείο ανάγεται ως αδήριτη αναγκαιότητα η διαχείριση των παραπάνω με στόχο την κοινωνική συνοχή και την εκπαίδευση για όλους. Η υπόθεση που συζητείται στο συμπόσιο είναι ότι η κοινωνικοπολιτισμική θεωρία της δραστηριότητας μπορεί να αποτελέσει ένα εφικτό παράδειγμα για την κοινωνική βελτιστοποίηση του σχολείου ως οργανισμού, έτσι ώστε να απαντά σε πραγματικές κοινωνικές ανάγκες που καθορίζονται από τις διαφορετικές ταυτότητες. Ως εργαλείο και πεδίο εφαρμογής προτείνεται η Διδακτική της επιστήμης/τεχνολογίας και του περιβάλλοντος, και τεκμηριώνεται πως η διδασκαλία αειφορικών ζητημάτων μπορεί να έχει ισχυρό διαμεσολαβητικό ρόλο προς μία συμμετοχική και λιγότερο ιεραρχική εκπαίδευση. Επιστήμονες από το χώρο της Κοινωνικής Ψυχολογίας, των Θετικών Επιστημών και της Διδακτικής των Φυσικών/Περιβαλλοντικών Επιστημών ενώνουν τις δυνάμεις τους σε μια κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση της αειφορίας στο σχολείο.

Μειονοτικές ταυτότητες και κοινωνική λήθη

Σ. Μαντόγλου

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Στην ιστορία της ανθρωπότητας πάντα υπήρχαν κυρίαρχα και κυριαρχημένα κοινωνικά υποκείμενα. Τα πρώτα είναι αυτά που κατασκευάζουν, διαδίδουν και ελέγχουν το σύστημα αξιών, πεποιθήσεων, τυπικών ή άτυπων κανόνων και ιδεών σ' ένα συγκεκριμένο χωρο-χρονικό πλαίσιο, ενώ τα δεύτερα είτε υφίστανται την επικυριαρχία των πρώτων είτε καταδιώκονται είτε περιέρχονται στη λήθη. Αναφερόμαστε στην κοινωνική διάσταση της λήθης -και όχι σε μια παθολογία της μνήμης-, η οποία παραπέμπει σε μια επιλογή του παρελθόντος: μιας «καλής» και μιας «κακής» μνήμης. Η «κακή» μνήμη χαρακτηρίζεται και ως κοινωνική λήθη, η οποία ωστόσο έχει άρρητο και ακούσιο μνημονικό περιεχόμενο, το οποίο διαχειρίζεται στρατηγικά η πλειονοτική «καλή» μνήμη, μέσω της λογοκρισίας, των συλλογικών «αμνησιών» και των σιωπών των μειονοτικών ταυτοτήτων. Οι νικητές, οι πλούσιοι, οι άνδρες, οι ετεροφυλόφιλοι, οι ενήλικες, οι υγιείς, οι άσπροι, οι εργοδότες, οι γηγενείς, οι επώνυμοι... ανήκουν στις πλειονοτικές ταυτότητες μνήμης, ενώ οι ηττημένοι, οι φτωχοί, οι γυναίκες, οι ομοφυλόφιλοι, τα παιδιά, οι ασθενείς, οι μαύροι, οι εργάτες, οι ξένοι, οι ανώνυμοι... ταξινομούνται στις μειονοτικές ταυτότητες λήθης.

Ζητήματα διαφορετικότητας στη σχολική τάξη: Αιτίες, πρακτικές και κοινωνικές/γνωστικές επιπτώσεις. Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα @mindset

Κ. Πλακίτση, Α-Χ. Κορνελάκη, & @fise group

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και μέλη της ερευνητικής ομάδας @fise group καθώς και από τα Εκπαιδευτήρια Ελληνογερμανική Αγωγή για το πρόγραμμα @MINDSET (Managing Social Relations in Schools) που χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+, Βασική Δράση 2: Στρατηγικές Συμπράξεις. Η έρευνα στοχεύει στην ταυτοποίηση των ζητημάτων της διαφορετικότητας που εντοπίζονται στα ελληνικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικότερα, ερευνά τις απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών σε σχέση με τις κοινωνικές και γνωστικές συνέπειες των διακρίσεων που εντοπίζονται στο σχολικό περιβάλλον καθώς επίσης και στην ανάδειξη των διαμεσολαβητικών εργαλείων (minds on and hands on) που οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν για την εξομάλυνση και πρόληψη των διακρίσεων στις τάξεις τους. Συνολικά, τα ερευνητικά δεδομένα από Αγγλία, Ιταλία, Ισπανία, Τουρκία, Αυστρία, Ελλάδα θα συντελέσουν στην ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής προσέγγισης για τη διαχείριση των διακρίσεων και στο σχεδιασμό/εφαρμογή/αξιολόγηση ενός κοινού προγράμματος επιμόρφωσης εκπαιδευτικών αξιοποιώντας τις διαφοροποιήσεις στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων στις συμμετέχουσες χώρες. Το δείγμα της έρευνας για την ελληνική επικράτεια απαρτίζεται από 52 εκπαιδευτικούς και 60 μαθητές, 11 σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην πρωτεύουσα και την περιφέρεια του γεωγραφικού χώρου της Ελλάδας. Τα σχολεία επελέγησαν με βάση γεωγραφικά, κοινωνικό – οικονομικά και εθνογραφικά κριτήρια. Τα μεθοδολογικά εργαλεία αποτέλεσαν δυο ερωτηματολόγια, εκ των οποίων το ένα απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς, ενώ το δεύτερο στους μαθητές του δείγματος. Τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων επισημαίνουν την αναγκαιότητα διαμεσολάβησης τόσο σε επίπεδο σχολικό, για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, όσο και σε επίπεδο οικογενειακό για την καλλιέργεια ενσυνείδητων πολιτών που θα σέβονται και θα αγαλιάζουν τη διαφορετικότητα. Σε αυτό ακριβώς στοχεύει το πρόγραμμα @MINDSET.

Χρώματα από το παρελθόν. Μία κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση στη διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών

Ε. Κολοκούρη & Κ. Πλακίτση

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται η θεωρία της Δραστηριότητας ως θεωρητικό πλαίσιο σχεδιασμού και ανάλυσης δραστηριοτήτων των Φυσικών Επιστημών στις μικρές ηλικίες. Αποτελεί μέρος της ευρύτερης μελέτης: Activity Theory in Formal and Informal Science Education (@fise project), η οποία έχει ως στόχο τη μεταφορά της καινοτομίας και την εφαρμογή της θεωρίας της Δραστηριότητας στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάστηκε ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων εμπνευσμένο από τον κόσμο των Φυσικών Επιστημών σε συνδυασμό με την Ιστορία της Επιστήμης. Πραγματοποιήθηκε η συγγραφή μιας ιστορίας για το φως και τα χρώματα σε σχέση με τη θεωρία των χρωμάτων του Νεύτωνα. Ακολούθησε η εξέλιξη του προγράμματος και η κατασκευή μιας πολυμεσικής εφαρμογής, animation, με το εκπαιδευτικό λογισμικό δημιουργίας κινουμένων σχεδίων scratch. Αναπτύχθηκε ένα διδακτικό σενάριο μέσα από το οποίο προσεγγίζονται οι έννοιες φως, χρώματα και σκιές. Τα κινούμενα σχέδια είναι μία οπτική

γλώσσα η οποία μεταδίδει μηνύματα μέσα από σύμβολα και εικόνες και επηρεάζει σημαντικά τα ανθρώπινα συναισθήματα. Αποτελούν ισχυρά διαμεσολαβητικά εργαλεία για την αύξηση της συμμετοχής των μαθητών και την αλλαγή στο ρόλο του διδάσκοντα καθώς και για τις πολλαπλές αλληλεπιδράσεις μέσα στο σύστημα δραστηριότητας. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε κατά το σχολικό έτος 2012-2013 σε 4 σχολεία της πόλης των Ιωαννίνων. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε στο πρόγραμμα Nvivo9, με έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά επεξεργάζονται τα υλικά- εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους, στις διαδικασίες επιστημονικής μεθόδου που καλλιεργούνται, στην παρατήρηση των αλληλεπιδράσεων που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια κάθε δραστηριότητας καθώς και στον εντοπισμό των κανόνων που ακολουθούνται.

Μια ανάλυση του χρώματος με τη θεωρία της δραστηριότητας

¹Α. Μαΐδου & ²Χ. Πολάτογλου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η θεωρία της δραστηριότητας έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία ως μια θεωρία/πλαίσιο για την ανάλυση και το σχεδιασμό των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Είναι πολύ ισχυρή, καθώς προωθεί βασικά στοιχεία και υποθέσεις που είναι πολύ σημαντικές για τις επιδιώξεις των ατόμων και της κοινωνίας. Πολλές από τις τρέχουσες χρήσεις της θεωρίας της δραστηριότητας περιλαμβάνουν την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με την τεχνολογία είτε πρόκειται για υπολογιστές ή μηχανήματα, την εκπαίδευση, κλπ. Το χρώμα είναι πολύ σημαντικό για την επιβίωσή μας, ως μέσο επικοινωνίας, ως συστατικό του δομημένου περιβάλλοντος, ως συστατικό της διεπιφάνειας των υπολογιστών και φυσικά στην τέχνη. Σχετικά με το χρώμα παρέχεται ελάχιστη εκπαίδευση, τόσο στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, όσο και της άτυπης και της δια βίου εκπαίδευσης, αλλά και σε όλες τις δραστηριότητές μας γενικά. Ενώ στο παρελθόν οι άνθρωποι είχαν πρόσβαση στο χρώμα σε συγκεκριμένες μόνο περιπτώσεις, οι οποίες ήταν σπάνιες και περίπλοκες, σήμερα είναι πολύ εύκολο να αποκτήσει οποιοσδήποτε πρόσβαση σε χρώματα, να τα χειριστεί, να δημιουργήσει με αυτά, να επικοινωνήσει μέσα από αυτά και να διαδώσει τα δημιουργήματα του/της. Συνεπώς, είναι πολύ σημαντικό να εκπαιδεύουν οι άνθρωποι σε θέματα που σχετίζονται με το χρώμα. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί το χρώμα χρησιμοποιώντας τη θεωρία της δραστηριότητας και να παρουσιαστούν δύο παραδείγματα για την αξιοποίηση της ανάλυσης στη διδασκαλία του χρώματος.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 Παιδί και αφηγήματα της οικονομικής κρίσης: Συγχρονικές καταγραφές και αναλύσεις

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Ν. Τσιτσανούδη – Μαλλίδη

Συζητήτρια: Ν. Τσιτσανούδη – Μαλλίδη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οι ποικίλες αναπαραστάσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και οι συνέπειες από την έναρξη της εφαρμογής των λεγόμενων «μνημονίων» σε σχέση με την παιδική ηλικία δεν έχουν προλάβει να μελετηθούν εμπεριστατωμένα σε δια-γλωσσικό επίπεδο. Το Συμπόσιο αναλαμβάνει την πρόκληση της εισαγωγής της μελέτης στο πεδίο της αναγνωσματοποίησης

της κρίσης με έμφαση στις γλωσσικές, κοινωνιολογικές και εκπαιδευτικές παραμέτρους και σε σχέση πάντοτε με το παιδί και τις ανάγκες του (λ.χ. επιπτώσεις σε παιδιά νεοπτωχών οικογενειών), αλλά και τις ποικίλες απεικονίσεις του στη δημόσια σφαίρα (θεματικό ρεπορτάζ, ντοκιμαντέρ, 'ανθρώπινες ιστορίες', διαφήμιση, αφηγήσεις των ίδιων των παιδιών κ.ά.). Το παρόν συμπόσιο εδράζεται ιδεολογικά στη θέση ότι η εμπειρία της πρόσληψης και της αποδοχής των συνεπειών της οικονομικής κρίσης απεικονίζεται και ταυτόχρονα χαρακτηρίζει τις ποικίλες γλωσσικές και κοινωνιογλωσσολογικές/κοινωνικές πραγματώσεις που αφορούν το δημόσιο και ιδιωτικό λόγο. Εφόσον υφίσταται και άμεση εμπλοκή των πολιτών - «θυμάτων» στην επώδυνη εμπειρία της κρίσης, οι επιδράσεις – και κυρίως οι αρνητικές – καθώς και τα ποικίλα προβλήματα που δημιουργούνται, λεκτικοποιούνται μέσω δομικών σχημάτων και ρηματικών τύπων, αλλά και μέσω ονοματικών φράσεων με τη χρήση ουσιαστικών, επιθετικών προσδιορισμών και διαφόρων φράσεων. Η μελέτη της γλωσσικής πραγμάτωσης στη νέα ελληνική γλώσσα των συνεπειών της οικονομικής κρίσης επικεντρώνεται στα ποικίλα δομικά σχήματα και τους τύπους που εντοπίστηκαν και αποδελτιώθηκαν από εξειδικευμένα και σχετικά ομοιογενή σώματα κειμένων. Πρόκειται για δημοσιευμένα κείμενα στον παραδοσιακό έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, αλλά και «αναρτημένα» κείμενα στα ποικίλα ιστολόγια ("*blogs*") και τις ιστοσελίδες ενημέρωσης ("*sites*"). Οι ερευνητικές προσεγγίσεις βασίζονται σε θεμελιώδεις αρχές της *Κριτικής Ανάλυσης Λόγου* ("*Critical Discourse Analysis*") σύμφωνα με τις οποίες η γλωσσική υπόσταση εμφανίζεται σχεδόν πάντοτε προ – παρασκευασμένη, δηλαδή οργανωμένη και προετοιμασμένη από τις κυρίαρχες ιδεολογίες και το ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Επιπλέον διερευνώνται η γλώσσα του φόβου σε κείμενα της δημόσιας σφαίρας, αλλά και οι αναγωγές στον πόνο και την ασθένεια οι οποίες δεν θα πρέπει να θεωρούνται αυθαίρετες στο βαθμό που συχνά ο οφειλέτης λαός παρουσιάζεται τόσο στα μέσα μαζικής επικοινωνίας όσο και στον πολιτικό λόγο ως ένας άρρωστος, συχνά μάλιστα με πρωτόγονες αντιδράσεις απελπισίας και μεγάλης ενόχλησης για όσα του συμβαίνουν.

Η μεταφορική χρήση της γλώσσας των Ειδήσεων στην τηλεόραση σχετικά με την οικονομική κρίση όπως την προσλαμβάνουν και τη χρησιμοποιούν τα παιδιά

Σ. Παπαδοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στη μελέτη περίπτωσης για την οποία εργαστήκαμε ερευνητικά δύο περίπου χρόνια (2013-2015) σε δημόσια σχολεία τριών μεγάλων πόλεων της Ελλάδας εξετάζουμε τη συχνότητα και την ποιότητα της μεταφορικής γλώσσας των ειδήσεων σε ιδιωτικά και κρατικά κανάλια της τηλεόρασης και επιχειρούμε να ερευνήσουμε πώς τα παιδιά κατανοούν στην Ελληνική γλώσσα τέτοια μορφή μεταφορικών εκφράσεων του λόγου από τη γλώσσα της δημοσιογραφίας σχετικά με την οικονομική κρίση. Παράλληλα, επεμβαίνουμε με δραστηριότητες που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν διδακτικά στο γλωσσικό μάθημα προκειμένου να εκπαιδεύσουμε και να ευαισθητοποιήσουμε τα παιδιά ηλικίας 6-9 ετών στη γλώσσα την οποία δέχονται ούτως ή άλλως ως γλωσσικό ερέθισμα τα παιδιά στο σπίτι σε φυσικό γλωσσικό περιβάλλον στο συγκεκριμένο στάδιο ανάπτυξης του λόγου τους για την ηλικία αυτή.

Γλωσσικές απεικονίσεις των παιδιών και των νηπίων σε ελληνικές μεταμνημονιακές διαφημίσεις

N. Τσιτσανούδη – Μαλλίδη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εργασία εξετάζει τις γλωσσικές αναπαραστάσεις των νηπίων και παιδιών στις «διαφημίσεις της κρίσης». Η κειμενογλωσσολογική και ψυχολογολογική μελέτη της διαχείρισης του παιδιού από τους διαφημιστές και της κατασκευής από μέρους τους της κοινωνικής πραγματικότητας, με στόχο την οικογένεια και τους συγγενείς των παιδιών ως δέκτες, συνιστά σοβαρή ερευνητική πρόκληση. Χαρακτηριστικά παρουσιάζονται διαφημιστικά μηνύματα με πρωταγωνιστές τα παιδιά και τους γονείς τους που δοκιμάζονται από την οικονομική ύφεση και τη λιτότητα. Τα παιδιά και τα νήπια στα διαφημιστικά μηνύματα δεν απέχουν ούτε είναι ανίδεια αναφορικά με όσα συμβαίνουν στις οικογένειές τους και ευρύτερα στον «κόσμο των μεγάλων». Αναπαριστούνται ως προσωπικότητες που γνωρίζουν, κατανοούν ή και θίγονται από τις σοβαρές συνέπειες της κρίσης. Η συμμετοχή τους στα διαφημιστικά κείμενα μέσα από μονολόγους ή διαλόγους εξυπηρετεί: α. την προσπάθεια των σχεδιαστών του διαφημιστικού λόγου να καταδείξουν το μέγεθος των επιπτώσεων της ύφεσης, β. τη συναισθηματική χειραγώγηση του καταναλωτή, γ. την ανάδειξη της αποτελεσματικότητας της αγοράς του προϊόντος, αφού η απόκτηση του ενός ή του άλλου αγαθού λειτουργεί ως ένα «μαγικό ραβδί» για την παιδική ηλικία που ταχυδακτυλουργικά επιλύει όλα τα προβλήματα. Οι περιγραφές των απόψεων των παιδιών για τα όσα συμβαίνουν στον μικρόκοσμό τους γίνονται μέσω μιας απλής γλώσσας, που τείνει να οικειοποιείται και στοιχεία «μπεμπεδίστικης» γλώσσας. Πρόκειται για προσαρμογή στον κώδικα του παιδιού -συνομιλητή που υποτίθεται ότι διαθέτει μειωμένη γλωσσική ικανότητα. Η τάση της απλούστευσης του λόγου και της προσαρμογής προς την περιορισμένη γλωσσική ικανότητα του συνομιλητή οδηγεί σε μία «μωρουδίστικη ομιλία» και εντάσσεται στις περιπτώσεις «κατώτερης σύγκλισης» του λόγου στις οποίες ένα άτομο με υψηλότερο κύρος ή διευρυμένη γλωσσική ικανότητα απευθύνεται σε ένα άλλο που τώρα την κατακτά ή αδυνατεί να την εμπλουτίσει.

Η τηλεοπτική διεκπεραίωση του πόνου: Η θέση των παιδιών στη δημόσια σφαίρα

Ε. Θεοδωρόπουλος & Ν. Τσιτσανούδη - Μαλλίδη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εργασία εξετάζει το φαινόμενο της τηλεοπτικής διεκπεραίωσης, το οποίο αναπτύχθηκε συχνά σε βάρος της πληροφοριακής λειτουργίας του δημοσιογραφικού λόγου και υπηρέτησε την εντεινόμενη εμπορευματοποίηση του αγαθού της ενημέρωσης. Η διεκπεραιωτική λειτουργία σχετίζεται με τον πόνο του πολίτη και στοχεύει στην ικανοποίηση των ατομικών αιτημάτων των τηλεθεατών, αφού όμως αυτά προηγουμένως εκτεθούν μαζί με τους πρωταγωνιστές/θύματα στο πανίσχυρο «γυαλί». Ωστόσο η απόδοση στον δημοσιογραφικό λόγο μαγικών ιδιοτήτων και η συστηματική εκδήλωση από την πλευρά των δημοσιογράφων μιας συστηματικής ιδεολογικής συμπαράταξης με το κοινό, όταν δεν συνιστούν μια ειλικρινή προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των σχέσεων εξουσίας μεταξύ πομπών και αποδεκτών, αλλά έναν εικονικό και προσωρινό συσχετισμό οικειότητας, για ιδεολογικούς και εμπορικούς λόγους, μπορεί να αποπροσανατολίσει. Το φαινόμενο της αντιμετώπισης υποθέσεων πόνου διαχύθηκε με το πέρασμα του χρόνου στον διαφημιστικό λόγο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα blogs. Υπερέβη την πολιτική και τα ΜΜΕ στις παραδοσιακές τους μορφές. Η κυριαρχία των υπερμέσων μείωσε την απήχηση της τηλεόρασης, την ίδια στιγμή που τα κινητά τηλέφωνα και οι ταμπλέτες εξασφάλισαν άμεση

πρόσβαση στην εναλλακτική ειδησεογραφία και τα κοινωνικά δίκτυα. Η νηπιακή και παιδική ηλικία δεν εξαιρέθηκε. Στα “reality” τα παιδιά εργαλειοποιήθηκαν και μετατράπηκαν σε κοινά ανταλλάξιμα αγαθά. Ασφαλώς οι γλωσσικές, κοινωνικοπολιτικές, νομικές και ψυχολογικές διαστάσεις της μεταχείρισης του ανθρώπινου πόνου που «ανεβαίνει» στη δημόσια σφαίρα παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Το management του ανθρώπινου πόνου μπορεί να ελεγχθεί μόνον όταν οι παραλήπτες απέχουν πολύ από τους «καλούς και αγαθούς» παθητικούς αναγνώστες.

Οικονομική κρίση και δημόσια σχολεία γονεϊκής επιλογής στην Ελλάδα. Εξέταση της σχετικής πολιτικής με βάση την έννοια της μετάφρασης

Κ. Νικολοπούλου & Α. Βέρδης
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην παρούσα εργασία υποστηρίζουμε ότι η έννοια της «μετάφρασης» θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο «ανάγνωσης» και ανάλυσης εκπαιδευτικών πολιτικών. Στη δική μας περίπτωση χρησιμοποιούμε την εν λόγω έννοια για να αναλύσουμε τις πολιτικές και τη ρητορική που αφορά τα «πρότυπα», τα «πειραματικά», τα «μουσικά» και τα «καλλιτεχνικά» σχολεία. Η διαδικασία της μετάφρασης, όπως αυτή χρησιμοποιείται στην εργασία μας, εντάσσεται σε ένα νέο σχετικά κοινωνιολογικό ρεύμα, το οποίο αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως Θεωρία του Δρώντος και του Δικτύου (Actor Network Theory). Μέσα στο εν λόγω ρεύμα αναλύουμε τους λόγους για τους οποίους τόσο οι χρήστες (γονείς και μαθητές) όσο και οι ιθύνοντες στην Ελλάδα δημιουργούν εν μέσω οικονομικής κρίσης πολιτικές, οι οποίες εισάγουν έννοιες όπως «αριστεία» και «μουσικό-καλλιτεχνικό ταλέντο».

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3

Ψυχομετρικά εργαλεία που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς και/ή γονείς: Έλεγχος των ψυχομετρικών ιδιοτήτων τους στον ελληνικό πληθυσμό

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Γ. Παπαντωνίου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συζητήτρια: Α. Ευκλείδη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι εργασίες που περιλαμβάνονται στο συμπόσιο αυτό επιχειρούν τον έλεγχο των ψυχομετρικών ιδιοτήτων, σε ελληνικό πληθυσμό, εργαλείων που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς και/ή γονείς. Ειδικότερα στην ανακοίνωση των Σταϊκόπουλου, Ευκλείδη, Παγγέ και Παπαντωνίου παρουσιάζεται το ερευνητικό σχέδιο τρέχουσας διδακτορικής διατριβής με κύριο στόχο τον έλεγχο της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής του Tacit Knowledge Inventory for Elementary School Teachers (Sternberg et al., 2000), το οποίο παρουσιάζει στους εκπαιδευτικούς έντεκα (11) σενάρια προβληματικών καταστάσεων στο πλαίσιο του σχολείου, που πρέπει να διαβάσουν και να αξιολογήσουν. Πρόκειται για ένα ψυχομετρικό εργαλείο μέτρησης της σιωπηρής γνώσης, το οποίο απευθύνεται στους δασκάλους Δημοτικού Σχολείου προκειμένου να εκτιμήσει την πρακτική τους νοημοσύνη, έτσι όπως αυτή εκδηλώνεται κατά την αντιμετώπιση αμφισβητούμενων καταστάσεων μέσα στην τάξη. Στην εργασία των Φουτσιτζή, Παπαντωνίου, Μωραΐτου και Δερμιτζάκη επιχειρείται η διερεύνηση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων της ελληνικής εκδοχής δύο

ερωτηματολογίων, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν σε μια διαπολιτισμική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. και στο Ισραήλ για τη διερεύνηση της σιωπηρής γνώσης των εκπαιδευτικών (Grigorenko, Sternberg, & Strauss, 2006). Τα ερωτηματολόγια απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς προκειμένου αυτοί να εκτιμήσουν (α) την αποτελεσματικότητά τους ως προς τη διαμόρφωση σχέσεων με το άμεσο και ευρύτερο εργασιακό περιβάλλον, και (β) την αποτελεσματικότητά τους ως προς την αξιοποίηση δεξιοτήτων διδασκαλίας για την επίτευξη διδακτικών στόχων. Η εργασία των Φουτσιτζή, Ευκλείδη, Πλακίτση, Μωραΐτου και Παπαντωνίου εξετάζει, σε δείγμα Ελλήνων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το πρότυπο των σχέσεων μεταξύ ορισμένων εργαλείων αξιολόγησης εκτελεστικών λειτουργιών, και ειδικότερα των Δοκιμασιών Λεκτικής Ευχέρειας και Σχεδιαστικής Ευχέρειας της συστοιχίας D-KEFS (Delis, Kaplan, & Kramer, 2001), από τη μια μεριά, και ορισμένων εργαλείων αξιολόγησης γνωστικών ικανοτήτων, και ειδικότερα των τεστ Συνωνύμων, Αντωνύμων, Οδοντογλυφίδων, και Διπλώματος Χαρτιού (Kit of Factor-referenced Tests; Ekstrom, French, & Harman, 1976), από την άλλη. Στην εργασία υποστηρίζεται η ύπαρξη ομοιοτήτων στους όρους των εννοιών που αξιολογούνται από τις δύο παραπάνω συστοιχίες νευροψυχολογικών δοκιμασιών και νοημοσύνης. Τέλος, η εργασία των Γείτονα, Κόμπα, Κουλούρη, Παυλίδου και Παπαντωνίου στοχεύει στον έλεγχο των ψυχομετρικών ιδιοτήτων της ελληνικής εκδοχής του ερωτηματολογίου “Childhood Executive Function Inventory” (CHEXI) των Thorell και Nyberg (2008), το οποίο απευθύνεται σε γονείς και εκπαιδευτικούς. Όπως στην πρωτότυπη, αλλά και τη Γαλλική εκδοχή, η Ελληνική εκδοχή του CHEXI που απευθύνεται στους γονείς βρέθηκε ότι αξιολογεί καθημερινές συμπεριφορές μικρών παιδιών, οι οποίες σχετίζονται με την αναστολή και την εργαζόμενη μνήμη. Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας, η αξιοπιστία επαναλαμβανόμενων μετρήσεων και η συγκλίνουσα εγκυρότητα του βρέθηκαν να είναι ικανοποιητικές.

Η σιωπηρή γνώση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Ο ρόλος γνωστικών και θυμικών παραγόντων

¹Κ. Σταϊκόπουλος, ²Α. Ευκλείδη, ¹Π. Παγγέ, & ¹Γ. Παπαντωνίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστεί το ερευνητικό σχέδιο τρέχουσας διδακτορικής διατριβής με κύριο αντικείμενο τη σιωπηρή γνώση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Π.Ε.). Η σιωπηρή γνώση αποτελεί μια σημαντική πλευρά της διάστασης που, στην τριαρχική θεωρία του Sternberg (1985), ονομάζεται πρακτική νοημοσύνη. Πρωταρχικός στόχος της διατριβής, είναι ο έλεγχος της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής του Ερωτηματολογίου Σιωπηρής Γνώσης για εκπαιδευτικούς Π.Ε. (Tacit Knowledge Inventory for Elementary School Teachers; Sternberg et al., 2000). Ένας επιπλέον στόχος είναι να διερευνηθεί εάν η σιωπηρή γνώση μπορεί να συσχετίζεται με διαστάσεις γνωστικού ύφους, γνωστικών ικανοτήτων, και κοινωνικής νόησης. Για η διερεύνηση των παραπάνω στόχων, στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν: 1. το Ερωτηματολόγιο Σιωπηρής Γνώσης για εκπαιδευτικούς Π.Ε., 2. Έργα αξιολόγησης της διάστασης του γνωστικού ύφους: εξάρτηση-ανεξαρτησία από το πεδίο, και ειδικότερα (α) το τεστ Κρυμμένων Σχημάτων, και (β) το τεστ Κρυμμένων Μορφών (Kit of Factor-referenced Tests; Ekstrom, French, & Harman, 1976), 3. Έργα αξιολόγησης γνωστικών ικανοτήτων, και ειδικότερα (α) το Τεστ Συνωνύμων, (β) το Τεστ Αντωνύμων, (γ) το Τεστ Διπλώματος Χαρτιού, (δ) το Τεστ Οδοντογλυφίδων, (ε) το Τεστ Αριθμητικών Πράξεων (Kit of Factor-referenced Tests; Ekstrom, French, & Harman, 1976), και (στ) το Τεστ της Σειράς Αριθμών (Gustafsson, Lindstrom, & Bjork-Akesson, 1981), 4. Προερχόμενο από το Awareness of Social Inference Test (TACIT): Τεστ Ενημερότητας Κοινωνικού Συμπερασμού (McDonald, Flanagan, & Rollins, 2002), στην έρευνα της

διατριβής χορηγήθηκε το Emotion Evaluation Test: Δοκιμασία αποκωδικοποίησης βασικών συναισθημάτων (TASIT PART I), ως ένα έργο μέτρησης κοινωνικής νόησης - Θεωρίας του Νου. Δεδομένου ότι η σιωπηρή γνώση ορίζεται ως η γνώση του τρόπου που λειτουργούν τα πράγματα στον εργασιακό χώρο, και συνιστά, την ικανότητα του ατόμου να δίνει πρακτικές λύσεις κατά τη διάρκεια της εργασίας του (Grigorenko, Sternberg, & Strauss, 2006), ένας ακόμη στόχος της διατριβής είναι το να διερευνηθεί εάν η σιωπηρή γνώση, έτσι όπως αυτή εκτιμάται από το Tacit Knowledge Inventory for Elementary School Teachers ως μέρος της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση κρίσεων μέσα στην τάξη, είναι πιθανό να συσχετίζεται με διεργασίες αυτο-ρύθμισης των εκπαιδευτικών, όπως η ρύθμιση του συναισθήματος, οι στάσεις προς τον εαυτό και οι δεξιότητες περίσκεψης. Για τη διερεύνηση του στόχου αυτού, στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν, επίσης, τα παρακάτω ερωτηματολόγια: 5. το State Emotion-Regulation Questionnaire: Ερωτηματολόγιο Ρύθμισης Συναισθήματος ως κατάσταση (Kashdan & Steger, 2006), 6. το Attitudes Towards Self inventory (ATS): Ερωτηματολόγιο Στάσεων προς τον Εαυτό (Carver et al., 1988), και 7. το Kentucky Inventory of Mindfulness Skills (KIMS): Ερωτηματολόγιο Δεξιοτήτων Περίσκεψης του Kentucky (Baer, Smith, & Allen, 2004). Το δείγμα αποτέλεσαν 288 εκπαιδευτικοί. Οι 246 ήταν δάσκαλοι και 42 οι νηπιαγωγοί (96 άνδρες και 192 γυναίκες). Τα δεδομένα βρίσκονται στη φάση της στατιστικής επεξεργασίας.

Ελληνική εκδοχή των “Ερωτηματολογίων για Εκπαιδευτικούς” των Grigorenko, Sternberg, και Strauss (2006): Έλεγχος των ψυχομετρικών τους ιδιοτήτων

¹Ε. Φουτσιτζή, ¹Γ. Παπαντωνίου, ²Δ. Μωραΐτου, & ³Ε. Δερμιτζάκη

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

³Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στο πλαίσιο των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν σε μια διαπολιτισμική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. και στο Ισραήλ για τη διερεύνηση της «σιωπηρής γνώσης» των εκπαιδευτικών, οι Grigorenko, Sternberg, και Strauss (2006) κατασκεύασαν και δύο ερωτηματολόγια, τα οποία απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς (Questionnaire for Teachers, QT) προκειμένου αυτοί να εκτιμήσουν (α) την Αποτελεσματικότητά τους ως προς τη Διαμόρφωση Σχέσεων με το άμεσο και ευρύτερο Εργασιακό Περιβάλλον (ΑΔΣΕΠ; QT1), και (β) την Αποτελεσματικότητά τους ως προς την Αξιοποίηση Δεξιοτήτων Διδασκαλίας για την Επίτευξη Διδακτικών Στόχων (ΑΑΔΔΕΔΣ; QT2). Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων (δομική εγκυρότητα, αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας και συγκλίνουσα εγκυρότητα) της ελληνικής εκδοχής των δύο παραπάνω ερωτηματολογίων (ΑΔΣΕΠ & ΑΑΔΔΕΔΣ). Στην έρευνα συμμετείχαν 279 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, 196 γυναίκες και 83 άνδρες, με εύρος ηλικίας 25 έως 60 έτη. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στα ερωτηματολόγια: i) ΑΔΣΕΠ, ii) ΑΑΔΔΕΔΣ, iii) Αυτο-αποτελεσματικότητας στη Διδασκαλία του Γνωστικού Αντικειμένου (ΑΔΓΑ; SEDI, Efficacy in Instructional Strategies, Teachers' Sense of Efficacy Scale; Tschannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2001), και iv) Συναισθηματικής Δέσμευσης στο Επάγγελμα του/της Εκπαιδευτικού (ΣΔΕΕ; TCM, Employee Commitment Survey; Meyer, Allen, & Smith, 1993). Η εφαρμογή διερευνητικών και επιβεβαιωτικών αναλύσεων παραγόντων επιβεβαίωσε τη μονοπαραγοντική δομή των Ερωτηματολογίων ΑΔΣΕΠ και ΑΑΔΔΕΔΣ. Οι δείκτες αξιοπιστίας τους και η συγκλίνουσα εγκυρότητά τους ως προς τα Ερωτηματολόγια ΑΔΓΑ και ΣΔΕΕ ήταν ικανοποιητικοί. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα ερωτηματολόγια ΑΔΣΕΠ και ΑΑΔΔΕΔΣ συνιστούν έγκυρα και αξιόπιστα εργαλεία για τη μέτρηση της αίσθησης αποτελεσματικότητας των Ελλήνων εκπαιδευτικών στο εργασιακό τους περιβάλλον.

Σχέσεις μεταξύ λεκτικής ικανότητας, εικονικής-χωρικής ικανότητας και εκτελεστικών λειτουργιών

¹Ε. Φουτσιτζή, ²Α. Ευκλείδη, ¹Κ. Πλακίτση, ²Δ. Μωραΐτου, & ¹Γ. Παπαντωνίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι τυπικά θετικές σχέσεις που εντοπίζονται μεταξύ των εργαλείων αξιολόγησης εκτελεστικών λειτουργιών και των εργαλείων αξιολόγησης γνωστικών ικανοτήτων, καθώς και οι ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ των περιγραφών των εκτελεστικών λειτουργιών, κάποιων ειδικών γνωστικών ικανοτήτων και της γενικής γνωστικής ικανότητας, έχουν οδηγήσει ορισμένους ερευνητές να υποστηρίξουν ότι είναι πιθανή η ύπαρξη στενής σχέσης μεταξύ εκτελεστικών λειτουργιών και γνωστικών ικανοτήτων (βλ. Salthouse, 2005). Για το λόγο αυτόν, ο στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση του προτύπου των σχέσεων μεταξύ ορισμένων, συχνά χρησιμοποιούμενων, εργαλείων αξιολόγησης εκτελεστικών λειτουργιών και κάποιων, ευρέως διαδεδομένων, εργαλείων αξιολόγησης γνωστικών ικανοτήτων. Το δείγμα της έρευνας συγκροτήθηκε από 279 υγιείς ενήλικες, 83 άνδρες και 196 γυναίκες, με εύρος ηλικίας 20 έως 59 ετών. Οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν (α) στη Δοκιμασία Λεκτικής Ευχέρειας, και (β) στη Δοκιμασία Σχεδιαστικής Ευχέρειας της συστοιχίας D-KEFS (Delis, Kaplan, & Kramer, 2001). Από τις γνωστικές τους ικανότητες αξιολογήθηκαν: (α) η Λεκτική Ικανότητα (μέσω των τεστ Συνωνύμων και Αντιθέτων), και (β) η Εικονική-Χωρική Ικανότητα (μέσω του τεστ των Οδοντογλυφίδων και του τεστ του Διπλώματος Χαρτιού) (Kit of Factor-referenced Tests; Ekstrom, French, & Harman, 1976). Η επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση επιβεβαίωσε δομή τριών παραγόντων για τις εκτελεστικές λειτουργίες: ο πρώτος παράγοντας αντανakλούσε την ευχέρεια παραγωγής λέξεων από συγκεκριμένο γράμμα της αλφαβήτου/κατηγορία λέξεων, ο δεύτερος την εναλλαγή κατηγοριών, και ο τρίτος τη σχεδιαστική ευχέρεια. Στο ίδιο μοντέλο επιβεβαιώθηκε δομή δύο παραγόντων για τις γνωστικές ικανότητες: ο ένας παράγοντας αντανakλούσε τη λεκτική ικανότητα και ο άλλος την οπτική-χωρική ικανότητα. Ταυτοχρόνως, μέρος της διακύμανσης των παρατηρούμενων μεταβλητών των εκτελεστικών λειτουργιών βρέθηκε να εξηγείται και από τους παράγοντες των γνωστικών ικανοτήτων. Το συγκεκριμένο εύρημα είναι παρόμοιο με ευρήματα προηγούμενων ερευνών που υποστηρίζουν την ύπαρξη ομοιοτήτων στους όρους των εννοιών που αξιολογούνται από τις συστοιχίες νευροψυχολογικών δοκιμασιών και νοημοσύνης.

Ελληνική εκδοχή του Ερωτηματολογίου “Childhood Executive Function Inventory” των

Thorell και Nyberg (2008): Έλεγχος των ψυχομετρικών του ιδιοτήτων

Α.-Ρ. Γεϊτονα, Δ. Κόμπα, Σ. Κουλούρη, Ό. Παυλίδου, & Γ. Παπαντωνίου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η ανάπτυξη των εκτελεστικών λειτουργιών πραγματοποιείται σταδιακά, κατά τη διάρκεια της πρώτης παιδικής ηλικίας, και παράλληλα με την ανάπτυξη των μετωπιαίων λοβών. Ωστόσο, υπάρχει έλλειψη συμπεριφορικών και οικολογικών εργαλείων αξιολόγησης των εκτελεστικών λειτουργιών, τα οποία να είναι προσαρμοσμένα στον παιδικό πληθυσμό. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν ο έλεγχος των ψυχομετρικών ιδιοτήτων της ελληνικής εκδοχής του ερωτηματολογίου “Childhood Executive Function Inventory” (CHEXI) των Thorell και Nyberg (2008). Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε γονείς και εκπαιδευτικούς και περιλαμβάνει a priori τις εξής τέσσερις υποκλίμακες: α) της εργαζόμενης μνήμης, β) του σχεδιασμού, γ) της αναστολής, και δ) της αυτο-ρύθμισης. Στην έρευνα αυτή το ερωτηματολόγιο CHEXI χορηγήθηκε σε ένα δείγμα 227 γονέων, οι οποίοι είχαν παιδιά

ηλικίας 4-7 ετών. Για τον έλεγχο της αξιοπιστίας επαναλαμβανόμενων μετρήσεων, το CHEXI χορηγήθηκε ξανά, έπειτα από διάστημα 4 εβδομάδων σε 60 από τους 227 γονείς. Για τον έλεγχο της συγκλίνουσας εγκυρότητας του CHEXI, χορηγήθηκε επίσης, στο σύνολο του δείγματος, η Ελληνική Κλίμακα Αξιολόγησης της ΔΕΠ/Υ-IV (Καλαντζή-Αζίζι, Αγγελή, & Ευσταθίου, 2005). Η διερευνητική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε έδειξε ότι, όπως στην πρωτότυπη αλλά και τη Γαλλική εκδοχή, η Ελληνική εκδοχή του CHEXI που απευθύνεται στους γονείς αξιολογεί καθημερινές συμπεριφορές μικρών παιδιών, οι οποίες σχετίζονται με την αναστολή και την εργαζόμενη μνήμη, δηλαδή με τους ίδιους δύο παράγοντες που είχαν εξαχθεί, κατά τον έλεγχο της δομής του CHEXI, από τους Thorell και Nyberg (2008) και από τους Catale et al. (2013). Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας, η αξιοπιστία επαναλαμβανόμενων μετρήσεων και η συγκλίνουσα εγκυρότητα της ελληνικής εκδοχής του CHEXI βρέθηκαν να είναι ικανοποιητικές.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4
Παιδιά στο περιθώριο. Τρεις λογοτεχνικοί ήρωες:
Μοσχομάγκα, Πατούχας, Λούσιας

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Γ. Λαδογιάννη
Συζητήτρια: Γ. Λαδογιάννη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Παρουσιάζουμε ένα ποίημα και δύο αφηγηματικά έργα, γραμμένα στον 19^ο, το ένα, και τον 20^ο αιώνα, τα δύο, με ήρωες που το χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η ιδιαιτερότητα – ατομική ή/και κοινωνική. Συγκεκριμένα, το ποίημα «Η μοσχομάγκα των Αθηνών» (1866) του Σπυρίδωνος Βασιλειάδη (1845-1874), η νουβέλα «Ο Πατούχας» (1916) του Ιωάννη Κονδυλάκη (1862-1920) και το μυθιστόρημα «Ο Λούσιας» (1979) του Νίκου Χουλιαρά (1945).

«Η μοσχομάγκα των Αθηνών» του Σπυρίδωνος Βασιλειάδη
Γ. Λαδογιάννη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το ποίημα «Η μοσχομάγκα των Αθηνών» του Σπυρίδωνος Βασιλειάδη (1845-1874), δημοσιευμένο στη συλλογή *Εικόνες και Κύματα* (1866), είναι χαρακτηριστικό του πολιτικού ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα της συναισθηματικής «παραφοράς» που προκαλούσε στη νεολαία ο αλυτρωτισμός. Ο ποιητής, είκοσι περίπου χρονών, εκπρόσωπος του πιο θερμού ποιητικού ακτιβισμού, προβάλλει τα παιδιά ως κοινωνικά θύματα και συνδέει την υποχρέωση της μέριμνας για αυτά με την προσδοκία μιας κοινωνικά δίκαιης πατρίδας του μέλλοντος. Το ποίημα είναι η πρώτη κίνηση μιας κοινωνικής ανταπόκρισης που λαμβάνει το σχήμα της «Σχολής Απόρων Παίδων» του «Παρνασσού» (1872). Τα συναισθήματα που εκφράζει το ποίημα –σημειωτέον ότι παρουσιάζεται να μιλάει σε πρώτο πρόσωπο ένα παιδί «μάγκας»- επηρεάζουν (και εκφράζουν) τον σχεδιασμό της κοινωνικής παρέμβασης φορέων που έχουν θέμα την μόρφωση και τον πολιτισμό. Είναι ενδιαφέρον, στο σημείο αυτό, να δούμε το κοινωνικό φαντασιακό τόσο για το παιδί όσο και για την κοινωνία. Αλλά την ίδια σημασία έχει και η ισχυρή επιρροή αρχών του Διαφωτισμού για τη δύναμη του σχολείου πάνω στην «αγαθή» ανθρώπινη φύση ή για την ηθική αξία της γνώσης. Το θέμα του ποιήματος -τα παιδιά των αθηναϊκών δρόμων, ορφανά,

εγκαταλελειμμένα, θύματα εργασιακής και όποιας άλλης εκμετάλλευσης που θυμίζουν ήρωες μυθιστορημάτων Ντίκενς - απασχολεί και τον Τύπο της εποχής, αφού η εικόνα μιας κοινωνίας απόλυτα αδύναμης για στοιχειώδη προνοιακή πολιτική αποθαρρύνει τις προσδοκίες για εθνική ολοκλήρωση που ανελάμβανε, την ίδια εποχή, η Μεγάλη Ιδέα. Η ανάλυσή μας έχει δύο κυρίως στόχους: την εικόνα και τα συναισθήματα του παιδιού ενός σκληρού κοινωνικού περιθωρίου και του περιεχομένου (αξιακού και συναισθηματικού) του φαντασιακού της κοινωνίας για το θέμα αυτό.

«Ο Πατούχας» του Ιωάννη Κονδυλάκη

Α. Μάντζιος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του Ιωάννη Κονδυλάκη είναι ο εμπλουτισμός της με την ψυχογραφική διάσταση στην απόδοση των χαρακτήρων. Στην ανακοίνωσή μας, εστιάζουμε στον κεντρικό ήρωα του *Πατούχα*, καθώς και σε χαρακτήρες που τον πλαισιώνουν. Μας ενδιαφέρει να αναλύσουμε τα εσωτερικά ατομικά, ιδιοσυστατικά τους χαρακτηριστικά: την ιδιαίτερη συμπεριφορά και δράση τους, στα συναισθήματα και τις αντιδράσεις τους, μέσα από την αξιοποίηση συγκεκριμένων αφηγηματικών τεχνικών. Ειδικότερα μας απασχολεί το θέμα του ορμητικού ξεσπάσματος του ερωτισμού από τον «πρωτόγονο» έφηβο Μανόλη, μεγαλωμένος καθώς ήταν ως τα δεκαοχτώ του χρόνια μακριά από τον πολιτισμό, σε άμεση επαφή με τη φυσική μήτρα και τις ανόθευτες, πρωτογενείς πηγές και αξίες. Μέσα στο αφήγημα, η συνειδητοποίηση του ερωτικού πόθου αποτελεί τη μόνη αφορμή να επιστρέψει ο ήρωας στο χωριό και την οργανωμένη κοινωνία του. Ωστόσο, η ατιθάσευτη ζωική ορμή του ήρωα, η «αφελής» δηλ. ελεύθερη και αντισυμβατική αντίληψή του για τον κόσμο, τον «εκτρέπουν» από τους κανόνες της κοινωνικής συμπεριφοράς. Ο ήρωας έρχεται αντιμέτωπος τόσο με τους κώδικες της οργανωμένης κοινωνίας όσο και με τις αξίες και τα γνωρίσματα του λαϊκού πολιτισμού και συχνά τον κάνουν ήρωα κωμικών επεισοδίων. Στην ανακοίνωσή μας, μελετούμε τις ιδέες για την κανονικότητα του κοινωνικού του περιγύρου, καθώς και την εικόνα των πραγμάτων που έχει ο ίδιος ο ήρωας.

«Ο Λούσιας» του Νίκου Χουλιαρά

Χ. Χαρατσάρης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Διερευνούμε την εικόνα του παιδιού-ήρωα στον *Λούσια* (1979) του Νίκου Χουλιαρά. Ο ομώνυμος ήρωας του μυθιστορήματος του Χουλιαρά συνεχίζει μια βαθιά παράδοση ηρώων παιδιών στη νεοελληνική πεζογραφία. Στην προκειμένη περίπτωση όμως, έχουμε ένα παιδί που δεν συμβαδίζει με τα πρότυπα και τους κανόνες που οριοθετεί η κοινωνία της εποχής του. Στόχος μας είναι να αναδείξουμε πώς μέσω του *Λούσια* η λογοτεχνική γραφή στέκεται κριτικά απέναντι στις κυρίαρχες αντιλήψεις για το παιδί και την παιδική ηλικία. Ο Λούσιας, ένα ορφανό και με μειωμένες νοητικές ικανότητες παιδί, φέρνει στην επιφάνεια την ηθική και κοινωνική πτώση μιας κλειστής κοινότητας. Το συγγραφικό τέχνασμα του ανοϊκού ήρωα μας επιτρέπει να δούμε τις αντιλήψεις και τις νοοτροπίες μιας ημι-αστικής κοινωνίας της μεταπολεμικής Ελλάδας. Ο Λούσιας μέσω της απλοϊκής περιγραφικής του ματιάς θέτει υπό διαρκή αμφισβήτηση τις δομές και την ιδεολογία της κοινωνικής πραγματικότητας, ενώ ταυτόχρονα υφίσταται τις συνέπειες της δυσλειτουργίας μιας κοινωνίας που δεν προνοεί για τα ορφανά και ψυχικά άρρωστα μέλη της. Ο τραυματισμένος συναισθηματικός κόσμος του παιδιού οδηγεί τον ήρωα στη συνειδητή

περιθωριοποίησή του. Αποκομμένος από τον κοινωνικό ιστό της πόλης, ο Λούσιας θα μετατραπεί σε δρων αφηγηματικό υποκείμενο δημιουργώντας ένα αντι-πρότυπο παιδιού σε σχέση με αυτό που η ανερχόμενη αστική τάξη επιχειρεί να επιβάλλει.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5
Η συνείδηση από διαφορετικές θεωρητικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις

Διοργανωτές/Πρόεδροι: Ε. Ζιώρη & Σ. Παπασταθόπουλος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συζητήτρια: Ε. Ζιώρη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το παρόν συμπόσιο επιχειρεί να εξετάσει το περίπλοκο ζήτημα της συνείδησης από διαφορετικές σκοπιές φέρνοντας κοντά και συγκρίνοντας διαφορετικές φιλοσοφικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις. Ο Ιορδάνης Μαρκουλάτος προσεγγίζει τη συνείδηση στο πλαίσιο της φαινομενολογικής φιλοσοφίας και συγκεκριμένα υπό το πρίσμα της φιλοσοφικής σκέψης του Merleau-Ponty, σύμφωνα με την οποία η συνείδηση είναι απόλυτα συνυφασμένη με το σώμα μας, μέσω του οποίου είναι εφικτή η αντίληψη του κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό, οι εμπειρίες του σώματος δίνουν στην αντίληψη ένα νόημα διαφορετικό από αυτό που δίνει η σκέψη. Από την άλλη, η Ελένη Ζιώρη προσεγγίζει τη συνείδηση από τη σκοπιά της Γνωστικής Ψυχολογίας, στον ερευνητικό χώρο της οποίας σημαντική θέση κατέχει η διάκριση μεταξύ άδηλης (ασυνείδητης) και έκδηλης (συνειδητής) μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζει ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την ενεργητική φύση της άδηλης μάθησης, τα οποία αποκτήθηκαν μέσω της χρήσης υποκειμενικών μετρήσεων που αξιολογούν τη συνειδητή και την ασυνείδητη φύση των νοητικών καταστάσεων. Ο Στάθης Παπασταθόπουλος προσεγγίζει τη συνείδηση μέσα από τη μελέτη της βρεφικής ανάπτυξης και παρουσιάζει το άδηλο (ασυνείδητο) σχεσιακό γνωρίζειν, όπως αυτό ορίζεται από τον Daniel Stern, δηλαδή ως ένα σύνολο διαδικαστικής γνώσης σχετικά με το πώς αλληλοδρούμε με τους άλλους. Ομοίως, η Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου εξετάζει το άδηλο σχεσιακό γνωρίζειν στο πλαίσιο της θεωρίας του Stern και παρουσιάζει ερευνητικά δεδομένα από το χώρο της μάθησης των φοιτητών, όπως αυτή διαμορφώνεται από τη σχέση διδάσκοντος-διδασκομένου.

Η γόνιμη διεύρυνση της έννοιας της συνείδησης
στη σκέψη του Maurice Merleau-Ponty
Ι. Μαρκουλάτος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο Maurice Merleau-Ponty έχει καταγραφεί στην πρόσφατη ιστορία της φιλοσοφικής σκέψης ως ο διανοητής που έστρεψε την προσοχή μας στο *σώμα*, όχι [ωστόσο] ως ακραιφνώς βιολογική πραγματικότητα, αλλά ως 'φορέα' και πεδίο πρωτογενούς ανάδυσης του νοήματος: της οντότητας ή διεργασίας που συμβατικά θα εντοπιζόταν ως *νόημα*. Υπ' αυτό το πρίσμα, η *συνείδηση*, ενώ αποδυναμώνεται ως πιθανό επίκεντρο κάθε νοησιαρχικά προσανατολισμένης θεώρησης της ανθρώπινης κατάστασης, συνιστά ένα διευρυμένο πλέγμα τρόπων συνειδητότητας-αντιληπτικότητας, απολύτως συνυφασμένο με τη σωματική μας παρουσία, όχι απλώς ως θετικά περιγράψιμη προϋπόθεση της νοητικής (-εγνωσιολογικά αρθρωμένης) συνειδητότητας, αλλά ως το *λίκνο*, και το διαρκώς παλλόμενο

σώμα, του νοήματος, εννοιολογικά αρθρωμένου ή μη. Στη σύντομη παρέμβασή μου θα επιχειρήσω να αναδείξω, μέσω της ανάλυσης νευραλγικών παραθεμάτων, όψεις της γενικής αυτής ανθρωπολογικής θεώρησης, η οποία συνυφαίνεται με μια οντολογία του νοήματος.

**Η διερεύνηση της ενεργητικής φύσης της άδηλης μάθησης:
Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα.**

Ε. Ζιώρη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ένα βασικό θεωρητικό και ερευνητικό πεδίο που ασχολείται με τη διάκριση μεταξύ συνειδητών και ασυνειδητών διεργασιών είναι αυτό της άδηλης μάθησης, δηλαδή της μάθησης που λαμβάνει χώρα χωρίς συνειδητή επίγνωση. Ένας σημαντικός αριθμός ερευνών έχει αναδείξει διάφορες συνθήκες και ιδιότητες της άδηλης (ασυνειδητής) μάθησης, οι οποίες τη διαφοροποιούν από την έκδηλη (συνειδητή) μάθηση. Ένα από τα χαρακτηριστικά που ορισμένες έρευνες έχουν προτείνει συνδέει την άδηλη μάθηση με μια παθητική και μη επιλεκτική διεργασία που δεν αφήνει χώρο σε προηγούμενη γνώση, στόχους ή κίνητρα. Αντίθετα, στην παρούσα ομιλία παρουσιάζονται ερευνητικά δεδομένα που αποδεικνύουν ότι η άδηλη μάθηση επηρεάζεται από προϋπάρχουσες γνώσεις, κίνητρα και συναισθηματικά ερεθίσματα που λειτουργούν ως ανταμοιβή. Η παρουσίαση των παραπάνω θεμάτων γίνεται μέσω της χρήσης ενός αντιπροσωπευτικού πειραματικού έργου άδηλης μάθησης, του έργου Μάθησης Τεχνητής Γραμματικής (Μ.Τ.Γ.). Πρόκειται για ένα ευέλικτο μεθοδολογικό εργαλείο μελέτης της μάθησης, το οποίο έχει συνδυαστεί με διαφορετικές μετρήσεις που επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ συνειδητής και ασυνειδητής γνώσης. Στις έρευνες της παρούσας ομιλίας, γίνεται χρήση υποκειμενικών μετρήσεων ασυνειδητής γνώσης, οι οποίες έχουν υψηλή φαινομενική εγκυρότητα και υποστηρίζονται από αρκετές φιλοσοφικές θεωρίες συνείδησης.

Το άδηλο σχεσιακό γνωρίζει στη θεωρία του Daniel Stern

Σ. Παπασταθόπουλος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο Stern διακρίνει δύο πεδία δράσης, το άδηλο (μη-λεκτικό, μη-συμβολικό) και το έκδηλο (λεκτικό, συμβολικό, συνειδητό), τα οποία λειτουργούν με διαφορετικούς όρους και βρίσκονται μεταξύ τους σε διαρκή ένταση. Ως άδηλο σχεσιακό γνωρίζει, ο Stern, ορίζει τη διεργασιακή γνώση που αποκτάται και διαμεσολαβεί τις αλληλοδράσεις και τις σχέσεις στο άδηλο, μη-λεκτικό πεδίο. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει την έννοια του άδηλου σχεσιακού γνωρίζει, και να συζητήσει τον ρόλο της στην συγκρότηση της εμπειρίας.

Η προσωπική κατανόηση ως σχεσιακή εμπειρία.

Άδηλη σχεσιακή γνώση και η αναπτυξιακή εμπειρία της διδασκαλίας...

Ε. Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η επίδραση της σχέσης διδάσκοντος-διδασκόμενου στη μάθηση των φοιτητών συνεχίζει να αποτελεί μια μη διερευνημένη περιοχή. Η μάθηση αποτελεί σχεσιακή εμπειρία, καθώς σε κάθε στιγμή συνάντησης δύο ανθρώπων εδραιώνεται μια σχέση τόσο σε επίπεδο

συνειδητό όσο και φαντασικό. Η ανάπτυξη της προσωπικής κατανόησης διαμεσολαβείται από τη σχέση ασφάλειας και εμπιστοσύνης που στο πλαίσιο της διϋποκειμενικότητας οικοδομεί μορφές άδηλης σχεσιακής γνώσης και μάθησης μέσω της «συνάντησης ενός νου με έναν άλλο». Έρευνες μας έχουν καταδείξει ότι η ποιότητα της σχέσης που αφορά στην πρόσληψη της γνώσης και επιτρέπει την υιοθέτηση σε μια πρώτη φάση της προσέγγισης του διδάσκοντος προκειμένου να μετατοπιστεί κανείς σε μια δεύτερη φάση σε προσωπική κατανόηση που αφορά κριτική σκέψη, αμφισβήτηση της κατακτημένης κατανόησης και της κατανόησης του διδάσκοντος προϋποθέτει στοιχεία διαθεσιμότητας, αυθεντικότητας της σχέσης, «χώρου για το μαθητευόμενο», αντοχής στο λάθος και το παράδοξο. Πρόκειται για μια ασύμμετρη σχέση διευκόλυνσης της κατανόησης και της «ανεξάρτητης σκέψης» από την πλευρά του διδάσκοντος. Η εμπειρία, η προβληματική ταύτιση, η εσωτερίκευση ενός «τρόπου σχετίζεσθαι με τη γνώση», οι «στιγμές συνάντησης ενός νου με έναν άλλο» και η αναπτυξιακή εμπειρία «μετακίνησης» προς μια αυτόνομη πορεία πάλης με τη γνώση και τη σκέψη μέσω της διϋποκειμενικής κατανόησης συζητούνται στο πλαίσιο της θεωρίας της διϋποκειμενικότητας του Stern συναντώντας στοιχεία των θεωριών του Winnicott και του Bowlby αλλά και της ευρύτερης θεωρίας των αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Η σύνδεση των συναισθηματικών και γνωστικών στοιχείων που συγκροτούν τη σχεσιακή μαθησιακή εμπειρία και την άδηλη σχεσιακή κατανόηση υποστηρίζονται από ερευνητικά ευρήματα που προέρχονται από συνεντεύξεις με φοιτητές.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6

Μελετώντας την αλληλεπίδραση στην ψυχοθεραπεία: Λεκτική, μη λεκτική και σωματική επικοινωνία

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Ε. Αυδή

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: Α. Ναθαναήλ

Τμήμα Οικογενειακής Θεραπείας, Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

Ένα σταθερό εύρημα της έρευνας στην ψυχοθεραπεία είναι ότι η θεραπευτική σχέση παίζει κεντρικό ρόλο στην πορεία και την έκβαση της θεραπείας. Σε αυτό το πλαίσιο, η εναρμόνιση ή ο συντονισμός μεταξύ θεραπευτή και πελάτη θεωρείται μια σημαντική διάσταση της θεραπευτικής σχέσης, η οποία συνδέεται στενά με τη θεραπευτική συμμαχία. Σε αυτό το συμπόσιο παρουσιάζονται ευρήματα από το ερευνητικό πρόγραμμα «Σχεσιακός Νους», που μελετά τον κλινικό διάλογο σε πολλαπλά επίπεδα, καθώς αυτός εξελίσσεται στην πορεία της θεραπείας. Το πρόγραμμα υλοποιείται σε συνεργασία με το Τμήμα Οικογενειακής Ψυχοθεραπείας του ΨΝΘ και στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού ερευνητικού δικτύου European Family Therapy Research Group. Το ερευνητικό υλικό που θα παρουσιαστεί αποτελείται από βιντεοσκοπημένες συνεδρίες θεραπείας ζεύγους, μετρήσεις της διέγερσης του αυτόνομου νευρικού συστήματος πελατών και θεραπευτριών, συνεντεύξεις με τους πελάτες και θεραπευτές, και αποτιμήσεις της έκβασης της θεραπείας και της θεραπευτικής σχέσης από τους συμμετέχοντες. Στο συμπόσιο περιγράφονται το σκεπτικό και ο σχεδιασμός της έρευνας, καθώς και ευρήματα από μια θεραπεία ζεύγους. Οι παρουσιάσεις εστιάζουν σε διαφορετικές όψεις της θεραπευτικής αλληλεπίδρασης, και συγκεκριμένα στη μη-λεκτική επικοινωνία, στην εναρμόνιση σε επίπεδο συναισθηματικής έκφρασης και σωματικής διέγερσης και στη συμμαχία όπως εκφράζεται μέσω της γλωσσικής αλληλεπίδρασης, και επιχειρείται σύνδεση των ευρημάτων της ερευνητικής

διαδικασίας με την κλινική εκτίμηση της θεραπείας από τις θεραπεύτριες. Επιπλέον, συζητούνται οι συνέπειες των ευρημάτων για την ψυχοθεραπευτική θεωρία και πρακτική.

Σωματικός συντονισμός και συναισθηματική έκφραση σε μια θεραπεία ζεύγους. Όψεις θεραπευτικής συμμαχίας

A. Μυλωνά, A. Συμεωνίδου, & E. Παρασκευόπουλος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα μελέτη στόχο έχει να ρίξει φως στο φαινόμενο της θεραπευτικής συμμαχίας μελετώντας την αλληλεπίδραση μεταξύ θεραπευτή και πελατών κατά την πορεία μιας θεραπείας ζεύγους. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται μια προσπάθεια να ειπωθεί η θεραπευτική συμμαχία αλλά και η αλληλεπίδρασή μεταξύ του ζευγαριού, μελετώντας την εναρμόνισή τους σε επίπεδο σωματικής διέγερσης και συναισθηματικής έκφρασης. Τα δεδομένα σχετικά με τη σωματική διέγερση των συμμετεχόντων προέκυψαν από μετρήσεις της διέγερσης του αυτόνομου νευρικού συστήματος-με τη χρήση συσκευών μέτρησης του καρδιακού τους παλμού. Με τη βοήθεια των μετρήσεων αυτών υπολογίστηκε ένας δείκτης της εναρμόνισης-συγχρονισμού των συμμετεχόντων μεταξύ τους (Partial Directed Coherence) κατά τη διάρκεια της συνεδρίας, ο οποίος περιγράφει τη συσχέτιση και την κατεύθυνση της διέγερσης δύο συμμετεχόντων. Ο δείκτης αυτός λοιπόν αξιοποιείται ως μια ένδειξη-μέτρηση της ποιότητας της θεραπευτικής συμμαχίας μεταξύ θεραπευτή και ζευγαριού. Για τα δεδομένα συναισθηματικής έκφρασης των συμμετεχόντων, από την άλλη, χρησιμοποιήθηκε ένα σύστημα παρακολούθησης και κωδικοποίησης (Joystick Method) ενός εύρους συναισθηματικών εκφράσεων των συμμετεχόντων καθ' όλη τη διάρκεια της συνεδρίας. Η μελέτη εστιάζει λοιπόν στις στιγμές σωματικού συντονισμού των συμμετεχόντων καθώς και στο τι συμβαίνει σε αυτές σε επίπεδο συναισθημάτων. Τα ευρήματα αναδεικνύουν τα μοτίβα συναισθηματικής επικοινωνίας και διαντίδρασης πελατών-ζευγαριού και θεραπευτή στην πορεία της θεραπείας, συνεισφέροντας στην κατανόηση της θεραπευτικής συμμαχίας ως διεργασίας.

Μελέτη της μη λεκτικής αλληλεπίδρασης των συνομιλητών σε θεραπεία ζεύγους

B. Λερού
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα μελέτη στοχεύει να αναδείξει την σημασία της μη λεκτικής συμπεριφοράς στην ψυχοθεραπεία ως αναπόσπαστο μέρος της αλληλεπίδρασης σε συνεδρίες με πολλούς συμμετέχοντες. Πιο συγκεκριμένα, μελετάται η μη λεκτική αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων- όπως αυτή επιτελείται μέσω της έκφρασης του προσώπου- σε θεραπευτικές συνεδρίες ζεύγους. Θεωρείται δεδομένο ότι το σώμα εμπλέκεται ενεργά στη διεργασία της ψυχοθεραπείας, και αυτό καθιστά απαραίτητη την μελέτη της μη λεκτικής αλληλεπίδρασης. Το πρόσωπο αποτελεί το βασικό μέσο έκφρασης συναισθημάτων, επομένως η μελέτη της μη λεκτικής αλληλεπίδρασης παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται το συναίσθημα, και για την αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών συναισθηματικών εκφράσεων των συμμετεχόντων. Η παρούσα προσέγγιση του υλικού αποσκοπεί στο να δώσει μια νέα οπτική στην ανάλυση θεραπευτικών συνεδριών καθώς συχνά παραγνωρίζεται η χρησιμότητα της μη λεκτικής έκφρασης στην κατανόηση της θεραπευτικής διεργασίας. Το υλικό που μελετάται αποτελείται από βιντεοσκοπημένες συνεδρίες ζευγαριών σε πλαίσιο συστημικής οικογενειακής ψυχοθεραπείας. Για την μελέτη της μη λεκτικής έκφρασης των συμμετεχόντων χρησιμοποιείται η μέθοδος "Specific Affect Coding System" (Coan & Gottman, 2007). Η

μέθοδος αυτή αποτελεί ένα σύστημα κωδικοποίησης το οποίο λαμβάνει υπόψη λεκτικές και μη λεκτικές ενδείξεις της αλληλεπίδρασης. Αρχικά θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές και το σύστημα κατηγοριοποίησης των εκφράσεων του προσώπου. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν ευρήματα σχετικά με παρατηρούμενα μοτίβα μη λεκτικής αλληλεπίδρασης όπως προέκυψαν από την ανάλυση των συνεδριών, και συγκριτικά ευρήματα από την αρχική και την τελική φάση της θεραπείας. Θα συζητηθεί η χρησιμότητα της παρούσας προσέγγισης του υλικού για την ψυχοθεραπευτική θεωρία και πράξη.

Μια ακόμη ...ανθρώπινη συνάντηση

Κ. Γερογιαννοπούλου & Ο. Γουλή

Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

Η θεραπεία ζεύγους που θα παρουσιαστεί, έγινε στο Τμήμα Οικογενειακής Θεραπείας του Ψ.Ν.Θ. Η θεραπευτική μας προσέγγιση διέπεται από τα διάφορα μοντέλα της συστημικής οικογενειακής θεραπείας, από τα Α΄ κυβερνητικά (κυρίως σε οικογένειες με ψυχωτικό μέλος), έως τα συνεργατικά και διαλογικά, τα οποία ενσωματώνονται στην προσέγγιση της αναστοχαστικής συζήτησης (reflecting – team). Η συγκεκριμένη θεραπεία επιλέχθηκε να παρουσιαστεί γιατί ήταν η πρώτη που ολοκληρώθηκε στα πλαίσια της συνεργασίας με την ομάδα του ΑΠΘ για την έρευνα με τον τίτλο «Σχεσιακός Νους». Η θεραπεία αφορά ένα ζευγάρι γύρω στα 35 με πανεπιστημιακή μόρφωση, εργαζόμενους με έντονη κοινωνική δράση και συμμετοχή σε ομάδες. Τα προβλήματα αρχίζουν με τον ερχομό του παιδιού και σε εμάς απευθύνονται για τους έντονους καβγάδες τους. Στην διάρκεια των συνεδριών αναδύονται οι συναισθηματικές συγκρούσεις για ένα πιο «εναλλακτικό» τρόπο ζωής και τον τρόπο που οι ίδιοι μεγάλωσαν. Οι πεποιθήσεις αυτές αφορούν θέματα όπως συντροφικότητα – ατομικότητα, εθελοντισμός – πληρωμένη εργασία, πρότυπα σε σχέση με το φύλο, το γονεϊκό ρόλο κ.α. Στη θεραπεία ενθαρρύνεται η έκφραση της συναισθηματικής εμπειρίας του καθενός και η αλληλεπίδραση των συναισθημάτων αυτών με τον άλλον. Αυτό αυξάνει την ενσυναίσθηση μεταξύ τους και βοηθά στην αποκάλυψη και προσπάθεια αποφυγής κάποιων επαναλαμβανόμενων προτύπων συμπεριφοράς (patterns), που οδηγούσαν σε θλίψη, θυμό και αποξένωση. Ενδιαφέρον επίσης είναι, ότι η παραδοχή και ο αναστοχασμός σε ότι αφορά τις προσωπικές συναισθηματικές δυσκολίες του καθενός οδήγησε σε μεγαλύτερη συντροφικότητα, εγγύτητα και απόλαυση στη σχέση.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 7 **ο σχέδιο ως μέσο διερεύνησης συναισθημάτων**

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Φ. Μπονώτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Συζητήτρια: Π. Μισαηλίδη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ενώ η χρήση του σχεδίου ως προβολικού μέσου αξιολόγησης της προσωπικότητας και των συναισθηματικών διαταραχών έχει από πολλούς αμφισβητηθεί, τα τελευταία χρόνια αυξάνονται τα εμπειρικά ευρήματα που υποστηρίζουν ότι αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διερεύνηση της συναισθηματικής διάθεσης αυτού που σχεδιάζει. Η στροφή αυτή οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στην προσπάθεια επανακαθορισμού των κριτηρίων αξιοποίησης του σχεδίου σε μια διαδικασία αξιολόγησης, με τη χρήση λιγότερο

υποκειμενικών και περισσότερο μετρήσιμων ενδείξεων. Στόχος του συμποσίου είναι να αναδείξει αυτή την ερευνητική περιοχή μέσα από τέσσερις πρόσφατες εμπειρικές μελέτες. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη εργασία (Μπονώτη, Ανδρέου, Τσούγγου, Πετροπούλου & Μαντζάρη) μελετάται η ικανότητα παιδιών σχολικής ηλικίας να αναγνωρίζουν και να απεικονίζουν σχεδιαστικά τα συναισθήματα του θύτη και του θύματος σε μια σκηνή θυματοποίησης στο χώρο του σχολείου. Στη δεύτερη εργασία (Μισαηλίδη & Κώστα) μελετάται η ικανότητα παιδιών σχολικής ηλικίας να κατανοούν και να αποδίδουν σχεδιαστικά μεταφορικές προτάσεις που εκφράζουν βασικά και σύνθετα συναισθήματα. Στην τρίτη εργασία (Κοτρώνη, Μπονώτη & Μαυροπούλου) διερευνάται η ικανότητα παιδιών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος να αναγνωρίζουν και να σχεδιάζουν βασικά και κοινωνικά συναισθήματα, ενώ η τέταρτη (Μάντζιου, Μπονώτη & Δερμιτζάκη) εστιάζει στη σχεδιαστική απόδοση της μοναξιάς από κωφά/βαρήκοα άτομα.

**Σχεδιαστική απόδοση των συναισθημάτων του θύτη και του θύματος σε σκηνές
θυματοποίησης στο χώρο του σχολείου**

Φ. Μπονώτη, Ε. Ανδρέου, Β. Τσούγγου, Β. Πετροπούλου, & Σ. Μαντζάρη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε να διερευνήσει το βαθμό στον οποίο παιδιά σχολικής ηλικίας αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα του θύτη και του θύματος σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού. Στην έρευνα συμμετείχαν 176 αγόρια και κορίτσια που φοιτούσαν στην Ε' και Στ' Τάξη Δημοτικών Σχολείων του Νομού Μαγνησίας. Αρχικά, οι μαθητές κλήθηκαν να αποδώσουν σχεδιαστικά τα συναισθήματα του θύτη και του θύματος σε μια σκηνή θυματοποίησης στο χώρο του σχολείου. Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν και σχετικά ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς, με στόχο την καταγραφή του βαθμού εμπλοκής τους σε περιστατικά εκφοβισμού/θυματοποίησης στο χώρο του σχολείου. Η συναισθηματική διάθεση των σχεδιαζόμενων φιγούρων αναλύθηκε με βάση τους κυριολεκτικούς ή μεταφορικούς δείκτες συναισθηματικής έκφρασης που χρησιμοποίησαν τα παιδιά. Οι κυριολεκτικοί δείκτες αφορούν στην τροποποίηση των χαρακτηριστικών του προσώπου για την απόδοση του απεικονιζόμενου συναισθήματος. Αντίστοιχα, οι μεταφορικοί δείκτες αναφέρονται στη χρήση στοιχείων περιεχομένου (π.χ. αντικείμενα, στάση σώματος, άλλους ανθρώπους) που εμπλουτίζουν το σχέδιο για να δείξουν τη συναισθηματική διάθεση. Η ανάλυση των σχεδίων έδειξε ότι τα παιδιά απέδωσαν στο θύτη τα συναισθήματα του θυμού και της χαράς, ενώ στο θύμα τα συναισθήματα της λύπης και του φόβου. Παρατηρήθηκαν, επίσης, διαφορές στην απόδοση συναισθημάτων με βάση το βαθμό εμπλοκής των μαθητών/τριών σε περιστατικά εκφοβισμού/θυματοποίησης.

Κατανόηση και σχεδιαστική απόδοση μεταφορών που εκφράζουν συναισθήματα:

Διερεύνηση της σχέσης των δύο ικανοτήτων με τη θεωρία του νου

σε παιδιά ηλικίας 6 έως 10 ετών

Π. Μισαηλίδη & Α. Κώστα

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δύο ήταν οι στόχοι της έρευνας: Πρώτον, να εξετάσει τις αλλαγές που συμβαίνουν με την ηλικία στην ικανότητα των παιδιών να κατανοούν και να αποδίδουν σχεδιαστικά μεταφορές που εκφράζουν συναισθήματα (χαρά, λύπη, θυμός, φόβος, περηφάνια, ντροπή). Δεύτερον, να διερευνήσει εάν οι δύο αυτές ικανότητες συσχετίζονται με την αναπτυσσόμενη ικανότητα των παιδιών να κατανοούν τις νοητικές καταστάσεις των άλλων

(θεωρία του νου). Στην έρευνα πήραν μέρος παιδιά ηλικίας 6 έως 10 ετών ($N = 80$) και των δύο φύλων. Στα παιδιά παρουσιάστηκαν έξι ιστορίες που κατέληγαν σε μία μεταφορική πρόταση η κάθε μία. Τα παιδιά έπρεπε να ερμηνεύσουν την κάθε μεταφορά και ακολούθως να τη σχεδιάσουν. Επιπλέον, τα παιδιά εξετάστηκαν σε δύο πειραματικά έργα θεωρίας του νου, που αξιολογούσαν την ικανότητά τους να κατανοούν ψευδείς πεποιθήσεις α' και β' τάξης αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ηλικία επέδρασε σημαντικά στην ικανότητα των παιδιών να κατανοούν και να αποδίδουν συμβολικά (εκφράζοντας το συναίσθημα), και όχι κυριολεκτικά, τις μεταφορές στα σχέδιά τους. Η βελτίωση αυτή συσχετιζόταν θετικά με την πρόοδο που επίσης παρατηρήθηκε με την ηλικία στις επιδόσεις των παιδιών στα δύο έργα θεωρίας του νου. Τα ευρήματα συζητούνται στο πλαίσιο προηγούμενων ερευνών που εξέτασαν τις γνωστικές διεργασίες που υπόκεινται της κατανόησης μεταφορών και τις αναπτυξιακές συνδέσεις της θεωρίας του νου με τη σχεδιαστική ικανότητα.

Μια διερεύνηση της ικανότητας παιδιών με αυτισμό να εκφράζουν βασικά και κοινωνικά συναισθήματα στα σχέδιά τους

¹Π. Κοτρώνη, ¹Φ. Μπονώτη, & ²Σ. Μαυροπούλου

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

²University of New England, Australia

Στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει την ικανότητα των παιδιών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ) να απεικονίσουν συναισθήματα στα σχέδιά τους. Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν δυο βασικά (χαρά, λύπη) και δυο κοινωνικά συναισθήματα (ντροπή, περηφάνια). Οι συμμετέχοντες ήταν 11 παιδιά με ΔΑΦ (εύρος ηλικίας 9 χρονών και 10 μηνών έως 15 χρονών και 10 μηνών, $MO = 135.91$) και 11 παιδιά τυπικής ανάπτυξης (εύρος ηλικίας 9 χρονών και 1 μηνών ως 13 χρονών και 2 μηνών, $MO = 151.54$), τα οποία εξισώθηκαν ως προς το φύλο και τη λεκτική νοητική ηλικία. Αρχικά, τα παιδιά συμμετείχαν σε τρία έργα που εξέταζαν την ικανότητα αναγνώρισης και κατανόησης των υπό μελέτη συναισθημάτων. Στη συνέχεια, τους ζητήθηκε να απεικονίσουν τη χαρά, τη λύπη, τη ντροπή και την περηφάνια στο σχέδιο ενός ανθρώπου, καθώς και να σχεδιάσουν έναν άνθρωπο που δεν αισθάνεται τίποτα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι δυο ομάδες δεν διέφεραν ως προς την ικανότητα ορισμού των υπό εξέταση συναισθημάτων και ως προς την αναγνώριση βασικών συναισθημάτων σε εκφράσεις προσώπου και σε συναισθηματικά σενάρια. Αντίθετα, βρέθηκε ότι η επίδοση των παιδιών με ΔΑΦ ήταν χαμηλότερη από την αντίστοιχη των παιδιών τυπικής ανάπτυξης στην αναγνώριση και κατανόηση των κοινωνικών συναισθημάτων. Τέλος, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά με ΔΑΦ ήταν το ίδιο ικανά με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης στη δημιουργία εκφραστικών σχεδίων βασικών και κοινωνικών συναισθημάτων. Βρέθηκε, ωστόσο, ότι τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης χρησιμοποίησαν περισσότερους εκφραστικούς δείκτες στην απεικόνιση των βασικών και των κοινωνικών συναισθημάτων, από ότι τα παιδιά με ΔΑΦ.

Η αντίληψη της μοναξιάς σε κωφά/βαρήκοα άτομα

Α. Μάντζιου, Φ. Μπονώτη, & Ε. Δερμιτζάκη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της αντίληψης της συναισθηματικής και κοινωνικής μοναξιάς σε άτομα κωφά και βαρήκοα. Το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας προέρχεται από τη θεωρία των κοινωνικών αναγκών του Robert Weiss (1973), ο οποίος συσχέτισε τη μοναξιά με διάφορες κοινωνικές ανάγκες και οριοθέτησε τη διάκριση

ανάμεσα στα δύο είδη μοναξιάς: τη συναισθηματική ή μοναξιά της συναισθηματικής απομόνωσης και την κοινωνική μοναξιά ή μοναξιά της κοινωνικής απομόνωσης. Το δείγμα της έρευνας αποτελέσαν 25 άτομα με κώφωση ή βαρηκοΐα (κ/β) και 25 ακούοντες, οι οποίοι εξισώθηκαν ως προς το φύλο (22 άντρες και 28 γυναίκες) και ως προς την ηλικία ($M = 40,34$ $S = 12,58$). Για τη μέτρηση της αντίληψης της μοναξιάς χρησιμοποιήθηκαν: (α) η αναθεωρημένη εκδοχή της Κλίμακας της Μοναξιάς του UCLA (3^η έκδοση) και (β) η σχεδιαστική απεικόνιση της έννοιας. Τα σχέδια κωδικοποιήθηκαν ως προς την έκφραση των δύο διαστάσεων της μοναξιάς (κοινωνική και συναισθηματική) μέσω της παρουσίας ή απουσίας συγκεκριμένων γραφικών δεικτών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι κ/β συμμετέχοντες παρουσίασαν υψηλότερο δείκτη μοναξιάς και κοινωνικής απομόνωσης από τους ακούοντες. Επιπλέον, από την ανάλυση των σχεδίων βρέθηκε ότι οι ακούοντες χρησιμοποιούν περισσότερους γραφικούς δείκτες από τους κωφούς και βαρήκοες για την απεικόνιση της συναισθηματικής διάστασης της μοναξιάς. Τα ευρήματα αναδεικνύουν ότι τα δυο μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ανιχνεύουν διαφορετικές πτυχές της αντίληψης της έννοιας της μοναξιάς μεταξύ των κ/β και των ακούντων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 8
Εφαρμοστική δυναμική των θεωριών μάθησης στη διδακτική διαδικασία

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Ι. Φύκαρης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζητητές: ¹Μ. Ράντζου, ²Β. Ζαγκότας, & ³Β. Βέργου

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Αιτωλοακαρνανίας

³Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Ιωαννίνων

Κίνητρο για τη διοργάνωση του παρόντος συμποσίου αποτελεί το γεγονός ότι ο αναστοχασμός και η δόμηση νέων νοημάτων από υπάρχουσες ή από αναδυόμενες καταστάσεις, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της αποτελεσματικής διδασκαλίας. Καθεμία, όμως, διδασκαλία χαρακτηρίζεται από δυο βασικά στοιχεία, που είναι: η μοναδικότητα και το ανεπανάληπτο. Τα δεδομένα της, επομένως, διαφοροποιούνται και χρήζουν διαφοροποιημένης αντιμετώπισης και προσέγγισης. Για τον λόγο αυτό υπάρχουν πολλά και διαφορετικά είδη θεωριών μάθησης, η καθεμία από τις οποίες αποτελεί μια ολοκληρωμένη συστηματική άποψη για τη φύση της διαδικασίας, μέσω της οποίας οι άνθρωποι αυξάνουν την ικανότητά τους να διαχειρίζονται τον εαυτό τους, αλλά και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον, στο οποίο εντάσσονται. Ως εκ τούτου, ο καθένας που αποφασίζει να διδάξει θα πρέπει να έχει υπόψη του, τουλάχιστον μια θεωρία μάθησης, την οποία να την αξιοποιεί και να την προσαρμόζει ανάλογα, στην προσπάθεια δόμησης των επιμέρους δομικών παραμέτρων της διδακτικής διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση οι παραδοχές για το τι είναι σημαντικό για τη μάθηση, καθώς και για τη φύση της γνώσης, της διαδικασίας επίτευξης της γνώσης αλλά και τους μανθάνοντες σχετίζονται με το γεγονός ότι η μάθηση αποτελεί ζήτημα ικανότητας εφαρμοστικών δυνατοτήτων αξιόλογων διδακτικών εγχειρημάτων. Αυτή την προοπτική επιχειρεί να αναδείξει το παρόν συμπόσιο, επιχειρώντας τον λειτουργικό συγκερασμό της εφαρμοστικής δυναμικής επιμέρους θεωριών μάθησης στην καθημερινή διδακτική πρακτική.

Εφαρμοστική δυναμική των θεωριών μάθησης στη διδακτική διαδικασία

I. Φύκαρης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο αναστοχασμός και η δόμηση νέων νοημάτων από υπάρχουσες ή από αναδυόμενες καταστάσεις, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της αποτελεσματικής διδασκαλίας. Καθεμία, όμως, διδασκαλία χαρακτηρίζεται από δυο βασικά στοιχεία, που είναι: η μοναδικότητα και το ανεπανάληπτο. Τα δεδομένα της, επομένως, διαφοροποιούνται και χρήζουν διαφοροποιημένης αντιμετώπισης και προσέγγισης. Για τον λόγο αυτό υπάρχουν πολλά και διαφορετικά είδη θεωριών μάθησης, η καθεμία από τις οποίες αποτελεί μια ολοκληρωμένη συστηματική άποψη για τη φύση της διαδικασίας, μέσω της οποίας οι άνθρωποι αυξάνουν την ικανότητά τους να διαχειρίζονται τον εαυτό τους, αλλά και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον, στο οποίο εντάσσονται. Ως εκ τούτου, ο καθένας που αποφασίζει να διδάξει θα πρέπει να έχει υπόψη του, τουλάχιστον μια θεωρία μάθησης, την οποία να την αξιοποιεί και να την προσαρμόζει ανάλογα, στην προσπάθεια δόμησης των επιμέρους δομικών παραμέτρων της διδακτικής διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση οι παραδοχές για το τι είναι σημαντικό για τη μάθηση, καθώς και για τη φύση της γνώσης, της διαδικασίας επίτευξης της γνώσης αλλά και τους μανθάνοντες σχετίζονται με το γεγονός ότι η μάθηση αποτελεί ζήτημα ικανότητας εφαρμοστικών δυνατοτήτων αξιόλογων διδακτικών εγχειρημάτων. Αυτή την προοπτική επιχειρεί να αναδείξει το παρόν συμπόσιο, επιχειρώντας τον λειτουργικό συγκερασμό της εφαρμοστικής δυναμικής επιμέρους θεωριών μάθησης στην καθημερινή διδακτική πρακτική.

Η θεωρητική δυναμική της Μετασχηματίζουσας μάθησης, κατά τον Jack Mezirow: Παράδειγμα διδακτικής εφαρμογής της στο Μάθημα των Θρησκευτικών

M. Ράντζου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εισήγηση επιδιώκει την ανάδειξη της εφαρμοστικής δυναμικής της μετασχηματίζουσας μάθησης, όπως δομήθηκε θεωρητικά από τον Jack Mezirow, στο Μάθημα των Θρησκευτικών. Σύμφωνα με τον J. Mezirow στη *μετασχηματιστική μάθηση* κεντρικό ρόλο καταλαμβάνει ο κριτικός στοχασμός, που ανατρέπει προϋπάρχουσες πεποιθήσεις από τις οποίες έχουν οικοδομηθεί όλα τα «πιστεύω» του ανθρώπου. Αυτές οι πεποιθήσεις είναι αποτέλεσμα της δράσης του στο περιβάλλον και της νοηματοδότησης ερμηνείας των εμπειριών του. Έτσι, η μάθηση κατανοείται ως διεργασία παραγωγής μιας νέας ή αναθεωρημένης ερμηνείας μιας εμπειρίας, στην οποία θα βασιστεί η μεταγενέστερη κατανόηση, αξιολόγηση και δράση του ανθρώπου. Η ανωτέρω θεωρητική τεκμηρίωση επιχειρείται να αναδειχθεί μέσω σχετικού διδακτικού εφαρμοστικού παραδείγματος στο Μάθημα των Θρησκευτικών και, ειδικότερα, στο γνωστικό αντικείμενο, που επικεντρώνεται στον «θρησκευτικά άλλον». Μέσω του παρουσιαζόμενου διδακτικού σχεδιασμού αναδεικνύεται η εργαλειακή δυναμική της μάθησης, προκειμένου οι μαθητές να κατανοήσουν τις εμπειρίες τους και να τις νοηματοδοτήσουν, βάση των παραδοχών και προσδοκιών τους σχετικά με τον «θρησκευτικά άλλον». Ταυτόχρονα, όμως, αναδεικνύονται και οι διαστάσεις της επικοινωνιακής μάθησης, προκειμένου οι μαθητές να κατανοούν τι εννοούν οι άλλοι, αλλά και να προσπαθήσουν να καταστήσουν τον εαυτό τους κατανοητό στους άλλους. Καταληκτικά επιδιώκεται οι μαθητές, μέσω της απελευθερωτικής διάστασης της μάθησης, του αυτο-στοχασμού και του κριτικού στοχασμού, να οδηγηθούν είτε στην αντικατάσταση είτε στην αναδόμηση των προϋπαρχουσών νοηματοδοτήσεων τους για τον «θρησκευτικά άλλον».

Θεώρηση της μετασχηματιστικής μάθησης, μέσω της ανάλυσης οπτικών αναπαραστάσεων στη διδακτική πρακτική: Παρουσίαση παραδειγμάτων

Β. Ζαγκότας

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Αιτωλοακαρνανίας

Η παρούσα εισήγηση δομείται στη θεώρηση της μετασχηματιστικής μάθησης, επιδιώκοντας μια διαφορετική προσέγγιση του εικονογραφικού υλικού των σχολικών εγχειριδίων της Ιστορίας της Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου από το οποίο και παρουσιάζονται σχετικά παραδείγματα. Οι οπτικές αναπαραστάσεις αναδύουν τον «πολιτισμό της εικόνας», ενώ, παράλληλα, το ίδιο το σχολείο καλείται να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα της πολυσημίας των μηνυμάτων, αναθεωρώντας και εμπλουτίζοντας τα σχολικά εγχειρίδια. Η νέα αυτή δυναμική δημιουργεί την ανάγκη για μια νέα προσέγγιση στην ερμηνεία των οπτικών αναπαραστάσεων. Το βασικό εργαλείο ανάγνωσης των εικόνων στο δομικό ερευνητικό περιεχόμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί η *Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού* των Gunter Kress & Theo vanLeeuwen, η οποία αναλύει τη «γεωγραφία» της εικόνας, μετασχηματίζοντας τα δεδομένα της πρότερης/πρώτης αντίληψης του παρατηρητή σε νέα. Η εισήγηση καταλήγει σε διδακτικές προτάσεις άμεσης διδακτικής αξιοποίησης από τον εκπαιδευτικό.

Βιωματική – Εμπειρική μάθηση: Ένα παράδειγμα εφαρμογής της στο μάθημα της Ιστορίας της Ε' τάξεως του Δημοτικού Σχολείου

¹Β. Βέργου & ²Α. Τζίμα

¹Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Ιωαννίνων

²Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ιωαννίνων

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στη Βιωματική-Εμπειρική μάθηση το βασικό θεωρητικό υπόβαθρο της οποίας επικεντρώνεται στην προσωπική εμπειρία και τα εσωτερικά κίνητρα για ενεργητική και λειτουργική εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία μάθησης. Βασικός στόχος της είναι η *προσωπική εμπλοκή* του κάθε μαθητή στην αναζήτηση της γνώσης, με κεντρικά σημεία τον κριτικό στοχασμό επί της εμπειρίας, αλλά και την παροχή πολλαπλών δυνατοτήτων και ευκαιριών στον καθένα, για την προσέγγιση της γνώσης. Η δυναμική αυτή διεργασία αποδόθηκε σχηματικά από τον Kolb μέσω του «Κύκλου της μάθησης». Η αναδυόμενη αυτή προοπτική της συγκεκριμένης θεωρητικής τεκμηρίωσης αποτέλεσε την πρόκληση για την επιλογή εφαρμογής της στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας της Ε' τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Η συγκεκριμένη διδακτική προσέγγιση επιχειρείται με την αξιοποίηση ανάλογου οπτικοακουστικού και έντυπου διδακτικού υλικού, προκειμένου οι μαθητές να αναζητήσουν το βασικό εννοιολογικό περιεχόμενο του μαθήματος και της εξειδικευμένης ενότητας εφαρμογής, μέσω της ενεργητικής και συμμετοχικής εμπλοκής των μαθητών στη διδακτική διαδικασία.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 9

Θετικά στοιχεία του χαρακτήρα: Επιτυγχάνοντας τους στόχους και καλή ποιότητα ζωής

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Γ. Στεφάνου Συζητήτρια: Γ. Στεφάνου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η ψυχολογία και η εκπαίδευση, στο παρελθόν, εστίαζαν στο πώς να διορθώσουν το λάθος, ενώ, προσφάτως παρατηρείται αυξανόμενο ερευνητικό ενδιαφέρον στις δυνάμεις και στα θετικά στοιχεία του χαρακτήρα του ατόμου, τα οποία εμπλέκονται και επηρεάζουν ποικίλα πεδία της ζωής του. Στο παρόν συμπόσιο αναδεικνύεται η υψηλή σπουδαιότητα των θετικών στοιχείων του χαρακτήρα στη βελτίωση των γνωστικών μηχανισμών και διαδικασιών που συνδέονται με την ψυχική ευημερία, τη συμπεριφορά επίτευξης και τη μαθησιακή διαδικασία. Η μελέτη του θέματος έγινε με μετρήσεις αντικειμενικές και αυτο-αναφοράς, και σε ευρύ ηλικιακό φάσμα. Η πρώτη παρουσίαση διερευνά τις σχέσεις ανάμεσα σε θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις, συναισθήματα και χαρακτηριστικά των παιδιών και τη δημιουργικότητα, και καταδεικνύει την αναγκαιότητα ψυχοσυναισθηματικής εκπαίδευσης και θετικών ψυχολογικών παρεμβάσεων στην οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα. Το ερευνητικό ενδιαφέρον της δεύτερης παρουσίασης είναι η χαρισματικότητα (νοητική ικανότητα, ακαδημαϊκή/σχολική ικανότητα, δημιουργικότητα, καλλιτεχνικό ταλέντο, ηγετική ικανότητα, κίνητρα) των παιδιών, εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ των επιδόσεων των παιδιών σε τεστ αξιολόγησης των γνωστικών τους ικανοτήτων και των εκτιμήσεων της πιθανής χαρισματικότητάς τους, εκ μέρους των εκπαιδευτικών τους. Η τρίτη παρουσίαση αποκαλύπτει τη θετική σχέση ανάμεσα στην επίλυση προβλήματος, στην αυτο-αποτελεσματικότητα, στη συλλογική αποτελεσματικότητα και στα συναισθήματα των εκπαιδευτικών. Η συζήτηση των αποτελεσμάτων εστιάζει στη βελτίωση της επίτευξης και της ποιότητας της συναισθηματικής ζωής των εκπαιδευτικών, μέσω της ενίσχυσης αντιλήψεων αποτελεσματικότητας και επίλυσης προβλήματος. Η τέταρτη παρουσίαση εστιάζει στο ρόλο των ψυχικών δυνάμεων της ευγνωμοσύνης, της ικανότητας συγχώρησης και του ψυχικού σθένους στην προσαρμογή στη συνταξιοδότηση. Αναμένεται ότι οι συγκεκριμένες δυνάμεις θα διευκολύνουν την προσαρμογή στη συνταξιοδότηση, καθώς προάγουν την αίσθηση ευζωίας και την ικανοποίηση από τη ζωή.

Χαρτογραφώντας τα θετικά ψυχικά γνωρίσματα των παιδιών: Δημιουργικότητα, δυνάμεις του χαρακτήρα και αυτο-αποτελεσματικότητα

Σ. Λεοντοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της εργασίας αυτής ήταν η μελέτη των σχέσεων ανάμεσα σε μία σειρά από θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις, συναισθήματα και χαρακτηριστικά των παιδιών και τη δημιουργικότητα. 282 μαθητές και μαθήτριες που φοιτούσαν στη Δ' (N = 84, 29,8%), Ε' (N = 89, 31,6%) και ΣΤ' (N = 109, 38,7%) τάξη τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων του νομού Ιωαννίνων συμπλήρωσαν μία συστοιχία ερωτηματολογίων. Αυτή περιλάμβανε ερωτήσεις για τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, τα επίπεδα αισιοδοξίας, αυτο-αποτελεσματικότητας, δυνάμεων του χαρακτήρα και δημιουργικότητάς τους. Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε ισχυρή επίδραση των μεταβλητών της αισιοδοξίας, της αυτο-αποτελεσματικότητας και των δυνάμεων του χαρακτήρα στη μεταβλητή της δημιουργικότητας. Εξάλλου, οι αισιόδοξοι μαθητές/-τριες χαρακτηρίζονταν από υψηλότερο βαθμό αυτο-αποτελεσματικότητας, αυξημένες δυνάμεις του χαρακτήρα και περισσότερη δημιουργικότητα. Επιπρόσθετα, αναδείχθηκε η επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των παιδιών στις εξαρτημένες μεταβλητές της έρευνας. Για παράδειγμα, τα κορίτσια εμφάνισαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα αισιοδοξίας, δυνάμεων του χαρακτήρα και δημιουργικότητας από ότι τα αγόρια. Τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας φάνηκαν να είναι πιο δημιουργικά από ότι εκείνα μικρότερης ηλικίας, αλλά και να διακατέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις δυνάμεις του θάρρους και του ανθρωπισμού.

Τέλος, παιδιά από τα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά επίπεδα χαρακτηρίζονταν από μεγαλύτερη αισιοδοξία, αυτο-αποτελεσματικότητα σε καταστάσεις μη σύγκρουσης, αλλά και θάρρους. Τα παραπάνω ευρήματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο παιδαγωγικό και ψυχολογικό ενδιαφέρον και συνηγορούν υπέρ της ενσωμάτωσης προγραμμάτων ψυχοσυναισθηματικής εκπαίδευσης και θετικών ψυχολογικών παρεμβάσεων στην οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα.

Διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των επιδόσεων μαθητών Δημοτικού Σχολείου σε τεστ γνωστικών ικανοτήτων και της εκτίμησης πιθανής χαρισματικότητάς τους, εκ μέρους των εκπαιδευτικών τους

¹Γ. Παπαντωνίου, ²Δ. Μωραΐτου, ¹Μ.. Ντίνου, ¹Ε. Κατσαδήμα,

¹Χ. Θωμάϊδου, & ¹Ε. Σαββίδου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η διαδικασία αναγνώρισης των χαρισματικών παιδιών περιλαμβάνει τη χορήγηση τεστ γνωστικών ικανοτήτων και σχολικής επίδοσης στα παιδιά, καθώς και τη συμπλήρωση κλιμάκων εκτίμησης, εκ μέρους των εκπαιδευτικών τους. Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των επιδόσεων των παιδιών σε τεστ αξιολόγησης των γνωστικών τους ικανοτήτων, από τη μια, και των εκτιμήσεων της πιθανής χαρισματικότητάς τους, εκ μέρους των εκπαιδευτικών τους. Το δείγμα αποτέλεσαν 32 μαθητές της Α' και Β' τάξης Δημοτικού (19 κορίτσια και 13 αγόρια). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε η Κατηγορική Δοκιμασία Παιδιών (ΚΔΠ), οι Έγχρωμες Προοδευτικές Μήτρες (ΕΠΜ), η Δοκιμασία Σύντομης Γνωστικής Εκτίμησης (ΔΣΓΕ) και ορισμένες υπο-δοκιμασίες του Αθηνά Τεστ. Ζητήθηκε, επίσης, από τις εκπαιδευτικούς των τάξεων, στις οποίες φοιτούσαν οι συμμετέχοντες, να συμπληρώσουν τη Σχολική εκδοχή των Κλιμάκων Εκτίμησης Χαρισματικότητας (ΚΕΧ-Σ – School Form, GRS-S) για καθέναν από αυτούς. Οι ΚΕΧ-Σ βασίζονται σε ένα πολυδιάστατο μοντέλο χαρισματικότητας που αξιολογεί τη νοητική ικανότητα, την ακαδημαϊκή/σχολική ικανότητα, τη δημιουργικότητα, το καλλιτεχνικό ταλέντο, την ηγετική ικανότητα και τα κίνητρα. Ορισμένες από τις κλίμακες των ΚΕΧ-Σ βρέθηκαν να συσχετίζονται σημαντικά με την ΚΔΠ, τη ΔΣΓΕ, καθώς και με υπο-δοκιμασίες της φωνολογικής βραχύχρονης μνήμης και της νευροψυχολογικής ωριμότητας του Αθηνά Τεστ. Δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των κλιμάκων των ΚΕΧ-Σ και της δοκιμασίας ΕΠΜ. Προκειμένου να διερευνηθεί με ακρίβεια το πλέγμα των παραπάνω σχέσεων μεταξύ των ΚΕΧ-Σ και των τεσσάρων ψυχομετρικών δοκιμασιών, στις οποίες εξετάστηκαν οι συμμετέχοντες μαθητές, τα δεδομένα βρίσκονται στη διαδικασία της στατιστικής επεξεργασίας μέσω της εφαρμογής αναλύσεων διαδρομών με το στατιστικό πρόγραμμα EQS 6.1 (Bentler, 2005).

Επίλυση προβλήματος και αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών: Επιδράσεις στη συλλογική αποτελεσματικότητα και στα συναισθήματα.

¹Γ. Στεφάνου & ²Α. Οικονόμου

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

²Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση (α) της εκτιμώμενης ικανότητας επίλυσης προβλήματος, της αυτο-αποτελεσματικότητας, της αντιλαμβανόμενης συλλογικής αποτελεσματικότητας του σχολείου και των συναισθημάτων των εκπαιδευτικών, (β) της διαμόρφωσης των συναισθημάτων από τους άλλους τρεις εξεταζόμενους παράγοντες, και

(γ) του ρόλου της αυτο-αποτελεσματικότητας στην επίλυση προβλήματος, και στην επίδραση της επίλυσης προβλήματος στη συλλογική αποτελεσματικότητα. Στην έρευνα συμμετείχαν 256 εκπαιδευτικοί, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και των δύο φύλων, οι οποίοι προήλθαν από δημόσια σχολεία ποικίλων περιοχών της χώρας, και οι οποίοι συμπλήρωσαν τις κλίμακες στη μέση περίπου του σχολικού έτους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (α) οι εκπαιδευτικοί βίωσαν από μέτριας ως υψηλής έντασης θετικά συναισθήματα, τα οποία σχετίζονται κυρίως με το πλαίσιο, το έργο τους και τους άλλους, (β) η αυτο-αποτελεσματικότητα επηρέασε άμεσα και έμμεσα, μέσω της επίλυσης προβλήματος, θετικά τη συλλογική αποτελεσματικότητα, (γ) όσο πιο υψηλά εκτίμησαν οι εκπαιδευτικοί την αυτο-αποτελεσματικότητά τους, τη συλλογική αποτελεσματικότητα του σχολείου τους και την ικανότητά τους στην επίλυση προβλήματος, τόσο πιο θετικά συναισθήματα δήλωσαν ότι βίωσαν στο σχολείο τους, και (δ) η αυτο-αποτελεσματικότητα, συγκρινόμενη με τους άλλους προβλεπτικούς παράγοντες, είχε την ισχυρότερη συνεισφορά στα περισσότερα από τα συναισθήματα. Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας προτείνουν ότι η ενίσχυση των θετικών στοιχείων του χαρακτήρα των εκπαιδευτικών συμβάλλουν στον αποτελεσματικό χειρισμό των προκλήσεων και δυσκολιών στο σχολείο, με θετικές συνέπειες στην ψυχική υγεία και ευζωία.

Ο ρόλος των ψυχικών δυνάμεων στην προσαρμογή στη συνταξιοδότηση.

Β. Παπαδοπούλου, Σ. Λυκίδου, & Δ. Μωράϊτου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η συνταξιοδότηση αποτελεί ορόσημο στη ζωή, καθώς σηματοδοτεί την απώλεια της επαγγελματικής ιδιότητας και τη μετάβαση σε έναν διαφορετικό τρόπο ζωής που συνδέεται συμβατικά με τη γήρανση. Κι ενώ έχει επισταμένα μελετηθεί η σχέση της με διάφορους κοινωνικο-ψυχολογικούς παράγοντες, δεν έχει διερευνηθεί η διασύνδεσή της με τις ψυχικές δυνάμεις. Η παρούσα εργασία στοχεύει να εξετάσει τη σχέση της ευγνωμοσύνης, της ικανότητας συγχώρησης και του ψυχικού σθένους με την προσαρμογή στη συνταξιοδότηση. Τα χαρακτηριστικά αυτά, έχει βρεθεί ότι προάγουν την αίσθηση ευζωίας και την ικανοποίηση από τη ζωή γενικότερα, οπότε αναμένεται ότι θα διευκολύνουν και την προσαρμογή στη συνταξιοδότηση. Ως ευγνωμοσύνη ορίζεται το αίσθημα που έχουν οι άνθρωποι, όταν έχουν ευεργετηθεί από ενέργειες άλλων και επιθυμούν να τις ανταποδώσουν. Η ικανότητα συγχώρησης επιτρέπει στα άτομα να αφήνουν πίσω τους και να θεραπεύουν ρήξεις και αδικίες που γίνονται στο πλαίσιο διαπροσωπικών σχέσεων. Το ψυχικό σθένος αναφέρεται στη δύναμη και στο πάθος που απαιτούνται, ώστε να επιτευχθούν μακροπρόθεσμοι στόχοι. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 130 συνταξιούχοι, άνω των 65 ετών. Τους χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια για την προσαρμογή στη συνταξιοδότηση καθώς και από μία κλίμακα μέτρησης της ευγνωμοσύνης, της ικανότητας συγχώρησης και του ψυχικού σθένους. Επίσης, συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο για την κοινωνική υποστήριξη καθώς κι ένα έντυπο ατομικών – δημογραφικών στοιχείων. Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν βρίσκονται σε φάση επεξεργασίας. Αρχικά θα ελεγχθεί η αξιοπιστία και εγκυρότητα των κλιμάκων και, σε δεύτερο επίπεδο, θα ελεγχθούν οι σχέσεις μεταξύ των βασικών διαστάσεων των κλιμάκων, εφαρμόζοντας δομικά μοντέλα εξισώσεων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 10
Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση ψυχοεκπαιδευτικών προγραμμάτων
για παιδιά: Δυνατότητες και προοπτικές

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Α. Μπρούζος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συζητητής: Σ. Βασιλόπουλος
Πανεπιστήμιο Πατρών

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες για παιδιά. Το ενδιαφέρον αυτό αποτελεί έκφραση της αναζήτησης δομημένων τρόπων ομαδικής εργασίας που θα υποστηρίζονται από ερευνητικά δεδομένα, θα λειτουργούν στη βάση θεραπευτικού πρωτοκόλλου και θα έχουν σύντομη χρονική διάρκεια. Το συμπόσιο περιλαμβάνει εισηγήσεις που διερευνούν τις δυνατότητες και την αποτελεσματικότητα –τόσο σε επίπεδο έκβασης όσο και σε επίπεδο διαδικασίας– των ψυχοεκπαιδευτικών ομάδων για παιδιά. Οι δύο πρώτες εισηγήσεις συζητούν τις διαδικασίες και την αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος που αποσκοπούσε στη διευκόλυνση της μετάβασης παιδιών από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο. Η τρίτη εισήγηση διερευνά τις ομαδικές διαδικασίες (θεραπευτική συμμαχία, ομαδικό κλίμα, αντίληψη για τη στάση της συντονίστριας) που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της παρέμβασης τα μέλη μιας ψυχοεκπαιδευτικής ομάδας για παιδιά με κοινωνικό άγχος. Η τελευταία εισήγηση εστιάζει στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος που είχε ως στόχο τη βελτίωση της ψυχολογικής προσαρμογής παιδιών και εφήβων που έχουν αδέρφια με αυτισμό.

Οι ομαδικές διαδικασίες σε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη διευκόλυνση της διαδικασίας μετάβασης μαθητών από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο

¹Σ. Βασιλόπουλος, ²Α. Μπρούζος, ²Ε. Λιόντου, & ²Β. Μπαούρδα

¹Πανεπιστήμιο Πατρών

²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η αποτελεσματικότητα των ομαδικών παρεμβάσεων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους θεραπευτικούς παράγοντες, τις διαδικασίες δηλαδή που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μιας ομαδικής παρέμβασης. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει την ύπαρξη αυτών των παραγόντων σε μια ψυχοεκπαιδευτική ομάδα (διάρκειας πέντε συναντήσεων) με μαθητές που μεταβαίνουν από το Δημοτικό σχολείο στο Γυμνάσιο. Στην έρευνα πήραν μέρος 56 μαθητές της έκτης τάξης του Δημοτικού σχολείου (Μ.Ο. ηλικίας = 11,81). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το Ερωτηματολόγιο Κρίσιμων Συμβάντων (Critical Incident Questionnaire; Bloch, Reibstein, Crouch, Holroyd, & Thermen, 1979) στο τέλος της κάθε συνάντησης. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι οι συμμετέχοντες έκαναν συχνότερα αναφορά σε γνωστικούς και συναισθηματικούς παράγοντες και λιγότερο συχνά σε συμπεριφορικούς. Επίσης, οι θεραπευτικοί παράγοντες που αναφέρονταν πιο συχνά ήταν η καθοδήγηση και η αποδοχή. Τέλος, σημειώθηκε ενίσχυση της θεραπευτικής συμμαχίας με την πρόοδο των συναντήσεων. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με την αναγκαιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης ψυχοεκπαιδευτικών ομάδων για παιδιά

Εφαρμογή και αξιολόγηση ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για τη διευκόλυνση της μετάβασης από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο

¹A. Μπρούζος, ²Σ. Βασιλόπουλος, ¹A. Βλαχιώτη, & ¹B. Μπαούρδα

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της έρευνας ήταν να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος, που εφαρμόστηκε σε μαθητές του δημοτικού σχολείου με στόχο την ομαλή μετάβασή τους στο γυμνάσιο, μέσα από τη μείωση του κοινωνικού άγχους, την αύξηση της αυτοεκτίμησης και τη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων και των στρατηγικών αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων. Στην έρευνα πήραν μέρος 82 μαθητές και των δύο φύλων, οι οποίοι φοιτούσαν στην έκτη τάξη του Δημοτικού σχολείου (*M.O.* ηλικίας = .11,81), από τους οποίους οι 56 αποτέλεσαν την πειραματική ομάδα και οι 26 την ομάδα ελέγχου. Πριν την έναρξη του προγράμματος (αλλά και μετά την ολοκλήρωσή του) χορηγήθηκαν στους μαθητές των δύο ομάδων 4 ερωτηματολόγια που αξιολογούσαν: α) το κοινωνικό άγχος (*Social Anxiety Scale for Children-Revised*: La Greca & Stone, 1993), β) την αυτοεκτίμηση (*Rosenberg Self-Esteem Scale*: Rosenberg, 1965), γ) τις κοινωνικές δεξιότητες (*Self-Report Social Skills Rate*: Danielson & Phelps, 2003) και δ) τις στρατηγικές αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων (*Ryan-Wegner's Schoolchildren Coping Style Inventory*: Baráth, 2002). Στη συνέχεια, υλοποιήθηκε πρόγραμμα πέντε συναντήσεων, το οποίο περιελάμβανε ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες ανάλογα με τη θεματολογία της κάθε συνάντησης. Οι δραστηριότητες στόχευαν στη μείωση του κοινωνικού άγχους, την αύξηση της αυτοεκτίμησης, την ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων και τη βελτίωση στρατηγικών αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων. Τα δεδομένα της έρευνας βρίσκονται σε στάδιο στατιστικής ανάλυσης και θα παρουσιαστούν στο συνέδριο.

Η ανάπτυξη και η αλληλεπίδραση μεταξύ των ομαδικών διαδικασιών κατά τη διάρκεια μιας ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης για παιδιά με κοινωνικό άγχος

¹B. Μπαούρδα, ¹A. Μπρούζος, & ²Σ. Βασιλόπουλος

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Πανεπιστήμιο Πατρών

Οι ομαδικές διαδικασίες ασκούν σημαντική επίδραση στην αποτελεσματικότητα των ομαδικών παρεμβάσεων. Όμως, οι έρευνες που εξετάζουν τις ομαδικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων για παιδιά και εφήβους είναι περιορισμένες. Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο να μελετήσει την ανάπτυξη της θεραπευτικής συμμαχίας, του ομαδικού κλίματος και των αντιλήψεων των μελών για τη στάση της συντονίστριας κατά τη διάρκεια μιας ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης για παιδιά με κοινωνικό άγχος. Σαράντα μαθητές (*M.O.* ηλικίας = 10,8 έτη) με υψηλό δείκτη κοινωνικού άγχους συμμετείχαν σε μια ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση διάρκειας οκτώ συναντήσεων. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το συντομευμένο Ερωτηματολόγιο Κλίματος της Ομάδας (*Group Climate Questionnaire-Short*; MacKenzie, 1983) στο τέλος της τρίτης, της πέμπτης και της όγδοης συνάντησης, την Κλίμακα Σχέσεων (*Relationship Inventory*; Barrett-Lennard, 1978) στο τέλος της τρίτης και της όγδοης συνάντησης, και την Κλίμακα Συμμαχίας σε Ψυχοεκπαιδευτικές Ομάδες για Παιδιά (*Psychoeducational Group Alliance Scale for Children*; Brouzos, Vassilopoulos, & Baourda, in preparation) στο τέλος κάθε συνάντησης. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι η θεραπευτική συμμαχία, η αντίληψη των μελών για τη συνολική στάση, την ενσυναίσθηση και τη συνέπεια της

συντονίστριας αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια της παρέμβασης. Επιπλέον, τα επίπεδα της σύγκρουσης και της αποφυγής μειώθηκαν στα πρώτα στάδια της παρέμβασης και μετά παρέμειναν σταθερά και παράλληλα το συνολικό κλίμα της ομάδας βελτιώθηκε. Η συζήτηση των αποτελεσμάτων επικεντρώνεται μεταξύ άλλων στη σημασία των διαφορετικών συμπεριφορών του συντονιστή μιας ψυχοεκπαιδευτικής ομαδικής παρέμβασης για την ανάπτυξη της θεραπευτικής συμμαχίας και του ομαδικού κλίματος.

Εφαρμογή και αξιολόγηση ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για τη βελτίωση της ψυχολογικής προσαρμογής παιδιών Δημοτικού – Γυμνασίου

με αδελφό/-ή με αυτισμό

¹Α. Μπρούζος, ²Σ. Βασιλόπουλος, & ¹Χ. Τάσση

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Πανεπιστήμιο Πατρών

Τα τυπικώς αναπτυσσόμενα αδέλφια παιδιών με αυτισμό έχει βρεθεί ότι αντιμετωπίζουν αυξημένες δυσκολίες ψυχολογικής προσαρμογής τόσο σε σχέση με το γενικό πληθυσμό όσο και σε σχέση με τα αδέλφια παιδιών με άλλες αναπηρίες. Παρ' όλα αυτά λιγοστές έρευνες, μέχρι σήμερα, έχουν εξετάσει τις ψυχολογικές δυσκολίες του εν λόγω πληθυσμού και τους τρόπους διαχείρισής τους. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος διάρκειας οκτώ εβδομάδων, το οποίο αποσκοπούσε στη βελτίωση της ψυχολογικής προσαρμογής των αδελφών παιδιών με αυτισμό. Στην έρευνα πήραν μέρος 38 αδέλφια παιδιών με αυτισμό ηλικίας 6 έως 15 ετών (*M.O.* ηλικίας = 10,74), από τα οποία τα 22 συγκρότησαν την πειραματική ομάδα (ομάδα παρέμβασης) και τα 16 την ομάδα ελέγχου. Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος δεδομένα συλλέχθηκαν πριν και μετά από την παρέμβαση με τη χορήγηση ερωτηματολογίων που μετρούσαν τη γνώση των συμμετεχόντων για τον αυτισμό, το επίπεδο προσαρμογής τους και τα εσωτερικευμένα και εξωτερικευμένα προβλήματά τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική αύξηση της γνώσης για τον αυτισμό στους συμμετέχοντες της πειραματικής ομάδας αλλά όχι σε εκείνους της ομάδας ελέγχου. Ακόμη, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική μείωση των δυσκολιών προσαρμογής και των εσωτερικευμένων και εξωτερικευμένων δυσκολιών της πειραματικής ομάδας. Οι αλλαγές που σημειώθηκαν ήταν σημαντικές και στα δύο φύλα και σε όλο το εύρος ηλικιών που εξετάστηκαν. Η πρακτική σημασία των ευρημάτων συζητάται.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 11

**Εναλλακτικές μεθοδολογίες παρέμβασης στην πρόληψη και αντιμετώπιση των εξαρτήσεων και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων.
Η πρόταση των Προγραμμάτων Προαγωγής Αυτοβοήθειας του Τμήματος Ψυχολογίας του Α.Π.Θ. και παραδείγματα από το πεδίο της εκπαίδευσης**

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Σ. Λαϊνάς

Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Α.Π.Θ

Συζητήτρια: Ε. Φίγγου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι σύγχρονες κριτικές προσεγγίσεις του πεδίου των εξαρτήσεων αντιτιθέμενες στην επικρατούσα βιολογικοποίηση ή/και άκρατη ψυχολογικοποίηση των αιτιών του

προβλήματος της εξάρτησης, θέτουν ως πρωταρχικό στόχο την οικολογική/συστημική προσέγγιση των αιτιών του. Όσον αφορά στην πρόληψη και αντιμετώπιση του προβλήματος, αποδομώντας το κυρίαρχο μοντέλο παροχής βοήθειας του ενεργού ειδικού και του παθητικού αποδέκτη των υπηρεσιών του ειδικού, δίνουν έμφαση στη δόμηση παρεμβάσεων, στις οποίες πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι άμεσα ενδιαφερόμενοι. Το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας (Π.Π.Α.) του Α.Π.Θ. αποτελεί ένα εναλλακτικό εγχείρημα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εξάρτησης και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, που βασίζεται στις παραπάνω προσεγγίσεις. Το πρόγραμμα λειτουργεί από το 2001 στη Θεσσαλονίκη και στην παρούσα φάση λειτουργεί σε τέσσερις πόλεις της χώρας. Στο συμπόσιο παρουσιάζονται εργασίες που βασίζονται στην παραγόμενη εμπειρία στο Π.Π.Α καθώς και σε εφαρμογές με βάση αυτές τις αντιλήψεις στο χώρο της εκπαίδευσης. Η πρώτη εισήγηση, η οποία βασίζεται σε μακρόχρονη έρευνα δράσης, παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά της ακολουθούμενης μεθοδολογίας υποστήριξης εξαρτημένων στο Π.Π.Α., μιας μεθοδολογίας που βασίζεται στις αρχές των ρευμάτων της Κοινωνικής και της Ανθρωπιστικής Ψυχολογίας. Η δεύτερη εισήγηση βασίζεται σε εμπειρικά δεδομένα από τη δουλειά στο πεδίο και αφορά στις αναδυόμενες ανθρωπιστικές μεθοδολογίες υποστήριξης συγγενών εξαρτημένων στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Χανίων. Η τρίτη εισήγηση παρουσιάζει ένα εναλλακτικό παράδειγμα δράσεων πρόληψης των εξαρτήσεων και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων σε μια τοπική κοινότητα με βάση τις αρχές της έρευνας δράσης. Η τέταρτη εισήγηση αναδεικνύει τη σημαντικότητα της παιδαγωγικής σχέσης, αποδομώντας την αυξανόμενη τάση ψυχολογικοποίησης στο χώρο του σχολείου μέσα από παραδείγματα της εκπαιδευτικής πράξης.

Αξιοποιώντας τις βασικές αρχές της Κοινωνικής και Ανθρωπιστικής Ψυχολογίας στην υποστήριξη εξαρτημένων

Σ. Λαϊνάς

Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Α.Π.Θ.

Διεθνώς υπάρχει σημαντική συζήτηση για την ανάγκη εμπλουτισμού των μεθοδολογιών υποστήριξης των εξαρτημένων. Βασικά χαρακτηριστικά αυτής είναι η εγνωσμένη αδυναμία των κυρίαρχων επιστημονικών προσεγγίσεων να δώσουν αποτελεσματικές απαντήσεις στο φαινόμενο της εξάρτησης και η παρατηρούμενη αλλαγή και διεύρυνση του προφίλ των εξαρτημένων. Σημαντικός επίσης παράγοντας σε αυτή τη συζήτηση είναι η διαχρονικά ελπιδοφόρα πορεία των ομάδων αυτοβοήθειας / αλληλοβοήθειας στο πεδίο των εξαρτήσεων και η αναδυόμενη ανάγκη για δόμηση κατάλληλων μεθοδολογιών υποστήριξης προς αυτή την κατεύθυνση. Στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού πραγματοποιήθηκε μια μακρόχρονη έρευνα δράσης στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Θεσσαλονίκης, μέρος της οποίας θα παρουσιαστεί στο συμπόσιο. Η έρευνα είχε ως στόχο τη συγκρότηση μιας εναλλακτικής προσέγγισης δόμησης των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων που στοχεύουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος της εξάρτησης, με άξονα τη λογική και τις πρακτικές αυτοβοήθειας και αλληλοβοήθειας. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ένα ολοκληρωμένο περίγραμμα της διαδικασίας και των όρων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ανθρώπων με πρόβλημα εξάρτησης από νόμιμες και παράνομες ψυχοτρόπες ουσίες. Πιο συγκεκριμένα, με βάση την αναδυόμενη από την έρευνα προσέγγιση, τονίζεται η αξία της συμμετοχικής έρευνας δράσης ως μεθοδολογίας δόμησης των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων για εξαρτημένους, του ενεργού ρόλου των άμεσα ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της παρέμβασης, των ανθρωποκεντρικών χαρακτηριστικών της διαδικασίας ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και των κριτικών διαστάσεων του ρόλου των λειτουργών υγείας σε τέτοιου τύπου παρεμβάσεις. Τέλος, γίνονται ευρύτερες συνδέσεις της

προτεινόμενης μεθοδολογίας με το πεδίο των εξαρτήσεων καθώς επίσης αναδεικνύεται η σημαντικότητα της εφαρμογής των αρχών της Κοινωνικής Ψυχολογίας και της Ανθρωπιστικής Ψυχολογίας στην υποστήριξη ανθρώπων με πρόβλημα εξάρτησης.

Ανθρωποκεντρικές προσεγγίσεις υποστήριξης συγγενών εξαρτημένων: Ανακύπτοντες προβληματισμοί και προκύπτουσα μεθοδολογία από την εμπειρία του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας Χανίων.

¹Κ. Δημητριάδου & ²Σ. Λαϊνάς

¹Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Χανίων

²Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Α.Π.Θ

Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία υπάρχει ανάγκη αφενός εμπλουτισμού των μεθοδολογιών υποστήριξης συγγενών εξαρτημένων και αφετέρου ανάγκη για σε βάθος μελέτη των ομάδων αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας, οι οποίες έχουν να παρουσιάσουν ελπιδοφόρα αποτελέσματα. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να περιγράψει και να συζητήσει τη διαδικασία υποστήριξης συγγενών εξαρτημένων στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Χανίων και τη μεθοδολογία που έχει προκύψει έπειτα από δύο χρόνια εφαρμογής της. Η μεθοδολογία αυτή έχει ενσωματώσει μεγάλο μέρος των σύγχρονων προβληματισμών του πεδίου των εξαρτήσεων καθώς και χαρακτηριστικά που αντλούνται από την τοπική εμπειρία. Στην εισήγηση παρουσιάζονται οι βασικοί άξονες της προκύπτουσας μεθοδολογίας υποστήριξης συγγενών εξαρτημένων. Πιο συγκεκριμένα προτείνεται η μετατόπιση της έμφασης από την παθολογία και τα ελλείμματα στη δύναμη και τις δυνατότητες των ατόμων, η αμφισβήτηση της μονοδιάστατης έμφασης στα όρια που προτείνουν οι παραδοσιακές προσεγγίσεις και η έμφαση στην ανάγκη έκφρασης του προσωπικού βιώματος και των συναισθημάτων. Σημαντικοί επίσης παράγοντες αυτής της μεθοδολογίας είναι η ανάγκη ανάληψης πιο ενεργού ρόλου των συμμετεχόντων στην ομάδα, που θέτει τον ειδικό σε έναν πιο περιφερειακό ρόλο καθώς και ο προσανατολισμός στην αυτοδιαχείριση και αυτοοργάνωση της ομάδας. Τέλος, συζητούνται τα όρια και οι δυσκολίες στην εφαρμογή αυτής της μεθοδολογίας υποστήριξης, όπως η αντίσταση των συγγενών σε έναν περισσότερο ενεργητικό ρόλο, οι δυσκολίες αυτοοργάνωσης της ομάδας, οι εγκατεστημένες αναπαραστάσεις που διατηρούν τόσο οι άμεσα ενδιαφερόμενοι όσο και οι ειδικοί για τους ρόλους τους.

Αναζητώντας ένα διαφορετικό παράδειγμα δράσεων στην πρόληψη των εξαρτήσεων και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων:

Ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών

¹Ε. Αδαμοπούλου & ²Δ. Γαβριηλίδου

¹Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Λάρισας

²Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Σητείας

Η συγκεκριμένη εισήγηση θα παρουσιάσει τις βασικές διαστάσεις ενός εναλλακτικού παραδείγματος αναφορικά με τις δράσεις πρόληψης της χρήσης ουσιών και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων σε μια τοπική κοινωνία, όπως αυτές αναδείχθηκαν μέσα από διετή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Σητείας από το 2011 έως το 2013. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση τις αρχές της έρευνας δράσης, στις οποίες βασίζει τη λειτουργία του το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας, καθώς και τις αρχές της θεμελιωμένης θεωρίας. Αρχικά, θα γίνει μια σύντομη αναφορά σε σημεία της φιλοσοφίας του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας Σητείας όπως η έμφαση στις κοινωνικές και πολιτικές αιτίες των

ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, η αξιοποίηση της ιδέας της αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας στην επίλυσή τους, καθώς και η αξιοποίηση των κριτικών προσεγγίσεων του πεδίου των εξαρτήσεων. Ιδιαίτερα στο πεδίο της πρόληψης θα συζητηθεί η αξιοποίηση της φιλοσοφίας των τρίτης γενιάς παρεμβάσεων πρόληψης. Η εισήγηση θα εστιάσει κυρίως στα συμπεράσματα που προέκυψαν από την εν λόγω έρευνα, εξετάζοντάς τα μέσα από παραδείγματα δράσεων, καθώς και στο πώς αξιοποιήθηκαν αυτά τα συμπεράσματα περαιτέρω στις δράσεις του Προγράμματος. Οι διαστάσεις της δουλειάς που αναδύθηκαν ως περισσότερο σημαντικές αφορούν, μεταξύ άλλων, στην τοποθέτηση των αναγκών των άμεσα ενδιαφερόμενων στο επίκεντρο των δράσεων, τη σημασία της δημιουργίας σχέσης μαζί τους, το ρόλο των αξιών που διέπουν μια δράση, το συμμετοχικό σχεδιασμό και την από κοινού συλλογική δράση, την έμφαση στην πράξη και το διαφορετικό ρόλο για τον λειτουργό υγείας.

Η ψυχολογικοποίηση στην εκπαίδευση και η αμφισβήτηση της διδακτικής-παιδαγωγικής σχέσης. Ένα κριτικό βλέμμα μέσα από ιστορίες και παραδείγματα της σχολικής ζωής

Α. Κεφαλίδου

6^ο Διαπολιτισμικό Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ελευθερίου Κορδελιού Θεσσαλονίκης

Η εισήγηση αυτή επισημαίνει την τάση αμφισβήτησης της διδακτικής - παιδαγωγικής σχέσης και αποδυνάμωσής της μέσα από μια νέα τάση ψυχολογικοποίησης των ζητημάτων που διαδραματίζονται μέσα στη σχολική κοινότητα και ζωή. Η αμφισβήτηση αυτής της σχέσης συχνά εκδηλώνεται μέσα από μία «άκριτη» υποκατάστασή της από υπηρεσίες υγείας, με στόχο τη διάγνωση και τη θεραπεία. Η διδακτική-παιδαγωγική, ωστόσο, εμπειρία έχει δείξει ότι η σχέση αυτή ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή μπορεί να διαλύει φόβους και αναστολές, να καλλιεργεί την αμοιβαία ενθάρρυνση και την πίστη στις ιδιαίτερες κλίσεις και ταλέντα που ο καθένας έχει και να λειτουργεί στην πράξη προληπτικά ή και «θεραπευτικά» απέναντι σε ζητήματα που μπορεί να απασχολούν τα παιδιά, την τάξη ή και τη σχολική κοινότητα. Στην παρούσα εργασία καταγράφονται ιστορίες - παραδείγματα μέσα από τη σχολική ζωή τα οποία επιβεβαιώνουν την ανωτέρω διατυπωμένη υπόθεση. Μέσα από την παράθεση παραδειγμάτων από τη σχολική κοινότητα, αποτυπώνονται ταυτόχρονα και προβληματισμοί για τον ρόλο και την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας θεσμοθετημένων δράσεων και πιστοποιημένων υπηρεσιών υγείας - οι οποίες θεσμικά είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη σχολική κοινότητα - και ειδικότερα σε ποιο βαθμό αυτές δρουν υποστηρικτικά και εν τέλει αποτελεσματικά απέναντι στη διδακτική - παιδαγωγική σχέση ή τείνουν να την υποκαταστήσουν. Επιχειρείται μια κριτική ανάλυση και αναστοχασμός αναφορικά με τον ρόλο της ψυχολογίας και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων που εκπορεύονται από αυτήν μέσα στη σχολική κοινότητα ή και ατομικά για μαθητές με «γνωματεύσεις».

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 12 **Ειδικά θέματα ερευνητικής μεθοδολογίας**

*Διοργανωτής/Πρόεδρος: Α. Εμβαλωτής
Συζητητής: Α. Εμβαλωτής
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Ο καταγκιστικός ρυθμός των εξελίξεων στα θέματα της ερευνητικής μεθοδολογίας, σε συνδυασμό με την αύξηση του ενδιαφέροντος για εφαρμογή και αξιολόγηση νέων ερευνητικών προσεγγίσεων, μεθόδων και τεχνικών, καθιστά αναγκαία τη διαρκή ενημέρωση και επικαιροποίηση των γνώσεων των ερευνητών. Στόχος του Συμποσίου είναι η δημιουργία ενός πλαισίου ενημέρωσης και δημιουργικής συζήτησης, με αφορμή μια σειρά εισηγήσεων σε επίκαιρες και καινοτόμες διαστάσεις εκπόνησης και υλοποίησης ερευνητικών σχεδίων, επεξεργασίας και ανάλυσης ερευνητικού υλικού.

Αναζήτηση, ανάκτηση, οργάνωση και αξιοποίηση βιβλιογραφικών δεδομένων στην επιστημονική έρευνα

Α. Εμβαλωτής

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η πρόσβαση, διαχείριση και αξιοποίηση των πηγών συνιστά ένα από τα κρίσιμότερα ζητήματα κάθε ερευνητικού σχεδίου. Ο καταγκιστικός ρυθμός παραγωγής και επικαιροποίησης της γνώσης, ο εκθετικά αυξανόμενος αριθμός των ερευνητών και των ερευνητικών (υπο)δομών, καθώς και οι δυνατότητες που παρέχουν εξειδικευμένες εφαρμογές, βάσεις δεδομένων και πληροφοριακοί πόροι, καθιστούν αναγκαία τη συνεχή ενημέρωση των ερευνητών. Στο πλαίσιο της παραπάνω θεώρησης, στη συγκεκριμένη ενότητα του συμποσίου επιχειρείται η ενημέρωση, κυρίως των νέων ερευνητών, για τις διαθέσιμες εφαρμογές, υπηρεσίες και τις δυνατότητες αποτελεσματικής αξιοποίησής τους. Έμφαση δίνεται στις τεχνολογίες ανοικτής πρόσβασης και περιεχομένου, με αξιοποίηση υπηρεσιών νέφους και διαμοιρασμού. Θα γίνει παρουσίαση των πολιτικών πρόσβασης σε διεθνείς βάσεις δεδομένων και βιβλιογραφίας (ERIC, EBSCO, Scopus, Web of Science, Heal-Link, CESSDA, κ.ά) καθώς επίσης και των δυνατοτήτων που παρέχουν εξειδικευμένες εφαρμογές αναζήτησης, διαχείρισης και αξιοποίησης βιβλιογραφικών δεδομένων (Endnote, Mendeley, ReadCube, Refworks, Zotero).

Η σημασία των συστηματικών ανασκοπήσεων και της μετα-ανάλυσης στο χώρο της Ψυχικής Υγείας

Δ. Μαυρίδης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η χρήση αποδεικτικών μεθόδων στον χώρο της Ψυχικής Υγείας έχει καθιερωθεί ως το ισχυρότερο εργαλείο αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας διαφόρων ψυχολογικών και φαρμακολογικών παρεμβάσεων. Για κάθε ερευνητικό ερώτημα υπάρχει πληθώρα διαθέσιμων μελετών οι οποίες ενδέχεται να δίνουν αντικρουόμενα αποτελέσματα. Η συστηματική ανασκόπηση, η οποία βρίσκεται στην κορυφή των μεθόδων της αποδεικτικής επιστήμης, έχει ως σκοπό να συγκεντρώσει, αξιολογήσει και συνοψίσει όλα τα αποτελέσματα σχετικά με μια ερευνητική υπόθεση. Ιδανικά, αλλά όχι πάντα, μια συστηματική ανασκόπηση περιέχει και μια μετα-ανάλυση, οριζόμενη ως η στατιστική ανάλυση και σύνοψη των επιμέρους μελετών. Σκοπός αυτής της παρουσίασης είναι να παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη χρήση μετα-ανάλυσης και να ερμηνευθούν τα κύρια αποτελέσματα της.

Εφαρμογές Μοντέλων Διακριτής Επιλογής στην Εκπαίδευση

Μ. Λιναρδάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τα μοντέλα διακριτής επιλογής (Discrete choice modeling, DCM) είναι μια πολυμεταβλητή στατιστική ανάλυση που εφαρμόζεται στις προτιμήσεις των ερωτώμενων πάνω σε μια σειρά υποθετικών σεναρίων που περιλαμβάνουν εναλλακτικές, αμοιβαία αποκλειόμενες επιλογές. Τα σενάρια έχουν κατασκευασθεί με ορθογώνιο πειραματικό σχεδιασμό, έτσι ώστε να καλύπτουν όσο το δυνατόν περισσότερα χαρακτηριστικά των εναλλακτικών επιλογών που μπορεί να επηρεάζουν τις προτιμήσεις. Το βασικό πλεονέκτημα των DCM, συγκριτικά με άλλες μεθόδους συλλογής δεδομένων (ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις κ.ά), είναι ότι ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ εναλλακτικών ρεαλιστικών επιλογών, αντί να βαθμολογήσει χωριστά καθεμιά από αυτές τις επιλογές και τα χαρακτηριστικά. Η μεθοδολογία έχει χρησιμοποιηθεί στο Marketing και σε άλλες επιστήμες, αλλά όχι τόσο στις επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Ψυχολογίας. Στην εισήγηση, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο των Μοντέλων Διακριτής Επιλογής. Επιπλέον, δίδονται αποτελέσματα από έρευνες στο χώρο της Εκπαίδευσης που τα εφαρμόζουν. Σχολιάζεται η διαδικασία επιλογής των χαρακτηριστικών που περιλαμβάνονται στα υποθετικά σενάρια πειραμάτων δεδηλωμένης προτίμησης και δίδονται συμπεράσματα που προκύπτουν από την ερμηνεία των εκτιμώμενων παραμέτρων των μοντέλων.

Εφαρμογές της Θεωρίας Απόκρισης Ερωτήματος για την εξέταση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων ερωτηματολογίων και κλιμάκων μέτρησης στις κοινωνικές επιστήμες

Ν. Τσιγγίλης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Θεωρία Απόκρισης Ερωτήματος (Item Response Theory, IRT) αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση της Κλασικής Θεωρίας Μέτρησης (Classical Test Theory, CTT) για την εξέταση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων ερωτηματολογίων και κλιμάκων μέτρησης. Η IRT συχνά αναφέρεται στη βιβλιογραφία και ως σύγχρονη ψυχομετρία (modern psychometrics). Σκοπός της IRT είναι να μοντελοποιήσει τη σχέση μεταξύ της λανθάνουσας ικανότητας ή του χαρακτηριστικού των συμμετεχόντων (latent trait) και της απόδοσης τους στα διάφορα ερωτήματα. Όταν η ικανότητα ή το χαρακτηριστικό του συμμετέχοντα είναι υψηλότερο από τη δυσκολία του ερωτήματος τότε η πιθανότητα να απαντήσει ορθά αυξάνεται. Αντίθετα, όταν η ικανότητα ή το χαρακτηριστικό του συμμετέχοντα είναι χαμηλό τότε η πιθανότητα να απαντήσει ορθά στο ίδιο ερώτημα μειώνεται. Για τη μοντελοποίηση της σχέσης αυτής χρησιμοποιείται η λογαριθμική συνάρτηση. Ανάλογα με το μοντέλο που θα υιοθετήσει ο ερευνητής, η IRT αποσκοπεί στον υπολογισμό ενός, δύο ή και τριών παραμέτρων για κάθε ερώτημα: (i) την παράμετρο δυσκολίας του ερωτήματος (difficulty, b_i), όπου μεγαλύτερες τιμές b_i δηλώνουν υψηλότερη δυσκολία, (ii) την παράμετρο διακριτότητας του ερωτήματος (discrimination parameter, a_i), όπου μεγαλύτερες τιμές δηλώνουν υψηλότερη ικανότητα διάκρισης μεταξύ ατόμων με παραπλήσια ικανότητα και (iii) την παράμετρο τυχαιότητας (guessing parameter, c_i), η οποία συνήθως χρησιμοποιείται σε ερωτήματα πολλαπλής επιλογής και δηλώνει την πιθανότητα άτομα χαμηλής ικανότητας να δώσουν σωστή απάντηση κατά τύχη. Τα μοντέλα που εκτιμούν τις παραμέτρους αυτές ονομάζονται μοντέλο μίας, δύο ή τριών παραμέτρων αντίστοιχα (1PLM, 2PLM & 3PLM). Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τις βασικές αρχές της IRT και τα πλεονεκτήματά της συγκριτικά με την CTT καθώς και να ευαισθητοποιήσει τους ερευνητές στον χώρο των κοινωνικών επιστημών για τη χρησιμότητα και τις εφαρμογές της. Αρχικά η παρουσίαση θα

εστιαστεί στην πιο απλή ανάλυση που αφορά δοκιμασίες με δύο πιθανά αποτελέσματα (επιτυχία – αποτυχία), όπως για παράδειγμα είναι τα αποτελέσματα των δοκιμασιών πολλαπλής επιλογής ή οι απαντήσεις σε διάφορα ερωτηματολόγια (π.χ. Eysenck Personality Questionnaire, Eysenck & Eysenck, 1991; Social Desirability Scale-17, Stöber, 2001). Στη συνέχεια θα δοθούν συγκεκριμένα παραδείγματα από την εφαρμογή της IRT για την εξέταση ψυχομετρικών χαρακτηριστικών σε ερωτηματολόγια όπου οι απαντήσεις δίνονται σε κλίμακες Likert.

Η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση στην εμπειρική κοινωνική έρευνα: Θεωρητικές προϋποθέσεις και μεθοδολογικές επιλογές

Γ. Τσιώλης

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση συγκεντρώνει εδώ και δεκαετίες ένα ζωηρό διεπιστημονικό ενδιαφέρον στον χώρο των κοινωνικών επιστημών. Από τη δεκαετία του '90 και τούδε, ωστόσο, αναπτύχθηκε ένας ενδιαφέρων διάλογος που θέτει στο επίκεντρο την κατασκευαστική λειτουργία της αφήγησης και την ίδια τη βιογραφία. Η βιογραφία κατανοείται ως «κοινωνική κατασκευή», η οποία επιτελεί σημαντικές λειτουργίες που σχετίζονται με τα εγχειρήματα των δρώντων υποκειμένων να προσοικειωθούν τον κοινωνικό τους κόσμο αλλά και να συγκροτήσουν την ταυτότητά τους, διαφυλάσσοντας τη συνοχή τους εντός των ετερόκλητων πλαισίων που κινούνται και των σημαντικών αλλαγών που υφίστανται στη διάρκεια του χρόνου. Μια τέτοια κατανόηση της βιογραφίας και των λειτουργιών της επαναπροσδιόρισε το αντικείμενο της βιογραφικής αφηγηματικής έρευνας. Το ενδιαφέρον της μετατοπίστηκε προς τις βιογραφικές κατασκευές, τις λειτουργίες τους και τις σύνθετες διαδικασίες κοινωνικής και πολιτισμικής τους συγκρότησης. Η μετατόπιση αυτή επέφερε μια σειρά από μεθοδολογικές συνεπαγωγές, όπως η πρόκριση της κονστρουκτιβιστικής έναντι της νατουραλιστικής οπτικής, η υιοθέτηση της αρχής της ολιστικής ανά περίπτωση ερμηνείας και της λογικής της απαγωγής (abduction), η υιοθέτηση στρατηγικών πολυεπίπεδης (θεματικής, δομικής/μορφολογικής, διαλογικής) ανάλυσης, η θεώρηση της διαδικασίας της ανάλυσης ως δυναμικής και διαλογικής σχέσης του ερευνητή με τα δεδομένα. Δόθηκε, δε, ιδιαίτερη έμφαση στις ιδιότητες του αφηγηματικού λόγου και στον συνυπολογισμό τους κατά την αναλυτική διαδικασία.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 13

Θα θυμηθώ το ραντεβού μου;

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Κώστα - Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: Α. Ευκλείδη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Προοπτική Μνήμη (ΠΜ) συμβάλλει στην εκτέλεση μιας δραστηριότητας που έχει σχεδιασθεί σκόπιμα για να πραγματοποιηθεί σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή στο μέλλον ή μετά από κάποιο γεγονός. Στην ΠΜ διακρίνονται 2 στοιχεία: α) επεισοδιακή μνήμη για την κωδικοποίηση και τη διατήρηση του περιεχόμενου της πρόθεσης και της σύνδεσης μεταξύ πράξης και ερεθίσματος β) διακριτές ικανότητες εκτελεστικής λειτουργίας για την

ενεργοποίηση πρόθεσης και την εκτέλεση της συγκεκριμένης πράξης την κατάλληλη στιγμή. Η ΠΜ επηρεάζεται κατά τη γήρανση λόγω της εξάρτησής της από μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου που βασίζονται στο προμετωπιαίο σύστημα το οποίο πλήττεται στην «Τρίτη Ηλικία». Περισσότερα ελλείμματα παρατηρούνται στην ΠΜ παρά στην Επεισοδιακή Μνήμη στα πρώτα στάδια της νόσου Alzheimer. Τα έργα Προοπτικής Μνήμης θεωρούνται πιο ευαίσθητα από τις δοκιμασίες της Επεισοδιακής Μνήμης στην ανίχνευση της Ήπιας Νοητικής Διαταραχής (ΗΝΔ), με 84% ευαισθησία και 95% εξειδίκευση στη διάκριση ηλικιωμένων με ΗΝΔ από υγιείς ηλικιωμένους. Ηλικιωμένοι με αμνησικού τύπου ΗΝΔ παρουσιάζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στο μνημονικό στοιχείο της ΠΜ ενώ ηλικιωμένοι με ΗΝΔ με ελλείμματα σε άλλους τομείς εκτός της μνήμης παρουσιάζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στο εκτελεστικό στοιχείο. Έχουν δυσκολία στην εναλλαγή από την τρέχουσα δραστηριότητα στη δραστηριότητα της πρόθεσης. Ασθενείς με ΗΝΔ αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη δυσκολία στην ΠΜ όταν το ερέθισμα είναι ο χρόνος από όταν το ερέθισμα είναι γεγονός. Η επίδοση στην ΠΜ σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργική ανεξαρτησία στην καθημερινή ζωή και κυρίως με τη σωστή λήψη των φαρμάκων. Νοητική θεραπεία ΠΜ μπορεί να αποδώσει θετικά αποτελέσματα στην αποκατάσταση της καθημερινής λειτουργικότητας σε ασθενείς με ΗΝΔ και φυσιολογικούς ηλικιωμένους.

**Προοπτική μνήμη: Νέο πεδίο έρευνας για τη Νευροψυχολογία
και τη νοητική αποκατάσταση**

Μ. Κώστα - Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Προοπτική Μνήμη (ΠΜ) συμβάλλει στην εκτέλεση μιας δραστηριότητας που έχει σχεδιασθεί σκόπιμα για να πραγματοποιηθεί σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή στο μέλλον ή μετά από κάποιο γεγονός. Το βασικό χαρακτηριστικό της προοπτικής μνήμης είναι ότι φέρνει πίσω στη συνείδηση μια προσχεδιασμένη δράση στον σωστό χρόνο και μέρος. Στην ΠΜ διακρίνονται 2 στοιχεία: α) επεισοδιακή μνήμη για την κωδικοποίηση και τη διατήρηση του περιεχόμενου της πρόθεσης και της σύνδεσης μεταξύ πράξης και ερεθίσματος β) διακριτές ικανότητες εκτελεστικής λειτουργίας για την ενεργοποίηση της πρόθεσης και την εκτέλεση της συγκεκριμένης πράξης την κατάλληλη στιγμή. Η ΠΜ περιλαμβάνει την εγρήγορση που συνεργάζεται με τη βραχύχρονη μνήμη, την καθαρά προοπτική μνήμη που υποβοηθείται από την επεισοδιακή μακρόχρονη μνήμη και την επαναλαμβανόμενη προοπτική μνήμη που υποστηρίζεται από τη σημασιολογική μνήμη. Η επίδοση στην Προοπτική Μνήμη σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργική ανεξαρτησία στην καθημερινή ζωή. Συνδέεται με ελλείμματα της αποτελεσματικότητας των συστημάτων προσοχής. Επηρεάζεται κατά τη γήρανση λόγω της εξάρτησής της από μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου που βασίζονται στο προμετωπιαίο σύστημα το οποίο πλήττεται στην «Τρίτη Ηλικία». Περισσότερα ελλείμματα παρατηρούνται στην ΠΜ παρά στην επεισοδιακή μνήμη στα πρώτα στάδια της νόσου Alzheimer.

Κλινική χρησιμότητα και αξιολόγηση της προοπτικής μνήμης

Ν. Μάρκου

Alzheimer Hellas

Η Προοπτική Μνήμη (ΠΜ) είναι ένα είδος μνήμης που σχετίζεται με έργα που το άτομο καλείται να εκτελέσει σε καθορισμένη χρονική στιγμή. Η εκτέλεση του έργου πυροδοτείται είτε από την παρουσία κάποιου γεγονότος είτε από την παρέλευση συγκεκριμένου χρόνου ή και από τον συνδυασμό των δύο παραπάνω. Η ΠΜ είναι άμεσα συνδεδεμένη με την

άρτια καθημερινή λειτουργικότητα του ατόμου. Η σωστή λήψη φαρμάκων, η προετοιμασία ενός γεύματος, η πληρωμή λογαριασμών και η ενθύμηση των ραντεβού αποτελούν παραδείγματα της καθημερινότητας στα οποία εμπλέκεται η ΠΜ. Καθώς τα ελλείμματα στην ΠΜ θεωρούνται πρώιμοι δείκτες νοητικής έκπτωσης, η αξιολόγησή της είναι σημαντικό να περιλαμβάνεται στη νευροψυχολογική εκτίμηση. Στη συγκεκριμένη παρουσίαση θα συζητηθεί η αξιολόγηση της ΠΜ μέσω ερωτηματολογίων αυτο-αναφοράς, ερωτηματολογίων σε συνοδούς και περιθάλποντες, καθώς και μέσω έργων ΠΜ, σχολιάζοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε μέσου αξιολόγησης.

Γνωστική αποκατάσταση προοπτικής μνήμης

Χ. Αγωγιάτου
Alzheimer Hellas

Η Προοπτική Μνήμη (ΠΜ) αφορά στην ικανότητά μας να θυμόμαστε μια μελλοντική δραστηριότητα, ώστε να την εκτελέσουμε είτε μετά από κάποιο ερέθισμα είτε σε συγκεκριμένο χρόνο και να μην την επαναλάβουμε εφόσον δεν είναι πλέον απαραίτητο. Τα ελλείμματα στην ΠΜ είναι πολύ κοινά στους ηλικιωμένους και αποτελούν συχνό παράπονό τους. Παρόλα αυτά είναι ένα πεδίο που δεν έχει ερευνηθεί ακόμη, επαρκώς. Οι μελέτες είχαν επικεντρωθεί κυρίως στην αναδρομική μνήμη. Η άρτια λειτουργία της ΠΜ, όμως, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την καθημερινή λειτουργικότητα του ατόμου, δηλαδή την ανεξάρτητη και ασφαλή διαβίωσή του. Γίνεται, λοιπόν, ξεκάθαρη η επιτακτική ανάγκη για σχεδιασμό προγραμμάτων που θα στοχεύουν στην αποκατάστασή της. Ο σχεδιασμός του προγράμματος γνωστικής αποκατάστασης της ΠΜ, περιλαμβάνει ασκήσεις οικολογικής εγκυρότητας. Στα έργα χρησιμοποιείται ο χρόνος, το εξωτερικό ερέθισμα αλλά και ο συνδυασμός τους. Κάθε έργο περιλαμβάνει τη φάση της κωδικοποίησης μέσω νοερής εικόνας και την περιγραφή του σχεδιασμού της δράσης. Μελέτες δείχνουν ότι η χρήση νοερής εικόνας και το ενεργό προβάρισμα της δράσης έχουν καλύτερη αποτελεσματικότητα. Η άσκηση έχει εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο δυσκολίας.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 14

**Ψυχοσυναισθηματικές διαστάσεις της προσαρμογής στο πανεπιστήμιο
και της επιτυχίας στις σπουδές**

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Ε. Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζητήτριες: Α. Καλτσούδα & Ε. Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η προσαρμογή στο πανεπιστήμιο αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, αποτέλεσμα πολλαπλών ενδοψυχικών και διαπροσωπικών διεργασιών που δρουν συστηματικά. Η πλειονότητα, ωστόσο, των ερευνητών στον χώρο της ψυχολογίας και της εκπαίδευσης, έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της σχεδόν αποκλειστικά στην ακαδημαϊκή επίδοση και την ολοκλήρωση των σπουδών ως δείκτες προσαρμογής. Στόχος του παρόντος συμποσίου είναι να αναδείξει τις ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσαρμογής, καθώς και τη σχέση της με παράγοντες που αφορούν στην προσωπικότητα, στην ψυχική υγεία και ευεξία αλλά και στις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών. Συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν τα ευρήματα

πρόσφατης έρευνας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τα οποία θα συζητηθούν στο πλαίσιο της διεθνούς βιβλιογραφίας με άξονα εκπαιδευτικές και κλινικές εφαρμογές.

Προσαρμογή στο πανεπιστήμιο, ψυχική ευεξία και ακαδημαϊκή επιτυχία:

Μια συγχρονική μελέτη φοιτητών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ε. Καραγιαννοπούλου, Ι. Ευθυμιάδης, Β. Καρατζόγλου, Σ. Παπασταθοπούλου,
Μ. Γάσπαρη, & Α. Καλτσούδα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο μιας ευρύτερης συγχρονικής μελέτης για την προσαρμογή των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, με στόχο να διερευνήσει την ψυχοκοινωνική και ακαδημαϊκή προσαρμογή σε σχέση με την ψυχική ευεξία και την ακαδημαϊκή επιτυχία των φοιτητών. Το δείγμα συγκρότησαν 203 φοιτητές Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο καταγραφής των δημογραφικών και των ακαδημαϊκών χαρακτηριστικών του δείγματος, το Ερωτηματολόγιο Προσαρμογής Φοιτητών στο Πανεπιστήμιο (Students' Adaptation to College Questionnaire/SACQ) και το Ερωτηματολόγιο Ψυχικής Ευεξίας (Psychological Well-Being/PWB). Η προσαρμογή στο πανεπιστήμιο διερευνήθηκε τόσο συνολικά όσο και σε ειδικότερους τομείς (δηλ. ακαδημαϊκό, κοινωνικό, συναισθηματικό και δέσμευση στις σπουδές/ίδρυμα). Η ακαδημαϊκή επιτυχία αξιολογήθηκε βάσει του μέσου όρου βαθμολογίας στα μαθήματα του προηγούμενου εξαμήνου, καθώς και του αριθμού χρωστούμενων μαθημάτων. Στο πλήρως σταθμισμένο μοντέλο παλινδρόμησης βρέθηκε, ότι όσο μεγαλύτερη ήταν η ψυχική ευεξία και η ακαδημαϊκή προσαρμογή τόσο μεγαλύτερος ήταν ο μέσος όρος της βαθμολογίας του προηγούμενου εξαμήνου. Επιπλέον, όσο μεγαλύτερη ήταν η δέσμευση στις σπουδές/ίδρυμα τόσο μικρότερος ήταν ο αριθμός χρωστούμενων μαθημάτων. Τα αποτελέσματα ήταν σε συμφωνία με προηγούμενα ευρήματα, τα οποία επιβεβαιώνουν, ότι η προσαρμογή στο πανεπιστήμιο, όπως αυτή αξιολογείται από το ερωτηματολόγιο SACQ, αποτελεί σημαντικό δείκτη πρόγνωσης της ακαδημαϊκής επιτυχίας. Παράλληλα ανέδειξαν τη σπουδαιότητα συστηματικής διερεύνησης του βαθμού προσαρμογής των φοιτητών, καθώς και την αναγκαιότητα υλοποίησης δράσεων για την προαγωγή της ψυχικής ευεξίας και της προσαρμογής στο πανεπιστήμιο.

Ο ρόλος της κατάθλιψης και του άγχους ως δείκτες πρόγνωσης της προσαρμογής των φοιτητών στο πανεπιστήμιο

Α. Καλτσούδα, Γ. Τσατσοπούλου, Ε. Κουταβέλης, Α. Γλερίδου, & Ε. Καραγιαννοπούλου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να καταγράψει τα συμπτώματα άγχους και κατάθλιψης μεταξύ των φοιτητών, καθώς και να εξετάσει τη σχέση τους με την προσαρμογή στο πανεπιστήμιο. Αξιολογήθηκαν 203 φοιτητές του πανεπιστημίου Ιωαννίνων με τη χρήση του Ερωτηματολογίου Προσαρμογής Φοιτητών στο Πανεπιστήμιο (Students' Adaptation to College Questionnaire/SACQ) και της Αναθεωρημένης Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας (Symptom Check List-90-Revised/SCL-90-R). Από το δείγμα εξαιρέθηκαν 36 (17,7%) φοιτητές, οι οποίοι εκδήλωσαν μεγέθυνση της συμπτωματολογίας (fake bad), σύμφωνα με το κριτήριο εγκυρότητας της κλίμακας SCL-90-R (σύνολο θετικών συμπτωμάτων > 60). Στο δείγμα των 167 φοιτητών που προέκυψε, εντοπίστηκαν 11 (6,6%) δυνητικές περιπτώσεις για την εκδήλωση κλινικής κατάθλιψης και άγχους. Η ανάλυση διακύμανσης για αυτές τις περιπτώσεις έδειξε, ότι τα επίπεδα κοινωνικής, συναισθηματικής και συνολικής

προσαρμογής, καθώς και η δέσμευση στις σπουδές ήταν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερα. Στο πλήρως σταθμισμένο μοντέλο παλινδρόμησης διαπιστώθηκε, ότι όσο μεγαλύτερη ήταν η καταθλιπτική συμπτωματολογία τόσο μικρότερη ήταν η συνολική προσαρμογή, η κοινωνική και η συναισθηματική προσαρμογή, καθώς και η δέσμευση στις σπουδές. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης επιβεβαίωσαν προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα, ανέδειξαν την αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης της σχέσης ανάμεσα στην κατάθλιψη και την ακαδημαϊκή προσαρμογή και συζητήθηκαν στο πλαίσιο πρόληψης της ψυχικής υγείας στην πανεπιστημιακή κοινότητα.

Η προσαρμογή των φοιτητών στο πανεπιστήμιο και ο ρόλος των βιωμάτων

στις κοντινές σχέσεις

Α. Καλτσούδα, Μ. Θωμαΐδου, Γ. Δημομάρκου, Ε. Τζώνη,

Ε. Κετζιτζίδου-Αργύρη, & Ε. Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει τη σχέση του άγχους και της αποφυγής στις κοντινές σχέσεις (θεωρία προσκόλλησης/ενεργά μοντέλα δεσμού) με την προσαρμογή των φοιτητών στο πανεπιστήμιο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 203 φοιτητές του πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η προσαρμογή αξιολογήθηκε τόσο συνολικά όσο και σε ειδικότερους τομείς (ακαδημαϊκή, κοινωνική, συναισθηματική και δέσμευση στις σπουδές / ακαδημαϊκός στόχος και ίδρυμα) με το Ερωτηματολόγιο Προσαρμογής Φοιτητών στο Πανεπιστήμιο (Students' Adaptation to College Questionnaire/SACQ). Για τη διερεύνηση των κοντινών σχέσεων χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Βιωμάτων στις Κοντινές Σχέσεις (Experiences in Close Relationships/ECR). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές που παρουσιάζουν φοβικό τύπο δεσμού αναφέρουν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερες τιμές συνολικής προσαρμογής, συναισθηματικής προσαρμογής και δέσμευσης στις σπουδές. Στο πλήρως σταθμισμένο μοντέλο παλινδρόμησης διαπιστώθηκε μάλιστα, ότι όσο μεγαλύτερη ήταν η αποφυγή των κοντινών σχέσεων τόσο μικρότερη ήταν η προσαρμογή σε όλους τους τομείς, ενώ όσο μεγαλύτερο ήταν το άγχος στις κοντινές σχέσεις τόσο μικρότερη ήταν η συνολική, η ακαδημαϊκή και η συναισθηματική προσαρμογή. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης ήταν σε συμφωνία με προηγούμενα ευρήματα, αναδεικνύοντας επιπρόσθετα μια τάση ως προς τη σχέση των προσαρμοστικών ικανοτήτων των φοιτητών με τον φοβικό τύπο δεσμού, η οποία αξίζει να ληφθεί υπόψη τόσο στην κλινική όσο και στην εκπαιδευτική πρακτική.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 15

Η ψυχολογία του ντόπινγκ: Από τον μαζικό αθλητισμό στον πρωταθλητισμό

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Χ. Τσορμπατζούδης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητητής: Γ. Γρούιος

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι απαγορευμένες ουσίες και η χρήση ντόπινγκ στον αθλητισμό αποτελούν μια ζοφερή πραγματικότητα, η οποία επεκτείνεται με ταχύτητα και σε άλλα κοινωνικά πεδία. Στο συμπόσιο θα παρουσιαστούν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα τόσο από το χώρο των μαζικά αθλούμενων ατόμων όσο και του πρωταθλητισμού. Επίσης, θα γίνει αναφορά σε συστηματικά σχεδιασμένες δράσεις που εφαρμόζονται για την ανάσχεση του φαινομένου.

Τέλος, θα συζητηθούν ερωτήματα που αφορούν στη σημασία των ψυχοκοινωνικών διαδικασιών στην αντιμετώπιση του φαινομένου, στα διαγνωστικά εργαλεία που προτείνονται για τη μελέτη του, καθώς και σε ζητήματα ηθικής υπόστασης των ατόμων που εκδηλώνουν αυτές τις συμπεριφορές.

**Χρήση συμπληρωμάτων διατροφής και ουσιών ντόπινγκ σε χώρους μαζικού αθλητισμού:
Ποιοτικά και ποσοτικά ερευνητικά δεδομένα.**

Τ. Δαρόγλου & Α. Λουκοβίτης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται ραγδαία αύξηση στην κατανάλωση ουσιών για τη βελτίωση της αθλητικής απόδοσης και της σωματικής κατάστασης σε χώρους μαζικού αθλητισμού. Στην ομιλία θα παρουσιαστούν, συνοπτικά, παράμετροι του φαινομένου και θα αναλυθούν οι ψυχολογικοί μηχανισμοί που το ερμηνεύουν με βάση τα πρόσφατα εγχώρια και διεθνή ερευνητικά δεδομένα.

**Ενδυνάμωση του αγώνα καταπολέμησης του ντόπινγκ στον αναψυχικό αθλητισμό και
στους νέους: Το πρόγραμμα SAFE YOU**

Β. Μπαρκούκης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα έχουν αναδείξει τις ψυχοκοινωνικές παραμέτρους που επηρεάζουν τη διαδικασία της λήψης απόφασης για χρήση απαγορευμένων ουσιών. Ο αποτελεσματικός χειρισμός των παραμέτρων αυτών μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη της χρήσης απαγορευμένων ουσιών. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού εφαρμόζονται δράσεις, στις οποίες συμμετέχουν διάφοροι φορείς και ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Στην παρουσίαση αναλύονται οι σκοποί, οι δράσεις και τα παραδοτέα του προγράμματος.

**Ατενίζοντας το μέλλον της ψυχολογικής έρευνας στο ντόπινγκ:
Ορισμένα σημαντικά ερωτήματα.**

Χ. Τσορμπατζούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σημαντική μερίδα ερευνητών αλλά και καταξιωμένοι φορείς όπως ο WADA αναγνωρίζουν ότι οι κοινωνικοψυχολογικές μελέτες εμπλουτίζουν σε σημαντικό βαθμό τις γνώσεις για την καλύτερη κατανόηση και διαχείριση του φαινομένου. Στην παρουσίαση συζητούνται, μεταξύ άλλων, ερωτήματα όπως, πόσο σημαντικές είναι οι ψυχοκοινωνικές διαδικασίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου, ποια εργαλεία και πώς αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μελέτη του φαινομένου, αν οι χρήστες απαγορευμένων ουσιών είναι ανήθικα άτομα, αν η χρήση συμπληρωμάτων διατροφής αποτελεί δίοδο για τη χρήση απαγορευμένων ουσιών και αν πρέπει να επενδύουν τα κράτη στην εκπαίδευση του αντντόπινγκ.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 16
Εφηβικές ταυτότητες φύλου: Μελέτες κοινωνικής κατασκευής του ανδρισμού
και της θηλυκότητας στην οικογένεια και το σχολείο

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος του συμποσίου είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζονται, αναπαράγονται και μεταδίδονται οι έμφυλες εφηβικές ταυτότητες στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Στο πλαίσιο του συμποσίου θα παρουσιαστούν έρευνες που έχουν εκπονηθεί κατά τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα και οι οποίες επιχειρούν να ανιχνεύσουν τους κυρίαρχους λόγους περί φύλου, έτσι όπως αυτοί διαμορφώνονται και υιοθετούνται από την οικογένεια, τους φορείς του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και τους ίδιους τους εφήβους. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του συμποσίου θα συζητηθούν θέματα σχετικά με τις εφηβικές ανδρικές ταυτότητες στο σχολείο, την κατασκευή της έμφυλης ταυτότητας στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της μετάβασης από την εφηβεία στην ενηλικίωση, τη διαμόρφωση του ανδρισμού και της θηλυκότητας στην οικογένεια και την κατασκευή του φύλου στον λόγο των εκπαιδευτικών. Η συζήτηση που θα ακολουθήσει μετά τις παρουσιάσεις, θα επικεντρωθεί στην προσπάθεια κατανόησης των σύγχρονων λόγων περί φύλου στο ελληνικό κοινωνικό πλαίσιο.

Η κατασκευή ανδρικών ταυτοτήτων στο πλαίσιο ομάδων εστίασης:
Η διαπραγμάτευση των έμφυλων χαρακτηριστικών στο λόγο εφήβων αγοριών
Κ. Δαδάτση & Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στη βιβλιογραφία που μελετά τη δόμηση των έμφυλων ταυτοτήτων, το φύλο γίνεται αντιληπτό ως μία δομή, η οποία διαρκώς μεταβάλλεται και μετασχηματίζεται σε διάφορα πλαίσια, μέσα από ένα εύρος λεκτικών και ενσωματωμένων επιτελέσεων (embodied performances). Υπό το πρίσμα αυτό, θεωρείται πως ένα κρίσιμο στοιχείο για τον ορισμό και την κατασκευή ανδρικών ταυτοτήτων φύλου είναι η άμεση αντιδιαστολή και αντιπαράθεση με τη θηλυκότητα. Ειδικότερα, ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν πως η κατασκευή της ανδρικής ταυτότητας οργανώνεται γύρω από την υποτίμηση των κοριτσιών και την ανάδειξη του ηγεμονικού χαρακτήρα των θεωρούμενων ως «ανδρικών» χαρακτηριστικών. Στηριζόμενη στις θεωρητικές αυτές παραδοχές, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναδείξει τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους έφηβοι ορίζουν και διαπραγματεύονται μέσα από το λόγο τα έμφυλα χαρακτηριστικά και τοποθετούνται ως προς τις έμφυλες διαφορές, προκειμένου να κατασκευάσουν και να επιτελέσουν συγκεκριμένες μορφές ανδρισμού σε ένα αλληλεπιδραστικό πλαίσιο. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσα από τη διεξαγωγή 10 αμιγών ως προς το φύλο ομάδων εστίασης, στις οποίες συμμετείχαν έφηβοι ηλικίας 14-16 ετών. Οι ομάδες εστίασης στηρίχθηκαν σε ένα πρωτόκολλο ημι-δομημένης συνέντευξης και διεξήχθησαν στον χώρο του σχολείου. Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού στηρίχθηκε στις βασικές αρχές της κριτικής λογοψυχολογίας και ανέδειξε την ύπαρξη ενός ρεπερτορίου, το οποίο κυριαρχεί στον λόγο των αγοριών και στηρίζεται στην έμφυλη διακρίσιμότητα. Ταυτόχρονα, αναδείχθηκαν και επιμέρους υπο-ρεπερτόρια από τα οποία συναποτελείται το προαναφερθέν ρεπερτόριο, τα οποία ενεργοποιούνται ανάλογα με τον

εκάστοτε στόχο που επιθυμούν να πετύχουν οι έφηβοι στο διαδραστικό πλαίσιο των ομάδων εστίασης.

Κατασκευή έμφυλης ταυτότητας και μεταβατικές διαδικασίες

A. Μπάκα & B. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εφηβεία, ως περίοδος προετοιμασίας της μετάβασης στην ενηλικίωση, αποτελεί μια κρίσιμη περίοδο κατά την οποία κατασκευάζονται και υιοθετούνται τέτοιες εναλλακτικές ταυτότητες φύλου που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τις ταυτότητες που θα υιοθετηθούν από τους εφήβους και τις έφηβες στην ενήλικη ζωή τους. Σε έρευνα που μελέτησε τον λόγο που αναπτύσσουν έφηβες και έφηβοι σε συζητήσεις στο πλαίσιο ομάδων εστίασης, διαπιστώνεται ότι τα κορίτσια δομούν νέες και περισσότερο ευέλικτες ταυτότητες που χαρακτηρίζονται από τη συμμετοχή τους στην παραδοσιακά «ανδρική δημόσια σφαίρα», μέσω της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής τους καριέρας, και τον ισοκαταμερισμό των αρμοδιοτήτων των δύο φύλων στην παραδοσιακά «γυναικεία ιδιωτική σφαίρα» της οικογένειας. Η ίδια ευελιξία ωστόσο δεν παρουσιάζεται στις ταυτότητες που υιοθετούν οι έφηβοι που συμμετέχουν στην έρευνα, οι οποίοι συνεχίζουν να αναπαράγουν παραδοσιακές ταυτότητες χαρακτηριστικές του πατριαρχικού ηγεμονικού λόγου. Υιοθετούν κυρίως την παραδοσιακή ταυτότητα του άνδρα «κουβαλητή», του οποίου ο ρόλος εντός της οικογένειας είναι επικουρικός και δευτερεύων, καθώς ο κύριος ρόλος του παραμένει στη δημόσια σφαίρα.

Ταυτότητες φύλου στην οικογένεια: Κατασκευάζοντας τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα στο πλαίσιο της οικογενειακής καθημερινότητας

E. Μαζηρίδου & B. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της διαμόρφωσης των ταυτοτήτων φύλου μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο κατά την περίοδο της εφηβείας. Τα δεδομένα της έρευνας προέκυψαν από ατομικές συνεντεύξεις που παραχώρησαν οι γονείς και οι έφηβοι/ες 10 μεϊκτών και αμιγών ως προς το φύλο των παιδιών οικογενειών, που κατοικούσαν στο αστικό κέντρο της Θεσσαλονίκης και την ευρύτερη περιοχή κατά το διάστημα διεξαγωγής της έρευνας. Η ανάλυση των δεδομένων αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο δομείται η ανδρική και η γυναικεία ταυτότητα μέσα από την καθημερινότητα της οικογένειας και κατά τη διευθέτηση θεμάτων που αφορούν στη διαπαιδαγώγηση των εφήβων και στη μετάβασή τους στην ενήλικη ζωή.

Από το «είμαι» στο «είναι»: Εμπειρία του φύλου και εφηβικές έμφυλες ταυτότητες στο λόγο των εκπαιδευτικών

Λ. Φρόση
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Από τη βιβλιογραφική μελέτη φαίνεται πως μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών, μιλώντας για τα αγόρια και τα κορίτσια, αποδίδουν σε αυτά διαφορετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, συμπεριφορές, ρόλους και προσδοκίες. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει το αν και κατά πόσο ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί κατασκευάζουν τη δική τους ταυτότητα φύλου συνδέεται με τον τρόπο που δομούν την ταυτότητα φύλου των

μαθητών και των μαθητριών εφηβικής ηλικίας. Στην έρευνα πήραν μέρος τρεις άνδρες και τρεις γυναίκες εκπαιδευτικοί Λυκείου, οι οποίοι μιλούν για τους εαυτούς τους και για τους μαθητές και τις μαθήτριές τους και για την εμπειρία του ανδρισμού και της θηλυκότητας στο σχολικό πλαίσιο. Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν με ατομικές συνεντεύξεις υποβλήθηκαν σε ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, από την οποία προκύπτουν συμπτώσεις και αντιφάσεις στη διαμόρφωση των ατομικών και των συλλογικών έμφυλων ταυτοτήτων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 17
Πώς μπορώ να βελτιώσω τη μνήμη μου

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Κώστα – Τσολάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: Α. Ευκλείδη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η χρήση στρατηγικών επηρεάζει νοητικούς τομείς όπως την επεισοδιακή και εργαζόμενη μνήμη, τον συλλογισμό, τη λήψη αποφάσεων, τη λύση προβλημάτων, και τη γλώσσα. Οι στρατηγικές αντισταθμίζουν την ηλικιακή έκπτωση στην ταχύτητα επεξεργασίας και άλλους νοητικούς τομείς, διότι επωφελούνται και αξιοποιούν τις ικανότητες που δεν εκπίπτουν με την ηλικία. Όσον αφορά στη μνήμη, οι στρατηγικές είναι συνειδητές και ασυνείδητες προσπάθειες να οργανώσουμε τις πληροφορίες από το περιβάλλον και να κατευθύνουμε τη διαδικασία αναζήτησής τους. Οι εσωτερικές μνημονικές στρατηγικές ή μνημοτεχνική είναι οι τρόποι που βοηθούν το άτομο να οργανώσει και να συγκρατήσει την ύλη που θέλει να απομνημονεύσει, μειώνοντας το μνημονικό φορτίο και διευκολύνοντας την ανάκληση. Από την άλλη πλευρά, τα εξωτερικά βοηθήματα χρησιμοποιούνται συχνά από τους ηλικιωμένους, αν και η εκτεταμένη χρήση τους μπορεί τελικά να αυξήσει τη μνημονική απώλεια αντί να τη μειώσει. Οι παρεμβάσεις νοητικής εκπαίδευσης σε μνημονικούς τομείς που απευθύνονται σε ηλικιωμένους, στοχεύουν στη διδασκαλία στρατηγικών, εφόσον δεν διαθέτουν οι ίδιοι, και στην ενθάρρυνση για χρήση αυτών σε διάφορους τομείς της καθημερινής ζωής όπως είναι τα ψώνια, τα ραντεβού, τα ονόματα καθώς και τα πρόσφατα γεγονότα. Έτσι, θα μπορούν να ανταπεξέλθουν πιο εύκολα στις καθημερινές απαιτήσεις που περιλαμβάνουν την ανάκληση πρόσφατων γεγονότων και τη διατήρηση στη μνήμη μελλοντικών στόχων. Οι ηλικιωμένοι μπορούν να εκπαιδευτούν και να μάθουν να χρησιμοποιούν νέες μνημονικές στρατηγικές, εσωτερικές ή εξωτερικές. Γι' αυτό οι σύγχρονες παρεμβάσεις μνημονικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν διδασκαλία στρατηγικών με ύψιστο στόχο τη συγκράτηση της ηλικιακής έκπτωσης και την ενίσχυση της αυτόνομης διαβίωσης των ηλικιωμένων.

Η χρήση στρατηγικών στους ηλικιωμένους
Μ. Κώστα – Τσολάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες έρευνας στη νοητική γήρανση επήλθε μια στροφή από την περιγραφή της νοητικής έκπτωσης στον καθορισμό των μηχανισμών που βρίσκονται πίσω από τις αλλαγές. Η χρήση στρατηγικών επηρεάζει νοητικούς τομείς όπως την επεισοδιακή και εργαζόμενη μνήμη, τον συλλογισμό, τη λήψη αποφάσεων τη λύση προβλημάτων και τη

γλώσσα. Τα δεδομένα δείχνουν ηλικιακές διαφορές ως προς το ρεπερτόριο, την κατανομή, την επιλογή, και την εκτέλεση στρατηγικών. Επίσης, υποδεικνύουν ότι οι στρατηγικές μπορούν να τροποποιηθούν ή να επαναδιδαχθούν, και να επηρεάσουν τη μνημονική ικανότητα και την καθημερινή αυτονομία των ηλικιωμένων και μάλιστα με μεγάλη διάρκεια. Οι στρατηγικές αντισταθμίζουν την ηλικιακή έκπτωση στην ταχύτητα επεξεργασίας και άλλους νοητικούς τομείς, διότι επωφελούνται και αξιοποιούν τις ικανότητες που δεν εκπίπτουν με την ηλικία. Όσον αφορά στη μνήμη, οι στρατηγικές είναι συνειδητές και ασυνείδητες προσπάθειες να οργανώσουμε τις πληροφορίες από το περιβάλλον και να κατευθύνουμε τη διαδικασία αναζήτησής τους. Αξίζει να μελετήσουμε τις στρατηγικές μνήμης διότι η σωστή χρήση τους προάγει τον εκτελεστικό έλεγχο που βρίσκεται πίσω από τη μνημονική επίδοση. Οι ηλικιωμένοι μπορούν να εκπαιδευτούν και να μάθουν να χρησιμοποιούν νέες μνημονικές στρατηγικές, εσωτερικές ή εξωτερικές. Γι' αυτό οι σύγχρονες παρεμβάσεις μνημονικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν διδασκαλία στρατηγικών με ύψιστο στόχο τη συγκράτηση της ηλικιακής έκπτωσης και την ενίσχυση της αυτόνομης διαβίωσης των ηλικιωμένων.

Ο ρόλος των μνημονικών στρατηγικών στις νοητικές επιδόσεις των ηλικιωμένων

Δ. Λιάπη
Alzheimer Hellas

Η θεωρία των μνημονικών σταδίων διαχωρίζει τη μνημονική διαδικασία σε τρία στάδια που περιλαμβάνουν την κωδικοποίηση, την αποθήκευση και την ανάκτηση των πληροφοριών, τις οποίες δέχεται το άτομο από το περιβάλλον του. Οι εσωτερικές μνημονικές στρατηγικές ή μνημοτεχνική είναι οι τρόποι που βοηθούν το άτομο να οργανώσει και να συγκρατήσει την ύλη που θέλει να απομνημονεύσει, μειώνοντας το μνημονικό φορτίο και διευκολύνοντας την ανάκληση. Η χρήση τους περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη βαθύτερη σημασιολογική επεξεργασία των πληροφοριών, με στόχο την κατανόηση των σχέσεων που τις συνδέουν, ώστε να είναι ευκολότερη η κωδικοποίηση και η ανάκλησή τους. Μελέτες δείχνουν ότι η διδασκαλία μνημονικών στρατηγικών στους ηλικιωμένους, εφόσον δεν διαθέτουν οι ίδιοι, ενεργοποιεί νευρωνικά δίκτυα που περιλαμβάνουν όχι μόνο τη μνήμη, αλλά και τομείς της εκτελεστικής λειτουργίας, όπως είναι η προσοχή, ο σχεδιασμός και η οργάνωση. Από την άλλη πλευρά, τα εξωτερικά βοηθήματα, όπως οι κατάλογοι και τα σημειώματα που γράφει κανείς για να θυμηθεί τις καθημερινές δραστηριότητες, χρησιμοποιούνται συχνά από τους ηλικιωμένους, αν και η εκτεταμένη χρήση τους μπορεί τελικά να αυξήσει τη μνημονική απώλεια αντί να τη μειώσει. Η αναποτελεσματική χρήση στρατηγικών στους ηλικιωμένους με νόσο Alzheimer συσχετίζεται με δυσλειτουργία της εργαζόμενης μνήμης και του εκτελεστικού ελέγχου, αλλά και με την απουσία μεταγνωστικών ικανοτήτων.

Διδασκαλία και εφαρμογές στρατηγικών μνήμης σε ηλικιωμένους

Α. Σούμπουρου
Alzheimer Hellas

Καθώς αυξάνονται τα μνημονικά προβλήματα στον ηλικιωμένο πληθυσμό, υπάρχει άμεση ανάγκη για εκμάθηση ενός ωφέλιμου τρόπου χρήσης και εφαρμογής στρατηγικών σε τομείς της καθημερινής ζωής, με στόχο τη βελτίωση της λειτουργικότητας του ατόμου. Οι παρεμβάσεις νοητικής εκπαίδευσης σε μνημονικούς τομείς στοχεύουν στη διδασκαλία στρατηγικών σε ηλικιωμένους, εφόσον δεν διαθέτουν οι ίδιοι, και στην ενθάρρυνση για χρήση αυτών σε διάφορους τομείς της καθημερινής ζωής όπως είναι τα ψώνια, τα

ραντεβού, τα ονόματα καθώς και τα πρόσφατα γεγονότα. Στην παρούσα εισήγηση, πρόκειται να συζητηθούν οι στρατηγικές που μπορούν να διδαχθούν και κατόπιν να εφαρμοστούν από φυσιολογικούς ηλικιωμένους με προβλήματα μνήμης καθώς και από άτομα με ήπια νοητική διαταραχή, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές απαιτήσεις που περιλαμβάνουν την ανάκληση πρόσφατων και τη διατήρηση στη μνήμη μελλοντικών στόχων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 18
Διαστάσεις της κοινωνικο-συναισθηματικής και της κοινωνικο-γνωστικής ανάπτυξης
παιδιών με κοινωνικές και σωματικές ιδιαιτερότητες

Διοργανώτριες/Πρόεδροι: ¹Α. Κορνηλάκη, ²Π. Μεταλλίδου, & ³Π. Μισαηλίδη

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζητήτρια: Φ. Μπονώτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι έρευνες που πλαισιώνουν το συμπόσιο εστιάζουν σε διαστάσεις της κοινωνικο-συναισθηματικής και της κοινωνικο-γνωστικής ανάπτυξης παιδιών που είναι ντροπαλά, παιδιών που δηλώνουν θύματα ή θύτες σε περιστατικά εκφοβισμού και παιδιών που είναι παχύσαρκα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη εργασία των Μπαξεβάνη και Μεταλλίδου εξετάζει, εάν οι δεξιότητες Θεωρίας του Νου, η συναισθηματική ενσυναίσθηση και η κοινωνική ικανότητα των παιδιών συνιστούν προβλεπτικούς παράγοντες για την εμπλοκή τους σε πράξεις εκφοβισμού ή για τη θυματοποίησή τους. Η δεύτερη εργασία, των Μισαηλίδη και Παπαχρήστου, συζητά, εάν οι δεξιότητες Θεωρίας του νου παιδιών που, σύμφωνα με τις αξιολογήσεις γονέων και εκπαιδευτικών, είναι ντροπαλά διαφέρουν από εκείνες των συνομηλίκων τους. Τέλος, η τρίτη εργασία, της Κορνηλάκη συζητά, εάν η προκατάληψη απέναντι στην παχυσαρκία διαμεσολαβεί στην αρνητική εικόνα που συχνά διαμορφώνουν τα παχύσαρκα παιδιά για τον εαυτό τους

Η Θεωρία του Νου ως προβλεπτικός παράγοντας των αυτο-αναφορών παιδιών σχολικής ηλικίας για εκδήλωση συμπεριφορών εκφοβισμού και θυματοποίησης: Ο ρυθμιστικός ρόλος της ενσυναίσθησης και της κοινωνικής ικανότητας

Μ. Μπαξεβάνη & Π. Μεταλλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση του ρόλου της Θεωρίας του Νου (ΘτΝ) ως προβλεπτικού παράγοντα των αυτο-αναφορών παιδιών σχολικής ηλικίας για την εκδήλωση συμπεριφορών ενδεικτικών εκφοβισμού και θυματοποίησης. Η συναισθηματική ενσυναίσθηση και πλευρές της κοινωνικής ικανότητας των παιδιών διερευνήθηκαν ως παράγοντες ρύθμισης της παραπάνω σχέσης. Στην έρευνα συμμετείχαν 132 μαθητές (N = 62) και μαθήτριες (N = 70) που φοιτούσαν από τη Γ΄ ως τη ΣΤ΄ δημοτικού. Η κοινωνικο-γνωστική διάσταση της ΘτΝ εξετάστηκε μέσω της χορήγησης ιστοριών που αξιολογούσαν: (α) την αναγνώριση κοινωνικά αδιάκριτων πληροφοριών, (β) την κατανόηση ψευδών πεποιθήσεων δεύτερης τάξης, (γ) την κατανόηση σύνθετων κοινωνικών καταστάσεων και (δ) την ικανότητα πρόβλεψης των συναισθηματικών αντιδράσεων. Επιπλέον, χορηγήθηκε

το έργο «Διαβάζω το Νου στα Μάτια» για την εξέταση της κοινωνικο-αντιληπτικής διάστασης της ΘτΝ. Οι συμπεριφορές εκφοβισμού και θυματοποίησης καθώς και η συναισθηματική ενσυναίσθηση και η κοινωνική ικανότητα εξετάστηκαν μέσω αντίστοιχων ερωτηματολογίων αυτο-αναφοράς. Πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν παλαιότερα ευρήματα σύμφωνα με τα οποία τα παιδιά που αναφέρουν ότι καταφεύγουν στον εκφοβισμό αντιμετωπίζουν προβλήματα στην επεξεργασία των κοινωνικών πληροφοριών. Επιπλέον, βρέθηκε ότι η παρουσία προβλημάτων στην ικανότητα επεξεργασίας των κοινωνικών πληροφοριών αλληλεπιδρά με διαστάσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς, όπως η οξυθυμία και η διασπαστική συμπεριφορά, προκειμένου να οδηγήσει τελικά στον εκφοβισμό. Μάλιστα, το πρότυπο της αλληλεπίδρασης βρέθηκε να διαφοροποιείται στα δυο φύλα. Επίσης, τα προβλήματα σε επιμέρους διαστάσεις της ΘτΝ σε συνδυασμό με την οξυθυμία και τη συναισθηματική ενσυναίσθηση βρέθηκε να αποτελούν παράγοντες κινδύνου ως προς τη θυματοποίηση. Σχολιάζονται οι εκπαιδευτικές εφαρμογές των συγκεκριμένων ευρημάτων.

Ντροπαλότητα και Θεωρία του Νου:
Διερεύνηση της σχέσης των δύο ικανοτήτων στην παιδική ηλικία
Π. Μισαηλίδη & Ε. Παπαχρήστου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έρευνα εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλότητα και στη θεωρία του νου σε ένα δείγμα παιδιών ηλικίας 6 έως 10 ετών. Στην έρευνα πήραν μέρος 160 παιδιά με μέσο όρο ηλικίας $M = 7.3$ έτη. Με βάση τις αξιολογήσεις γονέων και εκπαιδευτικών για την κοινωνική συμπεριφορά τους, τα παιδιά χωρίστηκαν σε δύο ομάδες: ντροπαλά και παιδιά με υψηλή κοινωνική επάρκεια. Οι δύο ομάδες εξετάστηκαν στη συνέχεια σε μια συστοιχία έργων Θεωρίας του Νου, τα οποία αξιολογούσαν: (i) την ικανότητα διάκρισης αντικρουόμενων επιθυμιών, (ii) την ικανότητα διάκρισης αντικρουόμενων πεποιθήσεων, και (iii) τις ικανότητες κατανόησης ψευδών πεποιθήσεων α' και (iv) β' τάξης αντίστοιχα. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι σε σύγκριση με τους κοινωνικά επαρκείς συνομηλίκους τους, τα ντροπαλά παιδιά είχαν σημαντικά καλύτερες επιδόσεις στα τέσσερα έργα Θεωρίας του Νου στα οποία εξετάστηκαν. Τα ευρήματα αυτά συζητούνται στο πλαίσιο ερευνών που μελέτησαν τη σχέση μεταξύ κοινωνικότητας και Θεωρίας του Νου.

Ο ρόλος των προκαταλήψεων για την παχυσαρκία στην αυτοεκτίμηση των παχύσαρκων παιδιών
Α. Κορνηλάκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Πρόσφατες μελέτες υποστηρίζουν ότι η σχέση παχυσαρκίας και χαμηλής αυτοεκτίμησης δεν είναι απλή αλλά διαμεσολαβείται από τρίτους παράγοντες. Για παράδειγμα, έχει βρεθεί ότι τα παχύσαρκα παιδιά που αποδίδουν το βάρος τους σε λανθασμένες προσωπικές επιλογές (κακή διατροφή, έλλειψη άσκησης) έχουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση από εκείνα που το αποδίδουν σε ιατρικά προβλήματα. Σκοπός αυτής της μελέτης είναι: α) να συγκρίνει την αυτοεκτίμηση παχύσαρκων και παιδιών κανονικού βάρους, και β) να εξετάσει κατά πόσο η σχέση παχυσαρκίας και χαμηλής αυτοεκτίμησης τροποποιείται από την υιοθέτηση αρνητικών προκαταλήψεων για τα παχύσαρκα άτομα (obesity bias). Στη μελέτη έλαβαν μέρος 40 παχύσαρκα και 53 κανονικού βάρους παιδιά ηλικίας 11 ετών. Στα παιδιά επιδόθηκε το ερωτηματολόγιο αυτοεκτίμησης της Harter (Self-Perception Profile for Children - SPCC) ενώ για τη μέτρηση των προκαταλήψεων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της

απόδοσης χαρακτηριστικών μέσω ιστοριών. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι τα παχύσαρκα παιδιά είχαν στατιστικά χαμηλότερη ολική αυτοεκτίμηση και αποτιμούσαν χαμηλότερα επιμέρους παράγοντες της αυτοεκτίμησής τους όπως είναι η κοινωνική αποδοχή, η αθλητική ικανότητα και η φυσική εμφάνιση. Τα παχύσαρκα παιδιά με χαμηλά επίπεδα προκαταλήψεων για την παχυσαρκία είχαν υψηλότερα επίπεδα ολικής αυτοεκτίμησης και αποτιμούσαν υψηλότερα τη φυσική τους εμφάνιση και την αθλητική τους ικανότητα. Τα ευρήματα αυτά φανερώνουν ότι η παχυσαρκία σε συνδυασμό με την υιοθέτηση αρνητικών προκαταλήψεων αυξάνει τον κίνδυνο ανάπτυξης αρνητικής εικόνας των παχύσαρκων για τον εαυτό τους. Η αντιμετώπιση των αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων για την παχυσαρκία μπορεί επομένως να βοηθήσει τα παχύσαρκα παιδιά να αναπτύξουν μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 19

Μαθηματικά, προγράμματα σπουδών και ανάπτυξη μαθηματικής σκέψης: Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Καλδρυμίδου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζητητής: Χ. Σακονίδης

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των Προγραμμάτων Σπουδών για τα Μαθηματικά είναι ένα πολυσύνθετο ζήτημα, ειδικά όταν αυτά απευθύνονται στα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς της πρώτης σχολικής ηλικίας (Νηπιαγωγείο, Α' & Β' Δημοτικού). Στη διαδικασία αυτή εμπλέκονται οι εκάστοτε επικρατούσες θεωρήσεις: για τις ικανότητες μάθησης των παιδιών αυτής της ηλικίας, για τα Μαθηματικά, για τη διδασκαλία των Μαθηματικών. Η εξέλιξη των θεωρήσεων αυτών σε συνδυασμό με την αξιολόγηση και τον αναστοχασμό για τα ήδη εφαρμοσμένα Προγράμματα αντανakλάται στη συνεχή ανα-οργάνωση και αναθεώρηση των Προγραμμάτων Σπουδών για την πρώτη σχολική ηλικία στις δύο τελευταίες δεκαετίες. Αναθεωρήσεις όπως, - από την αντίληψη για τους περιορισμούς που επιβάλλει η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών αυτής της ηλικίας στην ανάδυση της γνωστικής πρόκλησης ως βασικό στοιχείο για τη μάθηση των Μαθηματικών, από τη δομική αντίληψη των Μαθηματικών στην υιοθέτηση της σχεσιακής εννοιολογικής οργάνωσής τους, από την αντίληψη της κυριαρχίας της διαδικαστικής μάθησης των Μαθηματικών σε αυτήν των Μαθηματικών ως ένα κοινωνικο-πολιτισμικό προϊόν, από την ατομική κατάκτηση της γνώσης σε αυτήν ότι η μαθηματική γνώση προέρχεται μέσα από την κοινωνική διαπραγμάτευση και τα χαρακτηριστικά της αντίστοιχης δραστηριότητας μέσα στην τάξη, αντανakλώνται στην οργάνωση των Προγραμμάτων Σπουδών για τα Μαθηματικά που σχεδιάζονται στις μέρες μας. Τα παραπάνω θέματα θα αποτελέσουν τον πυρήνα των ζητημάτων που θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν στο Συμπόσιο με έμφαση στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τα Μαθηματικά στην πρώτη σχολική ηλικία και την εφαρμογή του στην τάξη.

Ανάπτυξη της μαθηματικής σκέψης των παιδιών στην πρωτοσχολική ηλικία: Θεωρητικές προσεγγίσεις και η επίδρασή τους στα προγράμματα σπουδών

¹Ξ. Βαμβακούση & ²Κ.Π. Χρήστου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τα προγράμματα σπουδών γενικά, και για τα μαθηματικά ειδικότερα, αντανakλούν τις εκάστοτε επικρατούσες αντιλήψεις για τη μάθηση. Στην πρωτοσχολική εκπαίδευση, πολλά έχουν αλλάξει από την εποχή που τα μικρά παιδιά θεωρούνταν «κενά δοχεία», αλλά πολλά επίσης έχουν αλλάξει από την Πιαζετιανή εποχή, όταν επικρατούσε η αντίληψη ότι το στάδιο γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού θέτει ανεξάρτητους από το πεδίο (domain-general) περιορισμούς στα μαθηματικά νοήματα που το παιδί μπορεί να κατακτήσει. Σήμερα γνωρίζουμε ότι, υπό κατάλληλες συνθήκες, τα παιδιά είναι σε θέση να προσεγγίσουν μαθηματικές ιδέες σε πολύ μικρότερες ηλικίες, από αυτές που προέβλεπε η θεωρία του Piaget. Ταυτόχρονα, ερευνητές στο χώρο της πρωτοσχολικής εκπαίδευσης επιχειρούν τη συστηματική αξιοποίηση των νέων αυτών εμπειρικών δεδομένων σε προγράμματα σπουδών που βασίζονται στην ανάλυση του μαθηματικού περιεχομένου σε συνάρτηση με μοντέλα για τον τρόπο που σκέφτονται και μαθαίνουν τα παιδιά. Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την υποστήριξη της ανάπτυξης της μαθηματικής σκέψης των μικρών παιδιών αντανakλώνται και στα πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών για τα Μαθηματικά στην πρωτοσχολική ηλικία. Αυτό διαφαίνεται στη δομή τους, αλλά και στις αλλαγές στο περιεχόμενο (π.χ. η εισαγωγή του άξονα Άλγεβρα ήδη από το Νηπιαγωγείο), καθώς και σε επιμέρους στόχους των παραδοσιακών αξόνων (π.χ. η άμεση αναγνώριση του πλήθους ως στόχος στον άξονα Αριθμοί και Πράξεις στο Νηπιαγωγείο, την Α' και τη Β' Δημοτικού). Θα επιχειρήσουμε την ανίχνευση και την κριτική συζήτηση αυτών των αλλαγών.

Ανάπτυξη μαθηματικού νοήματος: Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις

Μ. Καλδρυμίδου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οι αντιλήψεις για τη φύση των μαθηματικών εννοιών έχουν αντίκτυπο τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην εφαρμογή των Προγραμμάτων Σπουδών για τα Μαθηματικά. Οι πολλαπλές όψεις μιας μαθηματικής έννοιας, όπως και οι διαφορετικές επιστημολογικές και φιλοσοφικές θεωρήσεις για τα Μαθηματικά, έχουν δώσει διαφορετικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης του νοήματός τους μέσα από την οργάνωση περιεχομένου των Προγραμμάτων Σπουδών. Οι διαφορετικές επιστημολογικές προσεγγίσεις για τις μαθηματικές έννοιες οδηγούν σε διαφορετικές θεωρήσεις για τη μάθησή τους και κατ' επέκταση σε διαφορετικές θεωρήσεις για τα Προγράμματα Σπουδών. Η δομική επιστημολογική αντίληψη για την οργάνωση του περιεχομένου των Μαθηματικών αποτέλεσε την υποκείμενη θεώρηση τόσο για την πιαζετιανή αντίληψη για τη σταδιακή ανάπτυξη των μαθηματικών εννοιών, όσο και για τη δομή και οργάνωση της προσέγγισης των Μαθηματικών στο πρώτο Αναλυτικό Πρόγραμμα για το Νηπιαγωγείο (ΑΠΠΑ, 1989). Την τελευταία δεκαετία, η εποικοδομιστική προσέγγιση συνυπάρχει με την κοινωνική-πολιτισμική (socio-cultural) θεώρηση, με την αλληλεπιδραστική προσέγγιση και τη θεωρία της δραστηριότητας, όπου η έμφαση δίνεται στη δράση του ατόμου στις (μαθηματικές) καταστάσεις όπου αυτό εμπλέκεται σε σχέση με τη (μαθηματική) κουλτούρα. Συνθέτοντας αυτές τις προσεγγίσεις, το νόημα μιας μαθηματικής έννοιας αναπτύσσεται διαμέσου μιας συνεχούς πορείας επεξεργασίας μέσα σ' ένα σχεσιακό πλαίσιο με τις άλλες μαθηματικές έννοιες και τις διεργασίες και καταστάσεις όπου αυτές εμπλέκονται: είναι δηλαδή μια

συνεχής τροχιά ανάπτυξης από την πιο μικρή ηλικία μέχρι το τέλος των σπουδών, για να μην πούμε μέχρι το τέλος της ζωής. Στην παρουσίαση θα δοθούν παραδείγματα του διαφορετικού τρόπου διαχείρισης των μαθηματικών εννοιών που απορρέει από τις διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις.

**Αλλαγή στη διδασκαλία των μαθηματικών στην προσχολική
και πρώτη σχολική ηλικία**

Μ. Τζεκάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εφαρμογή του νέου προγράμματος σπουδών επιδιώκει μια εκπαίδευση που θα επιτρέπει την ουσιαστική μαθηματική ανάπτυξη των μαθητών (ΠΣ, 2011). Το περιεχόμενο και οι διδακτικές προτάσεις που έχουν εισαχθεί για τον Α' και Β' κύκλο σπουδών στα Μαθηματικά, εκτός από το να αντιστοιχούν με τα σύγχρονα προγράμματα, δοκιμάζουν να αντικαταστήσουν τις χωρίς προσανατολισμό για τις μικρές ηλικίες ή τις τυπικές για τις μεγαλύτερες ηλικίες δράσεις, με προκλητικές και ενδιαφέρουσες *μαθηματικές*. Για πολλούς εκπαιδευτικούς το «*μαθαίνω μαθηματικά*» σημαίνει εξηγή στα παιδιά κάποιες «*μαθηματικές*» καταστάσεις. Σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη για τη διδασκαλία, σε κάθε μάθημα, ο εκπαιδευτικός έχει να «*διδάξει*» κάτι συγκεκριμένο στους μαθητές του, κατά συνέπεια ζητάει από τους μαθητές να κάνουν κάτι, βάζει ερωτήσεις, ζητάει κάποια αποτελέσματα, και ελέγχει ο ίδιος αν τα αποτελέσματα αυτά είναι σωστά ή όχι. Με τον τρόπο αυτό μοιάζει να δεχόμαστε ότι τα παιδιά μαθαίνουν Μαθηματικά όταν, είτε εμπλέκονται σε άτυπες μαθηματικές διαδικασίες, είτε ασχολούνται με *μαθηματικά αντικείμενα*, σχήματα και αριθμούς, κλπ. Ισχύει όμως αυτό; Σύμφωνα με τις σύγχρονες αναπτυξιακές θεωρίες και τις σύγχρονες διδακτικές προτάσεις, η μάθηση των Μαθηματικών οδηγείται σε ένα νέο προσανατολισμό. Τα στοιχεία αυτά οδηγούν σε βασικές αλλαγές στην τάξη των Μαθηματικών που εμφανίζονται και στη δομή και στο περιεχόμενο του νέου προγράμματος σπουδών. Για τα θέματα αυτά, θα εξηγηθούν οι διαστάσεις τους, θα παρουσιαστούν προτάσεις από το νέο ΠΣ και θα δοθούν σχετικά παραδείγματα.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 20

Διάγνωση νοητικών και λειτουργικών διαταραχών σε ηλικιωμένους - Μέρος Α

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Κώστα-Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: Δ. Μωραΐτου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η διάγνωση των νοητικών διαταραχών είναι μια σύνθετη διαδικασία που απαιτεί συνεργασία πολλών επιστημονικών ειδικοτήτων όπως ιατρού νευρολόγου, ψυχιάτρου, νευροψυχολόγου, κλινικού ψυχολόγου και κοινωνικού λειτουργού. Η νευροψυχολογική εξέταση είναι ο θεμέλιος λίθος στη διαγνωστική διαδικασία. Ωστόσο, η διάγνωση προκύπτει μέσα από τη σύνθεση και αξιολόγηση του ιατρικού, ψυχολογικού και κοινωνικού ιστορικού, των νευρολογικών, νευροαπεικονιστικών, νευροψυχολογικών και ψυχοκινητικών δεδομένων και των βιολογικών δεικτών. Οι πληροφορίες και τα δεδομένα συλλέγονται από τους ειδικούς είτε άμεσα από τον ίδιο τον εξεταζόμενο, είτε έμμεσα από

έναν πληροφοριοδότη που γνωρίζει από παλιά και ζει κοντά στον εξεταζόμενο. Κατόπιν, εξετάζεται αν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν πληρούν κάποια από τα διεθνώς αποδεκτά κριτήρια για τις νοητικές διαταραχές και τότε τίθεται συνήθως η διάγνωση. Ειδικά για τις περιπτώσεις των ανοϊκών συνδρόμων, προκειμένου να θεμελιωθεί μια διάγνωση με τη μεγαλύτερη ακρίβεια, χρειάζεται ο ασθενής να παρακολουθηθεί τουλάχιστον για ένα έτος, ώστε ο χρόνος και η εξέλιξη της νοητικής, λειτουργικής, και συναισθηματικής κατάστασής του να δώσουν τα τελικά δεδομένα.

Λήψη κοινωνικού και ψυχολογικού ιστορικού

Μπακογλίδου Ευαγγελία

Alzheimer Hellas

Το ψυχοκοινωνικό ιστορικό είναι βασικό στοιχείο της διαγνωστικής διαδικασίας των νοητικών δυσλειτουργιών. Προηγείται της νευροψυχολογικής εκτίμησης που θα πραγματοποιήσει ο εξεταστής και λαμβάνεται από ειδικό ψυχομετρικό. Αρχικά λαμβάνονται τα δημογραφικά στοιχεία και έπειτα καταγράφεται η απουσία ή η ύπαρξη εναισθησίας, καθώς αυτή αντικατοπτρίζει το κίνητρο του ασθενούς. Σημειώνονται, επίσης, η διάρκεια της νόσου, τα πρώτα συμπτώματα αλλαγής και τα χαρακτηριστικά της έναρξης της νόσου. Ακόμη, ζητείται από τον εξεταζόμενο ή τον περιθάλποντα ο χαρακτηρισμός της παρούσας κατάστασης. Σημαντικό σημείο στη λήψη ιστορικού είναι ο εκλυτικός παράγοντας, η ύπαρξη δηλαδή κάποιου γεγονότος που προηγήθηκε της εμφάνισης των κλινικών συμπτωμάτων. Η διάγνωση της άνοιας βασίζεται σε ένα καλά ενημερωμένο ιστορικό διότι αποτελεί την πιο χρήσιμη πηγή πληροφοριών, ώστε η λήψη του να το καθιστά σημαντικό υποστηρικτικό διαγνωστικό εργαλείο.

Εργαστηριακές εξετάσεις για την διάγνωση των νοσημάτων με νοητικές διαταραχές

Μ. Κώστα-Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο κλινικός γιατρός, όταν πρόκειται να παραπέμψει για πρώτη φορά τον ασθενή για εργαστηριακές εξετάσεις, έχει στο μυαλό του ότι θα πρέπει πρώτα να αποκλείσει όλα εκείνα τα νοσήματα που αντιμετωπίζονται με διάφορες παρεμβάσεις δικές του ή άλλων ειδικοτήτων. Σε πρώτη φάση, θα ελέγξει μια γενική και βιοχημική εξέταση αίματος, για να αποκλείσει αγγειακούς παράγοντες κινδύνου, όπως λιπιδαιμία και σακχαρώδη διαβήτη, ηλεκτρολυτικές διαταραχές, νεφρική ή ηπατική ανεπάρκεια, όπως επίσης έλλειψη βιταμινών (B₁₂, D και φολικού οξέος), καθώς και επίπεδα θυρεοειδικών ορμονών και αντισωμάτων για τον έλεγχο της θυρεοειδικής λειτουργίας. Τα τελευταία χρόνια ο έλεγχος για λοίμωξη από σύφιλη κρίνεται, επίσης, απαραίτητος. Νευροαπεικονιστικά, τις περισσότερες πληροφορίες τις παίρνουμε από τη Μαγνητική Τομογραφία. Σε περίπτωση που η διάγνωση δεν είναι δυνατή από τον πρώτο γύρο των εργαστηριακών εξετάσεων, προχωρούμε σε ηλεκτροεγκεφαλογράφημα, προκλητά δυναμικά, παρακέντηση για τη μέτρηση των επιπέδων β-αμυλοειδούς, τ πρωτεΐνης στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό, όπως επίσης και σε Positron Emission Tomography και αντισώματα για παρανεοπλασματικά νοσήματα και αυτοάνοσες εγκεφαλίτιδες. Όλα τα ανωτέρω γίνονται σήμερα σε ερευνητικό επίπεδο σε ασθενείς με ήπια νοητική διαταραχή, για να διαπιστωθεί ποιος από τους ανωτέρω βιολογικούς δείκτες είναι ο πλέον ευαίσθητος. Σε ταχέως εξελισσόμενες άνοιες προστίθεται ο έλεγχος της 14-333 πρωτεΐνης στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό και άλλες ειδικές εξετάσεις ανάλογα με τα ευρήματα στις εξετάσεις πρώτης γραμμής. Για παράδειγμα, αν

βρεθεί αντίσωμα θετικό για παρανεοπλασματική νόσο, θα πρέπει να γίνει έρευνα για την πρωτοπαθή νόσο με αξονική τομογραφία θώρακος, άνω και κάτω κοιλίας. Αν βρεθούν ισχαιμικές αλλοιώσεις στη Μαγνητική Τομογραφία εγκεφάλου στο ένα μόνο ημισφαίριο θα γίνει έγχρωμο Doppler καρωτίδων.

Κλινική χρησιμότητα της νευροψυχολογικής εκτίμησης

Αγωγιάτου Χριστίνα

Alzheimer Hellas

Η νευροψυχολογική εκτίμηση (ΝΨΕ) είναι μια μέθοδος εξέτασης των ανώτερων νοητικών λειτουργιών, η οποία στοχεύει στην ανίχνευση των εγκεφαλικών δυσλειτουργιών και των επιπτώσεών τους στη συμπεριφορά και στις δραστηριότητες του ατόμου. Σε ΝΨΕ παραπέμπονται άτομα με νοητικά ελλείμματα ή εγκεφαλικές βλάβες. Σύμφωνα με τα διαγνωστικά κριτήρια για τις νοητικές διαταραχές, η ΝΨΕ αποτελεί προϋπόθεση και αναπόσπαστο τμήμα της διαγνωστικής διαδικασίας, σε συνδυασμό με τη λήψη και αξιολόγηση του ιατρικο-ψυχοκοινωνικού ιστορικού και των ιατρικών εξετάσεων. Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων δίνει δεδομένα που συμβάλλουν στην πρώιμη διάγνωση της νοητικής έκπτωσης και στην ανίχνευση ομάδων κινδύνου. Τα νευροψυχολογικά δεδομένα δίνουν στοιχεία για την πρόγνωση της εξέλιξης της νοητικής και λειτουργικής κατάστασης του εξεταζόμενου. Αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ένταξή του σε πρόγραμμα γνωστικής αποκατάστασης, το σχεδιασμό του κατάλληλου προγράμματος και στη συνέχεια για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητάς του. Επιπλέον, είναι ευαίσθητοι δείκτες της αποτελεσματικότητας της φαρμακευτικής αγωγής που χορηγείται, είτε για τη νοητική ενίσχυση είτε για τη βελτίωση της συναισθηματικής κατάστασης. Τα νευροψυχολογικά δεδομένα χρησιμοποιούνται συχνά σε συνδυασμό με βιολογικούς δείκτες και νευροαπεικονιστικά στοιχεία, αν και αποτελούν πιο ευαίσθητους δείκτες στην πρώιμη διάγνωση, στην πρόγνωση και στην παρακολούθηση της εξέλιξης της νοητικής έκπτωσης. Επίσης, η συμβουλευτική της οικογένειας βασίζεται στα αποτελέσματα της ΝΨΕ. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως, η ασφαλής διάγνωση και η αξιόπιστη θεραπευτική αντιμετώπιση των νοητικών ελλειμμάτων βασίζονται στη χορήγηση νευροψυχολογικών εργαλείων και στη σωστή αξιολόγηση των νευροψυχολογικών αποτελεσμάτων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 21

Προτίμηση χεριού και αναπτυξιακές διαταραχές

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Φ. Βλάχος

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Συζητήτρια: Π. Σταυρούση

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σε πολλά συγγράμματα που ασχολούνται με τις αναπτυξιακές διαταραχές, εμφανίζεται πολύ συχνά η εμπειρική άποψη ότι μεταξύ των παιδιών που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές υπάρχει μεγάλη συχνότητα αριστεροχειρίας ή ασαφούς προτίμησης χεριού. Όμως, οι ερευνητικές μαρτυρίες σχετικά με αυτήν την άποψη είναι σχετικά ασαφείς. Σκοπός του συμποσίου είναι να παρουσιάσουμε πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα από ελληνικό πληθυσμό ατόμων που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές σε μια

προσπάθεια αποσαφήνισης ατού του ζητήματος. Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν έρευνες που εξέτασαν τη συχνότητα εμφάνισης αριστεροχειρίας και αμφιχειρίας σε παιδιά με δυσλεξία, παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ), παιδιά με διαταραχές του αυτιστικού φάσματος και παιδιά με γενετικά σύνδρομα που συνδέονται με νοητική καθυστέρηση. Τα δεδομένα από αυτές τις έρευνες υποδεικνύουν ότι η συχνότητα εμφάνισης αριστεροχειρίας και αμφιχειρίας σε αυτούς τους πληθυσμούς είναι υψηλότερη από ό,τι ανάμεσα στα τυπικώς αναπτυσσόμενα άτομα και υποδηλώνουν ότι πιθανώς οι περισσότερες, αν όχι όλες, οι περιπτώσεις αναπτυξιακών διαταραχών σχετίζονται με έναν κλωνισμό των τυπικών μηχανισμών ανάπτυξης και εγκαθίδρυσης της εγκεφαλικής πλευρίωσης.

Η προτίμηση χεριού σε μαθητές με δυσλεξία

Φ. Βλάχος, Α. Δέλλιου, & Ε. Κατσιγιάννη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αν και σε πολλά συγγράμματα που ασχολούνται με τις μαθησιακές δυσκολίες, εμφανίζεται πολύ συχνά η εμπειρική άποψη ότι μεταξύ των μαθητών που παρουσιάζουν αναπτυξιακή δυσλεξία υπάρχει αυξημένη συχνότητα αριστερόχειρων ατόμων, τα σχετικά ερευνητικά ευρήματα είναι αντιφατικά. Στην εργασία αυτή, διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ προτίμησης χεριού και δυσλεξίας, με βάση τις προβλέψεις μιας γενετικής (right-shift) θεωρίας για την προτίμηση χεριού. Συμμετείχαν 135 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ηλικίας 13–18 ετών. Οι 45 μαθητές είχαν διαγνωστεί ως δυσλεξικοί από δημόσιο φορέα. Η ομάδα σύγκρισης συγκροτήθηκε από 90 τυπικά αναπτυσσόμενους μαθητές, οι οποίοι εξομοιώθηκαν ως προς το φύλο και την ηλικία με τους δυσλεξικούς. Η προτίμηση χεριού προσδιορίστηκε με βάση το Edinburgh Handedness Inventory και βάσει των απαντήσεων των μαθητών υπολογίστηκε το Πλευρικό Πηλίκο τους. Τα αποτελέσματά μας δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες ως προς το Πλευρικό Πηλίκο τους. Όταν, όμως, με βάση το Πλευρικό Πηλίκο χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες (Δεξιόχειρες, Αμφίχειρες και Αριστερόχειρες), εμφανίστηκε μια μικρή αλλά ευδιάκριτη αύξηση του ποσοστού των μη δεξιόχειρων ανάμεσα στους δυσλεξικούς, πιθανά εξαιτίας του υψηλότερου ποσοστού των δυσλεξικών ανάμεσα στους αμιγείς αριστερόχειρες. Τα ευρήματα αυτά υποστηρίζουν τις προβλέψεις της θεωρίας της Annett (right-shift theory).

Προτίμηση χεριού και Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ)

Π. Αγαπητού, & Φ. Βλάχος

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ΔΕΠ-Υ είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή, η οποία εμφανίζεται αρκετά συχνά στον μαθητικό πληθυσμό και συνοδεύεται από ένα πλήθος συμπτωμάτων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά, την ανάπτυξη και τη σχολική επίδοση των παιδιών. Στόχος αυτής της εργασίας ήταν να διερευνηθεί και να εκτιμηθεί η προτίμηση χεριού σε παιδιά με ΔΕΠ-Υ. Η επιλογή της πειραματικής ομάδας έγινε με γραφοαριθμητικές κλίμακες αξιολόγησης της συμπεριφοράς σύμφωνα με το DSM-IV, οι οποίες χορηγήθηκαν αντίστοιχα σε γονείς και εκπαιδευτικούς των ιδίων παιδιών. Από ένα σύνολο 1418 παιδιών, 711 αγοριών και 707 κοριτσιών προέκυψε δείγμα 54 παιδιών με ΔΕΠ-Υ, ηλικίας 6-12 ετών, εκ των οποίων 36 ήταν αγόρια και 18 κορίτσια. Η ομάδα ελέγχου συγκροτήθηκε από ισάριθμα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά που εξομοιώθηκαν ως προς το φύλο και την ηλικία με τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ. Για τον έλεγχο της προτίμησης χεριού χορηγήθηκε το Edinburgh Handedness Inventory και υπολογίστηκε το Πλευρικό Πηλίκο για κάθε συμμετέχοντα. Από την

επεξεργασία των δεδομένων δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες ως προς το Πλευρικό Πηλίκο τους, ούτε όταν, με βάση το Πλευρικό Πηλίκο, χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες (Δεξιόχειρες, Αμφίχειρες και Αριστερόχειρες). Όταν, όμως, τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ διακρίθηκαν σε υποτύπους ανάλογα με τα κυρίαρχα συμπτώματά τους, στα άτομα που εμφάνιζαν κυρίως υπερκινητικότητα-παρορμητικότητα εμφανίστηκε μια ελαφρά αύξηση της συχνότητας αριστεροχειρίας σε σχέση με τους άλλους δύο υποτύπους (απρόσεκτος και συνδυασμένος).

Η προτίμηση χεριού και η απόδοση άνω άκρων σε παιδιά και έφηβους με γενετικά σύνδρομα που σχετίζονται με τη νοητική καθυστέρηση

Γ. Κοσμάτος, Φ. Βλάχος, & Π. Σταυρούση
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα ασχολήθηκε με τη διερεύνηση της πλευρίωσης σε παιδιά και έφηβους με γενετικά σύνδρομα που σχετίζονται με τη νοητική καθυστέρηση, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση της ανάπτυξης της λειτουργικής εγκεφαλικής ασυμμετρίας στα άτομα με νοητική καθυστέρηση. Το δείγμα της έρευνας αποτελέσαν δύο ομάδες ατόμων με γενετικά σύνδρομα νοητικής καθυστέρησης ηλικίας 5 έως 16 ετών. Η πρώτη ομάδα αποτελούνταν από 13 άτομα με σύνδρομο Williams και η δεύτερη από 14 άτομα με σύνδρομο Sotos. Η αξιολόγηση της προτίμησης χεριού των συμμετεχόντων έγινε με τη χρήση του Edinburgh Handedness Inventory (EHI) και η μέτρηση απόδοσης των χεριών με το Peg Moving Task. Όσον αφορά την προτίμηση χεριού, τα αποτελέσματά μας δεν έδειξαν στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων ως προς τη βαθμολογία τους στο EHI. Επιπλέον, δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά, στις ποσοστιαίες διαφορές μεταξύ αριστερόχειρων και δεξιόχειρων ατόμων και για τα δύο σύνδρομα. Όσον αφορά την απόδοση των χεριών, δεν παρατηρήθηκε σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο σύνδρομα. Ωστόσο, και στα δύο σύνδρομα παρατηρήθηκε στατιστικώς σημαντική επίδραση του παράγοντα «χέρι», με το αριστερό χέρι να συνδέεται με μεγαλύτερο χρόνο, σε σχέση με το δεξί χέρι, για την εκτέλεση της δοκιμασίας. Συνολικά, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το προφίλ της πλευρίωσης είναι παρόμοιο ανάμεσα στις εξεταζόμενες ομάδες ατόμων με γενετικά σύνδρομα που σχετίζονται με τη νοητική καθυστέρηση και συγκεκριμένα μεταξύ των συμμετεχόντων παιδιών και εφήβων με σύνδρομο Williams και Sotos.

Διερεύνηση της προτίμησης χεριού σε παιδιά με διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού

Φ. Τσιφτζή & Φ. Βλάχος
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σε αρκετές έρευνες που ασχολούνται με τις αναπτυξιακές διαταραχές και την προτίμηση χεριού, εμφανίζεται συχνά η άποψη ότι τα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού, παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά αριστεροχειρίας ή ασαφούς προτίμησης χεριού. Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να μελετήσει τις διαφοροποιήσεις ως προς την προτίμηση χεριού ανάμεσα σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης και σε παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού. Το δείγμα της παρούσας εργασίας αποτελείτο από 14 παιδιά ηλικίας 3,9 – 12,6 ετών, τα οποία έχουν διαγνωσθεί με διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Τα παιδιά αυτά εξισώθηκαν κατά ηλικία και φύλο με ισάριθμα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Τα παιδιά που αποτέλεσαν την ομάδα των αναπτυξιακών διαταραχών, ήταν διαγνωσμένα από δημόσιο φορέα, είχαν διάγνωση- γνωμάτευση αυτισμού και φοιτούσαν σε δημόσια

σχολεία, Δημοτικά, Νηπιαγωγεία και Παιδικούς Σταθμούς της Θεσσαλονίκης. Όλοι οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν με το Ερωτηματολόγιο Προτίμησης χεριού (Edinburgh Handedness Inventory) και βάσει των απαντήσεών τους υπολογίστηκε το Πλευρικό Πηλίκο τους. Τα αποτελέσματά μας έδειξαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες ως προς το Πλευρικό Πηλίκο τους. Επίσης, όταν χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες [δεξιόχειρες (σκορ +50 έως +100), αμφίχειρες (σκορ -49 έως +49) και αριστερόχειρες (σκορ -50 έως -100)] εμφανίστηκε μια σημαντική αύξηση του ποσοστού των μη δεξιόχειρων ανάμεσα στα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και ιδιαίτερα στις μικρότερες ηλικίες, επιβεβαιώνοντας προηγούμενα ευρήματα.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 22
Μάθηση, διδασκαλία, ατομικοί παράγοντες
και παράγοντες πλαισίου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Διοργανώτριες/Πρόεδροι: ¹Ε. Καραγιαννοπούλου & ²Α. Ólafsdóttir

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²University of Iceland, Iceland

Συζητήτρια: Ε. Καραγιαννοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κατά τη δεκαετία του 1970, στη Σουηδία και αργότερα στη Μ. Βρετανία, το ερευνητικό ενδιαφέρον κάποιων εκπαιδευτικών ψυχολόγων επικεντρώνεται στη διερεύνηση της μάθησης των φοιτητών και των παραγόντων που την επηρεάζουν. Έχει συγκροτηθεί η προσέγγιση που είναι γνωστή ως SLR (Student Learning Research). Οι περισσότερες έρευνες εστιάζονται στη διερεύνηση των «εννοιολογήσεων» για τη μάθηση και τη διδασκαλία, τις «προσεγγίσεις μάθησης» και τις «προσεγγίσεις διδασκαλίας», την επίδραση ατομικών παραγόντων και παραγόντων πλαισίου, καθώς και, προσφάτως, δεδομένων που προέρχονται από τις νευροεπιστήμες. Επίσης, η διερεύνηση της μάθησης των φοιτητών επικεντρώνεται σε διαφορετικούς παράγοντες όσον αφορά σε διακριτά επιστημονικά πεδία. Το παρόν συμπόσιο επικεντρώνεται σε μελέτες που εστιάζουν στη διερεύνηση της σχέσης των προσεγγίσεων μάθησης με παράγοντες προσωπικότητας και παράγοντες πλαισίου, αλλά και στην παρουσίαση ευρημάτων που αφορούν στις εννοιολογήσεις των πανεπιστημιακών δασκάλων για την «καλή διδασκαλία», όπως και των παραγόντων που την επηρεάζουν. Επίσης, θα παρουσιαστεί μια μελέτη που αφορά στο πρόσφατα καθιερωμένο επιστημονικό πεδίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, την Ιατρική Εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας και της συμβολής αυτών των ερευνών στον χώρο της μάθησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Academics' conceptions of "good university teaching" and perceived institutional and external effects on its implementation

A. Ólafsdóttir

University of Iceland, Iceland

The paper presents a single-case study with the aim of identifying academics' conceptions of "good university teaching", and institutional and external influences on its implementation. Mixed-methods were used, consisting of review of documents, in-depth interviews, and a questionnaire survey. The main finding is that the essential characteristics of "good

teaching”, as described, involved encouraging rich teacher-student interaction, preparing teaching to foster student understanding and good teaching experiences, designing formative assessment to facilitate learning and foster understanding, and recognizing various generic qualities as important for a graduate. Conditions that “encourage active learning” and “show concern for the student perspective” were seen as essential to carry out such teaching. Additional dimensions described using own research or field of research in teaching and move away from over-reliance on exams. The promotion criteria were perceived as not rewarding teaching considering its importance and the governmental model determining the financial contribution to universities was seen to work as an inhibitor to teaching of good quality. Based on the findings, it is concluded that a better understanding of the way in which decisions at the three different levels interact could help to ensure that the implementation of policy works in ways which encourage quality teaching and learning.

The effects of compassion training in medical students’ stress levels when breaking bad news

K. Τσατταλιός, A. Laidlaw, & T. Turvey
University of St Andrews, Scotland, UK

Breaking bad news (BBN) is considered to be one of the most stressful situations within a medical context as it is an important and unavoidable part of a doctor’s clinical practice. Attempts to reduce and alleviate the effects of stress experienced by doctors often start within Medical Schools by the introduction of training programmes and dedicated interventions. Compassion training is a well-documented form of mindfulness-based intervention among the general population, but little is known about its effectiveness on stress reduction and mental well-being among medical students. The aim of this study was to examine whether a brief compassion training intervention impacts on the stress levels of medical students following viewing a simulated BBN video clip. Compassion training was received at the initial session and at one-week follow-up. The impact of the training was assessed using self-report questionnaires measuring stress, empathy, self-compassion, mood, and physiological changes, as well as interviews. The obtained results were mixed, with an encouraging impact on stress, compassion and emotional empathy, but little impact on physiological measurements and cognitive empathy. However, low participation ($N=13$) limited the interpretation and generalisability of the findings. The novelty of the current study, the acceptance it received from all participants, and the promising responses in some aspects, indicate that further research should remain a high priority to explore in depth the role of compassion training in stress reduction within the medical context.

Αμυντικά στυλ, προσεγγίσεις μάθησης, επίδοση και προτιμήσεις για μαθήματα με διαφορετικές απαιτήσεις ως προς την κατανόηση

Ε. Καραγιαννοπούλου & Β. Αθανασόπουλος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έρευνα εστιάζει στη διερεύνηση της συμβολής των αμυντικών στυλ στο πλαίσιο της προσέγγισης SLR (Student Learning Research). Ελέγχονται οι σχέσεις μεταξύ των αμυντικών στυλ, των προσεγγίσεων μάθησης, της επίδοσης και της προτίμησης των φοιτητών για μαθήματα με διαφορετικές απαιτήσεις ως προς την κατανόηση. Επίσης, διερευνήθηκαν τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου Defense Style Questionnaire (DSQ-40). Στην έρευνα συμμετείχαν 425 φοιτητές Κοινωνικών Επιστημών. Για τη διερεύνηση των

μηχανισμών άμυνας και των προσεγγίσεων μάθησης χρησιμοποιήθηκαν αντιστοίχως τα εξής εργαλεία: Defense Style Questionnaire (DSQ-40) και Approaches to Study Skills Inventory for Students (ASSIST). Η επίδοση αξιολογήθηκε με βάση την απάντηση των φοιτητών και η εγκυρότητά της ελέγχθηκε με μια ερώτηση αυτο-αξιολόγησης που συμπεριλαμβάνεται στο ASSIST. Οι στατιστικές αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης και ανάλυσης παραγόντων καταδεικνύουν συνδέσεις μεταξύ (α) της προσέγγισης σε βάθος, της στρατηγικής προσέγγισης καθώς και της προτίμησης για μαθήματα που υποστηρίζουν την προσωπική κατανόηση με ώριμους μηχανισμούς άμυνας και (β) της επιφανειακής προσέγγισης και της προτίμησης για μαθήματα που υποστηρίζουν την απλή μεταβίβαση της πληροφορίας με ανώριμους και νευρωτικούς μηχανισμούς άμυνας. Υποστηρίζεται η συμβολή των μηχανισμών άμυνας στη μάθηση των φοιτητών και η ανάγκη ενός επιπέδου συναισθηματικής ωριμότητας ως προϋπόθεση για μάθηση σε βάθος. Τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της κλίμακας μηχανισμών άμυνας συζητούνται στο πλαίσιο των εξελικτικών και κλινικών διαστάσεων των μηχανισμών άμυνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας συζητούνται στο πλαίσιο της επίδρασης της προσωπικότητας στη μάθηση των φοιτητών και προτείνονται συνδέσεις μεταξύ της ψυχοδυναμικής οπτικής και των προσεγγίσεων μάθησης.

Η επίδραση της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας και του μαθησιακού περιβάλλοντος στις προσεγγίσεις μάθησης φοιτητών/τριών

¹Σ. Κάμτσιος, ²Φ. Μπιλιτσάκη, & ²Μ. Ιγνατίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου

Η μελέτη διερευνά το ρόλο της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας και των διαστάσεων της (δέσμευση, έλεγχος, πρόκληση) καθώς και των εμπειριών από τη διδασκαλία και τη μάθηση, στο πλαίσιο της έρευνας για τη μάθηση και τις προσεγγίσεις μελέτης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 350 φοιτητές/τριες Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τμήμα Λογοθεραπείας). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την κλίμακα της Ακαδημαϊκής Ανθεκτικότητας (Benishek et al., 2005), τη σύντομη έκδοση του ερωτηματολογίου των Προσεγγίσεων Μάθησης (Karagiannopoulou et al., 2014) και το ερωτηματολόγιο Εμπειριών από τη Διδασκαλία και τη Μάθηση (Karagiannopoulou & Milienios, 2014). Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη σύνδεση των διαστάσεων της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας με τις προσεγγίσεις μάθησης. Βρέθηκαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ της έννοιας της δέσμευσης με την προσέγγιση σε βάθος και τη στρατηγική προσέγγιση. Αναδείχθηκαν επίσης θετικές συσχετίσεις παραγόντων που αφορούν στην εμπειρία από τη διδασκαλία και τη μάθηση, όπως η διδασκαλία για κατανόηση και η συνέπεια και η συνοχή στη διδασκαλία, με τη στρατηγική προσέγγιση. Οι αναλύσεις παλινδρόμησης κατέδειξαν ότι η δέσμευση αποτελεί τον πιο ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα για την προσέγγιση σε βάθος και για τη στρατηγική προσέγγιση, που ακολουθείται από παράγοντες του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος, όπως η υποστήριξη από τους συμφοιτητές και η συνέπεια και συνοχή στην οργάνωση του μαθήματος. Η μελέτη φαίνεται να υποστηρίζει τη σύνδεση της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας με τις προσεγγίσεις μάθησης, καθώς και τη συμβολή της ακαδημαϊκής ανθεκτικότητας στην έρευνα για τη μάθηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, προτείνοντας τη σημασία της διερεύνησής της για την κατανόηση επιλογών των φοιτητών/τριων σε σχέση με τη μάθηση και την επίδοση, στο πλαίσιο της προσέγγισης SLR (Student Learning Research).

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 23
Διάγνωση νοητικών και λειτουργικών διαταραχών σε ηλικιωμένους - Μέρος Β

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Κώστα-Τσολάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: Δ. Μωραΐτου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η διάγνωση των νοητικών διαταραχών είναι μια σύνθετη διαδικασία που απαιτεί συνεργασία πολλών επιστημονικών ειδικοτήτων όπως ιατρού νευρολόγου, ψυχιάτρου, νευροψυχολόγου, κλινικού ψυχολόγου, και κοινωνικού λειτουργού. Η νευροψυχολογική εξέταση είναι ο θεμέλιος λίθος στη διαγνωστική διαδικασία. Ωστόσο, η διάγνωση προκύπτει μέσα από τη σύνθεση και αξιολόγηση του ιατρικού, ψυχολογικού και κοινωνικού ιστορικού, των νευρολογικών, νευροαπεικονιστικών, νευροψυχολογικών και ψυχοκινητικών δεδομένων, και των βιολογικών δεικτών. Οι πληροφορίες και τα δεδομένα συλλέγονται από τους ειδικούς είτε άμεσα από τον ίδιο τον εξεταζόμενο, είτε έμμεσα από έναν πληροφοριοδότη που γνωρίζει από παλιά και ζει κοντά στον εξεταζόμενο. Κατόπιν, εξετάζεται αν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν πληρούν κάποια από τα διεθνώς αποδεκτά κριτήρια για τις νοητικές διαταραχές και τότε τίθεται συνήθως η διάγνωση. Ειδικά για τις περιπτώσεις των ανοϊκών συνδρόμων, προκειμένου να θεμελιωθεί μια διάγνωση με τη μεγαλύτερη ακρίβεια, χρειάζεται ο ασθενής να παρακολουθηθεί τουλάχιστον για ένα έτος, ώστε ο χρόνος και η εξέλιξη της νοητικής, λειτουργικής, και συναισθηματικής κατάστασής του να δώσουν τα τελικά δεδομένα.

Κλίμακες-Νευροψυχολογικά Εργαλεία Εκτίμησης των Δυσλειτουργιών

Πόππη Ελένη
Alzheimer Hellas

Η διαδικασία της νευροψυχολογικής εκτίμησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των νευροψυχολογικών δοκιμασιών. Αν και σε αρκετές περιπτώσεις οι νευροψυχολογικές δοκιμασίες κατασκευάστηκαν για ερευνητικούς σκοπούς, μέσα από την ευρεία κλινική τους χρήση αποδείχτηκαν κατάλληλα διαγνωστικά εργαλεία με πλήθος ψυχομετρικών ιδιοτήτων που αφορούν τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά στην εκτίμηση διαφόρων νοητικών τομέων, όπως η εκτελεστική λειτουργία, ο λόγος, η προσοχή, οι οπτικές-κατασκευαστικές ικανότητες καθώς και η μνήμη. Ο δεύτερος άξονας αφορά στη διερεύνηση διαταραχών λειτουργικότητας, κατά την οποία, εξετάζονται, είτε άμεσα είτε έμμεσα, σύνθετες και απλές δραστηριότητες της καθημερινής ζωής και η οποία συμβάλλει στον καθορισμό του επιπέδου λειτουργικότητας, στοιχείο κρίσιμο για τη διαφορική διάγνωση μεταξύ ελασσόνων και μειζόνων νευροεκφυλιστικών διαταραχών. Τέλος, ο τρίτος άξονας σχετίζεται με τη διάγνωση των διαταραχών συμπεριφοράς και τη διερεύνηση του συναισθηματικού επιπέδου τόσο της κατάθλιψης όσο και του άγχους, οι οποίες θα συμβάλλουν στη διαφορική διάγνωση μεταξύ των διαφόρων ειδών νευροεκφυλιστικών νοσημάτων αλλά και των συναισθηματικών διαταραχών. Σε κάθε περίπτωση, η χρήση των νευροψυχολογικών εργαλείων απαιτεί από τον ειδικό σε βάθος γνώση της διαδικασίας χορήγησης του κάθε εργαλείου καθώς και των ειδικών ψυχομετρικών χαρακτηριστικών του, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η σωστή διάγνωση που θα οδηγήσει στην πλέον κατάλληλη θεραπευτική αντιμετώπιση.

Ολιστική προσέγγιση στη διάγνωση των νοσημάτων με νοητικές διαταραχές

Μ. Κώστα-Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η νευροψυχολογική εκτίμηση αποτελεί το 1/5 ή το 1/6 της διαγνωστικής διαδικασίας των νοσημάτων με νοητικές διαταραχές. Σημαντικό ρόλο στη διαγνωστική διαδικασία παίζει ο/η κοινωνικός λειτουργός, ο/η οποίος/α έχει την δυνατότητα να κατανοήσει το περιβάλλον στο οποίο ζει ο ασθενής, ο/η γυμναστής/στρια, ο/η οποίος/α θα καταγράψει σε συνεργασία με τον/τη νευρολόγο τα κινητικά προβλήματα του ασθενούς, ο/η ψυχίατρος, ο οποίος με την ψυχιατρική συνέντευξη θα εντοπίσει τις διαταραχές συμπεριφοράς και τις συναισθηματικές διαταραχές από τα πρώτα στάδια της νοητικής έκπτωσης και θα δώσει οδηγίες για μη φαρμακευτικές παρεμβάσεις αρχικά και τέλος ο νευρολόγος, ο οποίος, συμπληρωματικά προς τη νευρολογική εκτίμηση, θα αξιολογήσει και τις παρακλινικές εξετάσεις που χρησιμοποιούνται σήμερα για τη διάγνωση των ελασσόνων και μειζόνων νοητικών διαταραχών. Ίσως σε ηλικιωμένους που συνυπάρχουν παθολογικά νοσήματα χρειάζεται και η συμβολή του/της παθολόγου, ο/η οποίος/α θα εκτιμήσει τα συνυπάρχοντα νοσήματα. Τα λάθη που γίνονται από όλες τις ειδικότητες σε όλο τον κόσμο είναι ότι όλοι μας θεωρούμε τη δική μας ειδικότητα επαρκή για τη διάγνωση και την αντιμετώπιση αυτών των νοσημάτων. Ωστόσο, η αντιμετώπιση σήμερα πρέπει να είναι ολιστική. Αυτό σημαίνει ότι ο κοινωνικός λειτουργός θα προσπαθήσει να αλλάξει τις συνθήκες διαβίωσης του ασθενούς, ο γυμναστής θα βελτιώσει τη σωματική κατάσταση του ασθενούς, ο ψυχίατρος θα αλλάξει τη διάθεση και του ασθενούς και του περιβάλλοντα, ο παθολόγος θα τροποποιήσει τους αγγειακούς παράγοντες κινδύνου και ο νευρολόγος θα δώσει οδηγίες για την οδήγηση, τη δικαιοπρακτική ικανότητα και την ειδική φαρμακευτική αγωγή. Η διαδικασία διάγνωσης και αντιμετώπισης των νοσημάτων με νοητικές διαταραχές αποτελούν πρότυπο για πολλά άλλα νοσήματα.

Αξιολόγηση των δεδομένων στο puzzle της διάγνωσης

Μ. Κώστα-Τσολάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η διάγνωση των νευροεκφυλιστικών νοσημάτων τίθεται με τον συγκερασμό των επιδόσεων από όλα τα νοητικά πεδία σε συσχέτιση με την καθημερινή λειτουργικότητα του ατόμου, τη συναισθηματική του κατάσταση, το ψυχολογικό, κοινωνικό και ιατρικό ιστορικό του, τις ιατρικές εξετάσεις, και τα διεθνή διαγνωστικά κριτήρια. Από τα νευροψυχολογικά δεδομένα, καίρια θέση κατέχει η καθημερινή λειτουργικότητα διότι αυτή είναι που υποστηρίζει ή όχι τη διάγνωση μείζονος νοητικής διαταραχής. Η νοητική έκπτωση ή διαταραχή αξιολογείται σε σχέση με την επίδοση των φυσιολογικών ατόμων στην κάθε δοκιμασία, πάντα σε αντιστοιχία με την εκπαίδευση και την ηλικία του ατόμου. Επίσης, λαμβάνεται υπόψη η συναισθηματική κατάσταση, η οποία είναι πιθανόν να επηρεάζει τις νοητικές επιδόσεις. Καμία νευροψυχολογική δοκιμασία δεν διαγιγνώσκει από μόνη της τη μείζονα νοητική διαταραχή, ωστόσο, έχουν καθορισθεί ερευνητικά κάποιες δοκιμασίες ως προγνωστικοί δείκτες για τη νοητική εξέλιξη των ηλικιωμένων. Η εμπέδωση της νευροψυχολογικής αξιολόγησης και η διαφορική διάγνωση της μείζονος νοητικής διαταραχής επιτυγχάνονται με μεγαλύτερη ακρίβεια μέσα από την παρακολούθηση του εξεταζόμενου, τουλάχιστον για 1-2 έτη. Παρουσίαση περιστατικού με Άνοια τύπου Alzheimer με οπτικοχωρικές διαταραχές είναι ένα παράδειγμα της διαγνωστικής διαδικασίας σύμφωνα με τις οδηγίες καλής κλινικής πρακτικής.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 24
Ψυχοκινητική Αγωγή – Παρόν και προοπτική

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Χ. Ζάραγκας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συζητητής: Α. Καμπάς
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το συμπόσιο ψυχοκινητικής αγωγής έχει σκοπό να παρουσιάσει και να εκθέσει την ιστορία, τις διαστάσεις, τις ψυχοπαιδαγωγικές θεωρίες, τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις και προεκτάσεις της ψυχοκινητικής αγωγής στην εκπαίδευση, καθώς και να συζητήσει τη σημασία της έγκυρης και αξιόπιστης αξιολόγησης των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτή τόσο σε παιδαγωγικό όσο και σε θεραπευτικό πλαίσιο. Η ανάπτυξη διαφόρων θεωριών στο πλαίσιο της εφαρμογής της Ψυχοκινητικής Αγωγής δείχνει το έντονο ενδιαφέρον για μια ολιστική αναπτυξιακή αγωγή των παιδιών τόσο των τυπικά αναπτυσσόμενων όσο και αυτών που εμφανίζουν αναπτυξιακές ιδιομορφίες. Η Ψυχοκινητική έχει δυο αυταπόδεικτες διαστάσεις: την παιδαγωγική και τη θεραπευτική και αντίστοιχες εφαρμογές στην εκπαίδευση και την επανεκπαίδευση. Αυτό άλλωστε έχει τεθεί και στο επίκεντρο του στόχου ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ψυχοκινητικής (European Forum of Psychomotricity), αλλά και σχεδόν όλων των φορέων της Ψυχοκινητικής στην Ευρώπη και τον κόσμο. Η ολιστική θεώρηση της ανάπτυξης, η αισθητηριακή ενσωμάτωση, κίνηση και αντίληψη ως βάση για τη δράση, η αυτοεκτίμηση και ταυτότητα, η συστηματική – κονστрукτιβιστή θεωρία, το νοηματικό περιεχόμενο και η σημασία του παιχνιδιού, ο μεταβατικός χώρος, η εναλλαγή ρόλων, οι θεραπευτικοί παράγοντες κ.ά αποτελούν τις θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες θα εκτεθούν στο συμπόσιο. Σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο, η μουσικοκινητική αγωγή, ο δημιουργικός χορός, το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά ή οι εναλλακτικές μέθοδοι που τα εμπερικλείουν, όπως η “Biodanza for Children” εμπλουτίζουν το πεδίο της ψυχοκινητικής αγωγής, συνεισφέροντας στην ανάπτυξη της κινητικότητας, της αυτοεκτίμησης και σημαντικών κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού μέσω της κινητικής έκφρασης. Μέσω μιας έγκυρης και αξιόπιστης διαδικασίας μέτρησης, συλλέγονται οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες, ώστε να επιλεγούν τα στοιχεία του προγράμματος Ψυχοκινητικής Αγωγής που ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες κάθε παιδιού, να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα του προγράμματος και να καθοριστούν νέοι στόχοι. Ακόμα, η κινητική αξιολόγηση συμβάλλει καθοριστικά στην ανίχνευση των παιδιών που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης στην ψυχοκινητική αγωγή εντάσσεται και η γραφοκινητική αξιολόγηση, καθώς η γραφοκινητικότητα αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ψυχοκινητικής που ασχολείται με τη μελέτη της κίνησης της γραφής. Στο συμπόσιο θα γίνει η παρουσίαση της πανελλήνιας στάθμισης της Κλίμακας Αξιολόγησης της Γραφοκινητικής Δεξιότητας παιδιών 4-6 ετών (ΚΑΓΔ 4-6), θα παρουσιαστούν τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της κλίμακας και οι νόρμες στον ελληνικό πληθυσμό αναφοράς.

Ψυχοκινητική: Αγωγή ή θεραπεία

Α. Καμπάς

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εξετάζοντας την ανθρώπινη ύπαρξη από μια ολιστική οπτική, η Ψυχοκινητική εδράζεται στην ιδέα του ενιαίου του «σώματος-ψυχής-πνεύματος» και περιγράφοντας τον αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα αυτού του ενιαίου «κίνηση-συναίσθημα-γνώση», στοχεύει στην αξιοποίηση της κίνησης ως αρχέγονης ανθρώπινης ανάγκης για την «υποστήριξη» όλων των τομέων της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ακριβώς εδώ στηρίζονται επιστήμονες όπως ο Piaget και ο Wallon (1936-1948) ή ο Ajuriaguera και ο Merleau-Ponty (1950-1960) για να διατυπώσουν τις θεωρίες τους, συμβάλλοντας όλοι στην τεκμηρίωση της κίνησης ως μέσου ανάπτυξης και θεραπείας και κατά συνέπεια και της Ψυχοκινητικής ως αντικειμένου. Ιστορικά η Ψυχοκινητική όπως την ξέρουμε σήμερα, έχει τις απαρχές της στην πρακτική εφαρμογή και το υπόβαθρό της είναι καθαρά εφαρμοσμένο. Ξεκίνησε σαν ιδέα με βάση τα οφέλη της κίνησης για την ανάπτυξη των παιδιών και ειδικά παιδιών με αναπτυξιακά προβλήματα. Οι θεμελιωτές της σύγχρονης Ψυχοκινητικής, ο Kiphard και ο Hunnekens στις δεκαετίες 1950 και 1960, αξιοποιούν την κινητική και τη ρυθμική αγωγή, για να υποστηρίξουν την ανάπτυξη παιδιών με κινητικά προβλήματα. Το 1993 ο Irmischer θεωρεί ότι οι επιτυχίες της «Ψυχοκινητικής θεραπείας» οφείλονται αφενός στην προβολή της σχέσης αντίληψης-κίνησης, γνώσης-εμπειρίας, αφετέρου στην ταύτισή της με την καλή πρακτική. Η Zimmer πάλι, παρόλο που «χτίζει» τη θεωρία της σε ένα καθαρά παιδαγωγικό υπόβαθρο (Zimmer, 1981), μιλάει για την Ψυχοκινητική να είναι «φάρμακο» (Zimmer, 2006) και χρησιμοποιεί για την πρακτική εφαρμογή, τον όρο «ψυχοκινητική αγωγή-παρέμβαση». Η Ψυχοκινητική έχει δυο αυταπόδεικτες διαστάσεις: την παιδαγωγική και τη θεραπευτική και αντίστοιχες εφαρμογές στην εκπαίδευση και την επανεκπαίδευση. Αυτό άλλωστε έχει τεθεί και στο επίκεντρο του στόχου ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ψυχοκινητικής (European Forum of Psychomotricity), αλλά και σχεδόν όλων των φορέων της Ψυχοκινητικής στην Ευρώπη και τον κόσμο.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις των παιδιών και προεκτάσεις της Ψυχοκινητικής Αγωγής

Ε. Παυλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Ψυχοκινητική Αγωγή, ως ολιστική μέθοδος, πρεσβεύει εκ προοιμίου την εξερεύνηση των κινήσεων και των υλικών από το παιδί, αφενός μέσα από προσωπικό ενδιαφέρον και πειραματισμό του ίδιου, αφετέρου μέσα από τη δημιουργία συνεργατικών παιχνιδιών με τα μέλη της ομάδας. Κρίσιμο σημείο στη διαχείριση μιας τάξης από πλευράς παιδαγωγού, ώστε η Ψυχοκινητική Αγωγή να υπηρετεί τους σκοπούς της, είναι οι δυνατότητες του τελευταίου να χρησιμοποιεί κατ' αρχήν ευέλικτα τις παραγωγικές μεθόδους προσέγγισης των παιδιών. Συγκεκριμένα και με βάση τις κατηγορίες «στρατηγικών» διδασκαλίας της ΦΑ (Φάσμα των στιλ Διδασκαλίας) των Mosston και Ashworth (1990), η αποκλίνουσα παραγωγικότητα, η καθοδηγούμενη και η συγκλίνουσα ανακάλυψη κ.ά., είτε ως αυτόνομες μέθοδοι, είτε σε συνδυασμό κατά περίπτωση με επιλεγμένες αναπαραγωγικές μεθόδους, όπως την αμοιβαία ή του μη αποκλεισμού, εκτιμώνται ως κατάλληλες και αποτελεσματικές ακόμη και για τα μικρά παιδιά, ενώ απαιτούν επαρκή προετοιμασία και εκπαίδευση του παιδαγωγού. Η καταλληλότητα των χώρων αποτελεί συχνό πρόβλημα στη δημόσια εκπαίδευση και επιπλέον τα ανεπαρκή υλικά εξερεύνησης των κινήσεων αποζητούν νέες, λειτουργικές ιδέες από πλευράς παιδαγωγών, παιδιών και γονέων, όπως π.χ. την

αξιοποίηση ανακυκλώσιμου, άχρηστου υλικού για τη δημιουργία κινητικών παιχνιδιών. Σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο και με έμφαση στην εξωλεκτική επικοινωνία, επιλεγμένα στοιχεία των τεχνών με τη μορφή της μουσικοκινητικής αγωγής, του δημιουργικού χορού, του θεατρικού παιχνιδιού και των εικαστικών ή εναλλακτικών μεθόδων που τα εμπερικλείουν, όπως π.χ. η μέθοδος Biodanza for Children, έρχονται να εμπλουτίσουν το πεδίο της Ψυχοκινητικής Αγωγής, να γίνουν προεκτάσεις της και να συνεισφέρουν με τα δικά τους εργαλεία στην ανάπτυξη της κινητικότητας, της αυτοεκτίμησης και σημαντικών κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού μέσω της κινητικής έκφρασης.

Η κινητική αξιολόγηση στα πλαίσια της Ψυχοκινητικής Αγωγής

Φ. Βενετσάνου

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ένας καθοριστικός και συγχρόνως υποτιμημένος παράγοντας για την επιτυχία εφαρμογής της Ψυχοκινητικής Αγωγής, τόσο σε παιδαγωγικά όσο και σε θεραπευτικά πλαίσια, είναι η κινητική αξιολόγηση των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτή. Μέσω μιας έγκυρης και αξιόπιστης διαδικασίας μέτρησης, συλλέγονται οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες, ώστε (α) να επιλεγούν τα στοιχεία του προγράμματος Ψυχοκινητικής Αγωγής που ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες κάθε παιδιού και (β) να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα του προγράμματος και να καθοριστούν νέοι στόχοι. Εκτός των παραπάνω, η κινητική αξιολόγηση συμβάλλει καθοριστικά και στην ανίχνευση των παιδιών που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές, παρέχοντας το πρώτο ουσιαστικό βήμα για την εφαρμογή κατάλληλων προγραμμάτων Ψυχοκινητικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση των διαταραχών αυτών και των προβλημάτων που επισύρουν. Ωστόσο, παρά τη σπουδαιότητα του ρόλου της, η κινητική αξιολόγηση δεν αποτελεί ακόμα αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη χώρα μας, με αποτέλεσμα να χάνεται πολύτιμη πληροφόρηση, σε βάρος της ποιότητας της εκπαίδευσης των παιδιών. Σε μια προσπάθεια αναδιαμόρφωσης του πλαισίου λειτουργίας της Ψυχοκινητικής Αγωγής, με στόχο την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της, παρουσιάζονται οι κυριότερες μέθοδοι κινητικής αξιολόγησης και αναλύονται κριτικά οι γνωστότερες δέσμες δοκιμασιών. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται τα τεκμήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας κάθε οργάνου, τα οποία και εξασφαλίζουν την καταλληλότητα της χρήσης του, καθώς και ο εξοπλισμός που είναι απαραίτητος για τη διεξαγωγή των μετρήσεων, αλλά και οι γνώσεις που απαιτούνται από τον εκπαιδευτικό. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, αναδεικνύονται τα όργανα που ανταποκρίνονται στις συνθήκες των ελληνικών Νηπιαγωγείων και μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία στα χέρια κάθε παιδαγωγού.

Παρουσίαση της Κλίμακας Αξιολόγησης της Γραφοκινητικής Δεξιότητας των παιδιών 4 – 6 ετών (ΚΑΓΔ 4 – 6)

Κ. Τρούλη, Μ. Λιναρδάκης, & Γ. Μανωλίτης

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η γραφοκινητικότητα αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ψυχοκινητικής και ασχολείται με τη μελέτη της κίνησης της γραφής. Ως ψυχοκινητική δεξιότητα, η γραφή απαιτεί οπτική και ακουστική αντίληψη, οπτικοκινητικό συντονισμό (ματιού-χεριού), λεπτές επιδέξιες κινήσεις, σταθεροποίηση της πλευρίωσης, σωστό κράτημα του μολυβιού, σωστή θέση του σώματος, κατάλληλη τοποθέτηση του φύλλου εργασίας, προσανατολισμό, ικανότητα μνημονικής ανάκλησης της μορφής των γραμμάτων και των αντίστοιχων κινήσεων για το σωστό σχεδιασμό τους (Exner, 1990. Feder & Majnemer, 2007. Grave, 1994. Naus 2000.

Richards, 1998). Χωρίς τον συνδυασμό των παραπάνω και την αυτοματοποιημένη, άνετη εκτέλεσή τους, το παιδί θα δυσκολευτεί να επικεντρώσει την προσοχή του σε άλλες γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της γραφής και της ανάγνωσης (Σπαντιδάκης, 2004). Ως εκ τούτου, προκειμένου να μπορέσει το παιδί να γράψει με ευανάγνωστο και άνετο τρόπο, θα πρέπει να υποστηριχθεί, ώστε να κατανοήσει σταδιακά τον μηχανισμό της γραφής, αλλά, και να εντοπιστούν έγκαιρα πιθανές δυσκολίες που μπορεί να δυσκολέψουν αργότερα τη γραπτή του έκφραση. Σκοπός της ανακοίνωσης μας είναι η παρουσίαση της στάθμισης σε ελληνικό πληθυσμό της Κλίμακας Αξιολόγησης της Γραφοκινητικής Δεξιότητας παιδιών 4-6 ετών (ΚΑΓΔ 4-6) (Τρούλη, Λιναρδάκης, Μανωλίτης, 2012). Παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της κλίμακας και οι νόρμες στον ελληνικό πληθυσμό αναφοράς. Η ΚΑΓΔ 4-6 αποτελείται από δύο μέρη, στο πρώτο πραγματοποιείται παρατήρηση και καταγραφή της λαβής, της στάσης γραφής, της πλευρικής κυριαρχίας του παιδιού, ενώ, στο δεύτερο μέρος αξιολογούνται με 19 δοκιμασίες οι γραφοκινητικές του δεξιότητες ως προς τους επιδέξιους χειρισμούς μολυβιού και ψαλιδιού, τον έλεγχο του χεριού κατά τη γραφή, τη γνώση των εννοιών χώρου, τη γνώση του προσανατολισμού του γραφικού χώρου καθώς και την ικανότητα αναπαραγωγής σχημάτων. Σχεδιάστηκε για να αξιολογεί την ανάπτυξη της γραφοκινητικής δεξιότητας κατά τη φοίτηση του παιδιού στο Νηπιαγωγείο σε ηλικία 4 έως 6 ετών. Η ΚΑΓΔ 4-6 είναι ένα εξειδικευμένο αναπτυξιακό εργαλείο αξιολόγησης της γραφοκινητικής δεξιότητας των παιδιών προσχολικής ηλικίας σχεδιασμένο για να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικούς, ειδικούς παιδαγωγούς και ειδικούς μελετητές της προσχολικής ηλικίας που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη των γραφοκινητικών δεξιοτήτων και την επίδρασή τους στη μετέπειτα σχολική επίδοση του παιδιού.

Θεωρητικό υπόβαθρο Ψυχοκινητικής Αγωγής

Χ. Ζάραγκας

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο Erikson (1968) τονίζει πως το παιχνίδι μας βοηθά να κατανοήσουμε το παιδί, τις ανάγκες του και τις απόπειρές του για εξέλιξη σε σωματικό, συναισθηματικό και νοητικό επίπεδο. Η ψυχοκινητική αγωγή εφαρμόζεται τόσο σε παιδαγωγικά όσο και σε θεραπευτικά πλαίσια αξιοποιώντας την αλληλεπίδραση συναισθηματικών, κινητικών, αντιληπτικών, γνωσιακών και κοινωνικών διαδικασιών. Στόχος της ψυχοκινητικής αγωγής, σύμφωνα με την Zimmer (2007), είναι η προαγωγή της αυτενέργειας, της αυτόνομης δράσης του παιδιού και η διεύρυνση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων για δράση και επικοινωνία μέσα από ομαδικές εμπειρίες. Περιλαμβάνει ειδικές δυνατότητες παρέμβασης με παιγνιώδη τρόπο, κυρίως στους τομείς της αντίληψης, των σωματικοκινητικών βιωμάτων – εμπειριών και της κοινωνικής μάθησης, παρέχοντας βιωματικές κινητικές δραστηριότητες, στις οποίες το παιδί νοιώθει σημαντικό μέλος μιας ομάδας, ενώ παράλληλα, υποστηρίζεται η αυτοεκτίμησή του και του παρέχεται η δυνατότητα αυτενέργειας. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η περιγραφή και κατάδειξη των θεωριών που περιγράφουν και αναλύουν τις πολλές και διαφορετικές κατευθύνσεις της Ψυχοκινητικής Αγωγής. Επιχειρήθηκε μέσα από παραδείγματα κινητικών δράσεων της Ψυχοκινητικής Αγωγής να εντοπισθούν, να παρουσιαστούν και να αναλυθούν σημεία και βασικές αρχές όπως, η ολιστική θεώρηση της ανάπτυξης, η αισθητηριακή ενσωμάτωση, η κίνηση και η αντίληψη ως βάση για τη δράση, η αυτοεκτίμηση και η ταυτότητα, η συστηματική – κονστрукτιβιστική θεωρία, το νοηματικό περιεχόμενο και η σημασία του παιχνιδιού, ο μεταβατικός χώρος, η εναλλαγή ρόλων, οι θεραπευτικοί παράγοντες, η ψυχαναλυτική θεωρία, οι αντικειμενοτρόπες σχέσεις, η θεωρία της προσκόλλησης, η εναλλαγή επιπέδων επικοινωνίας (πραγματικό, συμβολικό, φαντασιακό) κ.ά. Ο εντοπισμός των θεωρητικών προσεγγίσεων κατά την εφαρμογή της

ψυχοκινητικής δράσης και η επίγνωση του παιδαγωγού επί της διαδικασίας, βοηθά το έργο του παιδαγωγού, έτσι ώστε να είναι πιο ουσιώδες και αποτελεσματικό. Η ανάπτυξη διαφόρων θεωριών στο πλαίσιο της εφαρμογής της Ψυχοκινητικής Αγωγής δείχνει τη σημασία και το έντονο ενδιαφέρον για μια ολιστική αναπτυξιακή αγωγή των παιδιών τόσο των τυπικά αναπτυσσόμενων όσο και αυτών που εμφανίζουν αναπτυξιακές ιδιομορφίες και προβλήματα συμπεριφοράς.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 25
Γνωστική επίδοση και γνωστικές λειτουργίες:
Δυναμικές σχέσεις κατά τη σχολική και εφηβική ηλικία

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Ν. Μακρής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Συζητήτρια: Α. Ευκλείδη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η γλώσσα, οι εκτελεστικές λειτουργίες, η νοημοσύνη και η μεταγνωστική ενημερότητα αποτελούν ορισμένες από τις εκφάνσεις του ανθρώπινου γνωστικού συστήματος, οι οποίες συνδέονται με την επίδοση σε γνωστικά έργα. Στο παρόν συμπόσιο παρουσιάζονται μελέτες οι οποίες επιδιώκουν να αναδείξουν τόσο το ρόλο καθεμίας από αυτές τις εκφάνσεις όσο και των δυναμικών αλληλεπιδράσεων τους στην επιτυχή επεξεργασία γνωστικών έργων. Η πρώτη από τις μελέτες εστιάζεται στον ρόλο της εκφωνούμενης σκέψης και της νοημοσύνης στην επίδοση σε μαθηματικά, λεκτικά και εικονικά έργα. Η δεύτερη περιγράφει μία παρέμβαση για τη βελτίωση της ενημερότητας για τη γνωστική επεξεργασία και τις επιπτώσεις αυτής της βελτίωσης στις εκτελεστικές λειτουργίες και τη γνωστική επίδοση σε μαθηματικά έργα. Η τρίτη μελέτη διερευνά τη σχέση της γνωστικής επίδοσης με τη γλώσσα, τα μεταγνωστικά αισθήματα δυσκολίας και επιτυχίας και τις εκτελεστικές λειτουργίες.

Η σχέση μεταξύ μεταγνωστικής ενημερότητας για τη διαδικασία λύσης προβλημάτων,
νοημοσύνης και γνωστικής επίδοσης κατά τη σχολική ηλικία

Ε. Μιχαηλίδου & Ν. Μακρής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στόχος της μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ μεταγνωστικής ενημερότητας για τη διαδικασία λύσης προβλημάτων, νοημοσύνης και επίδοσης σε γλωσσικά και μαθηματικά έργα. Στην έρευνα συμμετείχαν 105 μαθητές ηλικίας 10 έως 12 ετών. Οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν, ατομικά, με μία συστοιχία γλωσσικών και μαθηματικών έργων, ενώ κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των έργων και για τη διερεύνηση της μεταγνωστικής ενημερότητας για τη διαδικασία λύσης τους ακολουθήθηκε η μέθοδος της εκφωνούμενης σκέψης. Επίσης, οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν με το τεστ Raven. Μέσω μια σειράς αναλύσεων παλινδρόμησης φάνηκε ότι σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης της επίδοσης στα γλωσσικά και αριθμητικά έργα ήταν η ηλικία, ο δείκτης νοημοσύνης και, κυρίως, η ακρίβεια της μεταγνωστικής ενημερότητας για τη διαδικασία λύσης προβλημάτων. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται με βάση σύγχρονες θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης και με αναφορά στις εκπαιδευτικές τους προεκτάσεις.

**Η επίδραση της άσκησης στη μεταγνωστική ενημερότητα
για την επεξεργασία λύσης προβλημάτων στις εκτελεστικές λειτουργίες
και στην επίδοση σε μαθηματικά έργα**

A. Μιχαλακούδη & N. Μακρής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα πιλοτική πειραματική έρευνα μελετά την επίδραση της άσκησης μαθητών για τη βελτίωση της ενημερότητας κατά την επεξεργασία προβλημάτων στην επίδοση σε μαθηματικά έργα αλλά και στην επάρκεια των εκτελεστικών λειτουργιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 27 μαθητές ηλικίας 12 χρόνων, οι οποίοι εξετάστηκαν με τρία μαθηματικά έργα αυξανόμενης δυσκολίας. Χρησιμοποιήθηκαν, επίσης, το τεστ RAVEN για τον προσδιορισμό της νοημοσύνης των συμμετεχόντων αλλά και έργα που απευθύνονται σε εκτελεστικές λειτουργίες, όπως η εργαζόμενη μνήμη, η αναστολή και η εναλλαγή. Η έρευνα ολοκληρώθηκε σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση όλοι οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν, ατομικά, με τα παραπάνω έργα. Στη δεύτερη φάση, μία ομάδα 8 συμμετεχόντων με χαμηλή επίδοση στα μαθηματικά έργα και μία ισάριθμη ομάδα με υψηλή επίδοση στα ίδια έργα ασκήθηκαν, με βάση τη μέθοδο της εκφωνούμενης σκέψης, στην ενημερότητα για την επεξεργασία μαθηματικών έργων (ΕΕΠΑΕ), κατά τη διάρκεια 5 δίωρων συναντήσεων. Στην τρίτη φάση, οι συμμετέχοντες των δύο ομάδων εξετάστηκαν, ατομικά, με τα αρχικά έργα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η άσκηση στην ΕΕΠΑΕ δεν επέδρασε στον δείκτη νοημοσύνης. Ωστόσο, φάνηκε μία σημαντική βελτίωση και των δύο ομάδων στην επίδοση στα μαθηματικά έργα. Ενδιαφέρον είναι ότι η ΕΕΠΑΕ επέφερε βελτίωση στην επάρκεια της εργαζόμενης μνήμης στους συμμετέχοντες και των δύο ομάδων αλλά όχι στην επάρκεια της αναστολής και της εναλλαγής. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται με αναφορά στις απόψεις για το ρόλο της μεταγνωστικής ενημερότητας στη γνωστική λειτουργία.

**Γλώσσα, εκτελεστικές λειτουργίες, μεταγνώση και γνωστική επίδοση:
Σχέσεις κατά τη σχολική και εφηβική ηλικία**

Δ. Ταχματζίδης & N. Μακρής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Παρουσιάζεται μία μελέτη η οποία είχε ως στόχο τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ γλώσσας, εκτελεστικών λειτουργιών, μεταγνωστικών αισθημάτων επιτυχίας και δυσκολίας και γνωστικής επίδοσης. Διακόσιοι μαθητές σχολικής και εφηβικής ηλικίας έλυσαν, ατομικά, έξι γνωστικά έργα που απευθύνονταν, ανά δύο, στη λεκτική, αριθμητική και εικονική ικανότητα και εκτίμησαν τον βαθμό δυσκολίας και επιτυχούς επεξεργασίας των έργων με βάση μία 5βαθμη κλίμακα Likert. Οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν, επίσης, με έργα τα οποία απευθύνονταν στο φωνητικό, συντακτικό και εννοιολογικό επίπεδο της γλώσσας. Χρησιμοποιήθηκε και μία σειρά έργων τα οποία απευθύνονταν στις εκτελεστικές λειτουργίες: την αναστολή, την εναλλαγή και την εργαζόμενη μνήμη. Το δομικό μοντέλο που είχε την καλύτερη προσαρμογή στα δεδομένα αντανάκλα πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ των παραμέτρων που μελετήθηκαν. Συγκεκριμένα, φάνηκε ότι, και στις δύο ηλικιακές ομάδες, ο γενικός παράγοντας της γλώσσας ερμηνεύεται από τους παράγοντες των εκτελεστικών λειτουργιών με τη διαμεσολάβηση του γενικού παράγοντα γνωστικής επίδοσης. Επίσης, η γνωστική επίδοση ερμηνεύεται, στη σχολική ηλικία, από την αναστολή και την εναλλαγή, ενώ στην εφηβική, από την αναστολή και την εργαζόμενη μνήμη. Τέλος, ενώ στη σχολική ηλικία ο παράγοντας μεταγνωστικών αισθημάτων ερμηνεύει τον παράγοντα γνωστικής επίδοσης, στην εφηβική ηλικία, η σχέση αυτή αντιστρέφεται με τον μεταγνωστικό παράγοντα, όμως, να ερμηνεύει τον γλωσσικό παράγοντα. Τα ευρήματα

συζητούνται με βάση τις σύγχρονες θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης αλλά και τις απόψεις για τη σχέση μεταξύ σκέψης και γλώσσας.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 26
Η τέχνη ως μέσο νοητικής θεραπείας

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Δ. Μωραΐτου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: Ε. Μασούρα
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η τέχνη σε όλες της τις μορφές έχει χρησιμοποιηθεί με θετικά αποτελέσματα ως μέσον ψυχοθεραπείας. Σε αυτό το συμπόσιο η τέχνη θα παρουσιασθεί και ως μέσο νοητικής αποκατάστασης, μέσα από τρεις μορφές: το θέατρο, το χοροθέατρο και τη μουσική. Η θεατρική δραστηριότητα που θα παρουσιασθεί ως πρώτη θεραπευτική παρέμβαση, διευκολύνει τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και τη ροή της ομιλίας. Η εκμάθηση θεατρικών διαλόγων και ιδιαίτερα μέσα από τη χρήση αντίστοιχης κίνησης, μπορεί να ενισχύσει τη μνήμη, την εκτελεστική λειτουργία, τις οπτικοχωρικές ικανότητες, και την προσοχή σε ηλικιωμένους με ελάσσονα νοητική διαταραχή. Ο χορός σε συνδυασμό με το θεατρικό παιχνίδι, χρησιμοποιεί την κίνηση, για να προωθήσει τη φυσική, κοινωνική, συναισθηματική και νοητική κατάσταση του ατόμου. Ενδείκνυται και για ανθρώπους με διαταραχές λεκτικής επικοινωνίας, όπως είναι οι ασθενείς με νευροεκφυλιστικές διαταραχές. Οι νοητικές ικανότητες που ασκούνται στην παρουσιαζόμενη παρέμβαση είναι ικανότητες προσοχής και εκτελεστικής λειτουργίας καθώς και ικανότητες λεκτικής και οπτικής επεξεργασίας μνήμης, ενώ αντιμετωπίζονται συναισθήματα όπως η επιθετικότητα, το άγχος, και η δυσθυμία. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος γίνεται νοερή κινητική αναπαράσταση και εκτέλεση κινήσεων μέσα από τη χρήση του σώματος. Η τρίτη παρέμβαση χρησιμοποιεί μουσικά ερεθίσματα για να καλλιεργήσει ικανότητες προσοχής και εκτελεστικής λειτουργίας, αξιοποιώντας τη σημασιολογική μνήμη που παραμένει άρτια στους ηλικιωμένους με ελάσσονα ή μέζονα νοητική διαταραχή. Παρατίθενται ερευνητικά δεδομένα για την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων και συζητείται η χρήση της τέχνης ως νέος τρόπος αντιμετώπισης διαταραχών συμπεριφοράς και άσκησης των νοητικών λειτουργιών.

Θεατρική δραστηριότητα σε ασθενείς με Ελάσσονα Νοητική Διαταραχή:
Από την άσκηση νοητικών ικανοτήτων, στην παρουσίαση θεατρικής παράστασης
Μπακογλίδου Ευαγγελία
Alzheimer Hellas

Το θέατρο αποτελεί μέθοδο εργασίας και παιχνιδιού, ενώ διευκολύνει τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και τη ροή της ομιλίας. Ενδείκνυται και για ανθρώπους με διαταραχές λεκτικής επικοινωνίας, όπως είναι οι ασθενείς με νευροεκφυλιστικές διαταραχές. Επιπρόσθετα, η θεραπεία θεάτρου, αποτελεί κλειδί που μπορεί να βοηθήσει τους ηλικιωμένους να αντιμετωπίσουν θέματα όπως το άγχος και η μοναχικότητα, αλλά και να ασκήσει με έναν εντατικό ρυθμό τις νοητικές τους ικανότητες. Η εκμάθηση θεατρικών διαλόγων και ιδιαίτερα μέσα από τη χρήση αντίστοιχης κίνησης, μπορεί να ενισχύσει τη μνήμη. Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος

νοητικής εκπαίδευσης μέσω θεατρικής δραστηριότητας, σε ασθενείς με Ελάσσονα Νοητική Διαταραχή (ΕΝΔ). Στη μελέτη συμμετείχαν 18 ασθενείς κατανεμημένοι σε πειραματική ομάδα και συγκριτική ομάδα ελέγχου. Οι ομάδες ήταν εξισωμένες ως προς την ηλικία, το φύλο, την εκπαίδευση, καθώς και τις νοητικές ικανότητες. Το πρόγραμμα του θεάτρου περιελάμβανε 30 συνεδρίες με ασκήσεις υπό τη μορφή θεατρικών παιχνιδιών, εργαστηρίων, αυτοσχεδιασμών και θεατρικών προβών. Το πρόγραμμα καλλιεργούσε ικανότητες λεκτικής και οπτικής μνήμης, λόγου, εκτελεστικής λειτουργίας, οπτικοχωρικών ικανοτήτων, προσοχής και δημιουργικής φαντασίας. Η ομάδα θεάτρου σε σχέση με την ομάδα σύγκρισης, παρουσίασε καλύτερη επίδοση στη λεκτική μνήμη ($p = .029$), στην προσοχή ($p = .003$) και στην οπτική αντίληψη ($p = .043$). Ενδοομαδικά, η ομάδα θεάτρου, βελτιώθηκε σε ικανότητες επιλεκτικής προσοχής ($p = .017$), λεκτικής μνήμης ($p \geq .013$), και στον λόγο ($p = .021$). Η ομάδα σύγκρισης παρουσίασε βελτίωση στη λεκτική μνήμη ($p = .032$) και επιδείνωση στην καθημερινή λειτουργικότητα ($p = .007$). Το πρόγραμμα νοητικής εκπαίδευσης μέσω θεατρικής δραστηριότητας, συνέβαλε θετικά στην ενίσχυση των νοητικών ικανοτήτων των ασθενών με ΕΝΔ.

Η χρήση του χορού και του θεατρικού παιχνιδιού ως μέσου νοητικής εκπαίδευσης σε ασθενείς με μείζονες νοητικές διαταραχές

Ε. Πόππη

Alzheimer Hellas

Ο χορός και το θεατρικό παιχνίδι, χρησιμοποιούν την κίνηση, για να προωθήσουν τη φυσική, κοινωνική, συναισθηματική και νοητική κατάσταση του ατόμου. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της επίδρασης ενός προγράμματος χοροθεάτρου σε ασθενείς με άνοια, ως προς τη μείωση των διαταραχών συμπεριφοράς και τη βελτίωση των νοητικών διαταραχών καθώς και της καθημερινής τους λειτουργικότητας. Συμμετείχαν 28 ασθενείς με ήπια άνοια. 14 ασθενείς αποτελούσαν την πειραματική ομάδα {MMSE 23.92 (2.49) και FUCAS 52.71 (9.97)} και 14 ασθενείς την αντίστοιχη ομάδα ελέγχου {MMSE 23.42 (2.06) και FUCAS 54.00 (8.71)}. Οι ομάδες ήταν εξισωμένες ως προς το φύλο, την ηλικία, και την εκπαίδευση. Διενεργήθηκαν 24 εβδομαδιαίες συνεδρίες διάρκειας 1 ½ ώρας. Χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές του ελεύθερου ή συντονισμένου χορού, της δημιουργικής φαντασίας και κίνησης, του αυτοσχεδιασμού και το παιχνίδι ρόλων. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος ελέγχθηκε μέσω νευροψυχολογικής εκτίμησης πριν και μετά το τέλος της παρέμβασης, μέσα από συστοιχία δοκιμασιών. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως στο τέλος της παρέμβασης η πειραματική ομάδα, είχε βελτιωμένη επίδοση σε σχέση με την ομάδα ελέγχου, στην εκτελεστική λειτουργία ($p \leq .043$), στην προσοχή ($p = .033$), στη λεκτική μνήμη ($p = .042$), καθώς και στην καθημερινή λειτουργικότητα ($p = .042$). Η πειραματική ομάδα βελτιώθηκε σε ικανότητες λεκτικής ($p \leq .017$) και οπτικής μνήμης ($p = .034$), και μείωσε τις διαταραχές συμπεριφοράς ($p \leq .032$). Αντίθετα, η ομάδα ελέγχου επιδεινώθηκε σε ικανότητες προσοχής ($p = .012$), λεκτικής μνήμης ($p = .035$) και στην καθημερινή λειτουργικότητα ($p = .013$). Τα παραπάνω ευρήματα δείχνουν ότι το πρόγραμμα του χοροθεάτρου βοήθησε τους συμμετέχοντες στη βελτίωση των νοητικών και λειτουργικών διαταραχών και στη μείωση των διαταραχών συμπεριφοράς.

**Άσκηση ικανοτήτων προσοχής και εκτελεστικής λειτουργίας
μέσα από μουσικά ερεθίσματα**

Δ. Λιάπη
Alzheimer Hellas

Η πλαστικότητα του εγκεφάλου αφορά στην ικανότητά του να τροποποιείται, τόσο δομικά όσο και λειτουργικά, ως απάντηση σε περιβαλλοντικά ερεθίσματα. Το πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον, μπορεί να προκαλέσει κυτταρική αναγέννηση στον υποκάμφο, ακόμη και κατά την ενήλικη ζωή. Συγκεκριμένα, η χρήση της μουσικής ως μέσο νοητικής εκπαίδευσης επιλέχθηκε, γιατί φαίνεται ότι επηρεάζει τους νευρώνες από την εμβρυϊκή ηλικία, μέχρι και το γήρας, ενδυναμώνει την πλαστικότητα του εγκεφάλου, ενισχύει τη νευρωνική μάθηση και αναπροσαρμογή και σχετίζεται με βελτίωση ποικίλων νοητικών, συναισθηματικών, κοινωνικών και συμπεριφορικών δεξιοτήτων, που πλήττονται λόγω ηλικίας ή νευροεκφύλισης. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα, δημιουργήθηκε μια παρέμβαση σε ασθενείς με Ελάσσονα Νοητική Διαταραχή, η οποία χρησιμοποιώντας μουσικά τραγούδια σαν ερέθισμα, είχε σαν άμεσο στόχο τη βελτίωση ικανοτήτων προσοχής και εκτελεστικής λειτουργίας και ως έμμεσο τη βελτίωση της οπτικής, λεκτικής μνήμης, και του λόγου. **Διαδικασία:** Η παρέμβαση περιλάμβανε 48 ωριαίες, ομαδικές συνεδρίες, στο πλαίσιο των οποίων έγινε εξάσκηση των παραπάνω νοητικών λειτουργιών. Οι ασκήσεις επιτελούνταν με μολύβι και χαρτί και βασίζονταν στα τραγούδια που ακούγονταν. Πριν την παρέμβαση, η πειραματική ομάδα και η ομάδα ελέγχου ήταν πλήρως εξισωμένες. Η διομαδική στατιστική ανάλυση μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης, έδειξε στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p = .012$) στην οπτική αντίληψη, προς όφελος της πειραματικής ομάδας. Από την ενδοομαδική ανάλυση της πειραματικής ομάδας διαπιστώθηκε βελτίωση στη γενική νοητική κατάσταση ($p = .008$), στην επιλεκτική οπτική προσοχή ($p = .036$) και στην ικανότητα λεκτικής μάθησης ($p = .007$). Αντίθετα, η ομάδα ελέγχου παρουσίασε βελτίωση μόνο στη γενική νοητική κατάσταση ($p = .034$).

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 27

Συστημική προσέγγιση στην εκπαίδευση: Βιωματικά σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης & Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

Συζητήτρια: Σ. Νικολάου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στο συμπόσιο αυτό θα αναφέρουμε τις αρχές της συστημικής προσέγγισης, οι οποίες διαμόρφωσαν τη βιωματική μάθηση και τον αντίστοιχο τρόπο διδασκαλίας. Ο εκπαιδευτής οργανώνει το σεμινάριο – μάθημα, έτσι ώστε να δίδει την ευκαιρία στον διδασκόμενο να εκθέσει τις δικές του σχετικές εμπειρίες και θέσεις ή και να βιώσει μια κατάσταση μέσα από συγκεκριμένες ασκήσεις. Στη δεύτερη εισήγηση παρουσιάζεται ο τρόπος και η διαδικασία βάσει της οποίας οργανώθηκαν και εξελίχθηκαν τα σεμινάρια για τη συστημική προσέγγιση στο σχολείο. Στην τρίτη εισήγηση θα δοθούν πληροφορίες για τα αίτια και τις συνέπειες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών και θα παρουσιαστούν εναλλακτικοί τρόποι για την αντιμετώπιση των συγκρούσεων στο σχολείο. Η αλλαγή κουλτούρας στο σχολείο με βάση τη συστημική προσέγγιση θεωρείται σημαντική. Στην

τέταρτη εισήγηση θα αναφερθούν οι βασικές αρχές της οικοσυστημικής προσέγγισης στην αντιμετώπιση προβλημάτων μαθητών στο σχολείο. Στο σχολικό πλαίσιο, η συστημική αλλαγή προτείνεται στον εκπαιδευτικό και όχι στον μαθητή. Επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο του με συστημικούς όρους, ο εκπαιδευτικός φέρνει αλλαγές σε όλο το πλαίσιο: στον εαυτό του, στους μαθητές, στο κλίμα της τάξης, στο σχολείο. Τέλος θα παρουσιαστούν περιστατικά από παρεμβάσεις που βασίστηκαν στην ενίσχυση των θετικών χαρακτηριστικών σε μαθητές Λυκείου με προβλήματα.

**Η σημασία της ομάδας και της επικοινωνίας στη μάθηση:
Από το γνωστικισμό στη συνκατασκευή της γνώσης και τη βιωματική μάθηση**

Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης & Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

Η βιωματική μάθηση αποτελεί τη βασική μεθοδολογία που χρησιμοποιεί η συστημική προσέγγιση σε θέματα εκπαίδευσης. Από την εκπαίδευση αρχικά των οικογενειακών θεραπειών, η μεθοδολογία πέρασε στα σεμινάρια και τα προγράμματα άσκησης στη συστημική θεώρηση, όπως και σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία που γίνεται με βάση τη συστημική προσέγγιση (Cambell et al, 1998. Παπαδιώτη – Αθανασίου, 2001, 2009). Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν θεωρητικές θέσεις και διεργασίες που συνδέονται με τη συστημική προσέγγιση στον χώρο της εκπαίδευσης. Στην προσέγγιση αυτή, η ομαδική διεργασία και η συναισθηματική εμπλοκή στη μάθηση έχουν ιδιαίτερη σημασία (Πολέμη - Τοδούλου, 2011, 2012. Siegel, 1999). Οι θέσεις αυτές ενισχύονται και από τις νεότερες έρευνες από το χώρο των νευροεπιστημών και της θεωρίας δεσμού (Γουρνάς, 2012. Schermer, 2010).

**Σχεδιασμός και υλοποίηση των βιωματικών σεμιναρίων
σε εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής**

Δ. Μαζανίτη, Ε. Σαββίδου, & Α. Παππά

Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης & Εκπαίδευσης (ΚΕΣΥΕΚ)

Η συστημική προσέγγιση χρησιμοποιεί τη βιωματική μάθηση ως βασική διεργασία εκπαίδευσης. Στηριζόμενοι σε αυτή τη φιλοσοφία δομήσαμε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα πέντε δώρων συναντήσεων, το οποίο εφαρμόσαμε σε μια ομάδα 22 φοιτητών/τριών και εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής. Αρχικά, μέσα από τεχνικές όπως η συζήτηση, ο καταγισμός ιδεών και οι ομάδες εργασίας, αντλήσαμε τα αιτήματα-ανάγκες των συμμετεχόντων και συν-κατασκευάσαμε τους στόχους του προγράμματος. Στη συνέχεια, έγινε η επεξεργασία των στόχων από τους συντονιστές και αναδύθηκαν θέματα που αφορούν τη διεργασία των σχέσεων στο σχολικό πλαίσιο. Τα παραπάνω ζητήματα αποτέλεσαν το αντικείμενο των δύο πρώτων συναντήσεων της ομάδας, οι οποίες περιλάμβαναν και την παρουσίαση και γνωριμία των μελών μεταξύ τους. Στην τρίτη συνάντηση δουλεύτηκαν μέσα από προσομοιώσεις και μελέτη περίπτωσης, θέματα διαχείρισης συγκρούσεων ανάμεσα σε διάφορα υποσυστήματα (εκπαιδευτικοί-μαθητές, εκπαιδευτικοί-γονείς, εκπαιδευτικοί-εκπαιδευτικοί). Στην τέταρτη συνάντηση, οι ομάδες εργασίας που συστάθηκαν ασχολήθηκαν με το θέμα της επικοινωνίας μέσα από βιωματικές ασκήσεις και έγινε περιγραφή των παραγόντων που διευκολύνουν, όπως και αυτών που εμποδίζουν την επικοινωνία, αξιοποιώντας αληθινά περιστατικά της εκπαιδευτικής τους καθημερινότητας. Στην τελευταία συνάντηση κάναμε χρήση των τεχνικών καταγισμού

ιδεών και συζήτησης, με σκοπό την ανάδειξη της χρησιμότητας των ορίων σε κάθε μορφής υποσύστημα, και τον τρόπο που τα θέτουμε.

Η πρόληψη και η συνεργασία ως τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών

Σ. Νικολάου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα προβλήματα κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών ποικίλουν ανάλογα με τους παράγοντες που τα προκαλούν και γι' αυτόν τον λόγο δεν μπορεί να υπάρξει μια λύση που να θεραπεύει κάθε περίπτωση. Η οικογένεια θα παίζει τον πρωταρχικό ρόλο στην εκμάθηση του αυτοσεβασμού και του σεβασμού των άλλων, στον έλεγχο των συναισθημάτων και στον ενστερνισμό των αξιών του ανθρώπου. Η γνώση των αιτιών και των συνεπειών της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και η γνώση εναλλακτικών τρόπων συμπεριφοράς αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης των συγκρούσεων των μαθητών στα σχολεία. Ιδιαίτερα σημαντικό κρίνεται ένα συστημικό μοντέλο αλλαγής στην κουλτούρα του σχολείου (Deutsch & Coleman, 2000) που διακρίνεται σε τέσσερα επίπεδα: το πειθαρχικό, το εκπαιδευτικό, το παιδαγωγικό και το πολιτισμικό, και το οποίο θα αναπτυχθεί στην εργασία μας.

Οικοσυστημική Προσέγγιση προβλημάτων συμπεριφοράς παιδιών προσχολικής ηλικίας. Βασικές αρχές

¹Α. Λαζάρου & ²Π. Κωνσταντάκη,

¹*Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης & Εκπαίδευσης(ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)*

²*ΓΕΛ Μαργαριτίου Θεσπρωτίας*

Με βάση τις αρχές της οικοσυστημικής προσέγγισης, η αδυναμία προσαρμογής του παιδιού σε ένα πλαίσιο σχετίζεται περισσότερο με την ακαμψία του συγκεκριμένου συστήματος παρά με τις δικές του δυσλειτουργίες. Η ένταση του φαινομένου δεν οφείλεται απαραίτητα στις εγγενείς δυσλειτουργίες του, αλλά διογκώνεται από εξωγενείς παραμέτρους και από συγκεκριμένους τρόπους αντιμετώπισής του στα διάφορα πλαίσια. Η οικοσυστημική προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορα επίπεδα και πλαίσια (μικροσύστημα). Η παρέμβαση στο επίπεδο της τάξης, εστιάζεται κυρίως στην αλλαγή αντίληψης για το πρόβλημα από τον εκπαιδευτικό με επακόλουθο την αλλαγή της στάσης προς τον μαθητή και το πρόβλημα, όπως και στην ανίχνευση και το καθρέφτισμα των θετικών χαρακτηριστικών του μαθητή (Λαμπράκη Μ., 2005. Παρίτη, 2006. Πολέμη - Τοδούλου, 2012).

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 28
Παιδιά και έφηβοι με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες:
Ζητήματα στο πεδίο της κοινωνικής ανάπτυξης

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Π. Σταυρούση
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Συζητήτρια: Α. Βλάχου
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης αποτελεί καθοριστικής σημασίας στόχο της εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ε.ε.α.). Οι δυσκολίες που οι συγκεκριμένοι μαθητές αντιμετωπίζουν στον τομέα των κοινωνικών δεξιοτήτων έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων και συνεπώς θέτουν περιορισμούς στην προοπτική της κοινωνικής τους ένταξης στο πλαίσιο του σχολείου και της κοινότητας. Σε θεωρητικό και σε ερευνητικό επίπεδο υποστηρίζεται πως η ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως και των δεξιοτήτων αυτο-προσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία, μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα σε σχέση με την ένταξή τους στην κοινότητα και την ποιότητα της ζωής τους. Επισημαίνεται παράλληλα, η σπουδαιότητα της υποστήριξης και της παροχής ευκαιριών για την ενίσχυση ανάλογων δεξιοτήτων. Στο πλαίσιο του συμποσίου αυτού προσεγγίζονται και αναδεικνύονται ζητήματα που συνδέονται με το ευρύτερο πεδίο της κοινωνικής ανάπτυξης παιδιών και εφήβων με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Στην πρώτη εισήγηση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ποιοτικής μελέτης που στόχευε στη διερεύνηση των αντιλήψεων ειδικών παιδαγωγών ως προς: τον τύπο των κοινωνικών και προσωπικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με αναπηρία ή/και ε.ε.α., την ετοιμότητά τους στον εντοπισμό των συγκεκριμένων δυσκολιών, και τις μεθόδους που εφαρμόζουν για την αξιολόγησή τους. Η δεύτερη εισήγηση εστιάζεται στην παρουσίαση των τεσσάρων φάσεων ενός δομημένου προγράμματος εξατομικευμένης παρέμβασης για τη διδασκαλία δεξιοτήτων επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων σε μαθητές με νοητική καθυστέρηση. Τέλος, στην τρίτη εισήγηση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ερευνητικής μελέτης που στόχευε στην εξέταση της σχέσης μεταξύ των κοινωνικών δεξιοτήτων, της αυτο-εκτίμησης στο σχολικό πλαίσιο, ορισμένων ατομικών χαρακτηριστικών και περιβαλλοντικών στοιχείων και του αυτο-προσδιορισμού μαθητών με νοητική καθυστέρηση.

Αναγνώριση και αξιολόγηση των κοινωνικών/προσωπικών δυσκολιών των μαθητών με ε.ε.α./α. που φοιτούν στο Γενικό Σχολείο:

Εφαρμογές για την προώθηση ενταξιακών πρακτικών

Ε. Διδασκάλου, Π. Σταυρούση, & Α. Βλάχου
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει: α) τις κοινωνικές και προσωπικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες/αναπηρία (ε.ε.α./α.) που φοιτούν στα Τμήματα Ένταξης (Τ.Ε.) Γενικών Σχολείων, β) τον βαθμό ετοιμότητας των ειδικών παιδαγωγών (Ε.Π.) στον εντοπισμό των συγκεκριμένων δυσκολιών και γ) τις μεθόδους και προσεγγίσεις που εφαρμόζουν για την αξιολόγησή τους. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν σαράντα ειδικοί παιδαγωγοί που παρείχαν ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη σε περισσότερους από τετρακόσιους μαθητές Α΄θμιας Εκπαίδευσης με

ε.ε.α./α. Για τη συλλογή των δεδομένων διεξήχθησαν ατομικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις, ενώ για την κωδικοποίηση και επεξεργασία τους ακολουθήθηκε η μέθοδος της επαγωγικής ανάλυσης ευρημάτων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι δυσκολίες αναφέρονταν: α) στην ανάπτυξη θετικών σχέσεων με συνομηλίκους, β) στη διεκδικητικότητα, γ) στον αυτοέλεγχο, δ) στην εκδήλωση κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς και ε) στην ακαδημαϊκή συμπεριφορά. Οι πιο έκδηλες προσωπικές δυσκολίες αφορούσαν: α) στην έντονη αρνητική εικόνα του εαυτού, β) στη χαμηλή αυτοεκτίμηση, γ) στην έλλειψη αυτοπεποίθησης για την επίτευξη ακαδημαϊκών στόχων και δ) σε ένα διάχυτο αίσθημα έλλειψης ικανότητας/παραίτησης. Για την αξιολόγηση των παραπάνω δυσκολιών οι Ε.Π. αναφέρθηκαν κυρίως σε γενικές πηγές πληροφοριών από τις οποίες αντλούσαν δεδομένα για τους μαθητές τους, παρά σε συγκεκριμένες συστηματικές μεθόδους αξιολόγησης. Οι κύριες πηγές πληροφοριών περιλάμβαναν: α) μη συστηματική παρατήρηση, β) άτυπη συζήτηση με μαθητή, γ) ανταλλαγή πληροφοριών με συναδέλφους, δ) συζήτηση με γονείς και ε) διαγνωστικές αξιολογήσεις. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τα ευρήματα προηγούμενων μελετών στον διεθνή χώρο και αναλύονται οι εφαρμογές τους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μαθητών με ε.ε.α./α. στα σχολεία μας.

**Σχεδιασμός και εφαρμογή εξατομικευμένης παρέμβασης για την ενίσχυση δεξιοτήτων
επίλυσης διαπροσωπικών συγκρούσεων
σε παιδιά με νοητική καθυστέρηση
Α. Βλάχου, Π. Σταυρούση, & Ε. Διδασκάλου
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**

Η ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων σχετίζεται με την ανάπτυξη δεξιοτήτων που επιτρέπουν στο άτομο να συμμετέχει αποτελεσματικά αλλά και να κατανοεί και να διαχειρίζεται με επιτυχία κοινωνικές καταστάσεις που εμπεριέχουν σύνθετες αλληλεπιδράσεις με τους άλλους. Για τον λόγο αυτόν καθίσταται αναγκαίο να παρέχονται ευκαιρίες μάθησης σε όλους τους μαθητές, αλλά κυρίως στους μαθητές εκείνους που αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στους τομείς της γνωστικής και κοινωνικής λειτουργικότητας, προκειμένου να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους ως προς το να διαχειρίζονται και να επιλύουν με αποτελεσματικό τρόπο τις διαπροσωπικές τους συγκρούσεις. Ειδικότερα, όσον αφορά τους μαθητές με νοητική καθυστέρηση, η ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων και η βελτίωση δεξιοτήτων επίλυσης διαπροσωπικών συγκρούσεων αποτελούν πρωτίστως θέματα εκπαίδευσης, εκπαιδευτικής παρέμβασης και διδασκαλίας. Αυτό το είδος της εκπαίδευσης/παρέμβασης εξετάζει τις κοινωνικο-γνωστικές ικανότητες των εν λόγω μαθητών, δίνει έμφαση στη διδασκαλία εφαρμογής διαδικασιών επίλυσης κοινωνικού προβλήματος και βασίζεται σε θεωρητικά μοντέλα τα οποία αντιλαμβάνονται την επίλυση προβλημάτων ως μία βήμα προς βήμα διαδικασία (Cote, 2011; Crick & Dodge, 1994; D'Zurilla & Goldfried, 1971). Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση ενός δομημένου προγράμματος εξατομικευμένης παρέμβασης για τη διδασκαλία δεξιοτήτων επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων που αφορούν συγκρούσεις οι οποίες εκδηλώνονται σε κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με συνομηλίκους. Η παρέμβαση διαρθρώνεται σε τέσσερις φάσεις και μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικά πλαίσια εκπαίδευσης και υποστήριξης των μαθητών με νοητική καθυστέρηση.

**Αυτο-προσδιορισμός, αυτο-εκτίμηση και κοινωνικές δεξιότητες
μαθητών με νοητική καθυστέρηση**

Π. Σταυρούση, Β. Βακάλη, & Ε. Δερμιτζάκη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ενίσχυση του αυτο-προσδιορισμού των μαθητών με νοητική καθυστέρηση στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και ειδικότερα στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την μετάβαση στην ενήλικη ζωή θεωρείται κρίσιμης σημασίας. Ευρήματα προηγούμενων και σύγχρονων ερευνών υποστηρίζουν πως η ανάπτυξη δεξιοτήτων αυτο-προσδιορισμού συνδέεται με θετικά αποτελέσματα στο πλαίσιο του σχολείου, όπως και σε τομείς της ενήλικης ζωής για τα άτομα με νοητική καθυστέρηση. Αναγνωρίζοντας τη σημασία της προώθησης του αυτο-προσδιορισμού των μαθητών με νοητική καθυστέρηση, το ερευνητικό ενδιαφέρον στρέφεται, μεταξύ άλλων, στη διερεύνηση των παραγόντων εκείνων (ατομικών/ενδοατομικών και περιβαλλοντικών) που επηρεάζουν ή μπορούν να ενισχύσουν την ανάπτυξη του αυτο-προσδιορισμού. Κύριος στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η εξέταση της σχέσης μεταξύ των κοινωνικών δεξιοτήτων, της αυτο-εκτίμησης στο σχολικό πλαίσιο, ορισμένων ατομικών χαρακτηριστικών και περιβαλλοντικών στοιχείων (ηλικία, φύλο, εκτιμώμενο επίπεδο γνωστικών δυνατοτήτων, τύπος σχολείου) και του αυτο-προσδιορισμού μαθητών με νοητική καθυστέρηση. Οι δυνατότητες ως προς τους τρεις υπό μελέτη τομείς (κοινωνικές δεξιότητες, αυτο-εκτίμηση, αυτο-προσδιορισμός) 72 μαθητών με νοητική καθυστέρηση (Μ.Ο. ηλικίας 15,6 έτη) εκτιμήθηκαν από εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων όπου φοιτούσαν οι συγκεκριμένοι μαθητές (Ε.Ε.Ε.Κ. και Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής), μέσω της συμπλήρωσης αντίστοιχων ερωτηματολογίων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η αυτο-εκτίμηση, όπως αξιολογήθηκε από τους εκπαιδευτικούς στη βάση συμπεριφορών των μαθητών στο σχολικό πλαίσιο, συνεισέφερε σημαντικά στην πρόβλεψη της εκτίμησης της αυτο-προσδιοριζόμενης συμπεριφοράς των μαθητών. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συζητούνται υπό το πρίσμα της προώθησης και υποστήριξης της κοινωνικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ένταξης των εφήβων με νοητική καθυστέρηση.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 29

**Γνωστικός έλεγχος και Θεωρία του Νου στην Ήπια Γνωστική Εξασθένιση
και σε διάφορους τύπους άνοιας**

*Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Δ. Μωραΐτου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητήτρια: Ε. Μασούρα
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η κοινωνική νόηση συμπεριλαμβάνει ένα σύνολο ικανοτήτων, απαραίτητο για τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Βασική συνιστώσα της είναι η Θεωρία του Νου (ΘτΝ). Η ΘτΝ απαιτείται για την αναπαράσταση των πεποιθήσεων και συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων. Με βάση την υπάρχουσα έρευνα, σε κάποιες από τις διεργασίες ΘτΝ εμπλέκεται ο γνωστικός έλεγχος - ρυθμιστής της στοχοκατευθυνόμενης συμπεριφοράς. Κι ενώ υπάρχει πληθώρα ερευνών για τη ΘτΝ και τον γνωστικό έλεγχο σε παιδιά και ενήλικους παθολογικούς πληθυσμούς, το επίπεδο και η διασύνδεση των δυο αυτών διαστάσεων του γινώσκειν σαφώς και δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς στην περίπτωση της γνωστικά υγιούς και παθολογικής γήρανσης. Η πρώτη εργασία παρουσιάζει και συζητά

ευρήματα σχετικά με τη διαφοροποίηση των διαστάσεων αυτών σε ασθενείς με Ήπια Γνωστική Εξασθένηση (ΗΓΕ) που συμμετέχουν ή όχι σε προγράμματα γνωστικής ενδυνάμωσης. Η δεύτερη εργασία κινείται στο ίδιο θέμα αλλά εστιάζει στη σύγκριση ασθενών με ΗΓΕ και γνωστικά υγιών ηλικιωμένων, διαφωτίζοντας τις διαφορές μεταξύ των δυο ομάδων, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως διαγνωστικά κριτήρια για την ΗΓΕ. Με βάση το ίδιο σκεπτικό αλλά προχωρώντας προς τις ανοϊκές συνδρομές, η τρίτη εργασία εστιάζει στον εντοπισμό των διαφοροποιήσεων στη ΘτΝ και στον γνωστικό έλεγχο των ασθενών με Νόσο Alzheimer (ΝΑ), των διαγνωσθέντων με ΗΓΕ και των γνωστικά υγιών ηλικιωμένων. Η τέταρτη εργασία διαφοροποιείται από την προηγούμενη ως προς τον τύπο της άνοιας που μελετάται: παρουσιάζονται και συζητούνται ευρήματα σχετικά με τη ΘτΝ και τον γνωστικό έλεγχο στην Αγγειακή Άνοια (ΑΑ) και στη Μετωποκροταφική Άνοια μετωπιαίου τύπου (μτΜΚΑ), ολοκληρώνοντας την εικόνα για τις δυο αυτές διαστάσεις του γιγνώσκειν σε γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους και μη.

Το «γιγνώσκειν» στην Ήπια Γνωστική Διαταραχή: Σύγκριση ανάμεσα σε συμμετέχοντες και μη σε προγράμματα νοητικής ενδυνάμωσης

¹Γ. Τσεντίδου, ²Δ. Μωραΐτου, ³Χ. Πετρίδου, ³Δ. Πετρίδου, ³Π. Μπερεδήμας,

⁴Μ. Γιαλαουζίδης, ²Μ. Τσολάκη, ⁵Γ. Παπαντωνίου, & ²Ε. Μασούρα

¹Α.Π.Θ. & Γ.Ν.Κατερίνης – Κ.Ψ.Υ. – Κ.Η.Φ.Α.Α.

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

³Γ.Ν.Κατερίνης – Κ.Ψ.Υ. – Κ.Η.Φ.Α.Α.

⁴Μονάδα Αντιμετώπισης Προβλημάτων Ν. Alzheimer «Άγιος Ιωάννης»

⁵Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η αύξηση της εμφάνισης ανοϊκών συνδρομών και η δυσκολία διάγνωσης, η οποία ορίζεται βάσει νευρωνικής εκφύλισης, καθιστούν εξαιρετικά σημαντική την πρόγνωση και την αναστρεψιμότητα της Ήπιας Γνωστικής Διαταραχής (ΗΓΔ), της θεωρούμενης ως παθολογίας μεταβατικού σταδίου από τη φυσιολογική γήρανση στην άνοια. Σύμφωνα με την πρόσφατη βιβλιογραφία, οι τρεις βασικές διαστάσεις του γιγνώσκειν που περισσότερο πλήττονται κατά την έναρξη ενός ανοϊκού συνδρόμου είναι ο γνωστικός έλεγχος, η μνήμη και η Θεωρία του Νου (ΘτΝ). Η παρούσα μελέτη στοχεύει στη σύγκριση των διαστάσεων αυτών και του προτύπου αλληλεπίδρασής τους σε δύο ομάδες διαγνωσθέντων με ΗΓΔ, εξισωμένες ως προς την ηλικία και το φύλο. Η μεταβλητή που ορίστηκε να διαφοροποιεί τις δύο ομάδες, είναι η άσκηση σε προγράμματα νοητικής ενδυνάμωσης στην οποία η μία ομάδα επιδίδεται συστηματικά, ενώ η άλλη όχι. Οι 30 συμμετέχοντες και των δυο ομάδων εξετάστηκαν με συστοιχίες έργων μέτρησης εκτελεστικών λειτουργιών, μνήμης επεισοδίων και ΘτΝ. Τα αποτελέσματα βρίσκονται σε επεξεργασία. Προκειμένου να διαφανεί πιθανή διαφοροποίηση των δυο ομάδων ως προς επιμέρους διαστάσεις του «γιγνώσκειν» αλλά και ως προς το πρότυπο των σχέσεων μεταξύ των υπό εξέταση διαστάσεων, μια σειρά αναλύσεων διαδρομών πολλαπλών ομάδων θα εφαρμοστούν στα δεδομένα.

Θεωρία του Νου και γνωστικός έλεγχος στην Ήπια Γνωστική Διαταραχή:

Σύγκριση με γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους

¹Μ. Αστουρακάκη, ¹Π. Κουτσιμανή, ¹Β. Μπάπκα, ¹Ν. Μώρου, ²Μ. Γιαλαουζίδης,

¹Κ. Πάντσιου, ¹Μ. Τσολάκη, ³Γ. Παπαντωνίου, & ¹Δ. Μωραΐτου

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Μονάδα Αντιμετώπισης Προβλημάτων Ν. Alzheimer «Άγιος Ιωάννης»

³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ένα άτομο, για να αλληλεπιδρά με τους άλλους, πρέπει να αναπαριστά τις νοητικές καταστάσεις του ίδιου και των άλλων. Οι ικανότητες που απαιτούνται για τέτοιου είδους αναπαραστάσεις περιλαμβάνονται στην έννοια - ομπρέλα της «Θεωρίας του Νου (ΘτΝ)». Ο όρος «γνωστικός έλεγχος» εμπερικλείει ανώτερες γνωστικές διεργασίες, τις οποίες το άτομο ξεκινά εκούσια. Έχει υποστηριχθεί ότι ο γνωστικός έλεγχος εμπλέκεται και στη ΘτΝ. Έρευνες σε άτομα με Ήπια Γνωστική Διαταραχή (ΗΓΔ), υποστηρίζουν πως τόσο η ΘτΝ όσο και ο γνωστικός έλεγχος είναι ελλειμματικά. Παρ' όλα αυτά, η εικόνα των ελλειμμάτων καθώς και της σχέσης ΘτΝ – γνωστικού ελέγχου στην ΗΓΔ δεν είναι καθόλου ξεκάθαρη. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει πώς διαφοροποιούνται οι ικανότητες ΘτΝ και γνωστικού ελέγχου καθώς και η μεταξύ τους σχέση σε ηλικιωμένους με ΗΓΔ, συγκριτικά με γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους. Το δείγμα αποτελούσαν 39 ηλικιωμένοι, οι οποίοι κατανεμήθηκαν σε 2 ομάδες: ασθενείς με ΗΓΔ και γνωστικά υγιείς ηλικιωμένοι. Χορηγήθηκαν μια δοκιμασία κατανόησης του μεταφορικού λόγου, μια δοκιμασία αναγνώρισης συναισθημάτων και τέσσερα έργα μέτρησης του γνωστικού ελέγχου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ηλικιωμένοι διαγνωσθέντες με ΗΓΔ έχουν χαμηλότερο επίπεδο σύνθετων ικανοτήτων γνωστικού ελέγχου, σε σύγκριση με τους γνωστικά υγιείς συνομηλίκους τους. Σε σχέση με τη ΘτΝ, οι διαγνωσθέντες με ΗΓΔ επιστρατεύουν συστηματικά ικανότητες γνωστικού ελέγχου για την επεξεργασία ερεθισμάτων που απαιτούν ΘτΝ. Οι υγιείς γνωστικά ηλικιωμένοι επιστρατεύουν τις ίδιες ικανότητες μόνον σε συγκεκριμένες, σύνθετης φύσης περιπτώσεις.

Κοινωνική νόηση και γνωστικός έλεγχος στην άνοια τύπου Alzheimer: Σύγκριση με γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους και ασθενείς με Ήπια Γνωστική Διαταραχή

¹N. Μώρου, ¹M. Αστουράκη, ¹Π. Κουτσιμάνη, ¹B. Μπάπκα, ²M. Γιαλαουζίδης,

¹Κ. Πάντσιου, ¹M. Τσολάκη, ³Γ. Παπαντωνίου, & ¹Δ. Μωραΐτου

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Μονάδα Αντιμετώπισης Προβλημάτων N. Alzheimer «Άγιος Ιωάννης»

³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ως Θεωρία του Νου (ΘτΝ) ορίζεται η ικανότητα κατανόησης των νοητικών καταστάσεων και των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων. Σύμφωνα με πρόσφατες θεωρίες, το να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε τη νοητική προοπτική ενός άλλου ατόμου απαιτεί δύο διαφορετικές διεργασίες: να μπορούμε να συνάγουμε συμπεράσματα σχετικά με τη νοητική προοπτική του άλλου και να αναστείλουμε τη δική μας νοητική προοπτική. Σε αυτές τις διεργασίες πιθανώς εμπλέκεται και ο γνωστικός έλεγχος. Η έρευνα υποστηρίζει γενικά πως οι ασθενείς με Νόσο Alzheimer (NA) είναι ελλειμματικοί ως προς τη ΘτΝ. Ωστόσο, δεν είναι ξεκάθαρο εάν αυτό συνδέεται με την έκπτωση του γνωστικού ελέγχου. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στην εξέταση της κατανόησης της μεταφορικής χρήσης της γλώσσας και της σχέσης που αυτή έχει με διεργασίες γνωστικού ελέγχου, σε ηλικιωμένους που έχουν διαγνωσθεί με NA. Το δείγμα αποτελούνταν συνολικά από 54 ηλικιωμένους, κατανεμημένους σε τρεις ομάδες: ασθενείς με NA, ασθενείς με Ήπια Γνωστική Διαταραχή (ΗΓΔ), ηλικιωμένοι γνωστικά υγιείς με αγγειακούς παράγοντες κινδύνου. Οι τρεις ομάδες δεν διέφεραν ως προς την ηλικία, το φύλο και το μορφωτικό επίπεδο. Οι δοκιμασίες που τους χορηγήθηκαν ήταν οι εξής: α) δοκιμασία μέτρησης της κατανόησης του σαρκασμού, β) δοκιμασία αναγνώρισης συναισθημάτων και γ) 4 δοκιμασίες μέτρησης του γνωστικού ελέγχου. Βάσει των ευρημάτων, οι ασθενείς με NA διαφοροποιούνται σαφώς από τους ασθενείς με ΗΓΔ και τους γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους. Ειδικότερα, ακόμη και οι «απλούστερες» ικανότητες γνωστικού ελέγχου φαίνεται να αποδομούνται στην ομάδα αυτή, ενώ καμία διεργασία γνωστικού ελέγχου δεν εφαρμόζεται κατά την επεξεργασία ερεθισμάτων που απαιτούν ΘτΝ.

**Γνωστικός έλεγχος και Θεωρία του Νου στην Αγγειακή άνοια
και στη Μετωποκροταφική Άνοια μετωπιαίου τύπου**

¹Ν. Μώρου, ¹Δ. Μωραΐτου, ¹Π. Ιωαννίδης, ¹Β. Κώστα, ¹Κ. Πάντσιου,

²Γ. Παπαντωνίου, & ¹Ε. Μασούρα

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο όρος «κοινωνική νόηση» αναφέρεται σε ένα σύνολο ικανοτήτων, απαραίτητο για τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Μια από τις βασικές συνιστώσες της είναι η Θεωρία του Νου (ΘτΝ). Η ΘτΝ απαιτείται για την αναπαράσταση των πεποιθήσεων και συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων, προκειμένου να επιτευχθεί η αντίληψη της διαφορετικής προοπτικής. Με βάση την υπάρχουσα έρευνα, φαίνεται πως στις διεργασίες ΘτΝ είναι πιθανόν να εμπλέκονται λειτουργίες γνωστικού ελέγχου που επιτρέπουν τη ρύθμιση της σκέψης και της στοχοκατευθυνόμενης συμπεριφοράς. Τα ερευνητικά ευρήματα μέχρι σήμερα υποστηρίζουν ότι οι ασθενείς με Μετωποκροταφική Άνοια μετωπιαίου τύπου (μτΜΚΑ) παρουσιάζουν σημαντικά ελλείμματα στη ΘτΝ, ενώ δεν έχει αποσαφηνιστεί αν ισχύει το ίδιο για τους ασθενείς με Αγγειακή Άνοια (ΑΑ). Ωστόσο, όσον αφορά τη σχέση των ελλειμμάτων στη ΘτΝ με την έκπτωση στον γνωστικό έλεγχο, οι σχετικές αναφορές είναι σε μεγάλο βαθμό αντικρουόμενες. Η παρούσα έρευνα στοχεύει να εξετάσει το επίπεδο της ΘτΝ και τη σχέση της με τον γνωστικό έλεγχο σε ηλικιωμένους με διάγνωση ΑΑ και μτΜΚΑ. Το δείγμα αποτελείται από 68 ηλικιωμένους, κατανεμημένους ως εξής: ασθενείς με ΑΑ (n=20), ασθενείς με μτΜΚΑ (n=15), γνωστικά υγιείς ηλικιωμένοι με παθολογικούς βιοδείκτες (n=21) και υγιείς ηλικιωμένοι (n=12). Τους χορηγήθηκαν: α) μια δοκιμασία μέτρησης της κατανόησης του μη κυριολεκτικού λόγου, β) μια δοκιμασία αναγνώρισης συναισθημάτων και γ) τέσσερα έργα γνωστικού ελέγχου. Για να αποκαλυφθεί το επίπεδο της ΘτΝ και οι κατευθυνόμενες σχέσεις γνωστικού ελέγχου - ΘτΝ σε κάθε ομάδα και να διαφανούν οι διαφορές τους, στα δεδομένα θα εφαρμοστούν αναλύσεις διαδρομών πολλαπλών ομάδων.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 30

**Ειδική Γλωσσική Διαταραχή και Αναπτυξιακή Δυσλεξία:
Από τη βασική έρευνα στις κλινικές/εκπαιδευτικές εφαρμογές**

*Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Σ. Σταυρακάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συζητητής: Γ. Σπανούδης
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Σύγχρονα ερευνητικά πορίσματα δείχνουν πως δύο εξ ορισμού διακριτές διαταραχές, η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ) που εκδηλώνεται κυρίως ως δυσκολία κατάκτησης της μητρικής γλώσσας και η Αναπτυξιακή Δυσλεξία (ΑΔ) που εκδηλώνεται κυρίως ως αναγνωστική δυσκολία παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, τα παιδιά με ΑΔ παρουσιάζουν ελλείμματα και στον προφορικό λόγο ενώ τα παιδιά με ΕΓΔ ελλείμματα και σε έργα γραπτού λόγου. Το παρόν συμπόσιο επιδιώκει να παρουσιάσει σύγχρονα ερευνητικά πορίσματα που αφορούν στην εκμάθηση, τόσο της μητρικής γλώσσας όσο και των ξένων γλωσσών από παιδιά που φέρουν την κλινική διάγνωση ΕΓΔ ή ΑΔ. Αποσκοπεί ακόμη, να συνδέσει τα πορίσματα αυτά με εφαρμογές στον χώρο της εκπαίδευσης ή της

κλινικής πράξης (διάγνωση, θεραπεία). Επικεντρώνει σε δύο γλώσσες, την Ελληνική και τη Γαλλική, και υιοθετεί διαγλωσσική προοπτική, διερευνώντας την εκδήλωση των διαταραχών αυτών στις δύο αυτές γλώσσες σε πολλαπλά επίπεδα (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, πραγματολογία). Επιπλέον, θέτει ερωτήματα για τις δυνατότητες εκπαιδευτικής και κλινικής παρέμβασης στους χώρους της εκπαίδευσης και γλωσσικής αποκατάστασης αλλά και ζητήματα που αφορούν σε στάσεις και πρακτικές εκπαιδευτικών.

Μορφοσυντακτικές δεξιότητες στην Ελληνική ως πρώτη γλώσσα και στη Γαλλική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα σε μαθητές με και χωρίς αναπτυξιακή δυσλεξία

Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού Σχολείου

Γ. Ανδρέου & Β. Τσελά

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κατά την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από μαθητές με αναπτυξιακή δυσλεξία είναι σημαντικός τόσο ο ρόλος των δεξιοτήτων τους στην πρώτη γλώσσα (Sparks, 2012) όσο και ο ρόλος των ορθογραφικών και μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών του κάθε γλωσσικού συστήματος (Ziegler & Goswami, 2006). Επίσης, η έρευνα έδειξε ότι οι μαθητές με αναπτυξιακή δυσλεξία έχουν περιορισμένες δεξιότητες μορφοσυντακτικής επίγνωσης σε σχέση με τους συνομηλίκους τους χωρίς αναπτυξιακή δυσλεξία (Casalis, Colé, & Soro, 2004; Nation & Snowling, 2000). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση διαφορών και συσχετίσεων στις μορφοσυντακτικές δεξιότητες μαθητών με και χωρίς αναπτυξιακή δυσλεξία στην Ελληνική ως πρώτη και στη Γαλλική ως ξένη γλώσσα στο Δημοτικό σχολείο. Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από μία ομάδα μαθητών με αναπτυξιακή δυσλεξία ($N=49$) και μία ομάδα μαθητών χωρίς αναπτυξιακή δυσλεξία ($N=49$), οι οποίοι αξιολογήθηκαν στη μορφολογία και τη σύνταξη, τόσο στην ελληνική, όσο και στη γαλλική γλώσσα. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η επίδοση των μαθητών με αναπτυξιακή δυσλεξία ήταν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερη σε σχέση με την επίδοση των μαθητών χωρίς αναπτυξιακή δυσλεξία και για τις δύο γλώσσες. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι τα ελλείμματα στην κάθε δοκιμασία της μιας γλώσσας μεταφέρονταν αναλογικά στην ίδια δοκιμασία της άλλης γλώσσας. Τέλος, παρατηρήθηκε στατιστικώς πολύ σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μορφοσυντακτικών δοκιμασιών και στις δύο ομάδες μαθητών και για τις δύο γλώσσες. Τα ευρήματα της έρευνας θα συζητηθούν υπό το πρίσμα των εκπαιδευτικών προεκτάσεων που αυτά συνεπάγονται για την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.

Καταγραφή αναπαραστάσεων και απόψεων ως προς τη διαχείριση της δυσλεξίας στο σχολικό περιβάλλον, και ειδικότερα στο ξενόγλωσσο μάθημα

Ε. Τσούλη & Ο. Delhayé

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι αναπαραστάσεις τις οποίες έχουν διαμορφώσει οι μαθητές με δυσλεξία, αποτελούν απόρροια των στάσεων και των συμπεριφορών του κοινωνικού συνόλου που τους περιβάλλει (Τσοβίλη, 2003). Με την παρούσα μελέτη διερευνάται ο ρόλος των παραπάνω κοινωνικών αναπαραστάσεων, σε συνάρτηση με τις πεποιθήσεις γονέων, και μαθητών, και με τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών, αντίστοιχα (Das, 2009. Μπασέτας, 1999. Riddick, 1996). Από τα αποτελέσματα του ερευνητικού μέρους, το οποίο περιελάμβανε μια πολυμεθοδολογική προσέγγιση, μέσω ημικατευθυνόμενων συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων και περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης, προκύπτει η έντονη ενεργοποίηση αναπαραστάσεων σε εκπαιδευτικούς και γονείς, κυρίως στις περιπτώσεις

κατοικίας τους σε επαρχιακές πόλεις. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι, σε ένα μεγάλο βαθμό οι αναπαραστάσεις των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων, επηρεάζονται από τη μη επιστημονική προσέγγιση, ή την ελλιπή γνώση του φαινομένου της δυσλεξίας, γεγονός που οδηγεί σε πολλαπλές αρνητικές συνέπειες ως προς τη μεταχείριση των δυσλεκτικών μαθητών και την εκπαιδευτική πράξη. Ο μαθητής με δυσλεξία, αντικατοπτρίζει εν τέλει το αποτέλεσμα όλων των στάσεων που υιοθετούνται από το κοινωνικό του περιβάλλον, και παρόλο που σκιαγραφείται ως ένα άτομο ιδιαίτερα «ευφύες και χαρισματικό», ταυτόχρονα «ταμπελοποιείται» και θεωρείται κακός μαθητής, με συνέπεια να ελλοχεύει ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης.

Πραγματολογικές όψεις της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής: Αξιολόγηση και παρέμβαση στο σχολείο

Γ. Σπανούδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι πραγματολογικές δυσκολίες άρχισαν τα τελευταία χρόνια να συζητούνται ως διακριτή διαταραχή που χαρακτηρίζει μια ομάδα παιδιών. Στην πρόσφατη έκδοση του DSM-5 οι πραγματολογικές δυσκολίες αναγνωρίζονται ως νέα διακριτή κατηγορία πέραν των διακριτών συμπτωμάτων της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής (ΕΓΔ) και αποκαλούνται Κοινωνική (Πραγματολογική) Διαταραχή Επικοινωνίας (ΠΔΕ). Η Bishop (2000) πρότεινε ότι αυτή η διαγνωστική κατηγορία ενδεχομένως μοιράζεται κοινά στοιχεία με την Ειδική Γλωσσική Διαταραχή και το Φάσμα των Διαταραχών Αυτισμού (ΦΔΑ). Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η μελέτη του βαθμού στον οποίο τα παιδιά που διαγιγνώσκονται με ΕΓΔ και ΠΔΕ μπορούν να διαχωριστούν στη βάση γλωσσικών και γνωστικών μετρήσεων. Τρεις ομάδες παιδιών έλαβαν μέρος στη μελέτη: μια ομάδα 29 παιδιών ηλικίας 8 έως 12 ετών με γλωσσικές διαταραχές διαχωρίστηκαν με βάση τα: Children's Communication Checklist, τεστ ανάκλησης προτάσεων, TROG-2, PPVT-R και Λεξιλόγιο του WISC-III σε 14 περιπτώσεις με πραγματολογικές δυσκολίες και 15 περιπτώσεις με τυπική ΕΓΔ (τΕΓΔ). Επιπρόσθετα, αξιολογήθηκαν 18 τυπικώς αναπτυσσόμενα παιδιά (ΤΑΠ) (μέση ηλικία = 9:10-11:10 χρόνια, 8 αγόρια). Αυτές οι τρεις ομάδες εξετάστηκαν με μια συστοιχία γλωσσικών έργων που μετρούσαν τις συντακτικές, σημασιολογικές και πραγματολογικές τους ικανότητες. Τα δεδομένα προσφέρουν υποστήριξη στη θέση ότι, παρά τις γραμματικές τους δυσκολίες, τα παιδιά με τΕΓΔ δεν παρουσιάζουν δυσκολίες στις μη γλωσσικές και πραγματολογικές τους δεξιότητες. Τα ευρήματα της μελέτης υποδεικνύουν τη σημασία της συμπερίληψης μετρήσεων πραγματολογικής ικανότητας στην αρχική αξιολόγηση των παιδιών με ΕΓΔ, καθώς και μετρήσεων ευαίσθητων στις δομικές γλωσσικές δυσκολίες στα παιδιά με ΠΔΕ.

Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή στην Ελληνική και Γαλλική γλώσσα: Ευρήματα και μέθοδοι παρέμβασης.

Σ. Σταυρακάκη & Ι. Τάλλη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει πρόσφατα αποτελέσματα μελετών που αφορούν σε φωνολογικά και μορφοσυντακτικά ελλείμματα παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ), ομιλητών της Ελληνικής και Γαλλικής Γλώσσας (Talli, 2010; Talli et al., 2013; Talli et al., 2015). Επιπλέον, αναλύει τις θεραπευτικές συνέπειες των πορισμάτων αυτών και προτείνει μεθόδους παρέμβασης. Συγκεκριμένα, τα παιδιά με ΕΓΔ έχουν εξεταστεί σε έργα πρόσληψης λεξιλογίου, ακρίβειας και ταχύτητας της ανάγνωσης, ανάγνωσης λέξεων, ψευδολέξεων και ανάγνωσης λέξης σε κείμενο παραγωγής/κατανόησης προφορικού λόγου

και κατανόησης γραπτού λόγου (σε μορφο-συντακτικό επίπεδο) και έργα φωνολογικής ενημερότητας, φωνολογικής βραχύχρονης μνήμης (ΦΒΜ) και ταχείας κατονομασίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, τόσο για τα Ελληνικά όσο και για τα Γαλλικά, τα παιδιά με ΕΓΔ εκτός από μορφο-συντακτικά παρουσίασαν και φωνολογικά ελλείμματα στη φωνολογική ενημερότητα και στη φωνολογική βραχύχρονη μνήμη. Στη βάση των αποτελεσμάτων αυτών προτείνουμε πως, εκτός από την παρέμβαση που επικεντρώνει στην ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων στην ΕΓΔ, αποτελεσματική θα μπορούσε να ήταν και η παρέμβαση που στοχεύει στην ανάπτυξη φωνολογικών ικανοτήτων, όπως η ΦΒΜ. Παρουσιάζουμε πρόσφατες μελέτες παρέμβασης που επιβεβαιώνουν την παραπάνω διαπίστωση και προτείνουμε συγκεκριμένες μεθόδους ενίσχυσης.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 31

Η Συστημική Επαγγελματική Συμβουλευτική σε ένα παγκοσμιοποιημένο γίγνεσθαι

Διοργανώτριες/Πρόεδροι: Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου & Γ. Γκαντώνια

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης & Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

Συζητήτρια: Ε. Γερωνυμάκη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η κοινωνία στην οποία ζούμε σήμερα ταυτίζεται σχεδόν με την παγκοσμιότητα. Μέσα σε αυτή τη νέα πραγματικότητα οι νέοι μας καλούνται να αναπτύξουν ποιότητες προσωπικών χαρακτηριστικών και δεξιότητες για να μπορούν να είναι επαρκείς και ευέλικτοι στις γρήγορες αλλαγές που συντελούνται στην εποχή μας. Η απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων είναι απαραίτητο να συνοδεύεται από την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου και την ικανότητά του να συνεργάζεται σε ομάδα και να μπορεί να ελίσσεται σε καταστάσεις διαφορετικών πλαισίων. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, από την άλλη πλευρά, ανοίγει νέες δυνατότητες εκπαίδευσης σε αυτήν τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα. Οι αλλαγές αυτές αποτελούν πρόκληση για τη Συμβουλευτική στον επαγγελματικό χώρο σήμερα και τα Κέντρα που την παρέχουν.

Διαδικτυακή εκπαίδευση και μάθηση

Β. Αθανασίου-Ιωάννου

Swinburne University of Technology, Australia

Η διαδικτυακή μάθηση στο Swinburne University άρχισε πριν τέσσερα χρόνια με 60 φοιτητές. Σήμερα, το Πανεπιστήμιο Swinburne on Line προσφέρει 21 πτυχία και έχει 8.000 φοιτητές. Η ευελιξία που προσφέρει η διαδικτυακή μάθηση, η φοιτητικοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας, καθώς και οι πολλαπλές υπηρεσίες που προσφέρονται επί εικοσιτετράωρου βάσης έχουν συντείνει στην ανοδική του πορεία. Τα πτυχία είναι εφάμιλλα με αυτά που προσφέρονται με την κανονική φοίτηση των φοιτητών στην τάξη από το ίδιο Πανεπιστήμιο, το οποίο το 2012 αναδείχτηκε στο 3% των καλύτερων Πανεπιστημίων του κόσμου έχοντας 30.000 φοιτητές στην Αυστραλία και στο εξωτερικό. Είναι το μόνο Πανεπιστήμιο που προσφέρει διαδικτυακό πτυχίο Νηπιαγωγών, Δασκάλων και Καθηγητών.

Συμβουλευτική αναζήτηση εργασίας: Μια συστημική προσέγγιση

Σ. Βλαχάκη

Η παρούσα εισήγηση αναφέρεται στη λειτουργία του προγράμματος Συμβουλευτικής Αναζήτησης Εργασίας, που διεξάγεται στο Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.) Ιωαννίνων. Το πρόγραμμα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εργαστήριο Απασχόλησης», συνδυάζει βιωματικές μεθόδους προσωπικής ανάπτυξης και τεχνικές αναζήτησης εργασίας, σε μια προσπάθεια να προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες επαγγελματικής συμβουλευτικής. Αποτελεί μια προσπάθεια σύνδεσης, «συνάντησης» του ατόμου κατ' αρχήν με τον εαυτό του, με τους άλλους, αλλά και με το ευρύτερο περιβάλλον και ειδικότερα την αγορά εργασίας. Παρουσιάζονται η δομή, οι στόχοι και οι δυσκολίες του προγράμματος, και τίθεται το πλαίσιο για περαιτέρω προβληματισμό και συζήτηση.

Ο νέος ρόλος των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας

Ε. Γερωνυμάκη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στη σύγχρονη αγορά εργασίας, οι εργασιακοί κανόνες έχουν αλλάξει. Τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται αλματωδώς και τα προσόντα και οι ικανότητες των μελλοντικών εργαζομένων περιγράφονται με όρους προσωπικών χαρακτηριστικών και δεξιοτήτων παράλληλα με όρους γνωστικών αντικειμένων. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες το άτομο πρέπει να δράσει και να εξελιχτεί ως προσωπικότητα σε ένα σύνολο επαγγελματικών δραστηριοτήτων που μπορεί να ασκήσει κατά τη διάρκεια της ζωής του, και που με τη σειρά τους υπαγορεύουν την αναγκαιότητα ύπαρξης και καλλιέργειας μιας σειράς δεξιοτήτων. Το σύνολο των παραπάνω αλλαγών στη δομή της απασχόλησης επηρεάζει την αντίληψη για τη σταδιοδρομία και αποτελεί πρόκληση, για τις υπηρεσίες συμβουλευτικής σταδιοδρομίας των φοιτητών και αποφοίτων των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, η υποστήριξή τους. Ποιος είναι ο νέος ρόλος των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και τα εργαλεία που πρέπει να ενεργοποιήσουν, για να διαχειριστούν τις νέες συνθήκες και να ανταποκριθούν στις ανάγκες των χρηστών των υπηρεσιών τους;

Το Επαγγελματικό αφηγόγραμμα ως εργαλείο της Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας

Γ. Γκαντώνα

Το επαγγελματικό αφηγόγραμμα αποτελεί ένα εργαλείο ποιοτικής αξιολόγησης της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ιστορίας του συμβουλευόμενου. Είναι μια εφαρμογή του επαγγελματικού γενεογράμματος (Magnuson, 2008) εμπλουτισμένο με τις βασικές παραδοχές του κονστρουκτιβισμού, έτσι όπως αυτές έχουν βρει εφαρμογή στην αφηγηματική συμβουλευτική σταδιοδρομίας τα τελευταία χρόνια (McIlveen & Patton, 2007). Η κατασκευή του επαγγελματικού αφηγογράμματος εστιάζεται στη σκιαγράφηση της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας του συμβουλευόμενου και την αναγνώριση των επαγγελματικών επιρροών και των μοτίβων συμπεριφοράς του. Το εργαλείο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της επαγγελματικής ταυτότητας των συμβουλευόμενων, τη σκιαγράφηση μελλοντικών εκπαιδευτικών και επαγγελματικών επιλογών με απώτερο στόχο τη διευκόλυνση των μελλοντικών επιλογών τους. Παρουσιάζονται εφαρμογές του εργαλείου σε διάφορα πλαίσια, όπως στη Συμβουλευτική αποφοίτων μεταλυκειακής εκπαίδευσης, στη Συμβουλευτική φοιτητικού πληθυσμού, σε

προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης ενηλίκων και στη Συμβουλευτική ανέργων

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 32
Σύγκριση γνωστικών ικανοτήτων παιδιών και ηλικιωμένων
μέσω της χρήσης ψυχομετρικών δοκιμασιών που απευθύνονται σε παιδιά

Διοργανώτριες/Πρόεδροι: ¹Γ. Παπαντωνίου & ²Δ. Μωραΐτου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: Γ. Παπαντωνίου

Πρόσφατα ευρήματα υποδεικνύουν την απώλεια, πριν από την εμφάνιση της κλινικά ανιχνεύσιμης άνοιας, γνωστικών ικανοτήτων που έχουν αποκτηθεί κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Μεταξύ των ερμηνειών τους έχει προταθεί και η βιολογική διεργασία της «ρετρογένεσης», δηλαδή της πορείας παλινδρόμησης προς την παιδική και βρεφική ηλικία. Καθώς υπάρχει ένα ποσοστό ασθενών της νόσου Alzheimer (AD) που, ενώ βρίσκονται σε προκλινικό στάδιο με νευρολογικές μεταβολές, δεν παρουσιάζουν γνωστική εξασθένηση που να είναι μετρήσιμη μέσα από τις τυποποιημένες δοκιμασίες, τότε με βάση την έννοια της γνωστικής ρετρογένεσης, η AD σε προκλινικό στάδιο θα μπορούσε ίσως να ανιχνευθεί, με μεγαλύτερη ακρίβεια, μέσα από νευροψυχολογικά τεστ που εστιάζουν στην ανίχνευση αναπτυξιακών διαταραχών στην παιδική ηλικία. Επιπλέον, τα ρετρογενετικά μοντέλα είναι πιθανό ότι μπορούν να οδηγήσουν σε βελτίωση της κατανόησης της φύσης των παθολογικών αλλαγών του εγκεφάλου στην πορεία του κλινικώς φυσιολογικού γήρατος. Ωστόσο, δεν υπάρχει μεγάλος αριθμός ερευνών, οι οποίες να αξιολογούν τις γνωστικές ικανότητες παιδιών και ηλικιωμένων ταυτοχρόνως, και μάλιστα μέσω της χορήγησης ψυχομετρικών εργαλείων που να απευθύνονται σε παιδιά. Για το λόγο αυτόν, το παρόν συμπόσιο περιλαμβάνει εργασίες σύγκρισης γνωστικών ικανοτήτων παιδιών τυπικής ανάπτυξης και γνωστικά υγιών ηλικιωμένων, μέσω της διερεύνησης πιθανών μεταβολών στη λανθάνουσα δομή τριών νευροψυχολογικών τεστ, κατά τη χορήγησή τους σε παιδιά νηπιακής/πρώτης σχολικής ηλικίας και υπερήλικες/ηλικιωμένους, αντιστοίχως. Η πρώτη εργασία παρουσιάζει και συζητά τη σύγκριση της δομής του τεστ Raven's Educational Coloured Progressive Matrices, η δεύτερη εργασία του Children's Category Test, και η τρίτη εργασία ορισμένων υποδοκιμασιών του ΑΘΗΝΑ Τεστ, οι οποίες ανιχνεύουν κυρίως, λεξιλογική γνώση και φωνολογική μνήμη

Σύγκριση της λανθάνουσας δομής
του τεστ Raven's Educational Coloured Progressive Matrices
κατά τη χορήγησή του σε παιδιά και ηλικιωμένους

¹Ε. Σαββίδου, ¹Μ. Ντίνου, ¹Ε. Κατσαδήμα, ¹Ε. Φουτσιτζή, ²Ε. Μασούρα, ²Δ. Μωραΐτου, & ¹Γ. Παπαντωνίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η σύγκριση της γενικής γνωστικής ικανότητας (g) παιδιών και ηλικιωμένων, μέσω της διερεύνησης πιθανών μεταβολών στη λανθάνουσα δομή των [R] Educational Coloured Progressive Matrices (CPM), κατά τη χορήγησή τους σε παιδιά νηπιακής/πρώτης σχολικής ηλικίας και υπερήλικες/ηλικιωμένους, αντιστοίχως. Η σύγκριση έγινε μέσω του ελέγχου ενός συμβατικού μονο-παραγοντικού μοντέλου με την εφαρμογή επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων. Το δείγμα αποτελούνταν από 42

μαθητές νηπιαγωγείου, 56 μαθητές δημοτικού σχολείου (εύρος ηλικίας: 5-8 έτη), 118 ηλικιωμένους και 27 υπερήλικες (εύρος ηλικίας: 61-88 έτη). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε το Raven's Educational CPM τεστ. Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε στα δεδομένα του συνολικού δείγματος, της υπο-ομάδας των μαθητών δημοτικού σχολείου και της υπο-ομάδας των ηλικιωμένων, έδειξε ότι οι τρεις μετρήσιμες μεταβλητές (δηλαδή η συνολική βαθμολογία του καθενός από τα τρία σετ) των [R] CPM μπορούν να προσδιορίσουν (να οργανωθούν σε) μία λανθάνουσα μεταβλητή, δηλαδή σε έναν ενιαίο παράγοντα. Η συγκεκριμένη μονο-παραγοντική λανθάνουσα δομή του [R] CPM τεστ δεν επιβεβαιώθηκε για τις υπο-ομάδες των μαθητών του νηπιαγωγείου και των υπερηλίκων. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας διαφορετικής παραγοντικής δομής του [R] Educational CPM τεστ ανάμεσα στους μαθητές των δύο πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου και τους ηλικιωμένους, από τη μία πλευρά, και τους μαθητές του νηπιαγωγείου και τους υπερήλικες, από την άλλη. Αυτή η διαφορά θα μπορούσε να αντανάκλα την καθυστέρηση στην ανάπτυξη του επαγωγικού συλλογισμού και των εκτελεστικών λειτουργιών που παρατηρείται στη νηπιακή ηλικία και την πιθανή αποδιοργάνωση αυτών των λειτουργιών στους υπερήλικες.

Σύγκριση της λανθάνουσας δομής του Children's Category Test κατά τη χορήγησή του σε παιδιά και ηλικιωμένους

¹Ε. Φουτσιτζή, ¹Μ. Ντίνου, ¹Ε. Κατσαδήμα, ¹Ε. Σαββίδου, ²Δ. Μωραΐτου, & ¹Γ. Παπαντωνίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η σύγκριση της μη-λεκτικής μάθησης/μνήμης, του σχηματισμού εννοιών, και των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων παιδιών και ηλικιωμένων, μέσω της διερεύνησης πιθανών μεταβολών στη λανθάνουσα δομή του Children's Category Test, κατά τη χορήγησή του σε παιδιά νηπιακής/πρώτης σχολικής ηλικίας και υπερήλικες/ηλικιωμένους, αντιστοίχως. Η σύγκριση έγινε μέσω του ελέγχου ενός συμβατικού δι-παραγοντικού μοντέλου, στο οποίο οι μετρήσιμες μεταβλητές (δηλαδή η συνολική βαθμολογία του καθενός από τα τέσσερα σετ: II, III, IV & V) του CCT-1 οργανώνονται, ανά δύο, στους παράγοντες: α) εννοιολογικής διάκρισης και β) εννοιολογικής μνήμης. Το δείγμα αποτελούνταν από 42 μαθητές νηπιαγωγείου, 56 μαθητές δημοτικού σχολείου (εύρος ηλικίας: 5-8 έτη), 118 ηλικιωμένους και 27 υπερήλικες (εύρος ηλικίας: 61-88 έτη). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε το Children's Category Test - 1 (CCT-1; Boll, 1993). Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε στα δεδομένα του συνολικού δείγματος, της υπο-ομάδας των μαθητών δημοτικού σχολείου, της υπο-ομάδας των ηλικιωμένων, και της υπο-ομάδας των νηπίων, επιβεβαίωσε τη συγκεκριμένη δι-παραγοντική δομή του CCT-1. Ειδικά στην ομάδα των νηπίων επιβεβαιώθηκε, παράλληλα με τη δι-παραγοντική, και μια μονο-παραγοντική δομή. Η ίδια μονο-παραγοντική δομή επιβεβαιώθηκε και στην υπο-ομάδα των υπερηλίκων. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας διαφορετικής παραγοντικής δομής του CCT-1 ανάμεσα στους ηλικιωμένους, στους μαθητές του δημοτικού σχολείου και, ίσως και του νηπιαγωγείου, από τη μία πλευρά, και στους υπερήλικες και, ίσως, και τα νήπια, από την άλλη. Αυτή η διαφορά πιθανόν αντανάκλα, μία ποιοτική μεταβολή, όπως η έναρξη ενοποίησης της εννοιολογικής διάκρισης και εννοιολογικής μνήμης στους υπερήλικες και, ενδεχομένως, μια καθυστέρηση της διαφοροποίησής τους κατά τη νηπιακή ηλικία.

**Σύγκριση της λανθάνουσας δομής του ΑΘΗΝΑ Τεστ
κατά τη χορήγησή του σε παιδιά και ηλικιωμένους**

Μ. Ντίνου, ¹Ε. Κατσαδήμα, ¹Ε. Σαββίδου, ¹Ε. Φουτσιτζή, ²Ε. Μασούρα, ²Δ. Μωραΐτου, & ¹Γ.
Παπαντωνίου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η σύγκριση της γνωστικής ικανότητας, της φωνολογικής μνήμης και της νευροψυχολογικής ωριμότητας παιδιών και ηλικιωμένων, μέσω της διερεύνησης πιθανών μεταβολών στη λανθάνουσα δομή του ΑΘΗΝΑ τεστ, κατά τη χορήγησή του σε παιδιά νηπιακής/πρώτης σχολικής ηλικίας και υπερήλικες/ηλικιωμένους, αντιστοίχως. Η σύγκριση έγινε μέσω του ελέγχου ενός συμβατικού μονο-παραγοντικού μοντέλου με την εφαρμογή επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων. Το δείγμα αποτελούνταν από 42 μαθητές νηπιαγωγείου, 56 μαθητές δημοτικού σχολείου (εύρος ηλικίας: 5-8 έτη), 118 ηλικιωμένους και 27 υπερήλικες (εύρος ηλικίας: 61-88 έτη). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν έξι από τις υπο-δοκίμασίες του ΑΘΗΝΑ Τεστ: Λεκτικές αναλογίες, Λεξιλόγιο, Αντιγραφή σχημάτων, Μνήμη αριθμών, Κοινές ακολουθίες, και Αντίληψη «δεξιού-αριστερού». Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε στα δεδομένα του συνολικού δείγματος και της υπο-ομάδας των ηλικιωμένων, έδειξε ότι οι έξι μετρήσιμες μεταβλητές (δηλαδή η συνολική βαθμολογία της καθεμίας από τις έξι δοκίμασίες) του ΑΘΗΝΑ Τεστ μπορούν να οργανωθούν σε έναν ενιαίο παράγοντα. Ειδικά στις υπο-ομάδες των υπερηλίκων και των μαθητών δημοτικού επιβεβαιώθηκε μονο-παραγοντική δομή με πέντε (από τις έξι) μετρήσιμες μεταβλητές (εξαιρέθηκε η συνολική βαθμολογία της δοκίμασίας Αντίληψη «δεξιού-αριστερού») του ΑΘΗΝΑ Τεστ να προσδιορίζουν έναν ενιαίο παράγοντα. Καμία μονο-παραγοντική δομή δεν επιβεβαιώθηκε στην υπο-ομάδα των νηπίων. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας διαφορετικής παραγοντικής δομής του ΑΘΗΝΑ Τεστ ανάμεσα στους ηλικιωμένους από τη μία πλευρά, και στους μαθητές του δημοτικού σχολείου και τους υπερήλικες, από την άλλη. Αυτή η διαφορά ενδεχομένως αντανάκλα την καθυστέρηση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ενδεικτικών νευροψυχολογικής ωριμότητας στους μαθητές των δύο πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου και την έναρξη της έκπτωσης αυτών των δεξιοτήτων στους υπερήλικες.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 33

Νευροψυχολογικές προσεγγίσεις στην Ψυχιατρική

Διοργανωτής/Πρόεδρος: Ι. Νηματούδης

Συζητητής: Ι. Νηματούδης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η νευροψυχολογία και ειδικά η κλινική νευροψυχολογική εκτίμηση εντοπίζει και περιγράφει γνωστικές δυσλειτουργίες και ελλείμματα στο πλαίσιο της κλινικής πρακτικής. Στο πλαίσιο της ψυχιατρικής προσπαθεί να προσδιορίσει τους γνωστικούς μηχανισμούς που εξασθενούν στο πλαίσιο ψυχοπαθολογίας ή ενός οργανικού ψυχοσυνδρόμου. Η παραπομπή ψυχιατρικών ασθενών για κλινική νευροψυχολογική εκτίμηση γίνεται όταν χρειάζονται περισσότερες πληροφορίες για να γίνει ακριβέστερη διάγνωση ή για να υποστηριχθεί μια διάγνωση από επιπλέον πληροφορίες, αλλά και στην περίπτωση που χρειάζονται βοηθητικά στοιχεία για τη θεραπευτική παρέμβαση. Η νευροψυχολογική

διερεύνηση συχνά περιλαμβάνεται και στην έρευνα για να μελετηθεί η σχέση της συμπεριφοράς με τη λειτουργία του εγκεφάλου και για να βοηθήσει στην απεικόνιση του εύρους των γνωστικών ελλειμμάτων. Προς την κατεύθυνση της εστιασμένης εξέτασης αλλά και προς τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εικόνας νευροψυχολογικού προτύπου, απαραίτητο χαρακτηριστικό των νευροψυχολογικών δοκιμασιών είναι η ευαισθησία και η εξειδίκευση στον εντοπισμό συγκεκριμένων ελλειμμάτων. Στο συμπόσιο αυτό θα παρουσιαστούν τρεις εργασίες που κινούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης κλινικής πρακτικής «πρώτης γραμμής» της Γ΄ Ψυχιατρικής Κλινικής του Α.Π.Θ. Η πρώτη αναφέρεται στη νευροψυχολογική εκτίμηση της εκτελεστικής λειτουργικότητας των ψυχιατρικών ασθενών με τη σύντομη δοκιμασία προμετωπιαίας λειτουργικότητας (Frontal Assessment Battery – FAB), η δεύτερη εργασία αναφέρεται στη διαφοροδιάγνωση της ψυχωσικής συνδρομής από τα οργανικά ψυχосύνδρομα, με τη χρήση της αναθεωρημένης κλίμακας νοημοσύνης για ενήλικες του Wechsler κατά το έτος 2014, ενώ στην τρίτη εργασία παρουσιάζεται ένα πλαίσιο δοκιμασιών για τη νευροψυχολογική εκτίμηση των καταθλιπτικών ασθενών. Στόχος του συμποσίου είναι να παρουσιάσει ένα μέρος της σύγχρονης πρακτικής νευροψυχολογικής αξιολόγησης που εφαρμόζεται στην Γ΄ Ψυχιατρική Κλινική, - η οποία διαπνέεται από τα χαρακτηριστικά της επιστημονικής εγκυρότητας, της αξιοπιστίας, της ευελιξίας αλλά και της οικονομίας του χρόνου - στην προσπάθεια διερεύνησης του κλινικού προφίλ των εσωτερικών ασθενών και των ασθενών που επισκέπτονται τα εξωτερικά ιατρεία της.

**Η σύντομη νευροψυχολογική εκτίμηση
της εκτελεστικής λειτουργικότητας ψυχιατρικών ασθενών**

¹Α. Θεοφυλίδης, ²Ζ. Νάσικα, ¹Ι. Ιεροδιακόνου-Μπένου, ¹Ι. Διακογιάννης, & ¹Ι. Νηματούδης

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

Τα συμπτώματα στη γνωστική λειτουργία των ασθενών με σχιζοφρένεια, μεταξύ των άλλων αφορούν: διαταραχές προσοχής, συγκέντρωσης, μνημονικής συγκράτησης και εκτελεστικών λειτουργιών. Η συστοιχία δοκιμασιών της προμετωπιαίας λειτουργικότητας - Frontal Assessment Battery (FAB) είναι ένα σύντομο διαγνωστικό εργαλείο για την εκτίμηση των εκτελεστικών λειτουργιών, αποτελείται από 6 υποδοκιμασίες, οι οποίες διερευνούν διαφορετικές ικανότητες του προμετωπιαίου λοβού, και η χορήγηση του διαρκεί μόλις 10 λεπτά. Στόχος της μελέτης ήταν η διερεύνηση της χρησιμότητάς του στην κλινική πρακτική, ως εργαλείου αναγνώρισης της εκτελεστικής δυσλειτουργίας σε ψυχιατρικούς ασθενείς, και η στάθμιση των τιμών της συστοιχίας σε δείγμα Ελλήνων ασθενών διαγνωσμένων με σχιζοφρένεια. Στην έρευνα συμμετείχαν 158 ψυχιατρικοί ασθενείς, από τους οποίους οι 56 είχαν διαγνωσθεί με σχιζοφρένεια. Σε όλους χορηγήθηκαν οι δοκιμασίες FAB και Mini Mental State Examination (MMSE) Εφαρμόστηκε η μη παραμετρική στατιστική μέθοδος χ^2 για τις κατηγορικές μεταβλητές και η συσχέτιση Spearman για την επίδοση στα δύο εργαλεία (FAB και MMSE). Οι επιδόσεις των σχιζοφρενών ασθενών στο FAB ήταν χαμηλότερες από τις επιδόσεις των υπόλοιπων ασθενών. Η ηλικία των ασθενών παρουσίασε αρνητική συσχέτιση με την επίδοση στο FAB, ενώ δεν παρουσιάστηκαν σημαντικές διαφορές των δύο ομάδων στην επίδοση στο MMSE. Το FAB μπορεί να χρησιμοποιηθεί, τόσο κλινικά, όσο και ερευνητικά για συσχετιστικές μελέτες σε κλινικό πληθυσμό, και δίνει σε σύντομο χρόνο μια σαφή εικόνα για τις εκτελεστικές λειτουργίες των ασθενών με σχιζοφρένεια.

**Η αναθεωρημένη κλίμακα νοημοσύνης για ενήλικες του Wechsler
για τη διαφοροδιάγνωση της ψυχωσικής συνδρομής
από τις διαταραχές συμπεριφοράς στα πλαίσια οργανικού ψυχοσυνδρόμου, ασθενών
της Γ΄ Πανεπιστημιακής Κλινικής του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ το έτος 2014**

Μ. Σοφολόγη, Α. Θεοφυλίδης, & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η αναθεωρημένη κλίμακα νοημοσύνης για ενήλικες του Wechsler είναι ένα από τα περισσότερο χρησιμοποιούμενα ψυχομετρικά εργαλεία στην κλινική πράξη. Βασικός του ρόλος είναι η εκτίμηση του νοητικού πηλίκου με σκοπό τη διαμόρφωση της ψυχιατρικής διάγνωσης. Στα πλαίσια της εκτίμησης των εσωτερικών ασθενών της Γ΄ Ψυχιατρικής Κλινικής του ΑΧΕΠΑ αποτελεί ένα από τα μέσα του κλινικού για τη διαφοροδιάγνωση της ψυχωσικής συνδρομής από τις διαταραχές της συμπεριφοράς, στα πλαίσια οργανικού ψυχοσυνδρόμου μέσω της παρατήρησης σημαντικής διαφοράς μεταξύ λεκτικού (verbal) και εκτελεστικού (performance) νοητικού πηλίκου. Στις ψυχωτικές διαταραχές το εκτελεστικό νοητικό πηλίκο μειώνεται κατά πολύ σε σχέση με το λεκτικό. Μπορούμε από αυτή τη διαφορά να διαφοροδιαγνώσουμε ψυχωτική διαταραχή. Το Wais – R ως ψυχομετρικό εργαλείο εκτίμησης του ευρύτερου νοητικού δυναμικού των ασθενών, μπορεί να προσδώσει άμεσα, διαφοροδιαγνωστικές ενδείξεις που συμβάλουν σημαντικά στην τελική διάγνωση. Η έρευνα συγκέντρωσε στοιχεία για 28 περιπτώσεις ασθενών με ηλικία από 32 έως 65 έτη που έκαναν εισαγωγή στην Γ΄ ψυχιατρική κλινική του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ το έτος 2014. Οι ασθενείς εμφάνιζαν ψυχωσικόμορφη συμπτωματολογία, με ή χωρίς διαταραχές συμπεριφοράς, και υπήρχαν ενδείξεις ελλειμματικής νοημοσύνης. Παραπέμφθηκαν για αξιολόγηση, με σκοπό τη διερεύνηση του νοητικού τους πηλίκου και την διαφοροδιάγνωση της ψυχωτικής συνδρομής. Τους δόθηκε η δοκιμασία WAIS και συγκρίθηκαν και στις 28 περιπτώσεις οι επιδόσεις τους στη λεκτική και την πρακτική υποκλίμακα.

Νευροψυχολογική εκτίμηση καταθλιπτικών ασθενών

Α. Θεοφυλίδης & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ύπαρξη ψυχολογικών ή ψυχιατρικών διαταραχών δεν αποτελεί πάντα αυταπόδεικτη πραγματικότητα, και η πλειονότητά τους απαιτεί άμεση παρακολούθηση και αξιολόγηση. Η πολύχρονη και πολύπλευρη επιστημονική έρευνα έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα της αποδοχής της εννοιολογικής εγκυρότητας για τα περισσότερα ψυχομετρικά εργαλεία (δηλαδή το αν αυτά μετρούν υπαρκτά, ποσοτικοποιήσιμα και μετρήσιμα ψυχικά χαρακτηριστικά: 2^η αρχή της ψυχομετρίας), καθώς και στη θέση ότι, η όποια μέτρηση και αξιολόγηση των ανθρώπινων χαρακτηριστικών γίνεται πάντα με γνώμονα την κατανόηση, την περιγραφή και την επίλυση προβλημάτων. Στην κλινική πρακτική η μέτρηση του βαθμού της κατάθλιψης αποτελεί – όπως και σε κάθε ψυχιατρικό πρόβλημα – την αφετηρία πολλαπλών παρεμβάσεων, αφού προηγηθεί μια πολύπλευρη διαδικασία αναγνώρισης και αξιολόγησης του προβλήματος. Η κλινική νευροψυχολογία με τη χρήση μιας ευρείας σειράς γνωστικών δοκιμασιών καταλήγει σε σχετικά ασφαλή συμπεράσματα και αξιολογήσεις, τόσο για διαγνωστικούς, συμβουλευτικούς όσο και για ερευνητικούς σκοπούς, με απώτερο στόχο τη συμβολή στο θεραπευτικό έργο. Ένα σημαντικό ποσοστό ασθενών (18,27% των ασθενών της Γ΄ Ψυχιατρικής του Α.Π.Θ. το έτος 2014) διαγιγνώσκεται ή έχει ιστορικό κατάθλιψης. Για τη διαβαθμισμένη εκτίμηση των ασθενών με κατάθλιψη στην κλινική πρακτική χορηγούνται συγκεκριμένες δοκιμασίες. Η επιστημονική εμπειρία και γνώση καθοδηγούν πάντα την κλινική πρακτική, τα κριτήρια επιλογής συγκεκριμένων

δοκιμασιών που αποτελούν τη συστοιχία εκτίμησης των καταθλιπτικών ασθενών της Γ΄ Ψυχιατρικής του Α.Π.Θ., είναι η σαφήνεια, η ορθολογικότητα, και η επιστημονική εγκυρότητα, καθώς και η πλήρης επίγνωση των κατά περίπτωση περιορισμών της ψυχομετρίας.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 34

Πρακτικές γονέων και εκπαιδευτικών ως παράγοντες προαγωγής των κινήτρων μάθησης και των σχολικών επιδόσεων των παιδιών

Διοργανώτριες/Πρόεδροι: ¹Ε. Δερμιτζάκη & ²Ε. Γωνίδα

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητήτρια: Α. Ευκλείδη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι εργασίες του συμποσίου αυτού μελετούν πρακτικές γονέων και εκπαιδευτικών οι οποίες συνδέονται με τα κίνητρα μάθησης, τις μαθησιακές δεξιότητες και την προαγωγή της αυτονομίας των μαθητών. Συγκεκριμένα, οι Καλλία και Δερμιτζάκη, μέσα από ένα σύστημα παρατήρησης της γονικής στήριξης κατά τη μάθηση, εξετάζουν τον τύπο στήριξης που παρέχουν οι μητέρες στα παιδιά τους κατά τη λύση προβλημάτων και μελετούν εάν οι γονικές συμπεριφορές στήριξης του παιδιού διαφοροποιούνται σε σχέση με συγκεκριμένα γονικά χαρακτηριστικά και με χαρακτηριστικά του παιδιού. Οι Γωνίδα και Cortina εξετάζουν τέσσερις τύπους γονεϊκής εμπλοκής στην κατ' οίκον σχολική εργασία οι οποίοι βρέθηκαν να συνδέονται με διαφορετικούς προβλεπτικούς παράγοντες και διαφορετικές συνέπειες στα κίνητρα και την επίδοση των παιδιών, με πιο επωφελή τύπο την «υποστήριξη της αυτονομίας» του παιδιού. Η εργασία των Τιβικέλη, Γωνίδα και Κιοσέογλου δείχνει ότι τα κίνητρα των εκπαιδευτικών συνδέονται με τις διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζουν στην τάξη. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι (α) οι προσωπικοί στόχοι μάθησης των εκπαιδευτικών προβλέπουν θετικά τις διδακτικές πρακτικές προς τη μάθηση, τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα, μέσω των πεποιθήσεων διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητας και (β) οι στόχοι αποφυγής εργασίας προβλέπουν τις ίδιες πρακτικές αρνητικά. Τέλος, οι Δερμιτζάκη και Κριεκούκη συζητούν για την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών στη διδασκαλία δεξιοτήτων αυτο-ρύθμισης της αναγνωστικής κατανόησης. Αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται περαιτέρω υποστήριξη για να ενσωματώσουν αποτελεσματικά τη διδασκαλία μεταγνωστικών στρατηγικών στο μάθημά τους και να προάγουν τη λογική της αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης στους μαθητές. Τα ευρήματα των τεσσάρων εργασιών του συμποσίου βοηθούν στην κατανόηση των κατάλληλων πρακτικών και τρόπων εμπλοκής γονέων και εκπαιδευτικών, οι οποίοι συνδέονται με θετικό θυμικό των μαθητών και ευνοϊκά ακαδημαϊκά αποτελέσματα.

Η ανάπτυξη ενός συστήματος παρατήρησης των γονικών συμπεριφορών στήριξης του παιδιού κατά τη λύση προβλημάτων

Ε. Καλλία & Ε. Δερμιτζάκη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι έρευνες δείχνουν ότι η ποιότητα της γονικής στήριξης στο παιδί κατά τη μάθηση συνδέεται με την προαγωγή των δεξιοτήτων αυτο-ρύθμισης της μάθησης που σταδιακά το

παιδί αναπτύσσει και χρησιμοποιεί. Στην εργασία αυτή θα παρουσιαστεί η ανάπτυξη ενός εργαλείου δομημένης παρατήρησης και αξιολόγησης διαστάσεων της στήριξης που παρέχουν οι γονείς (μητέρες) προσχολικών παιδιών κατά τη διάρκεια της κοινής λύσης προβλημάτων με το παιδί τους. Το σύστημα παρατήρησης βασίζεται στους Neitzel και Stright (2004) και αξιολογεί τη συχνότητα εμφάνισης οκτώ γονικών συμπεριφορών στήριξης του παιδιού, οι οποίες εντάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες: α. Γνωστική στήριξη (π.χ., επιλογή στοιχείων-κλειδιών για τη λύση), β. Μεταγνωστική στήριξη (π.χ., σχεδιασμός πλάνου δράσης, προαγωγή στρατηγικών λύσης), γ. Συναισθηματική στήριξη (π.χ., θετική συναισθηματική στήριξη, επίκριση – απόρριψη), και δ. Στήριξη της αυτονομίας - ανεξαρτησίας του παιδιού (π.χ., ελεγκτικότητα, ώθηση για ανεξαρτησία). Για την αξιολόγηση των παραπάνω γονικών συμπεριφορών αξιοποιούνται λεκτικές και μη λεκτικές συμπεριφορές του γονέα. Η συλλογή δεδομένων από την εξέταση ζευγών μητέρας-παιδιού είναι σε εξέλιξη. Θα παρουσιαστούν ευρήματα σχετικά με τον τύπο στήριξης που παρείχαν οι μητέρες στα παιδιά τους κατά τη διάρκεια λύσης γνωστικών προβλημάτων και με το αν οι γονικές συμπεριφορές στήριξης του παιδιού διαφοροποιούνται σε σχέση με συγκεκριμένα γονικά χαρακτηριστικά (π.χ., δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων, τύπος γονικής ανατροφής) και με χαρακτηριστικά του παιδιού (π.χ., ιδιοσυγκρασία παιδιού).

**Γονεϊκή εμπλοκή κατά τη σχολική εργασία στο σπίτι:
Προβλεπτικοί παράγοντες και συνέπειες στα κίνητρα
και τη σχολική επίδοση του παιδιού.**

¹E. Γωνίδα & ²K. Cortina

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²University of Michigan, USA

Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία η γονεϊκή εμπλοκή στη σχολική εργασία των παιδιών μπορεί να είναι επωφελής για τη μάθηση και την επίτευξη των παιδιών κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και για συγκεκριμένες ομάδες μαθητών. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη μελέτη τεσσάρων διαφορετικών τύπων γονεϊκής εμπλοκής στη σχολική εργασία (υποστήριξη της αυτονομίας, έλεγχος, παρεμβολή και γνωστική ενδυνάμωση), τους προγνωστικούς τους παράγοντες (στόχοι των γονέων προς τη μάθηση ή την επίδοση του παιδιού τους και πεποιθήσεις τους για την ακαδημαϊκή του αποτελεσματικότητα) και τις συνέπειές τους (στόχοι μάθησης και επίδοσης του παιδιού, πεποιθήσεις ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας και σχολική επίδοση). Επιπλέον, εξετάστηκε ο ρόλος της ηλικίας και της τάξης φοίτησης του παιδιού στον τύπο που οι γονείς επιλέγουν να εμπλακούν στην κατ' οίκον σχολική εργασία. Στην έρευνα συμμετείχαν 282 μαθητές και μαθήτριες που φοιτούσαν στην Ε' Δημοτικού και στη Β' Γυμνασίου και ένας από τους γονείς τους. Για την ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκαν μοντέλα δομικών εξισώσεων τα οποία οδήγησαν σε ένα ενδιαφέρον δίκτυο σχέσεων μεταξύ των υπό εξέταση μεταβλητών. Γενικά, οι τέσσερις τύποι εμπλοκής στη σχολική εργασία συνδέθηκαν με διαφορετικούς προβλεπτικούς παράγοντες και διαφορετικές συνέπειες, με την υποστήριξη της αυτονομίας του παιδιού να είναι ο πιο επωφελής τύπος. Το μοντέλο διασύνδεσης των υπό εξέταση μεταβλητών επιβεβαιώθηκε και για την Ε' Δημοτικού και για τη Β' Γυμνασίου, αλλά οι μέσες τιμές των μεταβλητών ήταν διαφορετικές. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν με αναφορά στα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας και θα διατυπωθούν προτάσεις εφαρμογής.

**Διδακτικές πρακτικές εκπαιδευτικών:
Η συμβολή των στόχων επίτευξης και των πεποιθήσεων των εκπαιδευτικών
για την αυτο-αποτελεσματικότητά τους ως προς το εκπαιδευτικό τους έργο**

A. Τιβικέλη, E. Γωνίδα, & Γ. Κιοσέογλου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνήσει τα κίνητρα των δασκάλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Ειδικότερα, η μελέτη επικεντρώθηκε στους προσανατολισμούς στόχων των εκπαιδευτικών (μάθησης, επίδοσης, αποφυγής εργασίας) και τις πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητά τους για το εκπαιδευτικό τους έργο και τη συμβολή των δύο αυτών παραγόντων στις διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζουν μέσα στην τάξη. Στην έρευνα συμμετείχαν 151 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που εργάζονταν σε σχολεία της Θεσσαλονίκης και στους οποίους χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς για τη μέτρηση των ανωτέρω μεταβλητών. Οι αναλύσεις δεδομένων έδειξαν ότι οι πρακτικές των εκπαιδευτικών με στόχο τη μάθηση ή την επίδοση των μαθητών συσχετίζονται θετικά με τους στόχους που οι ίδιοι έχουν προς τη μάθηση ή την επίδοση και την αποφυγή εργασίας, αντίστοιχα, καθώς και τις πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητάς τους. Η εφαρμογή ιεραρχικής ανάλυσης παλινδρόμησης υπέδειξε ότι οι στόχοι μάθησης των εκπαιδευτικών, καθώς και οι πεποιθήσεις για την αυτο-αποτελεσματικότητά τους, προβλέπουν θετικά τις διδακτικές πρακτικές με στόχο τη μάθηση, ενώ οι στόχοι αποφυγής εργασίας προβλέπουν τις ίδιες πρακτικές αρνητικά. Οι πεποιθήσεις για την αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών αποτελούν σημαντική διαμεσολαβούσα μεταβλητή μεταξύ των στόχων των εκπαιδευτικών και των διδακτικών πρακτικών τους, αν και οι στόχοι μάθησης των εκπαιδευτικών παρέμειναν σημαντική άμεση μεταβλητή πρόβλεψης των διδακτικών πρακτικών μάθησης. Εξετάζονται, επίσης, οι διαφορές της ηλικίας και του φύλου των εκπαιδευτικών. Τα ευρήματα συζητώνται σύμφωνα με την τρέχουσα βιβλιογραφία για τα κίνητρα των εκπαιδευτικών και τη συμβολή τους στα ακαδημαϊκά αποτελέσματα των μαθητών.

**Ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών
στη διδασκαλία δεξιοτήτων αυτο-ρύθμισης της αναγνωστικής κατανόησης**

E. Δερμιτζάκη & M. Κριεκούκη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν τα ευρήματα από ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών στη διδασκαλία δεξιοτήτων Αυτο-ρύθμισης της Μάθησης (APM) στους μαθητές με έμφαση στην κατανόηση κειμένου. Το πρόγραμμα ονομάζεται «Μαθαίνω έξυπνα» και έλαβε χώρα σε δύο διαδοχικά σχολικά έτη. Κατά το πρώτο σχολικό έτος, οι συμμετέχουσες εκπαιδευτικοί (N = 3, γυναίκες) της Ε' και Στ' Δημοτικού εκπαιδεύτηκαν στη θεωρία, με εκπαιδευτικές συναντήσεις, και στην πράξη, παρακολουθώντας τις ερευνήτριες να εφαρμόζουν το πρόγραμμα στις τάξεις τους. Κατά το δεύτερο έτος, οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να εφαρμόσουν οι ίδιες το πρόγραμμα. Στο πλαίσιο του προγράμματος οι μαθητές εκπαιδεύονται σε γνωστικές στρατηγικές κατανόησης κειμένου, όπως σε τεχνικές περίληψης, αλλά και σε μεταγνωστικές δεξιότητες, όπως η αυτο-παρακολούθηση και η αυτο-αξιολόγηση της αναγνωστικής κατανόησης. Από την εφαρμογή του προγράμματος συγκεντρώθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα. Αναπτύχθηκε μια φόρμα δομημένης παρατήρησης και βαθμολόγησης της εφαρμογής διαστάσεων του προγράμματος από τις ερευνήτριες και καταγράφηκαν επιμέρους ποιοτικές παρατηρήσεις. Οι αναλύσεις των δεδομένων έδειξαν ότι, συνολικά, οι εκπαιδευτικοί ακολούθησαν τους προσδιορισμένους

στόχους κάθε διδακτικής ενότητας και αξιοποίησαν τους άξονες συζήτησης και το υλικό που προτείνει το πρόγραμμα σε σημαντικό βαθμό. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί δίδαξαν αποτελεσματικά τις στρατηγικές κατανόησης κειμένου στους μαθητές αλλά βρέθηκε ότι χρειάζονται περαιτέρω υποστήριξη για να ενσωματώσουν τη διδασκαλία μεταγνωστικών στρατηγικών στο μάθημά τους και να προάγουν αποτελεσματικότερα τη λογική της αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης στους μαθητές. Θα συζητηθούν τρόποι βελτιστοποίησης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για προαγωγή των δεξιοτήτων μάθησης στους μαθητές.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 35
Αναπαραστάσεις και αντιλήψεις παιδιών και ενηλίκων
για την οικογένεια, το σχολείο, την κοινωνία:
Διαγενεαλογικές προσεγγίσεις

Διοργανώτρια/Πρόεδρος: Α. Γιώτσα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συζητητής: Β. Κούτρας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός του παρόντος συμποσίου είναι η παρουσίαση ερευνών που αφορούν τις αντιλήψεις τις κοινωνικές αναπαραστάσεις παιδιών και ενηλίκων για την οικογένεια, το σχολείο και την εργασία. Τα τελευταία πέντε χρόνια στην Ελλάδα γίνονται έρευνες στον τομέα των αντιλήψεων των ατόμων για τις σχέσεις τους με τα άλλα μέλη στην οικογένεια σε οριζόντιο και κάθετο επίπεδο (σχέσεις με γονείς, παππούδες, αδέρφια, συντρόφους/συζύγους). Η θεωρία Διαπροσωπικής Αποδοχής και Απόρριψης του R.Rohner έχει επεκταθεί σε όλους τους τομείς που αφορούν το άτομο και τα διάφορα συστήματα στα οποία αυτό ανήκει. Σκοπός της πρώτης εργασίας είναι διερεύνηση των αντιλήψεων γονέων και παιδιών νηπιακής και πρώτης σχολικής ηλικίας για τη γονεϊκή συμπεριφορά. Η δεύτερη εργασία αποτελεί την πρώτη έρευνα στην Ελλάδα που εφαρμόζει διαγενεαλογικά τη Θεωρία Διαπροσωπικής Αποδοχής και Απόρριψης του Rohner, εστιάζοντας στη σχέση μεταξύ των παππούδων, των γιαγιάδων και των παιδιών. Η τρίτη έρευνα αφορά στο χώρο του σχολείου και εστιάζει στον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι μαθητές τη συμπεριφορά των δασκάλων τους απέναντί τους. Τέλος, η τέταρτη εργασία αφορά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις ανέργων για την εργασία και τις επαγγελματικές επιλογές και διερευνά τις οικογενειακές κατασκευές των ατόμων για τις επιλογές του στον επαγγελματικό τομέα.

Αντιλήψεις γονέων και παιδιών νηπιακής και πρώτης σχολικής ηλικίας
για τη γονεϊκή συμπεριφορά
Χ. Θεοδωρόπουλος & Α. Γιώτσα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η οικογένεια παίζει τον πιο κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού από την πρώιμη παιδική ηλικία μέχρι την εφηβεία. Η σχέση γονέα-παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό περιβάλλον κοινωνικοποίησης των παιδιών και οι πρώιμες εμπειρίες-βιώματα αυτής της σχέσης διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους, καθώς και τις μελλοντικές τους συμπεριφορές. Κατά την πρώιμη παιδική ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν να καταλαβαίνουν ότι η συμπεριφορά τους επηρεάζει τη συμπεριφορά των γονέων τους, και το αντίστροφο. Σύμφωνα με τη Θεωρία Διαπροσωπικής Αποδοχής-Απόρριψης του Ronald

Rohner, η ποιότητα του συναισθηματικού δεσμού ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους, καθώς και οι σωματικές, λεκτικές και συμβολικές συμπεριφορές που οι γονείς χρησιμοποιούν για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σ' εκείνα, διαμορφώνουν ένα συνεχές. Στο ένα άκρο του βρίσκεται η γονεϊκή αποδοχή, ενώ στο άλλο άκρο βρίσκεται η γονεϊκή απόρριψη. Σκοπός της παρούσας ερευνητικής μελέτης είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων γονέων και παιδιών νηπιακής και πρώτης σχολικής ηλικίας για τη γονεϊκή συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται σύγκριση ανάμεσα στις αντιλήψεις μητέρων και πατέρων για τη συμπεριφορά τους απέναντι στα παιδιά τους. Επίσης διερευνώνται οι αντιλήψεις των παιδιών για τη συμπεριφορά των γονέων απέναντί τους. Το δείγμα αποτελείται από 358 παιδιά με ηλικία $M=5.67$ ετών ($SD=1.05$), 355 μητέρες με ηλικία $M=35.71$ ετών ($SD=5.27$) και 340 πατέρες με ηλικία $M=39.74$ ετών ($SD=5.67$), οι οποίοι ζουν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου (Ιωάννινα, Άρτα, Ηγουμενίτσα, Πρέβεζα). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μητέρες θεωρούν τον εαυτό τους πιο στοργικό και λιγότερο αδιάφορο απ' ό,τι οι πατέρες. Επιπλέον, οι αντιλήψεις των γονέων για τη συμπεριφορά τους απέναντι στα παιδιά τους είναι πιο θετικές από τις αντιλήψεις των παιδιών για τη συμπεριφορά των γονέων απέναντί τους.

Τρίτη Ηλικία:

Αντιλήψεις φοιτητών για τη συμπεριφορά των παππούδων απέναντί τους

A. Γιώτσα & E. Μητρογιώργου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο ρόλος των παππούδων και η σχέση τους με τα εγγόνια τους έχει απασχολήσει αρκετά τα τελευταία χρόνια ορισμένους ερευνητές (π.χ. Danielsbacka & Tanskanen, 2012. Geurts, van Tilburg, & Poortman, 2012. Hurme, Westerback, & Quadrello, 2010), οι οποίοι τονίζουν τη μεγάλη σημασία που έχει η παρουσία των παππούδων στη ζωή των παιδιών. Η παρούσα έρευνα είναι η πρώτη έρευνα στην Ελλάδα που εφαρμόζει διαγενεαλογικά την Θεωρία Διαπροσωπικής Αποδοχής και Απόρριψης του Rohner, εστιάζοντας στη σχέση μεταξύ των παππούδων, των γιαγιάδων και των παιδιών. Το δείγμα αποτελείται από 294 ενήλικες φοιτητές με ηλικία μεταξύ 18 και 45 ετών ($M=19.83$, $SD=2.5$). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την ελληνική έκδοση του ερωτηματολογίου 'Ερωτηματολόγιο Αποδοχής-Απόρριψης Παππούδων' (Grandparents Acceptance Rejection Questionnaire/Short Form) για τη γιαγιά και τον παππού. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι ο έλεγχος των ψυχομετρικών ιδιοτήτων του παραπάνω ερωτηματολογίου στο συγκεκριμένο δείγμα. Επίσης, η παρούσα μελέτη διερευνά τις αντιλήψεις των φοιτητών για τη συμπεριφορά του παππού και της γιαγιάς τους απέναντί τους και εντοπίζονται οι στατιστικώς σημαντικές διαφορές ως προς το φύλο των παππούδων και ως προς το φύλο των συμμετεχόντων.

Αναπαραστάσεις μαθητών για τη συμπεριφορά των δασκάλων τους

¹A. Γιώτσα & ²A. Ζεργιώτης

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²49η Περιφέρεια Δημοτικής Εκπαίδευσης Αττικής

Η παρούσα έρευνα διερευνά τις αναπαραστάσεις μαθητών για την συμπεριφορά των δασκάλων τους και αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος για την αποδοχή και απόρριψη των δασκάλων. Ένας ακόμη στόχος της έρευνας είναι η παρουσίαση των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών του εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε στην ελληνική έκδοση. Για τη συλλογή των δεδομένων χορηγήσαμε τη συντομευμένη μορφή του ερωτηματολογίου Teacher's Acceptance Rejection Questionnaire (TARQ) του Ronald

Rohner. Το δείγμα της έρευνας αποτελείτο από 253 μαθητές, από Γ' έως ΣΤ' Δημοτικού. Η μέση ηλικία των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν 10.34 έτη ($SD=1.39$). Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη χρήση παραγοντικής ανάλυσης και έγιναν συγκρίσεις μέσων όρων (t-tests) για τη διερεύνηση διαφορών ανάμεσα σε παιδιά διαφορετικών ηλικιών και φύλου. Τέλος, θα ακολουθήσει συζήτηση για τις επιπτώσεις της παρούσας ερευνητικής εργασίας στις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις δασκάλων-παιδιών.

Ανεργία: Επιλογή ή μοίρα;

Κοινωνικές κατασκευές ανέργων για την εργασία

¹Α. Γιώτσα, ²Η. Ανυφαντή, ²Κ. Λαμπάκη, ²Ι. Μούζου, ²Δ. Ξυλαγράς, & ²Δ. Καστριώτης

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Συστημικό Κέντρο Εκπαίδευσης και Ψυχοθεραπείας

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), ο αριθμός των ανέργων στην Ελλάδα ανέρχεται, στις μέρες μας, σε 1.242.219 άτομα και των απασχολούμενων σε 3.551.148 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανέρχεται σε 3.334.759 άτομα. Η ανεργία έχει πλήξει σε μεγάλο βαθμό τους νέους και έχει δημιουργήσει πολλαπλές δυσκολίες σε όλα τα επίπεδα ζωής (οικονομικό, κοινωνικό, οικογενειακό, ψυχολογικό). Η παρούσα ανακοίνωση διερευνά τις κοινωνικές κατασκευές των ανέργων για την επιλογή επαγγέλματος στην ζωή τους. Το δείγμα αποτελείται από 25 ανέργους, ηλικίας 30 έως 60 ετών, οι οποίοι βρίσκονται σε κατάσταση ανεργίας τουλάχιστον έναν χρόνο και παραπάνω. Επίσης, δημιουργήθηκε ομάδα ελέγχου που αποτελείται από 25 άτομα που έμειναν χωρίς επαγγελματική εργασία και βρήκαν νέα εργασία σε διάστημα ενός έτους και λιγότερο. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με ανάλυση περιεχομένου των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι κοινωνικές κατασκευές των συμμετεχόντων σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος συνδέονται με τις οικογενειακές κατασκευές που έχουν διαμορφωθεί διαγενεαλογικά. Επίσης, οι μητέρες φαίνεται ότι έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ατομικών αρετών και προτερημάτων, ιδιαίτερα στα άτομα που έχουν βρει εργασία σε λιγότερο από ένα χρόνο από την κατάσταση ανεργίας τους.

Προφορικές Ανακινώσεις

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1
Ζητήματα Συμβουλευτικής και Θετικής Ψυχολογίας

**Η προσέγγιση των κοινών παραγόντων
στη συστημική συμβουλευτική
και οικογενειακή θεραπεία**

^{1,2}Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου, ²Σ. Τραχανά, & ²Ε. Τσίτου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

Η εμφάνιση της ψυχοθεραπείας άρχισε κυρίως από τον Freud με την ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία. Έκτοτε αναπτύχθηκαν πολύ γρήγορα διάφορες σχολές ψυχοθεραπείας και πολλά μοντέλα μέσα στην ίδια σχολή με διαφοροποιημένες θεωρητικές αρχές και τεχνικές παρέμβασης (Blow & Sprenkle, 2001; Miller et al., 1997; Sprenkle & Blow, 2004). Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μοντέλων αυτών στην συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία έδειξε θετικά αποτελέσματα (Nichols & Schwartz, 2004; Sexton, Ridley, & Kleiner, 2004). Το ερώτημα που τέθηκε ήταν ποια είναι τα κοινά στοιχεία σε όλα αυτά τα μοντέλα που οδηγούν στη θεραπεία. Οι κοινοί παράγοντες είναι μια προσέγγιση στη συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία, η οποία εστιάζει στη διερεύνηση των κοινών στοιχείων – παραγόντων, οι οποίοι υπάρχουν σε διάφορες σχολές και μοντέλα ψυχοθεραπείας που επιφέρουν θετικά αποτελέσματα (Lebow 2003; Simon, 2012; Tschacher et al., 2014). Στην ανακοίνωση αυτή θα αναφερθούμε: i) Στην ιστορική εξέλιξη της μελέτης των κοινών παραγόντων, ii) Στους κοινούς παράγοντες, που έχουν επισημανθεί ιδιαίτερα στο χώρο της συστημικής θεραπείας και συμβουλευτικής, και iii) Στους περιορισμούς που έχουν επισημανθεί και στην κριτική που έχει γίνει στην προσέγγιση της διερεύνησης των κοινών παραγόντων.

**Η έννοια του χώρου στη δόμηση και αποδόμηση
των συναισθηματικών σχέσεων**

Β. Παππά

Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

Επειδή η κοινωνική μας ζωή, όλο και περισσότερο, οργανώνεται σε σχέση με τους θεσμούς, τα χρονικά τους συστήματα (ωράρια), τα χωροταξικά (εγκαταστάσεις) αλλά και με το συνδυασμό των δύο παραπάνω παραμέτρων (πραγματική διαθεσιμότητα), ο Pluytmaekers έρχεται να δείξει τη σημασία που έχει η έννοια του χώρου (με πρωταρχικό τον οικογενειακό χώρο) για τον άνθρωπο – καθώς παραπέμπει άμεσα στη δημιουργία και σύσφιξη αλλά και στην αποδόμηση των συναισθηματικών σχέσεων Έχοντας εργαστεί για πολλά χρόνια σε ιδρύματα, ο Pluytmaekers με το άρθρο του «Όταν το κρεβάτι σου είναι το μόνο καταφύγιο» (2006), παρουσιάζει και εξηγεί τους λόγους για τους οποίους ο χώρος του ιδρύματος (είτε πρόκειται για γηροκομείο, νοσοκομείο, κέντρα φιλοξενίας εφήβων ή αστέγων, σωφρονιστικά ιδρύματα κλπ) δεν καταφέρνει να αποτελέσει καταφύγιο για απελπισμένους και μοναχικούς ανθρώπους. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι κανόνες που διέπουν τη λειτουργία αυτών των θεσμών παραβλέπουν τη βαθιά και ουσιαστική ανθρώπινη ανάγκη για την ύπαρξη και δημιουργία προσωπικού χώρου, για ένα οχυρό που

θα προσφέρει ασφάλεια και θα προφυλάσσει από τα βλέμματα των άλλων. Για το λόγο αυτό η συστημική προσέγγιση δεν παύει να επισημαίνει πως η «παρουσία του σώματος», την οποία ο χώρος ενός ιδρύματος έχει καθήκον να διαχειρίζεται, με βάση τους κανονισμούς που σαφώς και πρέπει να υπάρχουν καθώς αποβλέπουν στην καλύτερη λειτουργία του θεσμού, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να υποβαθμίζει την «παρουσία στο σώμα». Δηλαδή, η ζωή στο ίδρυμα να μην αποτελεί έναν τρόπο «περιορισμού κατ' οίκον» αλλά να προσφέρει την αίσθηση της άνεσης και της σιγουριάς ενός οικείου χώρου.

Ανακαλούμενη γονεϊκή φροντίδα και υπερπροστασία:

Συσχετίσεις με γονεϊκότητα και οικογενειακή κατάσταση

¹Δ.-Ζ. Γαρέφου, ¹Μ. Καλαπούτη, ¹Π. Λαμπρόπουλος, & ^{1,2}Γ. Βλειώρας

¹ΑΣΠΑΙΤΕ-Παράρτημα Βόλου

²University of Groningen, The Netherlands

Σύμφωνα με τη θεωρία του δεσμού, η ποιότητα της σχέσης που έχει ένα άτομο με τους γονείς του κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του έχει καθοριστικό ρόλο για την περαιτέρω κοινωνική και συναισθηματική του ανάπτυξη. Η παρούσα εργασία έχει στόχο να διερευνήσει πιθανές διαφορές ως προς την ανακαλούμενη πατρική και μητρική φροντίδα και υπερπροστασία σε σχέση με δύο σταθμούς στην ενηλικίωση ενός ατόμου: το γάμο και την ανάληψη του γονεϊκού ρόλου. Στην έρευνα, συμμετείχαν 136 άντρες ηλικίας από 24.2 ως 45.9 έτη ($M=34.0$, $s=4.4$) και 135 γυναίκες ηλικίας από 21.6 ως 44.8 έτη ($M=32.0$, $s=4.5$). Χρησιμοποιήθηκε ένα φύλλο δημογραφικών στοιχείων και η Κλίμακα Σχέσεων με Γονείς (Parker, Tupling, & Brown, 1979), η οποία χορηγήθηκε δύο φορές, μία με αναφορά στον πατέρα και μία με αναφορά στην μητέρα του συμμετέχοντα. Πραγματοποιήσαμε αναλύσεις διακύμανσης (ANOVA), για να συγκρίνουμε τα άτομα που έχουν παντρευτεί και έχουν παιδιά, τα άτομα που έχουν παντρευτεί και δεν έχουν παιδιά και τα άτομα που είναι σε σταθερή σχέση και δεν έχουν παιδιά. Οι συγκρίσεις έγιναν χωριστά για κάθε φύλο. Ως προς τους άντρες, βρήκαμε ότι οι παντρεμένοι με παιδιά ανακαλούν τις μητέρες τους ως πιο υπερπροστατευτικές από τους παντρεμένους χωρίς παιδιά και από τους ανύπαντρους. Στις γυναίκες, δεν βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά. Τα αποτελέσματα αυτά θα συζητηθούν σε σχέση με τις διαφορές των δύο φύλων ως προς τους κοινωνικούς τους ρόλους και με τους τρόπους λειτουργικού ορισμού των εμπλεκόμενων μεταβλητών.

Εφαρμογή και αξιολόγηση προγράμματος παρέμβασης

για τη βελτίωση της συναισθηματικής ευεξίας παιδιών

με ιδιαιτερότητες στην εξωτερική τους εμφάνιση:

Η περίπτωση παιδιών με ορθοδοντικά προβλήματα

¹Κ. Μόσχου, ¹Α. Μπρούζος, & ²Σ. Βασιλόπουλος

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της έρευνας ήταν να αξιολογήσει τα αποτελέσματα ενός προγράμματος παρέμβασης, το οποίο εφαρμόστηκε σε παιδιά σχολικής ηλικίας που φέρουν κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην εξωτερική τους εμφάνιση, με στόχο τη βελτίωση της συναισθηματικής τους ευεξίας. Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που αφορούν στα παιδιά που, λόγω ορθοδοντικών προβλημάτων, φοράνε σιδεράκια. Τα παιδιά χωρίστηκαν σε 6 ομάδες. Πριν από την έναρξη του προγράμματος αλλά και μετά την ολοκλήρωσή του, χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες οι ακόλουθες

κλίμακες: Κλίμακα Κοινωνικού Άγχους για Παιδιά (LaGreca & Stone, 1993), Κλίμακα Μοναξιάς και Έλλειψης Κοινωνικοποίησης (Cassidy & Asher, 1992), ΠΑΤΕΜ II (Μακρή – Μπότσαρη, 2001), Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (Goss, Gilbert, & Allan, 1994), Κλίμακα Κοινωνικού - Σωματικού Άγχους (Hart, Leary, & Rejeski, 1989) και Κλίμακα Ντροπαλότητας (Banerjee & Smith, 1999). Το πρόγραμμα παρέμβασης, το οποίο στηρίζεται στις αρχές της προσωποκεντρικής προσέγγισης, είχε διάρκεια έξι συναντήσεων, και περιελάμβανε ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες ανάλογα με τη θεματολογία κάθε συνάντησης. Η έρευνα είναι υπό εξέλιξη και τα ευρήματά της θα παρουσιαστούν στο συνέδριο.

**Πηγές νοήματος στη ζωή:
Η συμβολή τους στην πρόβλεψη
του υποκειμενικού και ψυχολογικού ευ ζην των εφήβων**
¹Χ. Μπουμπούλη, ¹Α. Μπρούζος, & ²Σ. Βασιλόπουλος
¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
²Πανεπιστήμιο Πατρών

Η σημασία της εύρεσης νοήματος στη ζωή έχει επαρκώς τεκμηριωθεί. Η επίδραση, ωστόσο, του προσωπικού νοήματος ζωής στους εφήβους έχει ελάχιστα διερευνηθεί. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στο προσωπικό νόημα ζωής και στο υποκειμενικό (ικανοποίηση από τη ζωή, θετικά και αρνητικά συναισθήματα) και ψυχολογικό ευ ζην των εφήβων. Στην έρευνα συμμετείχαν 477 έφηβοι, ηλικίας 14 έως 17 ετών, οι οποίοι φοιτούσαν σε σχολεία της Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς, τα οποία εξέταζαν τον βαθμό στον οποίο επτά πηγές νοήματος χαρακτηρίζουν τη ζωή τους, το επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή τους, τη συχνότητα βίωσης θετικών και αρνητικών συναισθημάτων και το επίπεδο του ψυχολογικού ευ ζην τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στο προσωπικό νόημα ζωής και στο υποκειμενικό και ψυχολογικό ευ ζην των εφήβων. Επιπλέον, καταδείχθηκε η σημασία συγκεκριμένων πηγών νοήματος ζωής, όπως η δίκαιη μεταχείριση και η επίτευξη, για την προαγωγή του ευ ζην τους. Συζητούνται οι επιπτώσεις των ευρημάτων αυτών στο πλαίσιο άσκησης συμβουλευτικής στο σχολείο.

**Ψυχολογική ευεξία και επαγγελματική
ή ερασιτεχνική ενασχόληση με το ποδόσφαιρο:
Μία ευδαιμονική και μία ηδονική προσέγγιση**
¹Ε. Αβραμίδου, ¹Μ. Αγιωργίτη, ¹Α. Βουρεξάκη, & ^{1,2}Γ. Βλειώρας
¹ΑΣΠΑΙΤΕ-Παράρτημα Βόλου
²University of Groningen, The Netherlands

Η ενασχόληση με τον αθλητισμό έχει σημαντικά ψυχολογικά οφέλη. Η επαγγελματική ενασχόληση με τον αθλητισμό, από την άλλη, έχει τόσο ψυχολογικά οφέλη, όσο και κόστος, λόγω των απαιτήσεων που σχετίζονται με αυτή. Η παρούσα εργασία διερευνά τις διαφορές ως προς την ψυχολογική ευεξία ανάμεσα σε Επαγγελματίες ποδοσφαιριστές, Ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές και Μη αθλητές. Στην έρευνά μας, συμμετείχαν 89 άτομα (32 επαγγελματίες ποδοσφαιριστές, 34 ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές και 23 μη αθλητές) ηλικίας από 18 ως 32 ετών ($M=24.72$, $s=3.68$). Χρησιμοποιήσαμε ένα φύλλο δημογραφικών στοιχείων, τις Κλίμακες Ψυχολογικής Ευεξίας της Ryff (1989) και την Κλίμακα Θετικού και Αρνητικού Συναισθήματος των Watson, Clark, και Tellegen (1988). Λόγω του σχετικά μικρού αριθμού συμμετεχόντων ανά ομάδα, οι συγκρίσεις έγιναν με το μη-παραμετρικό κριτήριο Kruskal-Wallis. Βρήκαμε τις ακόλουθες στατιστικές σημαντικές

διαφορές: α) οι επαγγελματίες αθλητές αποδέχονται τον εαυτό τους περισσότερο από τους ερασιτέχνες αθλητές και από τους μη αθλητές), β) οι ερασιτέχνες και οι επαγγελματίες αθλητές έχουν μεγαλύτερη αίσθηση ελέγχου του περιβάλλοντος από τους μη-αθλητές, γ) οι ερασιτέχνες και οι επαγγελματίες αθλητές έχουν μεγαλύτερη αίσθηση αυτονομίας από τους μη αθλητές και δ) οι ερασιτέχνες και οι επαγγελματίες αθλητές έχουν πιο συχνό θετικό συναίσθημα από τους μη-αθλητές. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η ενασχόληση με το ποδόσφαιρο, είτε αυτή είναι επαγγελματική είτε ερασιτεχνική, σχετίζεται θετικά με όψεις της ψυχικής υγείας, όπως αυτή ορίζεται τόσο από την οπτική της ηδονής όσο και από την οπτική της ευδαιμονίας.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2
Ζητήματα Νευροψυχολογίας, Κλινικής Ψυχολογίας
και Ψυχολογίας της Υγείας

Οι μύθοι της εξάρτησης και η αλήθεια της πρόληψης

Φ. Ζαφειρίδης

Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Α.Π.Θ.

Ενδεχομένως ο σοβαρότερος λόγος της αποτυχίας ή της μέτριας απόδοσης των προγραμμάτων πρόληψης των εξαρτήσεων, είναι η αδυναμία της επιστημονικής κοινότητας να ομονοήσει για την πραγματική φύση του προβλήματος της εξάρτησης. Οι κυρίαρχες επιστημονικές θεωρίες αδυνατούν να προσφέρουν ένα ερμηνευτικό μοντέλο, το οποίο να απαντά ικανοποιητικά στις αιτίες, στη θεραπεία και στην πρόληψη της εξάρτησης. Στην παρούσα εισήγηση, αφού αποδομηθούν οι κυρίαρχες αντιλήψεις για την εξάρτηση, προτείνεται ένα άλλο πλαίσιο φιλοσοφίας προληπτικών παρεμβάσεων που στοχεύουν στους αιτιοπαθογενετικούς μηχανισμούς της εξάρτησης.

Ιδεοψυχαναγκαστική διαταραχή σε άτομα με κινητική αναπηρία:

Μορφές ιδεοληψιών και ψυχαναγκασμών

Ό. Κέγκου & Σ.-Γ. Σούλης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η Ιδεοψυχαναγκαστική Διαταραχή (ΙΨΔ) αποτελεί μια αγχώδη διαταραχή που εμφανίζεται περιστασιακά ή για μεγάλο χρονικό διάστημα σε έναν αρκετά σημαντικό αριθμό ατόμων. Παρότι θεωρείται μια σπάνια πάθηση, αναγνωρίζεται πλέον ως η τέταρτη κατά σειρά συχνότερη ψυχιατρική διαταραχή. Η ΙΨΔ επιδρά σημαντικά στην επαγγελματική και ακαδημαϊκή επίδοση, στις διαπροσωπικές σχέσεις και, γενικότερα, στην ποιότητα της ζωής του ατόμου. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη μελέτη της εμφάνισης συμπτωματολογίας Ιδεοψυχαναγκαστικής διαταραχής σε άτομα με κινητική αναπηρία. Ειδικότερα, μελετώνται οι συνηθέστερες μορφές ιδεοληψιών και ψυχαναγκασμών που παρουσιάζονται σε άτομα με κινητική αναπηρία. Στην έρευνα συμμετείχαν 60 άτομα με κινητική αναπηρία και 60 άτομα χωρίς αναπηρία τα οποία αποτελούσαν την ομάδα ελέγχου. Και στις δύο ομάδες χορηγήθηκε σταθμισμένο ερωτηματολόγιο ανίχνευσης ιδεοψυχαναγκαστικών συμπτωμάτων. Παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η κινητική αναπηρία μπορεί να αποτελέσει ενισχυτικό παράγοντα για την εμφάνιση ιδεοψυχαναγκαστικής συμπτωματολογίας.

Φαρμακολογικές παρεμβάσεις στις διαταραχές αυτιστικού φάσματος

Γ. Αποστόλου, Π. Αργίτης, Ε. Βάντζος, Γ. Καραλής, Α. Καραμπάς, Χ. Κύττας, Π. Πλατάρη, Σ. Σπυροπούλου, Τ. Τριανταφυλλίδης, Α. Χειμαριός, & Β. Μαυρέας
Ψυχιατρική Κλινική, Π.Γ.Ν.Ι.

Ο αυξανόμενος επιπολασμός της Διαταραχής του Φάσματος του Αυτισμού (ΔΑΦ), ο οποίος πρόσφατα εκτιμήθηκε στα 1 στα 88 παιδιά, αποτελεί μια διαρκώς αυξανόμενη επιβάρυνση για τις οικογένειες, τα σχολεία, τα ιατρικά συστήματα και την κοινωνία εν γένει. Τα άτομα με ΔΑΦ συνήθως παρουσιάζονται για θεραπεία σχετικών συναισθηματικών και συμπεριφορικών διαταραχών, όπως άγχος, συμπτώματα ADHD (διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/υπερκινητικότητα), ψυχαναγκασμούς και άλλες επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές, διαταραχές της διάθεσης και του ύπνου, ευερεθιστότητα και επιθετικότητα. Ψυχοτρόπα φάρμακα χρησιμοποιούνται ευρέως για την άμβλυνση αυτών των συμπτωμάτων, όπως Σεροτονινεργικοί Παράγοντες, Άτυπα Αντιψυχωσικά, Σταθεροποιητές της Διάθεσης, Ωκυτοκίνη, Παράγοντες που ρυθμίζουν τη μετάδοση Γλουταμάτης, και άλλοι φαρμακευτικοί παράγοντες. Η ΔΑΦ απαιτεί μια ολοκληρωμένη φροντίδα σε όλη τη διάρκεια της ζωής και συνήθως περιλαμβάνει συχνή φαρμακοθεραπεία για τα σχετικά συναισθηματικά προβλήματα και τις δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές, συμπτώματα τα οποία ενδεχομένως να παρουσιαστούν ποικιλοτρόπως σε διαφορετικά αναπτυξιακά στάδια. Οι φαρμακολογικές παρεμβάσεις έχουν την δυνατότητα, όταν είναι στοχευμένες στα συμπτώματα, να ενισχύουν τη συμμετοχή του ατόμου στις συμπεριφορικές και εκπαιδευτικές θεραπείες, οδηγώντας σε καλύτερα αποτελέσματα και γενικότερη ποιότητα της ζωής. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι ελεγχόμενες, με εικονικό φάρμακο, μελέτες με καλό σχεδιασμό για φάρμακα συμπεριφοράς στην ΔΑΦ είναι σποραδικές και είναι απαραίτητο να διεξαχθούν πιο αυστηρές, πολυκεντρικές μελέτες για να καθοριστούν οι παράμετροι και οι οδηγίες για την χρήση των ψυχοτρόπων φαρμάκων. Παρόλο που, πολλά παραμένουν άγνωστα για την αιτιολογία του αυτισμού, οι αναδυόμενες λογικές προσεγγίσεις στη φαρμακοθεραπεία είναι πολλά υποσχόμενες για το μέλλον.

Η ποιότητα ζωής των γονέων παιδιών με ΔΑΦ

Ι.-Χ. Καρατζένη, Σ.-Γ. Σούλης, Κ. Κώτσης, Θ. Υφαντής, & Ε. Μαλέσκου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα μελετά την ποιότητα ζωής των γονέων παιδιών με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), σύμφωνα με την υποκειμενική τους εκτίμηση ως προς την ψυχοσωματική και κοινωνική τους κατάσταση. Συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η καταγραφή της ποιότητας ζωής των γονέων, όπως αυτή σκιαγραφείται μέσω τεσσάρων επιμέρους δεικτών που συνθέτουν την ποιότητα ζωής (σωματική και ψυχική υγεία, κοινωνικές σχέσεις και περιβάλλον). Στη διεξαγωγή της εμπειρικής μελέτης που πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2014-2015 στην Περιφέρεια της Ηπείρου, χρησιμοποιήθηκαν τρία ερευνητικά εργαλεία: α) η ελληνική εκδοχή του ερωτηματολογίου WHOQOL-BREF, που αποτελεί τη σύντομη μορφή του ερωτηματολογίου Ποιότητας Ζωής του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHOQOL-100), β) η Κλίμακα Αξιολόγησης του Αυτισμού της Παιδικής Ηλικίας (CARS), η οποία αποτελείται από 15 θέματα - τομείς λειτουργικότητας που συναντώνται συχνά στα άτομα με αυτισμό και αξιολογούνται από τους γονείς, μέσω της άμεσης παρατήρησης της συμπεριφοράς του παιδιού, και γ) το Σύντομο Ερωτηματολόγιο Αντιλήψεων για την Υγεία (B-IPQ), το οποίο

προσαρμόστηκε ώστε να αξιολογεί τις αντιλήψεις των γονέων για τη Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος που εμφανίζει το παιδί τους. Παράλληλα με τη σκιαγράφηση της ποιότητας ζωής των γονέων, διερευνήθηκε η επίδραση που ασκούν σε αυτή δημογραφικά στοιχεία, όπως το φύλο, η ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο. Διαπιστώθηκε ότι τόσο ο βαθμός της αυτιστικής συμπτωματολογίας, όσο και οι αντιλήψεις για τη διαταραχή του παιδιού του, αποτελούν ρυθμιστικές συνιστώσες της συνολικής ποιότητα ζωής του γονέα. Επομένως, η ποιότητα ζωής προσδιορίζεται από ένα σύνολο αντικειμενικών και υποκειμενικών παραμέτρων, ο συσχετισμός των οποίων κρίνεται αναγκαίος για τη βελτίωση των διαφόρων συνιστωσών του μοντέλου ζωής, όχι μόνο των γονέων παιδιών με ΔΑΦ, αλλά και ολόκληρης της οικογένειας.

Μεταγνωστική επίγνωση μαθητών με Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμό στα μαθηματικά

Α. Γεωργίου & Σ.-Γ. Σούλης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Υπάρχει ευρέως η αντίληψη ότι οι μαθητές με Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμό (ΥΛΑ) έχουν έναν δικό τους τρόπο μαθηματικής σκέψης, ο οποίος παρουσιάζει δυσκολία στην ανάκληση της κατάλληλης στρατηγικής. Δυσκολεύονται να μετατρέψουν τη διαδικασία της σκέψης τους σε λόγο, να αξιοποιήσουν τη μάθηση σε καταστάσεις που απαιτούν ευελιξία σκέψης, αλλά και να βιώσουν τον εαυτό τους ως ικανό να επιλύσει προβλήματα. Ο τρόπος αυτός συνήθως δεν γίνεται αντιληπτός από τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα να μην λαμβάνεται υπόψη κατά τη διδασκαλία των μαθηματικών. Ωστόσο, αν εκπαιδεύουν οι μαθητές με ΥΛΑ έτσι ώστε να αναγνωρίζουν και να σκέφτονται τις στρατηγικές μέσα από τις οποίες μαθαίνουν, θα μπορούσαν να βελτιώσουν την επίδοση τους στην επίλυση προβλημάτων αλλά και να καταφέρουν καλύτερα να γενικεύσουν τη γνώση τους στα μαθηματικά. Στην παρούσα εργασία διερευνάται η μεταγνωστική επίγνωση μαθητών με ΥΛΑ σε προβλήματα μαθηματικών, στην ενότητα των κλασμάτων. Επιδιώκεται να αποτυπωθεί ο τρόπος σκέψης τους, η επίδοση τους στις μαθηματικές ασκήσεις, καθώς και η διαφοροποίηση τους από τους τυπικώς αναπτυσσόμενους μαθητές. Για το σκοπό αυτό, χορηγήθηκε στους μαθητές του δείγματος το State Metacognitive Inventory (O'Neil & Abedi, 1996), καθώς και ένα εργαλείο μέτρησης της επίδοσης τους στα κλάσματα (Παντζιαρά, 2008). Τα αποτελέσματα φανερώνουν την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση της μεταγνωστικής επίγνωσης των μαθητών με Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμό στα μαθηματικά έτσι ώστε να εκπονηθούν ανάλογα εκπαιδευτικά προγράμματα για τη διδασκαλία τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3

Ζητήματα Κοινωνιολογίας και Εκπαίδευσης

Επιλογή σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση και κοινωνική τάξη

¹Ε. Σιάνου-Κύργιου & ²Ι. Τσιπλακίδης

¹*Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

²*Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας & Θρησκευμάτων*

Η επιλογή σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί ένα κεντρικό θεματικό άξονα της κοινωνιολογικής έρευνας τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά τις πολιτικές που είχαν ως στόχο τη διεύρυνση της συμμετοχής σε αυτή. Τα πορίσματα των ερευνών δείχνουν ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στην επιλογή σπουδών και την κοινωνική τάξη, και ότι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η διεύρυνση της συμμετοχής στην ανώτατη εκπαίδευση δεν έχει έως τώρα συνοδευτεί από μια σημαντική άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Επισημαίνουν, επίσης, ότι οι ταξικές ανισότητες παραμένουν καθώς η διεύρυνση της συμμετοχής έχει συνοδευτεί από μια ποιοτική διαφοροποίηση και στρωματοποίηση μέσα στην ανώτατη εκπαίδευση με «ελίτ» σχολές και τμήματα, στα οποία φοιτούν κυρίως φοιτητές από τα μεσαία κοινωνικά στρώματα. Η ποιοτική έρευνα βασίζεται σε ημιδομημένες συνεντεύξεις, με πρωτοετείς φοιτητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Τα ευρήματα παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι υπάρχει συνάφεια ανάμεσα στην επιλογή σπουδών και το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο των φοιτητών, ιδιαίτερα στην εποχή της οικονομικής κρίσης. Με βάση τα ερευνητικά δεδομένα, και αξιοποιώντας τη θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής (cultural reproduction theory) του Pierre Bourdieu, μπορούμε βάσιμα να υποθέσουμε ότι η επιλογή σπουδών αποτελεί μια πολυδιάστατη διαδικασία, η ανάλυση της οποίας, εκτός από το οικογενειακό, πολιτισμικό, οικονομικό και κοινωνικό κεφάλαιο, χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη της το γενικότερο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας της κάθε χώρας.

Πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και καθυστέρηση σπουδών

Ο. Τζαφέα & Ε. Σιάνου-Κύργιου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η αύξηση των φοιτητών που καθυστερούν ή εγκαταλείπουν τις σπουδές στο πανεπιστήμιο είναι ένα σοβαρό πρόβλημα, το οποίο οξύνεται τις τελευταίες δεκαετίες, μετά τις πολιτικές για τη διεύρυνση της συμμετοχής. Οφείλεται σε πολυσύνθετους παράγοντες και για το λόγο αυτό είναι δύσκολη η ερμηνεία και η αντιμετώπισή του. Στην εισήγηση γίνεται μια σύντομη επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και παρουσιάζονται τα δεδομένα μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα, με στόχο να εξετάσει τα αίτια, στα οποία οφείλεται η καθυστέρηση των σπουδών. Σύμφωνα με τα ευρήματα αυτής, υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην καθυστέρηση των σπουδών και την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο. Οι συνολικές διαδικασίες που στοιχειοθετούν την πρόσβαση, όπως η προετοιμασία για τις εθνικές εξετάσεις, η επιλογή σπουδών, η εγγραφή στο τμήμα, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη συμμετοχή και την καθυστέρηση των σπουδών. Βάσει αυτών, υποστηρίζεται ότι δεν μπορεί να γίνει κατανοητή η καθυστέρηση των σπουδών χωρίς να ληφθεί υπόψη η σχολική διαδρομή και ειδικά η κρίσιμη φάση της μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση. Η αντιμετώπιση του προβλήματος της καθυστέρησης των σπουδών δεν μπορεί επιτευχθεί μόνο με μέτρα που εστιάζονται στη συμμετοχή και την υποστήριξη των φοιτητών. Χρειάζεται να επανεξετασθεί η σχέση της ανώτατης εκπαίδευσης με τις προηγούμενες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα με τη δευτεροβάθμια και διαμορφωθεί ένα νέο θεσμικό πλαίσιο πρόσβασης που θα διασφαλίζει σε μεγαλύτερο βαθμό την προετοιμασία για την ενσωμάτωση των φοιτητών στην ακαδημαϊκή ζωή.

Βιώνουν οι Έλληνες εκπαιδευτικοί την επαγγελματική εξουθένωση;

Ο ρόλος συγκεκριμένων δημογραφικών χαρακτηριστικών

Θ. Λώλης & Σ. Κάμτσιος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την υπόθεση ότι οι Έλληνες εκπαιδευτικοί, στις σημερινές εκπαιδευτικές συγκυρίες (αξιολόγηση, εργασιακή ανασφάλεια, μειωμένες αποδοχές), βιώνουν υψηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης, και να μελετήσει την επίδραση συγκεκριμένων δημογραφικών χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών στις τρεις διαστάσεις του φαινομένου: τη συναισθηματική εξάντληση, την αποπροσωποποίηση και την προσωπική επίτευξη. Η έρευνα διεξήχθη το τελευταίο δίμηνο του 2014, σε δείγμα 1.447 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικής Εξουθένωσης για εκπαιδευτικούς, της Mashlach. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την αρχική υπόθεση ότι οι Έλληνες εκπαιδευτικοί βιώνουν υψηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης. Καταδείχθηκαν υψηλές τιμές στη συνιστώσα της συναισθηματικής εξάντλησης, ενώ η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που συμμετείχε ανέφεραν μέτρια προς υψηλά επίπεδα αποπροσωποποίησης. Το φύλο, η ηλικία, η βαθμίδα εκπαίδευσης, ο αριθμός τμημάτων του σχολείου, ο χρόνος προϋπηρεσίας και η ειδικότητα των εκπαιδευτικών φάνηκε να επηρεάζουν τα επίπεδα της επαγγελματικής εξουθένωσης και τις επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου. Ερμηνεύονται δε, ως απόρροια της περιρρέουσας ατμόσφαιρας αναταραχής και ανασφάλειας που παρατηρήθηκε μεταξύ των εκπαιδευτικών κατά το διάστημα που προηγήθηκε της διεξαγωγής της έρευνας, εξαιτίας της εντατικοποίησης των διεργασιών για την αξιολόγηση, τόσο των ίδιων των εκπαιδευτικών, όσο και της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. Τα γεγονότα αυτά, σε συνάρτηση με την σοβούσα δημοσιονομική κρίση μετά την ένταξη της χώρας στο μηχανισμό στήριξης και την επακόλουθη οικονομική και πολιτική αστάθεια με άμεσο κοινωνικό αντίκτυπο, πιθανολογείται ότι ενίσχυσαν το άγχος, το στρες καθώς και την εργασιακή πίεση και εξουθένωση των εκπαιδευτικών. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών του Δημοτικού Σχολείου για την επίδραση της Έκθεσης Περιγραφικής Αξιολόγησης στη μάθηση των μαθητών

και στις παιδαγωγικές αντιλήψεις και πρακτικές τους

Α. Λιάμπας

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται η αξιολόγηση του μαθητή σ' όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, επηρεάζεται βαθειά και καθορίζεται, εν τέλει, από τις κλίμακες βαθμολογίας που χρησιμοποιούνται για την έκφραση της επίδοσης (γραμμάτων στις Γ' και Δ' τάξεις, και αριθμών στις Ε' και Στ' τάξεις). Οι συνέπειες της συγκεκριμένης αξιολόγησης επιδρούν στο περιεχόμενο, στο σκοπό, στον τρόπο μάθησης, στα κίνητρα των μαθητών, ακόμα και στις τάξεις που η αξιολόγηση βάσει κλιμάκων δεν επιτρέπεται (Α' και Β'), διαμορφώνοντας τις ταυτότητές τους, δεδομένου ότι με την τεχνολογία της, η αξιολόγηση ως βαθμολόγηση εγκαθιστά τη διαλογή και ενεργοποιεί την επιλογή στο σχολείο, αντικειμενοποιεί και κανονικοποιεί τους μαθητές, υποβαθμίζοντας ή αγνοώντας την ανάγκη ουσιαστικής ανατροφοδότησής τους. Η αξιολόγηση ως βαθμολόγηση γίνεται

εύκολα αποδεκτή από τους δασκάλους, όχι μόνο γιατί επιβάλλεται θεσμικά, αλλά περισσότερο γιατί έχει διαπλάσει τη συμπεριφορά τους από τα μαθητικά τους χρόνια, χωρίς να έχουν γνωρίσει μια άλλη εναλλακτική αξιολόγηση που υποστηρίζει τη μάθηση. Στην παρούσα μελέτη εκπαιδευτικοί, συμμετέχοντες για δύο σχολικά έτη (2009-2011) στο πρόγραμμα εφαρμογής της Έκθεσης Περιγραφικής Αξιολόγησης (ΕΠΑ) του Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου του ΠΤΔΕ-ΑΠΘ, παρουσιάζουν τις αντιλήψεις και τις πρακτικές τους που θεωρούν ότι δημιουργήθηκαν/μετασχηματίστηκαν υπό το φως των εμπειριών που απέκτησαν. Η ΕΠΑ αποτελεί το επιστέγασμα της διαμορφωτικής αξιολόγησης, ανατροφοδοτεί γραπτά το μαθητή, λαμβάνει υπόψη τα επιτεύγματά του εντός του πλαισίου τους, επισημαίνει τα λάθη και τις αδυναμίες του, προσανατολίζοντας τον να αναλάβει πρωτοβουλία για την αντιμετώπισή τους.

Σχολική φοίτηση διδύμων μαθητών:

Στάσεις και αντιλήψεις γονέων και εκπαιδευτικών

¹Α. Ζεργιώτης, ²Χ. Αναστόπουλος, & ³Ε. Μητρογιώργου

¹49^η Περιφέρεια Δημοτικής Εκπαίδευσης Αττικής

²Περιφερειακή Διεύθυνση Π.Ε. & Δ.Ε. Αττικής

³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η σχολική φοίτηση των διδύμων, λόγω της ιδιαιτερότητας που αυτή παρουσιάζει, εκτός από τους γονείς των διδύμων απασχολεί τους εκπαιδευτικούς, τα σχολεία και τα εκπαιδευτικά συστήματα και προκαλεί το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών παγκοσμίως. Στην Ελλάδα, αντίθετα, δεν υπήρχε μέχρι σήμερα συνεπής ερευνητική δραστηριότητα για το θέμα αυτό. Η παρούσα έρευνα διενεργήθηκε με επίσημη άδεια του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ., στα δημόσια Δημοτικά σχολεία της Περιφέρειας Αττικής και εστιάζει στη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των γονέων, των εκπαιδευτικών, αλλά και των ίδιων των διδύμων μαθητών όσον αφορά το ζήτημα της εγγραφής και της φοίτησής τους μέσα στο ίδιο ή σε διαφορετικό τμήμα στο σχολείο τους. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη χρήση αυτοσχέδιων ερωτηματολογίων, τα οποία κατασκευάστηκαν εξ αρχής για τις ανάγκες της έρευνας αυτής. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν, αποκλειστικά, οι απαντήσεις των γονέων των διδύμων που συμμετείχαν στην έρευνα και των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα σχολεία που φοιτούν οι δίδυμοι αυτοί μαθητές, σε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις των ερωτηματολογίων, οι οποίες αφορούν στα κριτήρια με βάση τα οποία οι γονείς αιτούνται στην εγγραφή των παιδιών τους στο ίδιο ή σε διαφορετικό τμήμα στην Α' τάξη του Δημοτικού Σχολείου καθώς και οι λόγοι για τους οποίους γονείς και εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι τείνουν να μεταχειρίζονται με ιδιαίτερο ή με ισότιμο τρόπο τους δίδυμους μαθητές τους, σε σχέση με τους υπόλοιπους συνομηλίκους τους. Στην έρευνα συμμετείχαν μέχρι σήμερα 307 γονείς, 346 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και 74 διευθυντές Δημοτικών Σχολείων. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων κωδικοποιήθηκαν, ταξινομήθηκαν και ομαδοποιήθηκαν σε κατηγορίες με βάση σημασιολογικά κριτήρια και αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου (content analysis).

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4
Ζητήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας και Λογοτεχνίας

**Ο διδακτικός σχεδιασμός στο πλαίσιο της κριτικής επικοινωνιακής
και βιωματικής επικοινωνιακής διδασκαλίας**

A. Τζάλλα & I. Φύκαρης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται η προσέγγιση της Κριτικής Επικοινωνιακής και της Βιωματικής Επικοινωνιακής Διδασκαλίας ως λειτουργική διδακτική δυνατότητα στη διδακτική πράξη. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην επικοινωνιακή διάσταση της διδασκαλίας και στην αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της ομάδας της τάξης, από την πλευρά της προώθησης συμμετρικής ή συμπληρωματικής αλληλεπίδρασης μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών, αλλά και των μαθητών μεταξύ τους, σε μια προσπάθεια αυτονόμησης και χειραφέτησης του μαθητή. Στο πλαίσιο της ανωτέρω θεωρητικής προσέγγισης, δομήθηκε ένας διδακτικός σχεδιασμός, που επιδιώκει να καταστήσει εφικτή την αξιοποίηση της Κριτικής Επικοινωνιακής και της Βιωματικής Επικοινωνιακής Διδασκαλίας. Η δομή του διδακτικού σχεδιασμού που θα παρουσιαστεί στην παρούσα εισήγηση έγινε με συστηματικό μεθοδολογικό τρόπο και εφαρμόστηκε πιλοτικά σε τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Από την εφαρμογή του διαπιστώθηκε η αποτελεσματικότητά του αναφορικά με την προώθηση της συμμετρικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών, με ανάδειξη και ενδυνάμωση της ενεργητικής συμμετοχής τους, της συνεργασίας, της αυτονομίας, της κριτικής ανάλυσης της πραγματικότητας και της δημιουργικής σκέψης και φαντασίας. Οι διαπιστώσεις αυτές διαμορφώνουν ένα σοβαρό υπόβαθρο, αλλά και επιστημονικό επιχείρημα ότι ο προτεινόμενος διδακτικός σχεδιασμός μπορεί να τύχει γενικευμένης εφαρμογής στις τάξεις αναφοράς του.

**Κοινωνικά μέσα για την αγωγή του μέλλοντός μας;
Εμπειρίες ψηφιακής αφήγησης μέσα από τα μάτια των μαθητών**

¹M. Βιβίτσου, ²A. Τζίμα, ²Δ. Κονετάς, & ²Χ. Πασιάς

¹CICERO Learning Network, Πανεπιστήμιο Helsinki, Finland

²Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων

Τα κοινωνικά μέσα διαδικτύωσης (ΚΜΔ) παρέχουν τη δυνατότητα σε νέους να αναρτήσουν ψηφιακό περιεχόμενο χρησιμοποιώντας πέρα από το γλωσσικό κώδικα, την εικόνα ως μέσο έκφρασης και αφήγησης. Σύμφωνα με το μοντέλο των προτύπων του Bandura, ο κοινωνικοποιητικός ρόλος των μέσων αυτών καθίσταται κυρίαρχος. Η οπτικοποίηση της αφήγησης, η δημιουργία και ο διαμοιρασμός ιστοριών κινούμενης εικόνας με ψηφιακά μέσα σηματοδοτούν μια θεμελιώδη αλλαγή στην ανθρώπινη επικοινωνία. Αυτή αφορά στην σύνθεση, στη διάχυση και στην ανταπόκριση στο μήνυμα. Το μέγεθος της αλλαγής δίνει αφορμή για προβληματισμούς και συζητήσεις στο χώρο της αγωγής για τη δυνατότητα η παιδαγωγική να ενδύεται μια ταυτότητα ψηφιακή. Αν υποθέσουμε πως τα ΚΜΔ είναι χώροι επικοινωνίας και εργαλεία της αγωγής του μέλλοντος, τότε οι εμπειρίες μάθησης θα πρέπει να οικοδομούνται πάνω στα χαρακτηριστικά τους έτσι ώστε να δημιουργείται περιεχόμενο με νόημα και δημιουργική

διάδραση. Η ψηφιακή αφήγηση έτσι μπορεί να γίνει ο συνεκτικός ιστός, δημιουργώντας μια κοινότητα συνδιαμόρφωσης προσωπικών και γενικότερων ενδιαφερόντων. Η εμπειρία μας στη διάρκεια του ερευνητικού προγράμματος "Τάξη χωρίς Σύνορα" δείχνει πως η ψηφιακή αφήγηση ως παιδαγωγική μέθοδος ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών για θέματα που αντλούν από την καθημερινότητα και το αναλυτικό πρόγραμμα συνδυάζοντας μαθησιακά αντικείμενα (π.χ. κοινωνικά δίκτυα, ανθρώπινες σχέσεις, περιβαλλοντικά ζητήματα). Θα συζητήσουμε τις εμπειρίες 50 εφήβων ενός Γυμνασίου των Ιωαννίνων που δημιούργησαν αφηγήσεις με ψηφιακές τεχνολογίες και τις μοιράστηκαν με συμμαθητές τους από τη Φινλανδία και τις Η.Π.Α., αναρτώντας τις σε παιδαγωγικό ΚΜΔ, το οποίο στεγάζεται στον κόμβο του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι. Η ανάλυση των συνεντεύξεων των μαθητών και των ψηφιακών ιστοριών τους δείχνει πως μια νέα αντίληψη για το χώρο και το χρόνο εμφανίζεται όταν η μάθηση μετασχηματίζεται σε μια "ιστορία" που αρχή, μέση και τέλος ενδέχεται να ανατραπούν.

Διαδίκτυο και ψηφιακός γραμματισμός:

Πρακτικές και απόψεις εκπαιδευτικών

Α. Καλογιαννίδου, Ε. Τοκμακίδου, & Μ. Τσιτουρίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στη συγκεκριμένη εισήγηση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε -μέσω ερωτηματολογίου- σε 309 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη των πρακτικών και των απόψεων των δασκάλων και νηπιαγωγών σε σχέση με το διαδίκτυο. Διερευνήθηκαν οι πρακτικές τους όσον αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο και το πλαίσιο χρήσης του καθώς και οι απόψεις τους για την αξιοποίηση του διαδικτύου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν το διαδίκτυο κατά την προετοιμασία του μαθήματος, κυρίως για την αναζήτηση πληροφορίας (κειμένου και εικόνας).

Το χιουμοριστικό εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο και η αξιοποίησή του σε προσχολικά περιβάλλοντα μάθησης

Ε. Τζιτζιλή

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το ζήτημα του χιούμορ έχει απασχολήσει πολλές επιστήμες διεθνώς, μεταξύ αυτών τις επιστήμες της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής. Κοινό σημείο σύγκλισης των ερευνών αποτελεί τόσο η ωφελιμότητα του χιούμορ στην ψυχική υγεία του ανθρώπου όσο και η θετική επίδρασή του σε σχολικά περιβάλλοντα μάθησης (Baid & Lambert, 2010). Ενδεικτικά αναφέρουμε: προσελκύει και παρατείνει τη διατήρηση της προσοχής, απελευθερώνει τις δημιουργικές ικανότητες των μαθητών, ενδυναμώνει τη συνοχή των ομάδων, μειώνει το στρες και διαμορφώνει θετικές στάσεις απέναντι στη μάθηση (Τσάκωνα, 2013; Χανιωτάκης, 2010). Πρόσφατες μελέτες επιβεβαιώνουν την εκλεξιμότητα των γνωστικών ικανοτήτων επεξεργασίας χιουμοριστικών μηνυμάτων στις μικρές ηλικίες (Felicity & Nyamh, 2014). Συγκεκριμένα, η δυνατότητα πρόσβασης στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και η ταχύτητα μετάδοσης πληροφοριών από το διαδίκτυο εξοικειώνουν τα παιδιά με τη χρήση πολυτροπικών κειμένων. Οι διαπιστώσεις αυτές τροφοδοτούν πολλαπλά και το χώρο της Παιδικής Λογοτεχνίας. Οι σύγχρονοι λογοτέχνες έχοντας επίγνωση των συγκεκριμένων δυνατοτήτων αξιοποιούν ποικιλοτρόπως τις λειτουργίες του χιούμορ στο περιεχόμενο των βιβλίων τους. Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής θα γίνει

αναφορά σε χιουμοριστικά εικονογραφημένα βιβλία της πρόσφατης εποχής για παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα οποία θεωρήθηκαν ότι προσφέρονται για πολυεπίπεδη ανάγνωση και καλλιεργούν την κριτική σκέψη και αποκλίνουσα νόηση των μαθητών, ενθαρρύνοντας παράλληλα την ένταξη και διδακτική αξιοποίησή τους από εκπαιδευτικούς σε προσχολικά περιβάλλοντα μάθησης.

Αναπαραστάσεις της τρίτης ηλικίας σε έργα σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας

Μ. Σπανάκη & Σ. Γιαννακοπούλου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η ανακοίνωση αυτή εξετάζει έργα σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας ως προς τις αναπαραστάσεις της τρίτης ηλικίας. Διερευνά τη σχέση παιδιών και εφήβων με πρόσωπα τρίτης ηλικίας και επιδιώκει να εντοπίσει πως ορισμένες αλλαγές που σημειώνονται στην οικογένεια και στην Ελληνική κοινωνία επηρεάζουν τους τρόπους υποστήριξης των διαφορετικών γενιών μεταξύ τους. Η έρευνα θίγει το ζήτημα της προσώπων με άνοια σε περιβάλλοντα με παιδιά. Διερευνά επίσης στα παιδικά αφηγήματα τους νέους ρόλους της τρίτης ηλικίας στο πλαίσιο της οικογένειας υπό τις περιστάσεις της οικονομικής κρίσης. Εξετάζει τα κείμενα από την άποψη της ενθάρρυνσης και της αποθάρρυνσης. Η ανακοίνωση θα αναφερθεί συνοπτικά στην αξιοποίηση των παιδικών αυτών αφηγημάτων σε σχολικά περιβάλλοντα με αφόρμηση από περιστατικά και επισυμβαίνοντα του κοινωνικού βίου. Η Παιδική Λογοτεχνία συναντάται με τις σπουδές για την Τρίτη ηλικία δημιουργικά και κινείται σε θέματα που κυμαίνονται από τη μνήμη, ανάμνηση, νοσταλγία, στην καθημερινή συνεισφορά και την ανάπτυξη νέων μορφών επικοινωνίας. Μια σύντομη αναφορά θα γίνει και στη νέα αυτή εγγύτητα των πεδίων της Παιδικής λογοτεχνίας και των σπουδών τρίτης ηλικίας και σε λογοτεχνίες άλλων χωρών.

Η δομική μορφολογία του Vladimir Propp και η ψυχανάλυση

Ι. Τριάντου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στο περίφημο βιβλίο του "Μορφολογία του παραμυθιού", ο Propp καταφέρνει να αποκαλύψει τη δομική βάση του παραμυθιού, ως μια (συνταγματική) ακολουθία αφηγηματικών λειτουργιών, η οποία τελείται από ορισμένα δρώντα πρόσωπα. Σε επόμενο έργο του (Οι ιστορικές ρίζες του παραμυθιού) διαπιστώνει ότι το παραμύθι αποτελεί αφήγηση πράξεων, οι οποίες, στο ιστορικό παρελθόν, αποτελούσαν τελετουργίες κατά την ενηλικίωση των νέων. Ο ίδιος ο Propp απέρριπτε κάθε θεωρία που συσχέτιζε το παραμύθι με την ψυχανάλυση. Όμως, σύμφωνα με τη μελέτη μας, θεωρούμε πολύ πιθανόν να υπάρχουν στοιχεία ψυχανalyτικής ερμηνείας μέσα στην ίδια τη δομή του παραμυθιού. Κάποιες ιδέες μας σχετικά με μια τέτοια ερμηνεία θα παρουσιάσουμε σε αυτή την ανακοίνωση, ελπίζοντας να συνδέσουμε δύο αντιθετικές απόψεις στη θεωρία της προσέγγισης της λαϊκής λογοτεχνίας. Μέσα από την προσέγγιση αυτή αναδύονται ταυτόχρονα μερικά πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τους γονείς και τους παιδαγωγούς.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5
Ζητήματα Ψυχολογίας της Προσωπικότητας και Ψυχολογικής Αξιολόγησης

**Ανάλυση παραγόντων και ανάλυση κατά Rasch
στην εφαρμοσμένη
ψυχολογική και εκπαιδευτική έρευνα**

¹A. Βέρδης & ²Χ. Σωτηρίου

¹Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

²Διεύθυνση Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ιωαννίνων

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχέση που συνδέει τη θεωρία του πραγματικού σκορ (διερευνητική και επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων) με την ανάλυση κατά Rasch. Υποστηρίζεται ότι σε ψυχομετρικά εργαλεία με ερωτήματα δυαδικών κλιμάκων (τύπου «σωστό – λάθος»), η σχέση μεταξύ ανάλυσης παραγόντων και ανάλυσης κατά Rasch είναι ισχυρή. Οι δύο αυτές θεωρήσεις μπορεί να έχουν τελείως διαφορετική φιλοσοφία, να βασίζονται σε διαφορετικούς αλγορίθμους και να μην εντοπίζονται στην ίδια βιβλιογραφία, αλλά η δυαδική φύση των δεδομένων, καθώς και οι ανάγκες της εφαρμοσμένης ψυχολογικής και παιδαγωγικής έρευνας, θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν αξιολόγο συνδετικό ιστό μεταξύ τους.

**Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας κατά τον Θουκυδίδη:
Παραγοντική ανάλυση της Κλίμακας Προδιαθεσιακών Στάσεων
σε εφήβους 16-19 ετών στην Ελλάδα**

¹Δ. Αλεξόπουλος & ²Α. Πρελορέντζος

¹Πανεπιστήμιο Πατρών

²University of Strathclyde, Scotland, UK

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξεταστεί η παραγοντική δομή της Κλίμακας Προδιαθεσιακών Στάσεων σε ένα δείγμα εφήβων ηλικίας 16-19 ετών στην Ελλάδα. Η παραπάνω κλίμακα βασίστηκε στη δημηγορία του Θουκυδίδη (I, 70), που εκφωνήθηκε από τους Κορινθίους. Στη δημηγορία αυτή παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των Αθηναίων, που χαρακτηρίζονται από πολυπραγμοσύνη και των Σπαρτιατών από εφησυχασμό. Η κλίμακα χορηγήθηκε σε 190 άτομα (79 αγόρια και 91 κορίτσια). Εφαρμόστηκε η ανάλυση κύριων συνιστωσών με ορθογώνια περιστροφή παραγόντων με τη μέθοδο Varimax. Χρησιμοποιήθηκαν διάφορα κριτήρια για την εξαγωγή των παραγόντων, ανάμεσα στα οποία η απλή δομή, το κριτήριο του Kaiser, το διάγραμμα ιδιοτιμών και η παράλληλη ανάλυση. Εξήχθησαν πέντε παράγοντες που ερμήνευαν το 38.18% της κοινής διακύμανσης. Ο 1ος παράγων ερμήνευε το 11.23% της κοινής διακύμανσης μετά την περιστροφή και ονομάστηκε Αποφασιστικότητα/Αδράνεια. Δέκα ερωτήσεις είχαν σημαντικές φορτίσεις που κυμαίνονταν από .62 έως .36. Ο 2^{ος} παράγων ερμήνευε το 7.82% της διακύμανσης και ονομάστηκε Διστακτικότητα. Περιλάμβανε 5 ερωτήσεις που κυμαίνονταν από .61 έως .47. Ο 3^{ος} παράγων ερμήνευε το 6.48% και ονομάστηκε Τολμηρότητα. Απαρτιζόταν από 5 ερωτήσεις που κυμαίνονταν .63 έως .43. Ο 4^{ος} παράγων ερμήνευε το 6.38% της διακύμανσης και ονομάστηκε Παραδοσιοκρατία/Νεωτερισμός. Αποτελούνταν από 6 ερωτήσεις που κυμαίνονταν από

.67 έως .40. Ο 5ος παράγων ερμήνευε το 6.28% της διακύμανσης και ονομάστηκε Ανατρεπτικότητα. Περιείχε 4 ερωτήσεις που κυμαίνονταν από .55 έως .33. Τα αγόρια υπερτερούσαν των κοριτσιών στη Διστακτικότητα με στατιστικώς σημαντική διαφορά. Στατιστικώς σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις υπήρχαν ανάμεσα στην Αποφασιστικότητα/Αδράνεια με τη Διστακτικότητα, την Τολμηρότητα και την Παραδοσιοκρατία/Νεωτερισμό καθώς και θετική συσχέτιση υπήρχε ανάμεσα στη Διστακτικότητα και την Παραδοσιοκρατία/Νεωτερισμό.

Ψυχομετρικές ιδιότητες της Κλίμακας Αναγκαιότητας Γνωστικών Διεργασιών σε ένα ελληνικό δείγμα

¹Δ. Αλεξόπουλος & ²Α. Πρελορέντζος

¹Πανεπιστήμιο Πατρών

²University of Strathclyde, Scotland, UK

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθούν οι ψυχομετρικές ιδιότητες της Κλίμακας Αναγκαιότητας Γνωστικών Διεργασιών σε ένα ελληνικό δείγμα. Η κλίμακα αυτή αξιολογεί ποσοτικά «την τάση ενός ατόμου να ασχοληθεί και να νιώσει μεγάλη ικανοποίηση με το σύνολο των γνωστικών λειτουργιών». Το αρχικό τεστ περιλάμβανε 34 ερωτήσεις. Αργότερα, το τεστ συντμήθηκε σε 18 ερωτήσεις. Η συντετμημένη μορφή του τεστ χρησιμοποιήθηκε στην εργασία αυτή. Το τεστ χορηγήθηκε σε 298 άτομα (80 φοιτητές και 202 φοιτήτριες). Χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση κύριων συνιστωσών με πλάγια περιστροφή παραγόντων με τη μέθοδο Promax. Εξήχθησαν 3 παράγοντες σύμφωνα με τη θεωρία, που ερμήνευαν το 38.31% της κοινής διακύμανσης. Ο 1ος παράγων ερμήνευε το 21.86% της διακύμανσης και ονομάστηκε Γνωστική Αυτοπεποίθηση. Αποτελούνταν από 6 ερωτήσεις, που κυμαίνονταν από .82 έως .51. Ο 2^{ος} παράγων ερμήνευε το 9.17% της διακύμανσης και ονομάστηκε Γνωστική Εμμονή. Απαρτιζόταν από 8 ερωτήσεις, που κυμαίνονταν από .63 έως .44. Ο 3^{ος} παράγων ερμήνευε 7.28% της διακύμανσης και ονομάστηκε Γνωστική Πολυπλοκότητα. Περιλάμβανε 4 ερωτήσεις, που κυμαίνονταν από .73 έως .19. Στατιστικώς σημαντική διαφορά υπήρξε ανάμεσα στους φοιτητές και τις φοιτήτριες μόνο στον παράγοντα Γνωστική Αυτοπεποίθηση, υπέρ των κοριτσιών. Όλες οι συσχετίσεις ανάμεσα στους παράγοντες ήταν στατιστικώς σημαντικές. Η συγχρονική εγκυρότητα του τεστ με δύο άλλα τεστ (το τεστ EPQ-RS του Eysenck και το ACS-90 του Kuhl) κυμαινόταν από .33 έως .05. Η αξιοπιστία alpha του Cronbach και η αξιοπιστία των δύο ημίσεων στους παράγοντες ήταν .75 και .75 στη Γνωστική Αυτοπεποίθηση, .65 και .65 στη Γνωστική Εμμονή και .50 και .44 στη Γνωστική Πολυπλοκότητα, αντίστοιχα.

Επιστημική περιέργεια: Πόσο εύκολα μετριέται;

Ε. Σιδηροπούλου & Α. Ευκλείδη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στην παρούσα μελέτη χορηγήθηκε σε ελληνικό πληθυσμό το ερωτηματολόγιο των 56 προτάσεων περιέργειας, βάσει του οποίου οι Litman και Spielberger (2003) ανέδειξαν δύο παράγοντες περιέργειας (επιστημική και αντληπτική) και κατασκεύασαν το 10 προτάσεων Ερωτηματολόγιο Επιστημικής Περιέργειας (με τους παράγοντες της εντοπισμένης και διασκεδασμένης περιέργειας). Το δείγμα ήταν 283 φοιτήτριες/ές του Τμήματος Ψυχολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε στα δεδομένα από τις 56 προτάσεις περιέργειας δεν επιβεβαίωσε την αρχική δομή των δύο παραγόντων. Η διερευνητική παραγοντική ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι μπορεί να υποστηριχθεί ένα μοντέλο δύο παραγόντων

αλλά μόνο με 13 προτάσεις επιστημικής περιέργειας και 4 προτάσεις αντιληπτικής περιέργειας. Η συγκλίνουσα εγκυρότητα των συναχθέντων παραγόντων διερευνήθηκε βάσει συσχετίσεων με εννοιολογικά συναφείς παράγοντες όπως η Ανάγκη για Σκέψη. Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων που εφαρμόστηκε στο Ερωτηματολόγιο Επιστημικής Περιέργειας δεν επιβεβαίωσε τη δομή των δύο παραγόντων (εντοπισμένη περιέργεια και διασκεδασμένη περιέργεια).

Κατασκευή κριτηρίου σχολικής επίδοσης για τη γλώσσα και τα μαθηματικά

Κ. Βουγιούκας, Μ. Τζουριάδου, & Ε. Αναγνωστοπούλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η σχολική επίδοση αποτελεί προϊόν της σχολικής αξιολόγησης. Πρόκειται για μία κατασκευή του σύγχρονου γνωσιοκεντρικού σχολείου, προκειμένου να αξιολογηθεί ο βαθμός ανταπόκρισης ενός μαθητή στην παρεχόμενη γνώση. Στο σημερινό ελληνικό σχολείο δίνεται έμφαση κυρίως στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά, που αποτελούν πρόκριμα για την κοινωνική ένταξη των μαθητών και συμπεριλαμβάνονται στην αξιολόγηση όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Παρατηρείται ότι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση παραπέμπονται σε διαγνωστικές μονάδες για δυσκολίες μάθησης και μαθητές γλωσσικών μειονοτήτων θεωρούνται μειωμένων ικανοτήτων λόγω δυσκολιών στην επίδοση των γλωσσικών μαθημάτων. Στις Η.Π.Α. και σε άλλες χώρες έχουν κατασκευαστεί επίσημα και ανεπίσημα σταθμισμένα κριτήρια με βάση το αναμενόμενο επίπεδο επίδοσης για την ηλικία του παιδιού ή/και το αναλυτικό πρόγραμμα. Ενδεικτικά αναφέρονται κριτήρια όπως το Kauffman Educational Achievement Test και το Wechsler Individual Achievement Test. Στόχος της κατασκευής του κριτηρίου ήταν η δημιουργία ενός αξιόπιστου εργαλείου αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης για την εκτίμηση των δυνατοτήτων και αδυναμιών των παιδιών στη γλώσσα και στα μαθηματικά, έτσι ώστε να διευκολυνθεί ο διδακτικός σχεδιασμός, ιδιαίτερα στο πλαίσιο του ενταξιακού σχολείου και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Το συγκεκριμένο τεστ περιέχει τρεις συνθέσεις δοκιμασιών για τον προφορικό και γραπτό λόγο (Ανάγνωση, Κατανόηση κειμένου, Γραμματική – Συντακτικό) και μία σύνθεση για τα Μαθηματικά (Πράξεις, Επίλυση προβλημάτων). Το κριτήριο κατασκευάστηκε για τις τάξεις Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού και εφαρμόστηκε πιλοτικά σε παιδιά Ε΄ και ΣΤ΄ δημοτικού, τάξεις στις οποίες παραπέμπονται οι περισσότεροι μαθητές με δυσκολίες μάθησης, ώστε να αναδειχτούν ιδιαίτερα προφίλ επίδοσης μαθητών.

Θεματική Συνεδρία 6

Ζητήματα Γνωστικής και Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας

Νοητικές αναπαραστάσεις και γνωστική διαπερατότητα:

Η διερεύνηση των ορίων της νοητικής διχοτόμησης

Α. Θεοφυλίδης & Φ. Καργόπουλος

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι οπτικές νοερές εικόνες παίζουν σημαντικό ρόλο στη σκέψη, οι γνωστικοί επιστήμονες, όμως, δε συμφωνούν για το τι είδος σύμβολα επεξεργάζεται ο νους. Η σκέψη συνίσταται

από αναπαραστάσεις που έχουν τη μορφή του κατηγορηματικού λογισμού- ή σχηματίζουμε νοητικά μοντέλα του εξωτερικού κόσμου τα οποία έχουν αναλογική σχέση με αυτό που αναπαριστούν; Βασικός στόχος της μελέτης ήταν να συμβάλει στην κάλυψη μέρους της έρευνας των νοητικών αναπαραστάσεων σε σχέση με την ικανότητα νοερής διχοτόμησης. Έγινε προσπάθεια να δοθεί απάντηση στη διαμάχη Kosslyn - Pylyshyn, η οποία θέτει το ερώτημα κατά πόσο η γλώσσα της σκέψης είναι αποκλειστικά αναλογικής φύσης (νοερές εικόνες) ή και ψηφιακής φύσης σαν τη γλώσσα. Χορηγήθηκαν έργα χωρικής αντίληψης και νοητικής διχοτόμησης, και το δείγμα αποτέλεσαν 498 άτομα. Διαπιστώθηκε ότι η γνωστική συμπεριφορά των συμμετεχόντων κατά την επίλυση των έργων νοητικής διχοτόμησης αντικειμένων, και ιδιαίτερα στην προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος νοητικής διχοτόμησης της λωρίδας Moebius, παρουσίασε σημαντικές ιδιαιτερότητες που αφορούν, κυρίως, στους περιορισμούς στους οποίους υπόκειται η ανθρώπινη σκέψη. Παρουσιάστηκαν νοερές τάσεις (γνωστική προκατάληψη), και τα αποτελέσματα της έρευνας στηρίζουν τη θέση ότι η διαδικασία νοητικής διχοτόμησης της νοερής ή εξωτερικής αναπαράστασης ενός απλού, πρωτόγνωρου και υπαρκτού αντικειμένου προσεγγίζει τη λεκτική παρά την εικονική μορφή αναπαράστασης. Τα άτομα βλέπουν αυτό που «ξέρουν» και όχι αυτό που υπάρχει στην πραγματικότητα. Ενισχύεται, έτσι, η θέση ότι η οπτική νοερή απεικόνιση εξαρτάται από αφηρημένες μορφές σκέψης και γνώσης, δηλαδή από αφηρημένη προτασιακή γνώση για τον κόσμο, παρά από αντιληπτικές επεξεργασίες (Pylyshyn, 2002, 2003).

Η λογική σκέψη των φοιτητών και η συσχέτισή της με τη σχολική επίδοση, τον βαθμό πρόσβασης και την επιστημονική κατεύθυνση

Χ. Χασιώτης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η ικανότητα λογικής σκέψης αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου και σαν τέτοιο ένα από τα σπουδαιότερα αντικείμενα τόσο της Εξελικτικής και της Γνωστικής ψυχολογίας, όσο και της ψυχολογίας των Ατομικών Διαφορών. Επί πλέον, η ικανότητα λογικής σκέψης αποτελεί όχι μόνο έναν από τους κυριότερους σκοπούς, αλλά και βασική προϋπόθεση κάθε ουσιαστικής εκπαίδευσης και μάθησης. Σκοπός της εισήγησης είναι η παρουσίαση μερικών αποτελεσμάτων εμπειρικής έρευνας, σχετικών με την ικανότητα λογικής σκέψης των πρωτοετών φοιτητών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και τη συσχέτισή της με τη σχολική επίδοσή τους στο Λύκειο, την επίδοσή τους στις Πανελλήνιες Εξετάσεις, το βαθμό πρόσβασης, τη σειρά προτεραιότητας και την επιστημονική τους κατεύθυνση. Για τη μελέτη της λογικής σκέψης των παραπάνω φοιτητών, χρησιμοποιήθηκε μια σειρά γραπτών ομαδικών τεστ, τα οποία αναφέρονται σε διάφορα παιχνίδια με χρωματιστές κάρτες. Η απλότητα και οικειότητα της αναφερόμενης κατάστασης και η απουσία λογικομαθηματικής ορολογίας επιτρέπουν τη χρησιμοποίηση των παραπάνω τεστ σε ένα ευρύ φάσμα υποκειμένων και ο παιγνιώδης χαρακτήρας τους, αφ' ενός μεν κεντρίζει το ενδιαφέρον των εξεταζομένων, αφ' ετέρου δε αποκλείει τη στήριξη των απαντήσεών τους σε προηγούμενες ειδικές γνώσεις και εμπειρίες. Στα παραπάνω τεστ, ζητείται η εξαγωγή λογικών συμπερασμάτων από δοθείσες υποθετικές προτάσεις, η αξιολόγηση υποθετικών προτάσεων με βάση πλήρη ή ελλιπή δεδομένα, καθώς και η διατύπωση της άρνησης των παραπάνω προτάσεων. Τα αποτελέσματα που θα παρουσιασθούν στηρίζονται στην ανάλυση δεδομένων, τα οποία έχουν συλλεχθεί, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014-15, και αφορούν 500 περίπου φοιτητές διαφόρων Τμημάτων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

**Επιδράσεις της επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης
στη μάθηση εκπαιδευτικού υλικού από φοιτητές**

M. Αμερικάνου, Ε. Μασούρα, Β. Παπαγεωργίου, & Δ. Μωραΐτου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το φαινόμενο της επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης είναι ένα φαινόμενο της λειτουργίας της μνήμης, όπου οι συμμετέχοντες, όταν καλούνται να απομνημονεύσουν κατάλογους λέξεων, τις ανακαλούν καλύτερα κάτω από συνθήκες επαναλαμβανόμενης εξέτασης, παρά κάτω από συνθήκες επαναλαμβανόμενης μελέτης. Στην παρούσα έρευνα, διερευνήσαμε τις προεκτάσεις αυτού του φαινομένου στην εκπαίδευση, μελετώντας τη μάθηση εκπαιδευτικού υλικού από φοιτητές, κάτω από συνθήκες επαναλαμβανόμενης ανάσυρσης. Στη μελέτη πήραν μέρος 60 ενεργοί φοιτητές (Μ.Ο. ηλικίας 22.08 χρόνια), από διαφορετικές σχολές, που φοιτούσαν σε Πανεπιστήμια της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, σε όλους τους συμμετέχοντες δόθηκε προς απομνημόνευση ένα κείμενο μυθολογίας, γύρω στις 350 λέξεις, και η εξέταση πραγματοποιήθηκε σε δύο συνεδρίες. Στην πρώτη συνεδρία (φάση 1), όλοι οι συμμετέχοντες διάβαζαν το κείμενο 3 φορές, από 7 λεπτά τη φορά. Στη δεύτερη συνεδρία (φάση 2), οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε δύο ομάδες: η ομάδα μελέτης (ελέγχου) ξαναδιάβαζε το κείμενο για άλλα 7 λεπτά, ενώ η ομάδα εξέτασης (πειραματική) ανακαλούσε όσο περισσότερες πληροφορίες από το κείμενο μπορούσε. Σε μια τελική εξέταση 5 λεπτά μετά την μελέτη ή την εξέταση του υλικού, ζητήθηκε από όλους τους συμμετέχοντες να ανακαλέσουν το κείμενο. Η ίδια τελική εξέταση επαναλήφθηκε 2 μέρες και 1 εβδομάδα μετά για να εξεταστεί η καμπύλη της μάθησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι δύο ομάδες δεν διέφεραν στις επιδόσεις τους στην εξέταση που έγινε αμέσως μετά τη μελέτη/παρουσίαση του υλικού, ούτε στην εξέταση που έγινε 2 μέρες μετά. Διέφεραν, ωστόσο, στατιστικώς σημαντικά στην τελική εξέταση που έγινε 1 εβδομάδα μετά, με την πειραματική ομάδα να έχει καλύτερες επιδόσεις. Καταλήγοντας, τα αποτελέσματα συναινούν με την άποψη ότι η επαναλαμβανόμενη εξέταση δεν οδηγεί σε περισσότερη μάθηση, αλλά σε πιο ανθεκτική μάθηση σε βάθος χρόνου.

**Οδηγεί η περιπλάνηση της σκέψης σε κενό νου;
Σχέσεις και διαφοροποιήσεις μεταξύ κενού στο νου,
περιπλάνησης της σκέψης και κενότητας της σκέψης**

Ε. Μαρκούλη & Α. Ευκλείδη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το Κενό στο Νου (Blank-in-the-Mind, BIM) και η περιπλάνηση της σκέψης (mind-wandering) είναι δύο μεταγνωστικές εμπειρίες που έχουν οριστεί και διερευνηθεί ανεξάρτητα μεταξύ τους την τελευταία δεκαετία. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τη μεταξύ τους σχέση. Καθώς υπάρχει συζήτηση στην ερευνητική κοινότητα αν η περιπλάνηση της σκέψης διαφοροποιείται από την κενότητα της σκέψης (mind-blanking), συμπεριλήφθηκε και αυτή η μεταγνωστική εμπειρία στη μελέτη. Έτσι, μέσω του λογισμικού E-Prime 2.0, κατασκευάστηκε ένα έργο που περιλάμβανε κατανόηση κειμένου και ταυτόχρονη ανταπόκριση σε έργο προοπτικής μνήμης (Π.Μ.). Εμβόλιμα στο κυρίως έργο και μετά την ολοκλήρωσή του, τοποθετήθηκαν ερωτήσεις αυτο-αναφοράς σχετικά με τις υπό διερεύνηση μεταγνωστικές εμπειρίες. Επίσης, κατασκευάστηκε το Ερωτηματολόγιο Ενημερότητας για Αποτυχίες της Προσοχής, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να μετρήσει την περιπλάνηση της σκέψης και τις εμπειρίες BIM ως χαρακτηριστικά προσωπικότητας, που θα μπορούσαν να προβλέψουν την περιπλάνηση της σκέψης και το BIM που θα βιώνονταν κατά το κυρίως έργο, αλλά και την επίδοση στα έργα κατανόησης κειμένου και Π.Μ. Τα

ερωτηματολόγια συμπλήρωσαν 291 φοιτητές, ενώ στο κυρίως έργο συμμετείχαν 103 φοιτητές. Τα αποτελέσματα οδήγησαν σε δύο κύρια συμπεράσματα: (1) Η περιπλάνηση της σκέψης συσχετίζεται με το BIM. Η σχέση αυτή προέκυψε, τόσο στη διερεύνηση των μεταβλητών του ερωτηματολογίου που αφορούσε χαρακτηριστικές εμπειρίες στην καθημερινότητα του ατόμου, όσο και στη διερεύνηση της συνύπαρξής τους στο κυρίως έργο. (2) Η περιπλάνηση της σκέψης και η κενότητα της σκέψης συσχετίζονται μεταξύ τους, εύρημα το οποίο δεν στοιχειοθετεί υπέρ της ουσιαστικής διαφοροποίησης των δύο εμπειριών.

**Κατανόηση κειμένου και μετακατανόηση:
Το παράδειγμα της ανίχνευσης ασυνεπειών
σε μαθητές και μαθήτριες Ε΄ Δημοτικού
Μ. Σοφολόγη & Π. Μεταλλίδου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**

Στόχος της παρούσης έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι σχέσεις ανάμεσα στην κατανόηση κειμένου και πλευρές της μετακατανόησης, όπως η παρακολούθηση της κατανόησης και τα αισθήματα βεβαιότητας σε μαθητές και μαθήτριες Ε΄ Δημοτικού ($N = 39$). Η εξέταση ήταν ατομική και, στην πρώτη φάση, περιλάμβανε την αξιολόγηση του γενικότερου νοητικού επιπέδου των συμμετεχόντων/ουσών με τη χορήγηση των υπο-κλιμάκων του Λεξιλογίου και της Μνήμης από το WISC-III, καθώς και την αξιολόγηση του γενικότερου επιπέδου της αναγνωστικής ικανότητας και κατανόησης κειμένου με τη χορήγηση του Τεστ-Α. Στη δεύτερη φάση, οι συμμετέχοντες/ουσες εξετάστηκαν ατομικά σε έργα κατανόησης κειμένου σε υπολογιστικό περιβάλλον με τη χρήση του E-Prime. Ειδικότερα, εξετάστηκε η δεξιότητα παρακολούθησης της κατανόησης μέσα από την αναγνώριση ασυνεπειών στο περιεχόμενο τεσσάρων κειμένων (τριών κειμένων εσωτερικής ασυνέπειας και ενός κειμένου ελέγχου). Πιο συγκεκριμένα, κλήθηκαν να απαντήσουν σε 10 ερωτήσεις κατανόησης, οι απαντήσεις των οποίων μπορούσαν να συναχθούν από το κείμενο, και σε 6 ερωτήσεις οι οποίες δεν μπορούσαν να απαντηθούν, καθώς οι πληροφορίες που έδινε το κείμενο ήταν μεταξύ τους αντιφατικές. Μετά την απάντηση σε κάθε ερώτηση, κλήθηκαν να αξιολογήσουν το αίσθημα βεβαιότητας για την απάντησή τους σε μια επτάβαθμη κλίμακα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών δε φαίνεται να παρακολουθούν με επιτυχία το επίπεδο της κατανόησής τους, όπως αυτό προκύπτει από τις λανθασμένες απαντήσεις στις ερωτήσεις κατανόησης οι οποίες δεν μπορούσαν να απαντηθούν. Οι μέσες επιδόσεις σε ερωτήσεις οι οποίες δεν αφορούσαν τις αντιφατικές πληροφορίες ήταν στατιστικώς σημαντικά υψηλότερες από τις επιδόσεις οι οποίες αφορούσαν απαντήσεις σε ερωτήσεις αντιφατικών πληροφοριών. Η διαφορά, ωστόσο, αυτή δε βρέθηκε να αντανakλάται ούτε στους αντίστοιχους χρόνους αντίδρασης ούτε στα αισθήματα βεβαιότητας. Τα ευρήματα σχολιάζονται ως προς τις εκπαιδευτικές τους εφαρμογές.

**Εξελικτικά δεδομένα για τη λειτουργία της προσοχής σε παιδιά σχολικής ηλικίας: Σχέσεις με αξιολογήσεις των εκπαιδευτικών για τη σχολική επίδοση των παιδιών και την εκδήλωση συμπεριφορών απροσεξίας στο σχολείο
Α.-Χ. Μαλεγιαννάκη & Π. Μεταλλίδου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**

Πρώτος στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση του αναπτυξιακού προτύπου των τεσσάρων βασικών εκφάνσεων της προσοχής (επιλεκτική, συντηρούμενη, διαμοιραζόμενη, και

στροφή της προσοχής) σε σχολικό πληθυσμό ηλικίας από 6 έως 12 ετών. Δεύτερος στόχος ήταν ο έλεγχος της προβλεπτικής ικανότητας των επιδόσεων σε πειραματικά έργα προσοχής για τις σχολικές επιδόσεις των παιδιών και τις συμπεριφορές απροσεξίας, όπως αυτές αξιολογούνται από τους εκπαιδευτικούς τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 172 μαθητές (88 κορίτσια) 6 έως 12 ετών. Τα παιδιά αξιολογήθηκαν με υπο-δοκιμασίες της ηλεκτρονικής συστοιχίας KITAP (*Testbatterie zur Aufmerksamkeitsprüfung für Kinder* - Συστοιχία για την Αξιολόγηση της Προσοχής στα παιδιά). Στην έρευνα συμμετείχαν, επίσης, οι εκπαιδευτικοί των παιδιών, οι οποίοι αξιολόγησαν την επίδοση του κάθε παιδιού στα μαθήματα της Γλώσσας, των Μαθηματικών, καθώς και τη γενική του επίδοση. Επιπλέον, κλήθηκαν να συμπληρώσουν για κάθε μαθητή την Ελληνική Κλίμακα Αξιολόγησης της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας-Εκδοχή για Εκπαιδευτικούς. Για την αποκάλυψη του αναπτυξιακού προτύπου των εκφάνσεων προσοχής πραγματοποιήθηκε ανάλυση συνδιακύμανσης με ανεξάρτητες μεταβλητές την ηλικία και το φύλο, εξαρτημένες τις επιδόσεις στις υπο-δοκιμασίες του KITAP, και συμμεταβλητές το μορφωτικό επίπεδο των δύο γονέων και τις επιδόσεις στο Λεξιλόγιο από το WISC-III. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν μια ραγδαία ανάπτυξη όλων των εκφάνσεων της προσοχής μεταξύ των 8-10 ετών, η οποία ακολουθείται από σταθεροποίηση μετά τα 10 έτη. Τα συγκεκριμένα ευρήματα συγκλίνουν με αυτά της διεθνούς βιβλιογραφίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των γραμμικών αναλύσεων παλινδρόμησης, οι επιδόσεις στις υπο-δοκιμασίες συντηρούμενης, επιλεκτικής και διαμοιραζόμενης προσοχής αναδείχθηκαν σημαντικοί προβλεπτικοί παράγοντες τόσο των σχολικών επιδόσεων όσο και των αναφερόμενων από τους εκπαιδευτικούς συμπεριφορών απροσεξίας. Τα ευρήματα σχολιάζονται ως προς τις εκπαιδευτικές τους εφαρμογές.

Θεματική Συνεδρία 7 Ζητήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας και Ειδικής Αγωγής

Το “Mentoring” στην εκπαίδευση Βιολόγων

¹Κ. Κεδράκα, ²Χ. Γκοτζαρίδης, & ¹Χ. Καλτσίδης

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

²Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Έβρου

Η συμβουλευτική καθοδήγηση, το Mentoring, στην εκπαίδευση είναι μια σχέση συνεργασίας ανάμεσα σε έναν έμπειρο και έναν λιγότερο έμπειρο εκπαιδευτικό, η οποία ενδυναμώνει και αναπτύσσει τις επαγγελματικές και προσωπικές δεξιότητες και των δύο. Η συνεργατική αυτή σχέση δεν συνίσταται μόνον στην απόκτηση παιδαγωγικών γνώσεων και μεθόδων, αλλά και στην ανάπτυξη κριτικής και αναστοχαστικής σκέψης, στοιχείων που διευρύνουν την επαγγελματική οπτική του μέντορα και του εκπαιδευόμενου. Η παρούσα εργασία περιλαμβάνει την περιγραφή και αξιολόγηση ενός καινοτόμου προγράμματος αμφίδρομης επικοινωνίας της Δευτεροβάθμιας με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, που βασίζεται στην τεχνική αυτή. Αποτελεί προϊόν της συνεργασίας του Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής του Δ.Π.Θ. με τον σχολικό σύμβουλο ΠΕ04 Θράκης και τους «μάχιμους» εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα της Βιολογίας στην περιοχή της Θράκης. Περιλαμβάνει δυο άξονες: 1) την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γύρω από τις σύγχρονες εξελίξεις στο επιστημονικό πεδίο της Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής, και 2) την εφαρμογή του “mentoring” για την πραγματοποίηση της Διδακτικής Πρακτικής Άσκησης των φοιτητών του Τμήματος σε σχολικές μονάδες. Οι εκπαιδευτικοί, σε ρόλο Μέντορα,

καθοδηγούν τους φοιτητές για να υλοποιήσουν διδασκαλίες στις τάξεις τους. Η αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής του έγινε το Φεβρουάριο του 2015 και τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η συνεργασία της Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας εκπαιδευτικής κοινότητας, καθώς και η ανάληψη της συμβουλευτικής καθοδήγησης από τους εκπαιδευτικούς για τη στήριξη των φοιτητών υπήρξαν οι πιο επιτυχημένες δράσεις του προγράμματος. Μετά τις προτάσεις που κατατέθηκαν, το πρόγραμμα εμπλουτίστηκε και θα υλοποιηθεί σύμφωνα με αυτές, το ακαδημαϊκό έτος 2015-16, με στόχο να αποτελέσει θεσμό στα εκπαιδευτικά δεδομένα της Θράκης.

**Σύγκριση μεθοδολογικών επιλογών
για τη διδασκαλία αριθμητικών συνδυασμών πρόσθεσης και αφαίρεσης
σε μαθητές με ήπιες εκπαιδευτικές ανάγκες**

Α. Τέλη & Ι. Αγαλιώτης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η κατάκτηση και ευχερής χρήση των Αριθμητικών Συνδυασμών (ΑΣ), δηλαδή των αποτελεσμάτων των πράξεων με μονοψήφιους αριθμούς, περιλαμβάνονται στις σταθερές και μόνιμες δυσκολίες των μαθητών με ήπιες εκπαιδευτικές ανάγκες. Η άρση αυτών των δυσκολιών γίνεται διαμέσου ειδικών διδακτικών μεθόδων και τεχνικών. Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο τη σύγκριση δύο διδακτικών συνθέσεων για τη διδασκαλία ΑΣ πρόσθεσης και αφαίρεσης σε συνολικά 53 μαθητές με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (ΕΜΔ) και Ήπια Νοητική Αναπηρία (ΗΝΑ), οι οποίοι φοιτούσαν σε Τμήματα Ένταξης της Κεντρικής Μακεδονίας. Η πρώτη μεθοδολογική σύνθεση ήταν βασισμένη στις αρχές της Αποτελεσματικής Διδασκαλίας, κυριότερες από τις οποίες είναι ο έλεγχος των προϋποτιθέμενων γνώσεων, η χρήση σαφών διδακτικών στόχων και ο συνεχής έλεγχος της προόδου του μαθητή. Η δεύτερη μεθοδολογική σύνθεση περιλάμβανε όλα τα στοιχεία της πρώτης και, επιπλέον, μια εναλλακτική ομαδοποίηση των ΑΣ που είχε ως στόχο τη διευκόλυνση της μνημονικής συγκράτησής τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, και οι δύο ομάδες παρουσίασαν στατιστικώς σημαντική ενδο-ομαδική διαφορά μεταξύ αρχικής και τελικής επίδοσης, με εντονότερη τη διαφορά στη χρήση των ΑΣ της αφαίρεσης. Ωστόσο, δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική δι-ομαδική διαφορά, πράγμα που σημαίνει ότι η προσθήκη της εναλλακτικής ομαδοποίησης των ΑΣ δεν φαίνεται να προσφέρει ιδιαίτερα μαθησιακά πλεονεκτήματα. Τα αποτελέσματα συζητιούνται υπό το πρίσμα των αναγκών προβλέψεων για την οργάνωση διδακτικών παρεμβάσεων που απευθύνονται σε μαθητές με σημαντικές δυσκολίες στην κατάκτηση των ΑΣ.

**Απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
για τους παράγοντες που επηρεάζουν την ένταξη παιδιών
με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο Γενικό Σχολείο**

Μ. Σακελλαρίου, Π. Στρατή, & Ρ. Αναγνωστοπούλου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αποτελεί, πλέον, γεγονός αναμφισβήτητο ότι το Νηπιαγωγείο κατέχει κεντρικό ρόλο ανάμεσα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Κυπριωτάκη, 2004), και οι κοινωνικές δεξιότητες που αποκτά το άτομο κατά την περίοδο της προσχολικής ηλικίας είναι σημαντικές, καθώς καθορίζουν το είδος των σχέσεων με τους συνομηλίκους τους (Σακελλαρίου, 2005. Shonkoff & Philips, 2000), αλλά και τη συνολική ανάπτυξή τους μέχρι την ενηλικίωσή τους. Ωστόσο, ζητούμενο παραμένει το Νηπιαγωγείο να μετασχηματιστεί σε ένα χώρο που θα εξασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στην

εκπαιδευτική διαδικασία και την αποδοχή της διαφορετικότητάς τους (Belk, 2005. Kamerman & Gatenio, 2003. Σακελλαρίου & Αρβανίτη, 2014. Σούλης, 2010). Η συνεκπαίδευση περιλαμβάνει ένα σύνολο από στρατηγικές, πρακτικές, προοπτικές και επιλογές (Onaga & Martoccio, 2008) που επιτρέπουν την ένταξη των παιδιών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη στη γενική τάξη του Νηπιαγωγείου. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, η οποία διεξήχθη κατά το σχολικό έτος 2014-2015, διερευνήθηκαν απόψεις νηπιαγωγών ($N = 120$) και δασκάλων ($N = 120$) της περιφέρειας Ηπείρου, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την ένταξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Από τα δεδομένα της έρευνας διαφάνηκε η ανάγκη το γενικό σχολείο να οργανωθεί κατάλληλα και οι εκπαιδευτικοί να εργασθούν στο πλαίσιο μιας δυναμικής συνεργασίας μεταξύ τους, αλλά και με τους εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής και παράλληλης στήριξης, προκειμένου να καθορίσουν τις στρατηγικές, τις πρακτικές, τις κατάλληλες προϋποθέσεις και το περιεχόμενο διδασκαλίας (Νόμος για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση 3699/2008).

Η βινιέτα ως εργαλείο ανίχνευσης των γνώσεων των μαθητών Δημοτικού Σχολείου για την αναπηρία

Μ. Λουάρη
ΚΕ.Δ.Δ.Υ. Μαγνησίας

Η βινιέτα είναι εικόνα ή περιγραφή μιας κατάστασης ή ένα σενάριο που προκαλεί προβληματισμό και μπορεί να χρησιμοποιηθεί, εκτός των άλλων, και ως ερευνητικό εργαλείο. Παρουσιάζει υποθετικές καταστάσεις και απευθύνει στους συμμετέχοντες ευθείες ερωτήσεις με σκοπό τη συλλογή δεδομένων που αφορούν ιδέες και αντιλήψεις. Το συγκεκριμένο εργαλείο αποτελούνταν από 12 εικόνες και κείμενα που είχαν σκοπό να εκτιμήσουν τις γνώσεις των μαθητών ως προς την έννοια «αναπηρία». Στην έρευνα συμμετείχαν 364 μαθητές Γενικών Σχολείων (10 έως 12 ετών), στα οποία δεν υπήρχε μαθητής με αναπηρία. Η γενική επιλογή των μαθητών έγινε με επιλογή σχολικών μονάδων, οι οποίες φροντίσαμε να είναι αντιπροσωπευτικές του μέσου αστικού πληθυσμού της περιοχής και όμορων περιοχών, ώστε το κοινωνικο-οικονομικό και πολιτιστικό προφίλ των μαθητών/ριών να είναι περίπου όμοιο. Από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές, κατά κύριο λόγο, συνδέουν την έννοια «αναπηρία» μόνο με την κινητική και φαίνεται να βρίσκονται σε σύγχυση όσον αφορά τα άλλα είδη αυτής. Τα εξωτερικά βοηθήματα μπορεί να κατευθύνουν τη σκέψη των μαθητών προς την αναγνώριση της αναπηρίας, όμως φαίνεται ότι αυτή η συνθήκη δεν είναι το ίδιο ισχυρή στην περίπτωση των αισθητηριακών αναπηριών. Πιο ξεκάθαρη άποψη είχαν για τους μαθητές με σύνδρομο Down, καθώς τα χαρακτηριστικά του προσώπου ήταν εκείνα που κατεύθυναν τη σκέψη τους. Το χαμηλότερο ποσοστό σωστών απαντήσεων αφορούσε στο παιδί με αυτισμό, καθώς λίγοι από τους μαθητές τον αναγνώρισαν ως μαθητή με αναπηρία, εύρημα αναμενόμενο.

Δυσλειτουργία και αποδοχή: Η περίπτωση της κινητικής αναπηρίας

Ε.-Μ. Μπόλλα, Μ. Παπατσιμπα, Α. Κουτσούκου, & Σ.-Γ. Σούλης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ένα από τα ζητήματα που αντιμετωπίζει το άτομο με αναπηρία είναι η αποδοχή του. Η αναπηρία δεν πρέπει να ορίζεται απλώς ως μια οργανική κατάσταση του ατόμου, αλλά χρειάζεται να διερευνάται κατά πόσο αυτή επηρεάζει συνολικά τον τρόπο ζωής του. Στην περίπτωση της κινητικής αναπηρίας, η οποία έχει εμφανή χαρακτηριστικά, ιδιαίτερο ρόλο

διαδραματίζει η στάση απέναντι σε αυτήν για την ποιότητα της ζωής του ατόμου. Με άλλα λόγια η αποδοχή της αναπηρίας αποτελεί βασική παράμετρο της διαμόρφωσης της αυτοεικόνας του ατόμου, ενώ παράλληλα επηρεάζει τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες του. Οι κινητικές αναπηρίες είναι μια κατηγορία αναπηρίας που, λόγω της ανομοιογένειας των χαρακτηριστικών της και του πλήθους διαφορετικών περιπτώσεων που τη διακρίνουν, έχει μελετηθεί λιγότερο από άλλες. Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια διερευνά το βαθμό αποδοχής της δυσλειτουργίας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με κινητικά προβλήματα. Διερευνάται αν το άτομο με κινητική αναπηρία αποδέχεται ή όχι την κατάστασή του, και κατά πόσο θεωρεί ότι θα είχε μια ποιοτικότερη ζωή χωρίς τη συγκεκριμένη αναπηρία. Ως εργαλείο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Αποδοχής Δυσλειτουργίας (Acceptance of Disability Scale-ADS), η οποία προσαρμόστηκε στα ελληνικά δεδομένα από τον Κλεφτάρα. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για την κατανόηση των ατόμων με κινητική αναπηρία, προκειμένου να ληφθούν τα κατάλληλα εκπαιδευτικά και κοινωνικά μέτρα από την Πολιτεία, ώστε τα άτομα αυτά να διαβιούν μία ζωή με ποιότητα.

Θεματική Συνεδρία 8 Ζητήματα Κοινωνικής Ψυχολογίας

Ρητορικές κατασκευές της πολυπολιτισμικότητας και της ιδιότητας του πολίτη στον κοινοβουλευτικό διάλογο για το μεταναστευτικό νομοσχέδιο Ν. 4251/2014

Μ. Σουρβίνου & Ε. Φίγγου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα εργασία μελετά τις ρητορικές κατασκευές της πολυπολιτισμικότητας και της ιδιότητας του πολίτη στον πολιτικό λόγο για τη μετανάστευση. Για το σκοπό αυτό, αναλύθηκαν τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα της συνεδρίασης της Ολομέλειας του ελληνικού κοινοβουλίου της συζήτησης για το νόμο 4251/2014 με τίτλο «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις» με βάση τις αρχές της Ρητορικής Ψυχολογίας και της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου. Η ανάλυση ανέδειξε τρεις κυρίαρχες γραμμές επιχειρηματολογίας για την πολυπολιτισμικότητα. Η πρώτη αναπαριστά την πολυπολιτισμικότητα ως αξία και «μοντέλο συνύπαρξης», η δεύτερη αμφισβητεί τη δυνατότητα πολυπολιτισμικής κοινωνίας στην πράξη, ενώ για την τρίτη, μια ενδεχόμενη πολυπολιτισμική προσέγγιση της ιδιότητας του πολίτη εμφανίζεται ως ακόμα και απειλητική για την κοινωνική συνοχή. Η ιδιότητα του πολίτη νοσηματοδοτείται με διαφορετικούς τρόπους -με βάση την εθνική καταγωγή, τη γέννηση στην ελληνική επικράτεια, τη νόμιμη ή παράνομη παραμονή στη χώρα, το χρόνο παραμονής, την πρόθεση πολιτισμικής αφομοίωσης- δημιουργώντας έτσι διαφορετικές και άνισες κατηγορίες δυνητικών και μη πολιτών. Τα ευρήματα συνδέονται με τον επιστημονικό διάλογο για τη συστηματοποίηση μιας κοινωνικο-ψυχολογικής προσέγγισης της ιδιότητας του πολίτη.

**Συναισθηματικά χαρακτηριστικά των ηγετών
και συναίσθημα της ομάδας υφισταμένων:
Μια πολιτισμική ανάλυση αντιληπτικών διαδικασιών της ομάδας υφισταμένων**
Κ. Καφέτσιος
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παρουσίαση θα αναλύσει αντιληπτικές και θυμικές διαδικασίες της επίδρασης και αλληλεπίδρασης που έχουν χαρακτηριστικά του συναισθήματος των προϊσταμένων με τις στάσεις και το συναίσθημα της ομάδας των υφισταμένων. Ευρήματα από πρόσφατες πολλαπλές μελέτες στην Ελλάδα έχουν καταδείξει ότι η καταστολή του συναισθήματος των προϊσταμένων σχετίζεται με μεγαλύτερη ικανοποίηση και θετικό συναίσθημα στην ομάδα των υφισταμένων, παρότι τα ίδια αυτά χαρακτηριστικά των προϊσταμένων προβλέπουν αρνητικά το θετικό συναίσθημα και την επαγγελματική ικανοποίηση των ίδιων. Επίσης, ομάδες υφισταμένων που είχαν μεγαλύτερη συνοχή και καταστολή του συναισθήματος ανέφεραν υψηλότερο θετικό συναίσθημα όταν ο προϊστάμενος είχε χαρακτηριστικά καταστολής του συναισθήματος. Τα κατ' αρχήν παράδοξα αυτά ευρήματα είναι ενδεικτικά πολιτισμικά ενημερωμένων ενορατικών σχημάτων συναισθηματικής επιρροής: ηγέτες (και ομάδες) που είναι πιο κοντά στο πολιτισμικά καθορισμένο συναίσθημα (καταστολή) κατηγοριοποιούνται ως τυπικά πιο ηγετικοί σε κουλτούρες, όπως η Ελλάδα, με μεγαλύτερη απόσταση από άτομα σε θέση ισχύος και υψηλό κολεκτιβισμό σε ομαδικό επίπεδο.

Η συνέντευξη ως μέθοδος επιλογής στην εκπαίδευση
Γ. Αλεξανδρόπουλος
Πανεπιστήμιο Πατρών

Η συνέντευξη, παρά την έντονη κριτική που έχει δεχτεί κατά καιρούς, αποτελεί διεθνώς μια από τις κυριότερες μεθόδους επιλογής προσωπικού. Στην παρούσα έρευνα το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της. Μια σειρά από μετα-αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες έδειξαν ότι οι δομημένες συνεντεύξεις υπερέχουν, σε εγκυρότητα και αξιοπιστία, από τις αδόμητες. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι οι προαναφερόμενες ιδιότητες αυξάνονται με τη χρήση συνεντεύξεων από επιτροπή (panel interviews). Επιπλέον, δύο τύποι δομημένων συνεντεύξεων, η *καταστασιακή* (situational interview, SI) και η *σχεδιασμένη συνέντευξη συμπεριφορικής περιγραφής* (patterned behavior description interview, PBDI) μπορούν να εκτιμήσουν διαφορετικά χαρακτηριστικά των υποψηφίων. Στόχευσή μας είναι να μελετήσουμε τις δυνατότητες αξιοποίησής τους στο χώρο της εκπαίδευσης. Η συγκρότηση επιτροπών ή συμβουλίων επιλογής αποτελεί τη συνηθέστερη πρακτική σε αρκετές οργανώσεις/οργανισμούς. Η μελέτη της λειτουργίας αυτών των οργάνων και ο τρόπος βελτίωσής τους αποτελεί ζήτημα καίριας σημασίας.

**Συμμετοχική έρευνα δράσης με στόχο τη διερεύνηση των αναγκών-δυναμικών
και την ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας
του 1ου Γυμνασίου Πεύκων Θεσσαλονίκης**
Μ.-Α. Αρχοντίδου, Α. Βάγια, Ν.-Ε. Οκέκε, & Ε. Πατουλιώτη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η έρευνα δράσης αποτελεί μια συμμετοχική, δημοκρατική διαδικασία η οποία έχει ως στόχο να αναδείξει τους κοινωνικούς παράγοντες που δομούν την πραγματικότητα των

μελών μιας κοινότητας, παρέχοντας τη βάση για δράση, μέσω της οποίας θα ξεπεραστούν η αδικία και η στέρηση. Μέσω της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκομένων, επιδιώκεται η εύρεση πρακτικών λύσεων σε προβλήματα που αφορούν τους άμεσα ενδιαφερόμενους (Reason & Bradbury, 2008). Η χειραφετική έρευνα δράσης, θεωρώντας τους συμμετέχοντες ικανούς και υπεύθυνους για την επίλυση των προβλημάτων τους, καθώς και προωθώντας την εργασία εντός ομάδων που διέπονται από δημοκρατικές, δίκαιες και ορθολογικές διαδικασίες, αποτελεί μια διαδικασία ενεργοποίησης και εξάλειψης της παθητικής στάσης, οδηγώντας στην ενδυνάμωση των εμπλεκομένων (Zuber-Skerritt, 1996). Στην εργασία αυτή, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Κοινωνικής Κλινικής Ψυχολογίας των Εξαρτήσεων και Ψυχοκοινωνικών Προβλημάτων, του Τμήματος Ψυχολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παρουσιάζεται η εμπειρία των ερευνητριών από τη συμμετοχική έρευνα δράσης, που διενεργήθηκε τη σχολική χρονιά 2013-2014 στο 1^ο Γυμνάσιο Πεύκων Θεσσαλονίκης, με στόχο τη διερεύνηση των αναγκών-δυναμικών και την ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην όσο το δυνατόν πιο άμεση μεταφορά της εμπειρίας της συμμετοχής σε μια τέτοια παρέμβαση, γι' αυτό και η τελευταία παρουσιάζεται μέσα από τον λόγο όλων των συμμετεχόντων. Γίνεται, έτσι, ορατός ο τρόπος με τον οποίο σταδιακά μια κοινότητα, αποκτά αντίληψη του εαυτού της ως τέτοια, εκφράζει τις ανάγκες της, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και αυτενεργεί, θέτει στόχους, οργανώνεται και αναπροσαρμόζεται, με τον ειδικό να διατηρεί μια περιφερειακή θέση και να εμπλέκεται ως ισότιμο μέλος και όχι ως αυθεντία.

**Η οπτική των εφήβων με μαθησιακές δυσκολίες
για τις κοινωνικές δεξιότητες και την κοινωνική αλληλεπίδραση με συνομηλίκους**

Ο. Δεληγκάρη & Μ. Δόικου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες (ΜΔ), πέρα από τα ελλείμματα που παρουσιάζουν στον ακαδημαϊκό τομέα, παρουσιάζουν δυσκολίες και στον κοινωνικο-συναισθηματικό τομέα. Από πολλά ερευνητικά δεδομένα προκύπτει ότι οι μαθητές με ΜΔ απορρίπτονται ή είναι λιγότερο αποδεκτοί σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους χωρίς ΜΔ. Το γεγονός αυτό αποδίδεται, κατά πολύ, στις περιορισμένες κοινωνικές τους δεξιότητες, καθώς είναι πιο πιθανό να εμφανίζουν αδυναμίες στις κοινωνικές-γνωστικές δεξιότητες, στις δεξιότητες επικοινωνίας, στη ρύθμιση των συναισθημάτων και στη θετική κοινωνική συμπεριφορά. Ωστόσο, στη σχετική βιβλιογραφία, δεν εντοπίζονται πολλές έρευνες που έχουν ως αντικείμενο τη διερεύνηση των ενδεχόμενων δυσκολιών στις κοινωνικές δεξιότητες από τη σκοπιά των ίδιων των παιδιών και των εφήβων με ΜΔ. Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση των απόψεων και των εμπειριών των ίδιων των εφήβων με ειδικές ΜΔ αναφορικά με τις κοινωνικές τους δεξιότητες και την επίδραση των τελευταίων στην κοινωνική αλληλεπίδρασή τους με τους συνομηλίκους τους και τους ενηλίκους. Η ερευνητική μέθοδος που υιοθετήθηκε για τη συλλογή του υπό έρευνα υλικού ήταν εκείνη της συνέντευξης. Για την ανάλυση των δεδομένων επιλέχθηκε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Τα ευρήματα κατέδειξαν πως γενικά οι έφηβοι με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα έκριναν τις σχέσεις τους με τους συνομηλίκους τους ως θετικές. Ωστόσο, εκτιμούσαν πως παρουσίαζαν αδυναμίες σε διάφορους τομείς των κοινωνικών δεξιοτήτων και ιδιαίτερα σε εκείνες τις δεξιότητες που εμπλέκονται στις διαπροσωπικές σχέσεις και στην αυτόνομη εργασία, γεγονός που επηρέαζε αρνητικά την κοινωνική αλληλεπίδρασή τους με τους συμμαθητές τους.

**Βαθμός κινητικής απόδοσης και η ικανότητα επαφής και συνεργασίας
στις ομαδικές - κινητικές δραστηριότητες ατόμων με Σύνδρομο Down**

Δ. Ντέλα, Γ. Παππά, Π. Πυργίδου, & Χ. Ζάραγκας

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας έρευνας αποτέλεσε η παρατήρηση, η καταγραφή και η εκτίμηση τόσο της κινητικής απόδοσης όσο και της κοινωνικής ικανότητας επαφής και συνεργασίας κατά τη διάρκεια ομαδικών – κινητικών δραστηριοτήτων παιδιών με Σύνδρομο Down. Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από τρία άτομα ηλικίας 16, 17 και 21 ετών, τα οποία φοιτούσαν στο Εργαστήρι Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) Ιωαννίνων. Η έρευνα διεξήχθη κατόπιν εγκρίσεως του διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) και της άδειας των γονέων αλλά και των ιδίων των συμμετεχόντων. Η επίσημη διάγνωση των ατόμων της παρούσας έρευνας ήταν Σύνδρομο Down και νοητική υστέρηση, κατά την οποία τα άτομα αυτά ανήκαν στην ασκήσιμη κατηγορία. Για την εκτίμηση του βαθμού κινητικής απόδοσης χρησιμοποιήθηκε η συστοιχία κινητικών δοκιμασιών του M-ABC test των Sugden και Henderson (1992) και υλοποιήθηκαν παιγνιώδεις δραστηριότητες λεπτής και αδρής κινητικότητας. Για την εκτίμηση της κοινωνικής ικανότητας επαφής και συνεργασίας κατά τη διάρκεια ομαδικών–κινητικών δραστηριοτήτων (η οποία έγινε με βάση τη λεκτική επικοινωνία και τη σωματική έκφραση των παιδιών), χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της κλασικής παρατήρησης, και κατασκευάστηκαν πρωτόκολλα καταγραφής των μεταβλητών της συγκεκριμένης κοινωνικής δράσης, σύμφωνα με τη θεωρία της Zimmer (2007). Ο δείκτης Cronbach's alpha ήταν 0,73, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει αξιοπιστία των μετρήσεων του πρωτοκόλλου ως προς την ικανότητα επαφής και συνεργασίας. Ο συντελεστής Kappa, για τη συμφωνία των εκτιμήσεων μεταξύ των ερευνητών όσον αφορά στη σύνταξη των πρωτοκόλλων καταγραφής συχνοτήτων και των αντίστοιχων ποσοστών για την ικανότητα επαφής και συνεργασίας, ήταν 0,64, πράγμα που δείχνει συμφωνία υψηλού επιπέδου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες τα πήγαν σχετικά καλά ως προς την ακρίβεια των δραστηριοτήτων, πετύχαιναν το στόχο της δραστηριότητας, οι χρόνοι τους, όμως, υπολείπονταν αυτών των τυπικά φυσιολογικών ατόμων. Επίσης, κάποιες φορές δεν παρατηρούνταν οικονομία δυνάμεων σε κάποιες δραστηριότητες. Τα δύο από τα τρία άτομα του δείγματος της έρευνας δεν χαρακτηρίστηκαν ως κινητικά αδέξια, ενώ το ένα από αυτά βρέθηκε να είναι κινητικά αδέξιο, σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών της συγκεκριμένης συστοιχίας δοκιμασιών. Τα δύο πρώτα άτομα βρίσκονταν σε μια κατάσταση ρίσκου σύμφωνα με τις επιδόσεις τους. Αυτό σημαίνει ότι, με τη συνεχή κινητική εξάσκηση και φροντίδα που προσφέρει ο συγκεκριμένος χώρος, κυρίως με δραστηριότητες λεπτής κινητικότητας, μπορούν να βοηθηθούν τα άτομα με Σύνδρομο Down, ώστε να μεταβούν σε μια πιο επιδέξια κινητική κατάσταση, ενώ, ελλείψει των κινητικών βιωμάτων, υπάρχουν πολλές πιθανότητες να παλινδρομήσουν στην αδεξιότητα και στην κακή κινητική απόδοση. Παρατηρήθηκαν λεκτικές επαφές με τους άλλους συμμετέχοντες, αναγνώριζαν τους άλλους ως συμπαίκτες, έπαιζαν και βοηθούσαν, αντιμετώπιζαν λεκτικά τους άλλους κατά το ομαδικό-κινητικό παιχνίδι.

Θεματική Συνεδρία 9
Ζητήματα Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας
και Ψυχολογίας της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού

Απόψεις και αντιδράσεις ενηλίκων
απέναντι σε διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησής τους:
Μια στατιστική ανάλυση κατά συστάδες

¹ Ε. Γιαννακοπούλου & ² Ε. Νεοφυτίδου

¹ *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

² *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η αξιολόγηση, ως διαδικασία κάθε τύπου εκπαίδευσης, αποτελεί εξίσου βασικό συστατικό στοιχείο των προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων, το οποίο μπορεί να διερευνηθεί από πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις και να αναλυθεί σε διάφορα επίπεδα. Ο στόχος της συγκεκριμένης έρευνας εστιάζεται στη διερεύνηση απόψεων και αντιδράσεων ενηλίκων απέναντι σε διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησής τους, κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 334 ενήλικους εκπαιδευόμενους που παρακολουθούσαν προγράμματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο αυτοαναφορών σε σχέση με την εκπαιδευτική τους αξιολόγηση. Από την ανάλυση των δεδομένων μέσω της Ιεραρχικής Ανάλυσης κατά Συστάδες (Hierarchical Cluster Analysis) διαπιστώθηκε ότι στις αντιδράσεις των ενηλίκων εκπαιδευόμενων κυριαρχεί το άγχος και η αγωνία για το αποτέλεσμα της αξιολόγησής τους, αντιδράσεις οι οποίες συνοδεύονται από ποικίλες, κυρίως αρνητικές εκδηλώσεις (αγωνία για διάφορες όψεις και συνέπειες της αξιολόγησης, υπερένταση, εγρήγορση, ανασφάλεια, αμφιβολία, ανησυχία, αμηχανία, φόβος, άγχος και γενικότερη δυσφορία, ιδίως απέναντι στο αρνητικό αποτέλεσμα της αξιολόγησης), ενώ αναφέρονται και χαρακτηριστικές σωματικές αντιδράσεις (νευρικήτητα και εκνευρισμός, σφίξιμο στο στήθος, τρεμούλα στα χέρια, ταχυκαρδία, εφίδρωση, πονοκέφαλος, πόνος στο στομάχι, σωματική αδυναμία). Παράλληλα, οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι διατυπώνουν ένα σύνολο απόψεων που υποδηλώνουν ότι αντιλαμβάνονται την αξιολόγηση ως προσωπική αναμέτρηση, κριτήριο της αξίας τους και στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητάς τους. Θεωρούν, επίσης, την αξιολόγηση ως αναγκαία διαδικασία μιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας και αποδέχονται το αποτέλεσμα της.

Η ανίχνευση του άγχους και ο υποστηρικτικός της ρόλος στην εκπαίδευση

Ι. Αποστολίδης & Θ. Τσιάτσος

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ένα εντυπωσιακά αναπτυσσόμενο διεπιστημονικό πεδίο της σύγχρονης έρευνας είναι η συναισθηματική υπολογιστική. Η ενσωμάτωση της ενσυναίσθησης στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μπορεί να συνδυάσει την ψυχολογική υποστήριξη με την παιδαγωγική μεθοδολογία δημιουργώντας ένα σύγχρονο και δημιουργικό περιβάλλον μάθησης. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανίχνευση των επιπέδων άγχους των εκπαιδευομένων σε πραγματικό χρόνο, ώστε να καταστεί δυνατή η έγκαιρη και προσαρμοστική αντιμετώπισή

τους, όταν αυτή επιβάλλεται, μέσα στο πλαίσιο απαιτητικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα η περίπτωση σύγχρονων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εξ αποστάσεως (συνεργατικών ή όχι) παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς εκ των πραγμάτων είναι δύσκολη η διαπίστωση των συναισθημάτων του συνεργάτη ή του μαθητή. Επιπλέον, η έγκαιρη αναγνώριση των επιπέδων άγχους ενός μαθητή από τον ίδιο, μέσω της βιο-ανάδρασης, μπορεί να συνεισφέρει στην αυτο-ρύθμισή του και εφόσον αυτή επιτευχθεί στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και συνεπώς στην καλύτερη απόδοσή του. Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν τον σημαντικό ρόλο της εφαρμογής της συναισθηματικής υπολογιστικής στην εκπαίδευση, το εργαστήριο Πολυμέσων του τμήματος Πληροφορικής του Α.Π.Θ. ανέπτυξε ένα σύστημα βιο-ανάδρασης που ανιχνεύει επίπεδα άγχους. Η συσκευή βιο-ανάδρασης αξιοποιεί τριών ειδών βιο-σήματα που παράγονται από ανθρώπινες φυσιολογικές αντιδράσεις α) την επιδερμική εφίδρωση, β) την επιδερμική θερμοκρασία και γ) τους καρδιακούς παλμούς. Μέχρι στιγμής το σύστημα βιο-ανάδρασης έχει χρησιμοποιηθεί σε σύγχρονες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπου όλοι οι σπουδαστές παρευρίσκονταν μέσα στον χώρο του εργαστηρίου ή από απόσταση π.χ. από το σπίτι τους. Επίσης, το σύστημα βιο-ανάδρασης χρησιμοποιήθηκε σε σύγχρονες από απόσταση ψυχο-εκπαιδευτικές συνεδρίες στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος “Augmentation of the Support of Patients suffering of Alzheimer’s Disease and their caregivers” (ASPAD <http://aspad.csd.auth.gr/>).

**Προσδοκητικές διεργασίες και απόσπαση προσοχής
λίγο πριν από μία μαθητική αθλητική δραστηριότητα:
Οι επιπτώσεις στα επίπεδα άγχους και τις καταστροφικές σκέψεις
γύρω από το επικείμενο αυτό γεγονός**

¹Ο. Τζιούμα, ¹Σ. Βασιλόπουλος, & ²Α. Μπρούζος

¹Πανεπιστήμιο Πατρών

²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να διερευνήσει τις συνέπειες της εμπλοκής σε προσδοκητικές διεργασίες ή της απόσπασης προσοχής, λίγο πριν από μια αγχώδη αθλητική δραστηριότητα. Οι συμμετέχοντες (N= 83 μαθητές Δημοτικού Σχολείου) συμπλήρωσαν κλίμακες άγχους και κατάθλιψης και τους δόθηκαν οδηγίες είτε να εμπλακούν σε μια προσδοκητική διεργασία (επανειλημμένες σκέψεις και προβλέψεις για το γεγονός αυτό) είτε να εκτελέσουν ένα έργο απόσπασης προσοχής, ενώ προετοιμάζονταν να εκτελέσουν μια αθλητική δραστηριότητα μπροστά στην τάξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το μαθητικό κοινωνικό άγχος καθώς και η εμπλοκή σε προσδοκητικές διεργασίες συνδέονται με πιο αρνητικές εκτιμήσεις αθλητικής απόδοσης και καταστροφικές σκέψεις αναφορικά με μια αθλητική δραστηριότητα. Επιπροσθέτως, εν συγκρίσει με τα κοινωνικά αγχώδη παιδιά σε συνθήκες απόσπασης της προσοχής, τα κοινωνικά αγχώδη παιδιά που έκαναν επανειλημμένα σκέψεις για το επικείμενο αθλητικό γεγονός, διατήρησαν τα επίπεδα άγχους τους σε σχετικά υψηλά επίπεδα. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη χρησιμότητα της απόσπασης προσοχής πριν από μια αγχώδη αθλητική δραστηριότητα, ως εργαλείο ελέγχου και περιορισμού των επιπέδων άγχους και των αρνητικών σκέψεων.

**Εκτίμηση της κινητικής μάθησης και του κοινωνικού χειρισμού
ως προς την ανεκτικότητα και απογοήτευση
κατά το ομαδικό κινητικό παιχνίδι
Α. Χατζηβασιλόγλου & Χ. Ζάραγκας
*Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων***

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να παρατηρήσει και να καταγράψει το βαθμό κινητικής απόδοσης, καθώς και την κοινωνική δεξιότητά ως προς την ανεκτικότητα στην απογοήτευση νηπίων κατά το ομαδικό κινητικό παιχνίδι. Το δείγμα αποτέλεσαν 24 νήπια (10 αγόρια, 14 κορίτσια) ηλικίας 62 (± 5) μηνών. Προκειμένου να εκτιμηθεί ο βαθμός κινητικής απόδοσης, χρησιμοποιήθηκε το MOT test (Zimmer & Volkamer, 1987) και υλοποιήθηκαν παιγνιώδεις δραστηριότητες λεπτής και αδρής κινητικότητας. Για την εκτίμηση της ανεκτικότητας στην απογοήτευση (η οποία έγινε με βάση τη λεκτική επικοινωνία και τη σωματική έκφραση των παιδιών) χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της κλασσικής παρατήρησης και κατασκευάστηκε το πρωτόκολλο καταγραφής των μεταβλητών της συγκεκριμένης κοινωνικής δράσης, σύμφωνα με τη θεωρία της Zimmer (2007). Ο δείκτης Cronbach's alpha βρέθηκε 0.81 γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει μεγάλος βαθμός αξιοπιστίας (εσωτερικής συνέπειας) των μετρήσεων του πρωτοκόλλου ως προς την ανεκτικότητα στην απογοήτευση. Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας κατασκευάστηκαν πίνακες κατανομής συχνοτήτων και των αντίστοιχων ποσοστών, τόσο για την κινητική απόδοση, όσο και για την ανεκτικότητα στην απογοήτευση. Έγινε συσχέτιση του Pearson (r) μεταξύ των αθροισμάτων της κινητικής απόδοσης και της συχνότητας εμφάνισης της ανεκτικότητας στην απογοήτευση. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φάνηκε ότι το επίπεδο κινητικής απόδοσης των νηπίων ήταν αρκετά υψηλό. Τα παιδιά στην πλειοψηφία τους μπορούσαν να διαχειριστούν και να αντιμετωπίσουν την αποτυχία τους κατά το ομαδικό παιχνίδι, χωρίς να εκδηλώνουν συναισθήματα απογοήτευσης. Επίσης, ο βαθμός συσχέτισης των δύο μεταβλητών ήταν υψηλός ($r = 0.6$). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με άλλες αντίστοιχες, αλλά και έρχονται σε αντίθεση με κάποιες άλλες. Κρίνεται αναγκαία η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος λόγω του μικρού δείγματος της έρευνας.

**Η επίδραση του στιλ διδασκαλίας και του κλίματος κινήτρων
στην πρόθεση για αθλητική δραστηριότητα:
Ένα πρόγραμμα φυσικής αγωγής σε μαθητές/τριες
της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Κ. Μουρατίδου
*Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης***

Στα αναλυτικά προγράμματα που ισχύουν για τη φυσική αγωγή (Φ.Α.), αυτό που προτάσσεται είναι η υποστήριξη της δια βίου άσκησης. Ωστόσο, στην πράξη οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. δε γνωρίζουν συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να εκπληρώσουν κάτι τέτοιο στο πλαίσιο του μαθήματός τους. Η παρούσα μελέτη αποσκοπούσε να εξετάσει την επίδραση ενός προγράμματος Φ.Α. βασισμένου αφενός σε δύο διαφορετικά στιλ διδασκαλίας και αφετέρου σε ένα κλίμα κινήτρων με προσανατολισμό στη δουλειά/μάθηση και στην πρόθεση μαθητών/τριών να υιοθετήσουν ένα δραστήριο τρόπο ζωής στο μέλλον. Το δείγμα αποτέλεσαν 169 μαθητές/τριες Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού ($M\ age = 11.48$, $SD = .50$) οι οποίοι χωρίστηκαν σε 3 ομάδες: Δύο πειραματικές - εκ των οποίων η μία παρακολούθησε ένα διδακτικό πρόγραμμα με το στιλ του μη αποκλεισμού (όπου $N = 43$) και η δεύτερη με το αμοιβαίο στιλ διδασκαλίας (όπου $N = 22$) -

και μια ομάδα ελέγχου (όπου $N = 96$). Όλο το δείγμα συμπλήρωσε πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος α) δημογραφικά στοιχεία που αφορούσαν στην ηλικία και στην τάξη, β) το LAPOPECQ (Papaioannou, 1998) για την αποτίμηση του αντιλαμβανόμενου κλίματος κινήτρων και γ) ένα ερωτηματολόγιο που βασίστηκε στη Θεωρία Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς (Ajzen & Fishbein, 1980) και συστάθηκε για τις ανάγκες της έρευνας, προκειμένου να εξετασθεί η πρόθεση των συμμετεχόντων να υιοθετήσουν έναν ενεργό τρόπο ζωής. Μετά τη λήξη του προγράμματος παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αύξηση της πρόθεσης για συμμετοχή σε φυσική δραστηριότητα στους μαθητές/τριες και των δύο πειραματικών ομάδων σε σχέση με την ομάδα ελέγχου.

Θεματική Συνεδρία 10 **Ζητήματα Σχολικής Ψυχολογίας**

Η σχέση μεταξύ ανίας, διαπροσωπικής εγγύτητας και εκφοβισμού/θυματοποίησης στο σχολικό περιβάλλον

B. Βάσσου

Leiden University, The Netherlands

Πολλές έρευνες έχουν διερευνήσει τη σχέση μεταξύ διαπροσωπικής εγγύτητας και θυματοποίησης καθώς και την επίδραση του φύλου και κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου στον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση. Ωστόσο, δεν υπάρχουν τόσα πολλά στοιχεία και προηγούμενες έρευνες που να αφορούν στη σχέση μεταξύ της πλήξης και εκφοβισμού. Αυτή η έρευνα εξέτασε τη σχέση μεταξύ της πλήξης, εκφοβισμού/θυματοποίησης και της διαπροσωπικής εγγύτητας. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από 247 Έλληνες μαθητές του Λυκείου (43.3% ήταν αγόρια και 56.7% ήταν κορίτσια) των οποίων η ηλικία ήταν 16 ή 17 ετών. Οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο που αποτελείται από τρεις επιμέρους κλίμακες (Boredom-Disengagement Scale, Other In Self Scale and Bullying/Victimization Scale). Τα ευρήματα έδειξαν ότι υπήρχε μια θετική συσχέτιση μεταξύ της πλήξης και του εκφοβισμού ($r = 0.21$, $p < 0.05$). Επιπλέον, το φύλο προέβλεψε αρνητικά σημαντικά τον εκφοβισμό ($\beta = -.28$, $p < 0.001$) και η οικονομική κατάσταση της οικογένειας προέβλεψε θετικά τον εκφοβισμό ($\beta = 0.15$, $p = 0.02$). Όσον αφορά στη θυματοποίηση, τόσο η οικονομική κατάσταση της οικογένειας ($\beta = -.21$, $p < 0.5$) και η διαπροσωπική εγγύτητα ($\beta = -.15$, $p = 0.025$) προέβλεψαν αρνητικά τη θυματοποίηση. Μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να διεξαχθούν για την διερεύνηση πιθανών αιτιωδών σχέσεων μεταξύ τους.

Εμπειρίες θυματοποίησης των εφήβων μαθητών: Συχνότητα εκδήλωσης, εκλαμβανόμενη αίσθηση ασφάλειας στο σχολείο και συμπεριφορές «αντιμετώπισης»

Ε. Διδασκάλου, Χ. Ρούσση-Βέργου, & Ε. Ανδρέου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η θυματοποίηση των εφήβων μαθητών από τους συνομηλίκους τους έχει αναδειχθεί ως σημαντικό πρόβλημα σε αρκετά εκπαιδευτικά συστήματα, τα περισσότερα εκ των οποίων εκπονούν πλήθος παρεμβάσεων με στόχο τον περιορισμό του. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να προσφέρει μια σφαιρική εικόνα αναφορικά με την έκταση του προβλήματος της θυματοποίησης στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, της αντιλαμβανόμενης

αίσθησης ασφάλειας που αυτοί βιώνουν εντός του σχολικού πλαισίου καθώς και των συμπεριφορών που οι ίδιοι, οι συμμαθητές και καθηγητές τους υιοθετούν, όταν γίνονται μάρτυρες περιστατικών εκφοβισμού. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν περισσότεροι από οκτακόσιοι μαθητές (N = 872) ηλικίας από 11-17 ετών που φοιτούσαν σε 15 συνολικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της κεντρικής Ελλάδας. Για τη συλλογή των δεδομένων οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ηλεκτρονικά το ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς «*Living and Learning at School: Bullying at School*» (Skrzypiec, Slee, Murray-Harvey, & Pereira, 2011), το οποίο προσαρμόστηκε για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, περίπου 10% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι θυματοποιούνταν συστηματικά (μία ή περισσότερες φορές εβδομαδιαίως) από τους συνομηλίκους τους, με τα αγόρια και εκείνους που προέρχονταν από εθνικές μειονότητες να δηλώνουν υψηλότερη συχνότητα θυματοποίησης συγκριτικά με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Επιπλέον, ένας στους δέκα μαθητές δήλωσαν ότι δεν ένιωθαν ασφαλείς στο σχολείο, ενώ αναδείχτηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στο βαθμό εκλαμβανόμενης ασφάλειας και τη συχνότητα θυματοποίησης των μαθητών. Τα ευρήματα της μελέτης συζητούνται σε σχέση με τα διαθέσιμα εμπειρικά δεδομένα στον Ελληνικό και διεθνή χώρο, ενώ αναλύονται οι εφαρμογές τους σε επίπεδο εκπόνησης παρεμβατικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενάντια στον εκφοβισμό/θυματοποίηση στα σχολεία μας.

**Στερεοτυπικές αντιλήψεις εφήβων μαθητών και μαθητριών
για τον κυβερνο-εκφοβισμό:**

Διερευνητική μελέτη υπό το πρίσμα της έννοιας των μύθων

Ε. Λαμπρίδης

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η έρευνα μελετά τις στερεοτυπικές αντιλήψεις εφήβων μαθητών και μαθητριών για τον κυβερνο-εκφοβισμό (ΚΕ) υπό το πρίσμα της έννοιας των μύθων. Βασικοί στόχοι της είναι: α) η διερεύνηση του βαθμού στον οποίο οι έφηβες και οι έφηβοι αποδέχονται τους μύθους για τον ΚΕ, β) η εξέταση του βαθμού στον οποίο μια σειρά μεταβλητών όπως η ηλικία, το φύλο, η συχνότητα και το είδος χρήσης των ΤΠΕ επηρεάζουν το επίπεδο της αποδοχής τους, και γ) η ανίχνευση της επίδρασης του βαθμού αποδοχής των μύθων στις συναισθηματικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων σε μια συνθήκη κυβερνο-θυματοποίησης. Στην έρευνα έλαβαν μέρος μαθητές και μαθήτριες Γυμνασίου και Λυκείου από διάφορες περιοχές της χώρας (N = 591). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την Κλίμακα των Μύθων για τον Διαδικτυακό Εκφοβισμό καθώς και μια φόρμα δημογραφικών πληροφοριών με έμφαση στη χρήση και γνώση των ΤΠΕ. Επίσης, αποτύπωσαν τα συναισθήματά τους ως προς μια δυνητική συνθήκη κυβερνο-εκφοβισμού σε μια κλίμακα 14 αρνητικών και θετικών συναισθημάτων διαβαθμισμένης έντασης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι έφηβοι αποδέχονται περισσότερο τους μύθους για τον διαδικτυακό εκφοβισμό σε σύγκριση με τις έφηβες. Η ηλικία, ο χρόνος και το είδος χρήσης των ΤΠΕ και ο ρόλος που διαδραμάτισαν σε μια συνθήκη ΚΕ (θύμα, θύτης, παρατηρητής) βρέθηκαν να σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με το επίπεδο αποδοχής των μύθων. Αντίστοιχα, το επίπεδο αποδοχής των μύθων για τον ΚΕ βρέθηκε να διαμορφώνει διαφορετικές συναισθηματικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων ως προς μια δυνητική συνθήκη ΚΕ. Τα ευρήματα ερμηνεύονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα προηγούμενων σχετικών ερευνών και συζητούνται στη βάση της λειτουργίας των στερεοτύπων ως δομικών στοιχείων της κοινωνικής αντίληψης.

**«Τα μπαλόνια της φιλίας»:
Η συμβολή της φιλίας και ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας
στην καταπολέμηση της ενδοσχολικής βίας.
Μια πρόταση διδακτικής αξιοποίησης στο νηπιαγωγείο**

Θ. Κουτζιακουτζίδου

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Βρισκόμαστε στον 21ο αι. και η εκπαίδευση εξακολουθεί να αποτελεί θέμα μείζονος σημασίας. Η ελληνική κοινωνία από μια φάση ξεκάθαρης μονοπολιτισμικότητας και ομοιογένειας, πέρασε στη φάση της πολυπολιτισμικότητας και της ετερογένειας με το θέμα της διαφορετικότητας να είναι πιο επίκαιρο από ποτέ. Η έννοια της διαφορετικότητας διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ατόμου καθώς λειτουργεί ως ερέθισμα για τη δημιουργία και τον εμπλουτισμό της προσωπικής ταυτότητας. Ταυτόχρονα, προάγει την κοινωνικοποίηση, την αποδοχή, τον σεβασμό, συστατικά τα οποία αποτελούν βασικές προϋποθέσεις της ψυχικής και κοινωνικής ανάπτυξης και υγείας. Αντίθετα, η έλλειψή τους συμβάλλει στην εμφάνιση φαινομένων εκφοβισμού στο χώρο του σχολείου. Στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα τα φαινόμενα του σχολικού εκφοβισμού αποκτούν όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις. Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη των στόχων της κοινωνικοποίησης των μικρών παιδιών, καθώς μέσα από τις ιστορίες της συμβάλλει στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας αλλά και στην αποδοχή και το σεβασμό της διαφορετικότητας. Επιπρόσθετα, ένα καίριο ζήτημα που συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση είναι η φιλία, κορυφαία έννοια της αριστοτελικής ηθικής. Με την παρούσα εργασία μελετάται ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει η παιδική λογοτεχνία στην ευαισθητοποίηση των παιδιών νηπιακής και πρώτης σχολικής ηλικίας σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Επιπλέον, μελετάται κατά πόσο η δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ του «Άλλου» και του «Εμείς» συμβάλλει στην κοινωνική αποδοχή του «διαφορετικού» παιδιού και στην προσαρμογή του στο περιβάλλον.

**Η κοινωνική θέση των μαθητών με ήπια νοητική ανεπάρκεια
στο Δημοτικό Σχολείο**

¹Π. Ευκαρπίδης & ²Γ. Μπάρμπας

¹1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η προσπάθεια κοινωνικής ένταξης και αποδοχής των μαθητών με ήπια νοητική ανεπάρκεια (ΗΝΑ) στο «ένα σχολείο για όλους», φαίνεται να μην αποδίδει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Σ' αυτό συγκλίνουν τα περισσότερα ερευνητικά δεδομένα τόσο από το διεθνή χώρο όσο και από τον ελληνικό, παρόλο που στη χώρα μας το θέμα αυτό δεν έχει ερευνηθεί ακόμα συστηματικά. Ως βασικό κριτήριο αυτής της αξιολόγησης υιοθετήθηκε η αποδοχή του μαθητή από τους συμμαθητές του και η ένταξή του στην «κουλτούρα των συνομηλίκων». Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση της κοινωνικής θέσης των μαθητών με ήπια νοητική ανεπάρκεια στα Γενικά Δημοτικά Σχολεία με βάση δεδομένα που θα προέρχονταν κυρίως από τους ίδιους τους μαθητές. Δείγμα της έρευνας ήταν 113 μαθητές με ΗΝΑ. Η διερεύνηση της κοινωνικής τους θέσης βασίστηκε στα δεδομένα κοινωνιομετρικού ερωτήματος. Από την επεξεργασία των δεδομένων προέκυψε ότι η πλειονότητα των μαθητών του δείγματος βίωνε την απόρριψη των συμμαθητών τους, ήταν απομονωμένοι και ζούσαν στο περιθώριο τόσο μέσα στη μαθησιακή διαδικασία, όσο και εκτός αυτής, στο διάλειμμα. Σημαντικό εύρημα ήταν ότι η απόρριψη και η μη αποδοχή των

μαθητών με ΗΝΑ εντοπίστηκαν εξίσου σε όλο το φάσμα των ηλικιών του Δημοτικού, ενώ η φοίτησή τους στο Τμήμα Ένταξης φαίνεται ότι δεν επηρέαζε αυτή τους την κοινωνική θέση. Ως κύριες αιτίες της απόρριψης από τους συμμαθητές τους αναδείχθηκαν η μη αποδεκτή κοινωνικά συμπεριφορά τους, ιδιαίτερα όταν χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό και έλλειψη αμοιβαιότητας, η αδυναμία ανταπόκρισης στις απαιτήσεις των μαθημάτων, των παιχνιδιών και της παρέας των συνομηλίκων και η απόρριψή τους συνολικά ως ανθρώπων.

Σύντομες Προφορικές Ανακοινώσεις

Η ομάδα ως πλαίσιο εκπαίδευσης του ανθρώπου

Β. Δούρος

Η ομάδα για να λειτουργήσει χρειάζεται τα μέλη της να αναπτύξουν και να εκπαιδευτούν σε καινούργιες δεξιότητες. Ο άνθρωπος έχει να επιτυγχάνει την αυτονόμησή του μέσα σε σχέσεις, στο πλαίσιο αλληλεπιδράσεων. Μαζί με την εξέλιξη της ομάδας, βρίσκεται σε συνεξέλιξη και ο ίδιος ο συντονιστής της. Η διεργασία ομάδας είναι μια ροή, μια ανέλιξη η οποία έχει φάσεις και στάδια, κανόνες, αρχές και αξίες. Μέσα από την δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας, τα μέλη της ομάδας αναπτύσσουν ανοιχτή και ειλικρινή επικοινωνία μεταξύ τους, μπαίνοντας συγκινησιακά ο ένας στην θέση του άλλου. Έτσι τα μέλη της ομάδας αποκτούν επίγνωση σχετικά με τις γνωστικές και συγκινησιακές τους διεργασίες, αποκτούν μεγαλύτερη αυτογνωσία, που τα βοηθά στο να καθορίζουν και να επιδιώκουν την εκπλήρωση προσωπικών στόχων. Και, το κυριότερο, μαθαίνουν να ενεργούν με δική τους πρωτοβουλία, πάνω σε τύπους συμπεριφοράς που προωθούν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις μέσα και έξω από την ομάδα.

Αυτισμός και κοινωνικο-οικογενειακό πλαίσιο.

**Οι επιδράσεις της ψυχοεκπαίδευσης ως οικογενειακής θεραπείας
στην οικογένεια και στο ίδιο το παιδί**

Ν. Χρυσίδου

Ο στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων μιας μελέτης του κοινωνικο-οικογενειακού πλαισίου αυτιστικών παιδιών και των επιδράσεων της ψυχοεκπαίδευσης στην οικογένεια και στα ίδια τα παιδιά. Στην έρευνα συμμετείχαν 15 οικογένειες αυτιστικών παιδιών που παρακολούθησαν ή παρακολουθούν την ψυχοεκπαίδευση σε ένα δημόσιο φορέα. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της ημι-δομημένης συνέντευξης. Μέσω του συγκεκριμένου ερευνητικού εργαλείου έγινε προσπάθεια, κατ' αρχήν, να διαπιστωθούν οι επιδράσεις της ψυχοεκπαίδευσης στην οικογένεια, αλλά και στο ίδιο το παιδί, να διερευνηθούν οι τομείς στους οποίους αυτό παρουσίασε τη μεγαλύτερη βελτίωση και να καταγραφούν οι αδυναμίες και δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου προγράμματος. Επίσης, μελετήθηκε το κοινωνικό-οικογενειακό πλαίσιο του παιδιού, τα στάδια που πέρασε η οικογένεια μέχρι τη διάγνωση του παιδιού, όπως και οι σχέσεις του παιδιού με τα μέλη της οικογένειας. Τέλος, διερευνήθηκε σε βάθος η ένταξη του παιδιού πρωτίστως στη σχολική κοινότητα και εν συνεχεία στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και τα προβλήματα που μπορεί να αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια αυτών των διαδικασιών.

**Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού και ο εμψυχωτικός του ρόλος
στη διδακτική πράξη**

**Γ. Σίσκου & Ε. Αποστολοπούλου
Πανεπιστήμιο Αιγαίου**

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι πολυδιάστατος. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται καθημερινά να υπερβαίνουν τον εαυτό τους και να

προσαρμόζονται στις νέες παιδαγωγικές τάσεις, αφομοιώνοντας τα νέα δεδομένα. Όμως, μικρή σημασία δίνεται στην προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, ένα από τα στοιχεία που αποδεδειγμένα επηρεάζουν τη διαμόρφωση των διδακτικών πρακτικών που θα ακολουθήσει. Η προβληματική της παρούσας έρευνας στρέφεται λοιπόν γύρω από τη μεταβλητή αυτή, την προσωπικότητα του/της εκπαιδευτικού και την παραδοχή ότι όλες οι διδακτικές προτάσεις δεν μπορούν να αφομοιωθούν και να εφαρμοστούν από το σύνολο του εκπαιδευτικού δυναμικού. Αλλά ποιο είναι το κλειδί για μια επιτυχημένη διδασκαλία, ανάγκη επιτακτική για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου; Στο ερώτημα αυτό, κεντρική θέση καταλαμβάνει η έννοια της εμπύχωσης στη διδακτική διαδικασία και ό, τι αυτή εμπερικλείει (π.χ. κίνητρα).

Η συμβουλευτική σε μαθητές/τριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης:

Πρακτικές εφαρμογές

Γ. Μιχάλης & Ε. Χασιώτη

Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Ν. Ιωαννίνων

Το σχολείο είναι ένας χώρος όπου οι έφηβοι/ες εκδηλώνουν αλλά και διαμορφώνουν συναισθήματα και συμπεριφορές. Παρατηρώντας κανείς την παρουσία τους στο σχολικό περιβάλλον καταλαβαίνει ότι η λειτουργία τους σε αυτό επηρεάζεται από την ψυχοσύνθεσή τους, την ψυχική τους κατάσταση, τις εμπειρίες τους, τις συναναστροφές, τις μαθημένες συμπεριφορές τους. Είναι αναμενόμενο λοιπόν κάποιοι/ες μαθητές/τριες, σε ένα χώρο, όπως είναι αυτός του σχολείου, όπου δραστηριοποιούνται για ένα μεγάλο μέρος της καθημερινότητάς τους, να εμφανίζουν δυσκολίες συναισθηματικής φύσης και προβλήματα συμπεριφοράς, μεγαλύτερης ή μικρότερης έντασης και διάρκειας. Η συμβουλευτική υποστήριξη και παρέμβαση είναι μια χρήσιμη και απαραίτητη υπηρεσία που διατίθεται στους μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε μια προσπάθεια αποτελεσματικότερης διαχείρισης αυτών των δυσκολιών. Την αναγκαιότητα παροχής της υπηρεσίας αυτής εντός του σχολικού πλαισίου, σε σταθερή βάση και σε άμεση συνεργασία με το σύνολο της σχολικής κοινότητας επιβεβαιώνουν τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι ίδιοι οι μαθητές και οι κηδεμόνες τους. Στην παρούσα εργασία θα έχουμε την ευκαιρία να αναφερθούμε στα είδη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και εκδηλώνουν οι έφηβοι στο περιβάλλον του σχολείου, στον τρόπο που σχεδιάζεται και εφαρμόζεται η συμβουλευτική παρέμβαση, στις μορφές που αυτή μπορεί να πάρει ανάλογα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, στις δυσκολίες που παρουσιάζονται και αφορούν την υλοποίησή της.

Βραχεία παρέμβαση κατά του σχολικού εκφοβισμού σε Λύκειο της Αχαΐας

Κ. Κοτσή, Ε. Παπαμιχαήλ, Α. Νικολάου, & Θ. Κοντοσώρου

ΠΨΚ Τμήμα, Καραμανδάνειου Ν.Π.Π.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας μας με τα σχολεία της περιοχής Αχαΐας υλοποιήθηκε πρόγραμμα πρόληψης και ευαισθητοποίησης των παιδιών, των εκπαιδευτικών και των γονέων της περιοχής των Καλαβρύτων. Ο σκοπός του προγράμματος ήταν να μπορέσουμε να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές, έτσι ώστε να «προλάβουμε» περιστατικά βίας, εντός και εκτός σχολείου. Παράλληλα, ενημερώθηκαν οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι γονείς, για τον σχολικό εκφοβισμό, για τη διάκριση μεταξύ σχολικού εκφοβισμού και πειράγματος, αλλά και για τους παράγοντες που οδηγούν τα παιδιά σε ακραίες συμπεριφορές. Στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος: 1) Τα παιδιά χωρίστηκαν σε 4 ομάδες των 12 ατόμων. Αρχικά έγινε παρουσίαση των ορισμών και των συνεπειών του σχολικού

εκφοβισμού σε όλους τους εμπλεκόμενους. Ακολούθησαν βιωματικές ασκήσεις. Η κάθε ομάδα «έκλεινε» με προβολή επιλεγμένων βίντεο. 2) Το απόγευμα έγινε μια ομιλία στους εκπαιδευτικούς. Ακολούθησαν βιωματικές ασκήσεις. Η δράση αυτή έκλεισε με συζήτηση και τις τελευταίες διευκρινήσεις επί του θέματος. 3) Την επόμενη μέρα έγινε μια ομιλία σε γονείς της περιοχής. Ακολούθησε βιωματική άσκηση. Η ομιλία έκλεισε με συζήτηση και επίλυση αποριών μέσω της κατάθεσης προσωπικών εμπειριών των παρευρισκομένων. Ως αποτέλεσμα, τα παιδιά ευαισθητοποιήθηκαν σε θέματα σχολικής βίας, έμαθαν τρόπους να αποδυναμώνουν και να διαχειρίζονται τέτοια περιστατικά, ενώ, από την άλλη πλευρά, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί κατάφεραν να διακρίνουν τις διαφορές σχολικού εκφοβισμού και πειράγματος και, παράλληλα, κατανόησαν τη σημαντικότητα της επικοινωνίας με τα παιδιά. Φαίνεται ότι, παρά το γεγονός ότι υπάρχει μεγάλη πληροφόρηση όσον αφορά στα θέματα σχολικού εκφοβισμού, τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς, η άμεση και κατά πρόσωπο επαφή με αυτόν τον πληθυσμό είναι απαραίτητη και επιθυμητή για να μπορούν να διευκρινίζονται απορίες αλλά και να κινητοποιούνται εγκαίρως, τα παιδιά, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί για την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών.

Διαπολιτισμικότητα και ρατσισμός στην εκπαίδευση

Ε.-Μ. Τζιώρα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η κινητικότητα, η οποία χαρακτηρίζει την εποχή μας, σε εγχώριο επίπεδο και σε παγκόσμιο επίπεδο, ασκεί πολύ έντονες επιδράσεις στην εκπαίδευση, τόσο στον τομέα του «ρατσισμού», όσο και σε αυτόν της «διαπολιτισμικότητας». Σε αυτήν την εργασία παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα ερευνών για το θέμα της «διαπολιτισμικότητας» στην εκπαίδευση, αλλά και του φαινομένου του «ρατσισμού». Αναλύονται αυτοί οι δύο όροι σε θεωρητικό επίπεδο, καθώς και τα αποτελέσματά τους σε επίπεδο εμπειρικών μελετών, στο εγχώριο και διεθνές πλαίσιο, ως προς το πλήθος των ψυχολογικών, κοινωνικών αλλά και παιδαγωγικών διαστάσεών τους. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να επισημανθούν τα προβλήματα τα οποία είναι απόρροια του φαινομένου του «ρατσισμού» και ο τρόπος με τον οποίο η «διαπολιτισμικότητα» έχει συμβάλει στην επίλυση των προβλημάτων αυτών. Τέλος, θα προταθούν κάποιοι τρόποι εναρμόνισης της εκπαίδευσης με τα παραπάνω ζητήματα, δηλαδή πως είναι εφικτό να εφαρμοστεί η «διαπολιτισμικότητα» και να αντιμετωπιστεί ο «ρατσισμός».

Ετερότητα, διαπολιτισμικότητα/διακουλτουραλισμός και διαθρησκευτική ηθική

Σ. Πορτελάνος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έννοια του πολιτισμού θεωρήθηκε επιβαρυνόμενη από τις αρνητικές επιπτώσεις της νεωτερικότητας με την εμπορευματοποίηση, την εκμετάλλευση, το κέρδος, την αποδόμηση διαχρονικών καταγωγικών ριζών νοήματος και αξιών. Η έννοια *κουλτούρα* θεράπευσε την ουσιαστική απαίτηση του ανθρώπου για εσωτερική καλλιέργεια και αυθεντική διανθρώπινη επικοινωνία. Η απόκτηση ποιότητας σχέσεων είναι θέμα εσωτερικής καλλιέργειας της ψυχής από τον πολιτισμό κάθε λαού. Η διάκριση των όρων *κουλτούρα* και *πολιτισμός* μπορεί να αξιοποιηθεί ώστε να γίνει και διάκριση μιας επιφανειακής και αντιφατικής επικοινωνίας, από μια ουσιαστική, με τους όρους: *διαπολιτισμικότητα* (*intercivilisation*) και *διακουλτουραλισμός* (*interculturalism - diakoultouralismos*). Ο *διακουλτουραλισμός* συνιστά μια νεότευκτη έννοια, η οποία αποδίδει μια γνήσια επικοινωνία μεταξύ διαφόρων πολιτισμών των οποίων οι πολίτες έχουν αποκτήσει εσωτερική καλλιέργεια και πολιτισμική

ταυτότητα, που συγκλίνει σε μια ηθική υπερεθνικής και διωποκειμενικής ετερότητας, με διαθρησκειακές αξιακές προσεγγίσεις. Η ποιότητα της κουλτούρας, των πνευματικών μεθελικιώσεων συνειδητών πολιτών με αναγωγή στο πολιτισμικό και αξιακό τους σύστημα επιτρέπει την ανεύρεση και στη συναίνεση κοινών αξιών ανθρωπισμού και δικαιωμάτων. Μια ηθική θρησκευτικότητα μπορεί με την καθολικότητα και οικουμενικότητα των αξιών της να είναι διανθρώπινα ηθική, διακουλτουραλιστική και διαθρησκειακή. Η ετερότητα αποκτά έρεισμα και συμβάλλει στην απόκτηση διακουλτουραλιστικής συνείδησης όταν εκφράζει έναν ουμανισμό με οντολογία και όταν ταυτίζεται με την αναγνώριση της παγκοσμιοτητας κοινών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιών. Ο συγκριτισμός μπορεί να συμβάλλει στην αντικειμενική έρευνα των θρησκειών αλλά και στην αποφυγή της πολιτισμικής ομοιογένειας. Πρόκειται για γνωστική διαδικασία με σύλληψη και κατανόηση ξεχωριστών, μοναδικών και μεμονωμένων πολιτιστικών αντικειμένων σε επίπεδο υποκειμενικό (προσωπικά βιώματα) και σε επίπεδο αντικειμενικό, το οποίο στηρίζεται στην παρατήρηση και την έρευνα στοιχείων της κάθε θρησκείας.

**Θεατρική αναπαράσταση της «Λυσιστράτης» του Αριστοφάνη
σε ομάδα εφήβων Ρομά
Π. Τανάμπαση**

Η χειραφέτηση των γυναικών είναι ένα θέμα που δύσκολα θίγεται στις κοινότητες των Ρομά. Η διαπραγμάτευση όμως του θέματος αυτού μέσα από τη θεατρική αναπαράσταση ενός παραμυθιού, ειδικά διασκευασμένου για παιδιά, αποτέλεσε μία διαφορετική προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Η δραστηριότητα αυτή ήταν μέρος της θεματολογίας ενός κύκλου ομάδων με εφήβους Ρομά που πραγματοποιήθηκε σε καταυλισμό της Κεντρικής Μακεδονίας. Συντονιστές του εγχειρήματος αυτού ήταν δύο κοινωνικοί επιστήμονες (κοινωνική λειτουργός και ψυχολόγος). Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τις στάσεις και τις λειτουργίες των μελών της ομάδας κατά τη διάρκεια της θεατρικής αναπαράστασης του έργου “Λυσιστράτη” του Αριστοφάνη. Η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η αναγνώριση βασικών ατομικών δικαιωμάτων από τους εφήβους Ρομά αποτέλεσε μια διαδικασία αφύπνισής τους, ως μελλοντικών και ενεργών πολιτών του κόσμου.

**Ψυχαναλυτική περιδιάβαση στον κόσμο της λογοτεχνίας
Α. Βογιατζόγλου & Γ. Μπότζιου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Το λογοτεχνικό έργο του Ανδρέα Εμπειρίκου ήταν κάτι παραπάνω από καινοτόμο για την εποχή του. Μέσω αυτού αναδύεται ο ηδονισμός και η απελευθέρωση ως αρχή και προϋπόθεση για τον Νέο Κόσμο που τόσο έντονα εκείνος οραματίζεται. Ως ποιητής, πεζογράφος, μανιακός φωτογράφος και ψυχαναλυτής, ο Εμπειρίκος δύναται να αποτυπώσει ένα νέο τρόπο σύλληψης της πραγματικότητας, ο οποίος συνδυάζει τις δύο του ενασχολήσεις – τη λογοτεχνία και την ψυχανάλυση – κατακτώντας υψηλά επίπεδα προσδοκιών. Ο Εμπειρίκος και η γραφή του δεν συμβιβάζονται, το στοιχείο όμως που τον καθιστά φυσιогνωμία ιδιαίτερη και άκρως προοδευτική σχετίζεται με την διείσδυση παραμέτρων του επαγγέλματος του, το οποίο ασκούσε επί δεκαπέντε χρόνια, στη λογοτεχνική του παραγωγή. Αντιπροσωπευτικότερο είναι, προς αυτήν την κατεύθυνση, το πεζό του έργο *Μέγας Ανατολικός*, το οποίο θα μπορούσε κανείς, εκ πρώτης, να το χαρακτηρίσει – όπως άλλωστε ουκ ολίγες φορές συνέβη – ως πορνογραφία. Πίσω, όμως, από την πρόχειρη και επιφανειακή αυτή εκτίμηση βρίσκεται ένας άλλος κόσμος, ο κόσμος

της ψυχανάλυσης και των δυνατοτήτων που προσφέρει, ακόμη και σε τομείς όπως η λογοτεχνία ή η εκπαίδευση σ' ένα πλαίσιο ευρύτερο. Ο εκπρόσωπος του υπερρεαλισμού και εισηγητής της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα, Ανδρέας Εμπειρικός, δούλεψε σκληρά ώστε να μπορέσει να απαλλάξει τον κόσμο από τα δεσμά που τον καθηλώνουν. Τους αναγνώστες του, όπως και τους ανθρώπους που τα χρόνια εκείνα πέρασαν το κατώφλι του για να ψυχαναλυθούν, ήθελε μονάχα να τους βοηθήσει, γι' αυτό και πέτυχε έναν ασύγκριτο συνδυασμό δύο πεδίων, προσφέροντας και στα δύο το ενδιαφέρον και το πάθος που, εκ των πραγμάτων, τους αναλογεί.

Ζητήματα Αναπτυξιακής και Κοινωνικής Ψυχολογίας

Ψυχολογικές επιπτώσεις γονέων με ανάπηρα τέκνα

¹A. Ζύγουρα & ²A. Σταύρου

¹Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου

²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο ερχομός ενός παιδιού με αναπηρία βρίσκει τους γονείς απροετοίμαστους και ο τρόπος ζωής της οικογένειας αλλάζει σε πολλά επίπεδα. Οι γονείς των ανάπηρων παιδιών αναφέρουν ότι η φροντίδα του παιδιού τους, από τη μια, προσφέρει συναισθηματική ανταμοιβή και, από την άλλη, κούραση και άγχος (Lustig, 2002) ή βιώνουν μια δια βίου θλίψη ή χρόνια λύπη (Seligman, 2000). Ωστόσο, οι συνέπειες στην υγεία τους μπορεί να είναι χρόνιες παθήσεις, περιορισμοί δραστηριότητας και συμπτώματα κατάθλιψης (Brehault et al., 2009). Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Σεπτέμβριο έως το Φεβρουάριο του 2015 σε γονείς 14 αναπήρων τέκνων στους νομούς Ιωαννίνων και Αχαΐας. Ο σκοπός της έρευνας ήταν να αξιολογηθεί το επίπεδο άγχους και κατάθλιψης που βιώνουν οι γονείς που έχουν ανάπηρο τέκνο. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η κλίμακα Hospital Anxiety and Depression Scale (HACS) των Zigmond και Snaith (1983), η οποία σταθμίστηκε από τον Μιχόπουλο στον ελληνικό χώρο (Michopoulos et al., 2008). Η κλίμακα περιέχει ερωτήσεις – δηλώσεις κλειστού τύπου, οι απαντήσεις των οποίων αντλήθηκαν μέσω συνέντευξης. Τα δεδομένα της έρευνας αναλύθηκαν με το στατιστικό πακέτο SPSS. 21. Βρέθηκε πως τα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης είναι υψηλά και, συγκρινόμενα μεταξύ τους, το επίπεδο άγχους παρουσιάζεται υψηλότερο από το επίπεδο κατάθλιψης. Επίσης, ελέγχθηκαν τυχόν διαφορές στις απαντήσεις στην κλίμακα με βάση δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, όπως το φύλο και η ύπαρξη άλλου τέκνου με τυπική ανάπτυξη.

**Η διαχείριση του πένθους των παιδιών στο σχολικό πλαίσιο:
Στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
Ε. Κρυσταλλίδου**

Οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης έρχονται συχνά αντιμέτωποι με εμπειρίες θανάτου και πένθους των μαθητών. Ωστόσο η προετοιμασία των εκπαιδευτικών στο θέμα του θανάτου και στη διαχείριση του πένθους των μαθητών δεν εντάσσεται στην επίσημη εκπαίδευση τους. Η παρούσα έρευνα στοχεύει να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση τους στο θέμα του θανάτου και της διαχείρισης του πένθους των μαθητών και την άνεση με την όποια συζητούν για το θάνατο με τους μαθητές τους. Για την επίτευξη των στόχων αυτών 316 εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε Δημοτικά Σχολεία των νομών Κοζάνης, Λάρισας και Αττικής συμπληρώσαν ένα γραπτό ερωτηματολόγιο. Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλάμβανε ερωτήσεις δημογραφικού περιεχομένου και ερωτήσεις που αφορούν την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαχείρισης του παιδικού πένθους. Το δεύτερο μέρος περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικές με την άνεση των εκπαιδευτικών να συζητούν διάφορα είδη θανάτου με τους μαθητές, τις κλίμακες “Death Attitude Profile-Revised” (DAP-R) και “The Fear of Death Scale”, και μια σειρά ερωτήσεων σχετικές με τις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στο παιδικό πένθος και τη διαχείριση του. Διαπιστώθηκε από τη συγκεκριμένη έρευνα, όπως είχε προβλεφθεί, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως το επίπεδο εκπαίδευσής τους, σε θέματα σχετικά με το θάνατο και τη διαχείριση του πένθους, είναι χαμηλό. Βρέθηκε ακόμη, πως ο φόβος θανάτου των εκπαιδευτικών συσχετίζεται τόσο με το φύλο και την ηλικία τους, όσο και με την εμπειρία απώλειας ενός κοντινού προσώπου, κατά την παιδική τους ηλικία. Επιπλέον, προέκυψε σχέση μεταξύ των αντιλήψεων για την εκπαίδευση σε θέματα σχετικά με το θάνατο και επίπεδου άνεσης συζήτησης για αυτό.

**Ερευνητική εργασία για τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των παιδιών
για τους ρόλους των δύο φύλων**

Σ. Αθανασίου – Διαμαντοπούλου & Ε. Λαδά
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο να εξετάσει την ύπαρξη στερεοτυπικών αντιλήψεων για τα δύο φύλα, σε παιδιά 4 έως 6 ετών. Βασική υπόθεση ήταν ότι τα παιδιά αποδίδουν συγκεκριμένους ρόλους σε κάθε φύλο και ότι το φύλο επηρεάζει τον τρόπο ένδυσης. Συμμετείχαν 40 μαθητές και των δύο φύλων (18 αγόρια και 22 κορίτσια), ηλικίας 4 έως 5, 5 ετών από Νηπιαγωγείο και παιδότοπο της Θεσσαλονίκης. Προκειμένου να εξεταστούν αυτές οι υποθέσεις χρησιμοποιήθηκαν κούκλες, υλικό ένδυσης και ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο. Το πείραμα περιελάμβανε δύο έργα. Στο πρώτο τα παιδιά κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ μίας ανδρικής και μίας γυναικείας κούκλας και να τη ντύσουν με τα διαθέσιμα ρούχα και αξεσουάρ. Στο δεύτερο έργο το υλικό αποτελείτο από τέσσερις κούκλες, δύο άνδρες και δύο γυναίκες. Μία κούκλα του κάθε φύλου ήταν ντυμένη στερεοτυπικά και η άλλη μη στερεοτυπικά. Τα παιδιά καλούνταν να απαντήσουν σε 18 ερωτήσεις σχετικά με καθήκοντα σπιτιού, αθλήματα και επαγγέλματα, δείχνοντας μία από τις κούκλες. Βρέθηκε ότι στο πρώτο έργο, το φύλο της επιλεγμένης κούκλας βρισκόταν σε αντιστοιχία με το φύλο του παιδιού. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι ο τρόπος ένδυσης της κούκλας επηρεάστηκε σημαντικά από το φύλο της και από το φύλο του παιδιού. Στο δεύτερο έργο βρέθηκε ότι στις στερεοτυπικές ερωτήσεις οι απαντήσεις των αγοριών και κοριτσιών συνέκλιναν. Ενώ στις ερωτήσεις ουδέτερου χαρακτήρα οι απαντήσεις ήταν

διασκορπισμένες. Προκύπτει λοιπόν ότι τα παιδιά έχουν διαμορφώσει στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων σχετικά με τομείς της ζωής.

Η βιωματική μάθηση και η πρόκληση των ερευνητικών εργασιών στο Λύκειο

Μ. Ράπτη

Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς

Αντικείμενο της εισήγησής μας θα αποτελέσουν οι ερευνητικές εργασίες που εισήχθησαν στην Α' και Β' Λυκείου από το 2011. Με το νέο αυτό μάθημα επιδιώκεται η ελεύθερη θεματική και ενεργητική μεθοδολογία να αντισταθμίσει την ανελαστικότητα, τις μονομέρειες και τον πολυκερματισμό του παραδοσιακού σχολείου μέσα από προσεγγίσεις που θα ευνοούν την ολιστική θεώρηση των πραγμάτων, τον πειραματισμό, τη διαφοροποίηση, τη δημιουργικότητα, την πρωτοβουλία και τη φαντασία εκπαιδευτικών και μαθητών. Ο προβληματισμός μας για την τύχη αυτής της μεταρρύθμισης δημιουργήθηκε από την αναποτελεσματικότητα προηγούμενων καινοτομιών, από τις απαισιόδοξες και αρνητικές κριτικές των εκπαιδευτικών και από ανάλογα κατά καιρούς δημοσιεύματα. Στη συγκεκριμένη φάση, η δική μας ερευνητική προσπάθεια επικεντρώθηκε στην καταγραφή των εμπειριών ενός δείγματος μαθητών του Λυκείου από το νομό Ιωαννίνων, προκειμένου να αναδειχθούν προβλήματα από την υλοποίηση του καινοτόμου αυτού προγράμματος, να επισημανθούν οι προοπτικές και να προκύψουν σχετικές προτάσεις. Από την έρευνά μας διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές προτιμούν περισσότερο την ενασχόληση με τις ερευνητικές εργασίες από την ανία των υπόλοιπων μαθημάτων, παρά τις αδυναμίες που παρουσιάζονται στον τρόπο επιλογής του θέματος, τη συγκέντρωση των πληροφοριών και την αξιολόγηση. Θεωρούμε ότι η σχολική βελτίωση επιτυγχάνεται, όταν όλοι οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία κατανοήσουν την ανάγκη για αλλαγή και καταβάλουν προσπάθεια να εφαρμόσουν στρατηγικές που θα οδηγήσουν στην αλλαγή. Η βιωματική προσέγγιση της γνώσης είναι μία διαδικασία που μπορεί να κάνει το σχολείο χώρο χαράς και δημιουργίας, όταν εφαρμοστεί όχι μόνο στις ερευνητικές εργασίες, αλλά και στα υπόλοιπα μαθήματα.

Ο υλισμός στην παιδική ηλικία και οι συσχετίσεις του

Γ. Σταυράκη & Α. Κορνηλάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά αποδίδουν υψηλή αξία στην απόκτηση υλικών αγαθών, τα οποία θεωρούν ως δείκτη της επιτυχίας ή και της ευτυχίας ενός ατόμου (υλισμός). Παρά ταύτα, μελέτες με ενήλικες φανερώνουν την ύπαρξη μια αρνητικής συσχέτισης ανάμεσα στο υλισμό και την ικανοποίηση από τη ζωή. Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να καταγράψει τις υλιστικές τάσεις των παιδιών και την πίεση που δέχονται από τους συνομηλίκους για την απόκτηση υλικών αγαθών. Επιπλέον, η μελέτη εξετάζει τη σχέση του υλισμού με την αυτοεκτίμηση των παιδιών και την ικανοποίησή τους από τη ζωή. Στη μελέτη έλαβαν μέρος 106 παιδιά ηλικίας 10-12 ετών, τα οποία συμπλήρωσαν ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που συμπεριλάμβανε: α) την κλίμακα μέτρησης υλιστικών αξιών για παιδιά (Material Values Scale for children) της Oprea et al. (2011), β) την κλίμακα των κοινωνικών πιέσεων του υλισμού (Social Motives of Materialism) των Benerjee και Dittmar (2008), γ) την κλίμακα αυτοεκτίμησης του Rosenberg (1965), και δ) την κλίμακα ικανοποίησης των μαθητών από τη ζωή (Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale) του Huebner (1994). Η προκαταρκτική ανάλυση των δεδομένων έδειξε την ύπαρξη μιας ισχυρής συσχέτισης ανάμεσα στον υλισμό των παιδιών και την πίεση που δέχονται από τους συνομηλίκους τους

για απόκτηση συγκεκριμένων αγαθών. Ωστόσο, ο υλισμός δεν βρέθηκε να σχετίζεται με την αυτοεκτίμηση ή με την ικανοποίηση από τη ζωή. Τα ευρήματα της μελέτης συζητούνται στο πλαίσιο του προβληματισμού για τις επιπτώσεις του υλισμού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου.

**Αναπτυξιακές διαταραχές οπτικοκινητικού συντονισμού
και οι διαφορές ως προς το φύλο και την ηλικία παιδιών (προ)σχολικής ηλικίας**

Χ. Υφαντή, Χ. Ζάραγκας, Β. Κουτράς, & Δ. Σαρρής

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η παρατήρηση, καταγραφή, σύγκριση και εκτίμηση των αναπτυξιακών διαταραχών του οπτικοκινητικού συντονισμού σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας με βάση το φύλο και την ηλικία τους. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 8 παιδιά, 4 αγόρια και 4 κορίτσια, ηλικίας 4 έως 7 ετών, τα οποία επιλέχθηκαν τυχαία από ένα δημόσιο Νηπιαγωγείο και ένα δημόσιο Δημοτικό Σχολείο της πόλης των Ιωαννίνων. Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ήταν το MOT test (Zimmer & Volkamer, 1987), μια συστοιχία 18 δοκιμασιών που περιελάμβανε δεξιότητες αδρής και λεπτής κινητικότητας, με σκοπό την ανίχνευση δυσκολιών στον οπτικοκινητικό συντονισμό. Για την κινητική απόδοση ο δείκτης Cronbach's alpha ήταν 0.89, που σημαίνει ότι υπάρχει μεγάλος βαθμός αξιοπιστίας (εσωτερικής συνέπειας) των μετρήσεων σχετικά με τον οπτικοκινητικό συντονισμό στο δείγμα της έρευνας. Στη συνέχεια, για τη στατιστική ανάλυση δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο καταγραφής συχνοτήτων και αντίστοιχων ποσοστών με το οποίο αξιολογήθηκε η ακρίβεια, ο χρόνος, η οικονομία δυνάμεων, η σιγουριά στην κίνηση και η εγκατάλειψη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι 1 από τα 8 παιδιά παρουσίασε περισσότερες δυσκολίες στον οπτικοκινητικό συντονισμό και ήταν περισσότερο άστοχο στις κινήσεις του σε σχέση με τα υπόλοιπα. Παράλληλα, εμφανίστηκαν διαφορές στην απόδοση κατά την εκτέλεση των κινητικών δοκιμασιών μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, με τα κορίτσια να πετυχαίνουν καλύτερες επιδόσεις. Για τον παράγοντα της ηλικίας εντοπίστηκε, σε μερικές περιπτώσεις, παιδιά μικρότερης ηλικίας να πετυχαίνουν καλύτερες επιδόσεις, σε ορισμένες δοκιμασίες, από παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, γεγονός που μπορεί να οφείλεται σε συμμετοχή των παιδιών αυτών σε αθλητικές δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο. Τα συμπεράσματα, έδειξαν ότι η αδυναμία για ορθό συντονισμό όρασης και κίνησης από τα παιδιά οφείλεται κυρίως, στην έλλειψη κινητικών εμπειριών και ερεθισμάτων. Κρίνεται αναγκαία η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος λόγω του μικρού δείγματος της έρευνας.

Έλεγχος του προαγωνιστικού άγχους σε αθλητές Taekwon Do ηλικίας 9-12 ετών μέσω παθητικής ακρόασης μουσικής

Μ. Σοφολόγη & Α. Θεοφυλίδης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει το βαθμό ελέγχου του προαγωνιστικού άγχους σε μικρούς αθλητές (9-12 ετών) του Tae kwon Do μέσω της παθητικής ακρόασης χαλαρής μουσικής της προτίμησής τους. Συμμετείχαν 32 αθλητές από συλλόγους της ανατολικής Θεσσαλονίκης. Οι 16 αθλητές αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου (ΟΕ, N=16) και οι υπόλοιποι την πειραματική ομάδα (ΠΟ, N=16). Οι δύο ομάδες ήταν εξισωμένες ως προς το μέσο όρο ηλικίας και το φύλο. Η παρέμβαση προέβλεπε την ακρόαση από τα παιδιά της πειραματικής ομάδας, χαλαρού ρυθμού μουσικής για 30 λεπτά πριν από την έναρξη διασυλλογικής αγωνιστικής συνάντησης Taekwon Do. Όλοι οι αθλητές αγωνίζονταν για πρώτη φορά. Έγινε

χρήση ερωτηματολογίου αυτο-αναφοράς, καθώς και του ερωτηματολογίου Mental Readiness Form (MRF; Murphy, Greenspan, Jowdy, & Tammen, 1989) για την αξιολόγηση του άγχους. Η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε διαφοροποίηση του αισθανόμενου άγχους από τις δύο ομάδες. Τα παιδιά της πειραματικής ομάδας έδειξαν χαμηλότερα επίπεδα άγχους και είχαν καλύτερα αγωνιστικά αποτελέσματα από τα παιδιά της ομάδας ελέγχου. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι η χρήση μουσικού υπόβαθρου και η παράλληλη συμβουλευτική παρέμβαση στους αθλητές προ αγωνιστικά με σκοπό τη μείωση του άγχους θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διεξοδικότερης μελλοντικής έρευνας για περισσότερα αθλήματα και μεγαλύτερο ηλικιακό εύρος.

**Οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες της ανεκτικότητας και του σεβασμού
στο ομαδικό και κινητικό παιχνίδι παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας**

A. Φίλη, A.-X. Παπά, X. Ζάραγκας, & B. Κούτρας

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες της ανεκτικότητας στην απογοήτευση, όταν τα παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας ηττώνται, καθώς επίσης και του σεβασμού στους άλλους συμμετέχοντες στο ομαδικό και κινητικό παιχνίδι. Πραγματοποιήθηκαν μέσα στους χώρους (εσωτερικό και στον προαύλιο) του Νηπιαγωγείου, οργανωμένα ομαδικά και κινητικά παιχνίδια. Κατά τη διάρκεια των οργανωμένων ομαδικών και κινητικών παιχνιδιών, παρατηρήθηκαν και καταγράφηκαν οι κοινωνικοί χειρισμοί της Zimmer (2007), όπως η ανεκτικότητα στην απογοήτευση κατά τη διάρκεια της ήττας και ο σεβασμός στους άλλους συμμετέχοντες. Για την καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων από την έρευνα δράσης χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της κλασσικής παρατήρησης και δημιουργήθηκαν πρωτόκολλα καταγραφής για τους κοινωνικούς χειρισμούς των παιδιών (ανεκτικότητα στην απογοήτευση και σεβασμός στη νίκη και την ήττα). Ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας ήταν 20 μέρες κατά τη χρονική περίοδο 2/3/2015-27/3/2015 στα πλαίσια της Πρακτικής Άσκησης σε δημόσιο Νηπιαγωγείο, σε δημοτικό διαμέρισμα της πόλης των Ιωαννίνων. Το δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα ήταν 18 νήπια (7 αγόρια, 11 κορίτσια) ηλικίας 60 μηνών (+/- 10). Η έρευνα διεξήχθη κατόπιν εγκρίσεως με τη νηπιαγωγό της τάξης και την άδεια των γονέων. Ο δείκτης Cronbach's alpha ήταν 0.76, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει αξιοπιστία των μετρήσεων του πρωτοκόλλου, ως προς την ανεκτικότητα στην απογοήτευση και του σεβασμού στους άλλους συμμετέχοντες στο ομαδικό και κινητικό παιχνίδι, αντίστοιχα. Ο συντελεστής Kappa για τη συμφωνία των εκτιμήσεων μεταξύ των ερευνητών όσον αφορά τη σύνταξη των πρωτοκόλλων παρατήρησης- καταγραφής συχνοτήτων και των αντίστοιχων ποσοστών για την ανεκτικότητα στην απογοήτευση και του σεβασμού στους άλλους συμμετέχοντες ήταν 0.68, πράγμα που δείχνει συμφωνία υψηλού επιπέδου. Τα αποτελέσματα της έρευνας, έδειξαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών χρησιμοποιούσε τα βασικά χαρακτηριστικά κοινωνικής δράσης, όπως να δέχονται με σεβασμό την ήττα και να αντιμετωπίζουν την αποτυχία με θετικό τρόπο. Τα ποσοστά θετικών παρατηρήσεων της συγκεκριμένης κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών ήταν υψηλά. Συμπερασματικά, μπορούμε να αναφέρουμε πως το παιχνίδι είναι ένα καλό μέσο για την κατανόηση των συναισθημάτων των παιδιών, αλλά και ένα σπουδαίο μέσο για την ολόπλευρη ανάπτυξή του.

**Η ανάπτυξη των ψυχοκοινωνικών παραγόντων επαφής, συνεργασίας
και ευαισθησίας μέσα από τις αθλητικές δραστηριότητες
σε άτομα με νοητική υστέρηση**

A.-X. Παπά, Α. Φίλη, Χ. Ζάραγκας, & Α. Γιώτσα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να παρατηρήσει, να καταγράψει και να εκτιμήσει τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες της επαφής και συνεργασίας, καθώς και της κοινωνικής ευαισθησίας στο ομαδικό και κινητικό παιχνίδι. Κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησης των οργανωμένων αθλητικών δραστηριοτήτων, στο χώρο εκγύμνασης αθλητικού συλλόγου ΑΜΕΑ «Πύρρος Ιωαννίνων» παρατηρήθηκαν και καταγράφηκαν οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες της Zimmer (2007), όπως η ικανότητα για επαφή και συνεργασία, καθώς και η ευαισθησία στην αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια της αθλητικής δραστηριότητας. Για την καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων από την έρευνα δράσης, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της κλασσικής παρατήρησης και δημιουργήθηκαν πρωτόκολλα καταγραφής για τους κοινωνικούς χειρισμούς των παιδιών. Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από 18 άτομα (ηλικίας, 14 έως 30 ετών, 12 άνδρες και 6 γυναίκες) με νοητική υστέρηση (Σύνδρομο Down, Φάσμα Αυτισμού). Ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας ήταν 20 ημέρες. Η έρευνα διεξήχθη κατόπιν εγκρίσεως με τον υπεύθυνο του αθλητικού σωματείου, την άδεια των γονέων και των ίδιων των συμμετεχόντων. Ο δείκτης Cronbach's alpha ήταν 0.73, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει καλός βαθμός αξιοπιστίας (εσωτερικής συνέπειας) των μετρήσεων του πρωτοκόλλου, ως προς την ικανότητα για επαφή και συνεργασία, καθώς και για την ευαισθησία στην αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων συμμετεχόντων. Ο συντελεστής Kappa για τη συμφωνία των εκτιμήσεων μεταξύ των ερευνητών, όσων αφορά τη σύνταξη των πρωτοκόλλων παρατήρησης - καταγραφής συχνοτήτων και των αντίστοιχων ποσοστών για την κοινωνική ικανότητα επαφής και συνεργασίας, καθώς και για την ευαισθησία στην αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων συμμετεχόντων ήταν 0.40, πράγμα που δείχνει συμφωνία μέσου επιπέδου. Τα ποσοστά θετικών παρατηρήσεων για την ικανότητα επαφής και συνεργασίας ήταν μεγάλα. Τα άτομα του δείγματος δυσκολεύονταν όμως να εκφράσουν λεκτικά τα συναισθήματά τους, και παρατηρήθηκαν, επίσης, δυσκολίες στη λεκτική αντιμετώπιση και αντιπαράθεση με τους άλλους. Συμπερασματικά, μπορούμε να αναφέρουμε πως ο αθλητισμός, στην καθημερινότητα των ατόμων με νοητική υστέρηση, είναι σημαντικό γεγονός για την άρση της απομόνωσης, αλλά και για την κοινωνικοποίηση τους μέσω της επαφής και της συνεργασίας.

Ζητήματα Νευροψυχολογίας και Ψυχολογικής Αξιολόγησης

**Εκτίμηση της παρουσίας του συνδρόμου Mobbing
στο διοικητικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ**

A. Θεοφυλίδης, Μ. Σοφολόγη, & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ένας από τους παράγοντες επιβάρυνσης της ψυχικής υγείας των επαγγελματιών υγείας στα νοσηλευτικά ιδρύματα είναι το φαινόμενο της ηθικής/ψυχολογικής παρενόχλησης (σύνδρομο Mobbing). Πρόκειται για ένα φαινόμενο με σοβαρές επιπτώσεις στη βιολογική, ψυχική, κοινωνική και οικονομική διάσταση των εργαζόμενων, το οποίο θεωρείται ισχυρός στρεσογόνο παράγοντας, και τραυματικό γεγονός που προκαλεί ψυχική αναστάτωση και

οδηγεί σε ψυχοσωματικά προβλήματα. Η διεθνής βιβλιογραφία περιλαμβάνει σειρά μελετών που συμπεραίνουν ότι το φαινόμενο προκαλεί ή συμβάλει στην εμφάνιση αρκετών ψυχοπαθολογικών και ψυχοσωματικών διαταραχών. Σκοπός της μελέτης ήταν μια πρώτη καταγραφή της συχνότητας του συνδρόμου σε συγκεκριμένες εργασιακές ομάδες, ώστε να καταγραφεί η έκτασή του. Το δείγμα αποτέλεσαν 42 εργαζόμενοι του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ. Οι κατηγορικές μεταβλητές εκφράστηκαν ως ποσοστά. Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ορίστηκε στο $p=0.05$. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, 13 άτομα (ποσοστό 30.9%) δήλωσε ότι εκτέθηκε σε μια τουλάχιστον συμπεριφορά ψυχολογικής βίας, κατά το τελευταίο έτος στον χώρο εργασίας του. Η ψυχολογική βία προήλθε από άτομα με ανώτερη ιεραρχικά θέση (ποσοστό 36.7%), αλλά και από συναδέλφους (ποσοστό 63.3%). Τα αίτια εντοπίστηκαν κυρίως στην έλλειψη αξιοκρατίας, στον τρόπο οργάνωσης των τμημάτων και στον υψηλό φόρτο εργασίας. Το σύνολο του δείγματος (38 από τους 42 συμμετέχοντες, ποσοστό 91.2%), πρότειναν τη δημιουργία υποστηρικτικής/συμβουλευτικής υπηρεσίας για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση της έκτασης του φαινομένου στους επαγγελματίες υγείας του νοσοκομείου.

**Καταγραφή κλινικών και επιδημιολογικών δεδομένων νοσηλευόμενων ασθενών με
καθεστώς ακούσιας νοσηλείας κατά τα έτη 2013 και 2014
στη Γ' Ψυχιατρική Κλινική Α.Π.Θ., Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ
Κ. Γουγούλιας, Α. Θεοφυλίδης, Ο. Κυριαζής, & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**

Η Γ' Ψυχιατρική κλινική του ΑΧΕΠΑ νοσηλεύει ασθενείς υπό το καθεστώς ακούσιας νοσηλείας, από το δεύτερο εξάμηνο του 2010. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η μελέτη των κλινικοεπιδημιολογικών χαρακτηριστικών των ασθενών που νοσηλεύτηκαν με καθεστώς ακούσιας νοσηλείας κατά τα έτη 2013 και 2014. Μελετήθηκε το σύνολο των νοσηλευόμενων ασθενών με καθεστώς ακούσιας νοσηλείας ($N=214$), όπως αυτό καταγράφηκε στο αρχείο της κλινικής. Οι παράμετροι που εξετάστηκαν είναι το φύλο, η ηλικία και η διάγνωση εξόδου κατά ICD-10. Οι ακούσιες νοσηλείες κατά το 2013 ήταν 102 και κατά το 2014 ήταν 112. Οι άντρες ασθενείς το 2013 ήταν 64 (62.7%) και οι γυναίκες 38 (37.3%). Αντιστοίχως, το 2014 οι άντρες ασθενείς ήταν 65 (58%) και οι γυναίκες 47 (42%). Δεν προκύπτει στατιστικώς σημαντική διαφορά ως προς το φύλο, μεταξύ των δύο ετών (χ^2 -square, $p=0.57$). Ως προς το μέσο όρο της ηλικίας, επίσης, δεν φαίνεται να προκύπτει στατιστικώς σημαντική διαφορά (Mann-Whitney test, $p=0.81$). Η μέση τιμή της ηλικίας το 2013 ήταν τα 40 έτη, ενώ το 2014 τα 42 έτη, με διατεταρτημοριακό εύρος 19 το 2013, και 20 το 2014, καθώς δεν εμφανίζει κανονική κατανομή. Οι διαγνώσεις εξόδου, σύμφωνα με το ICD-10, με τη μεγαλύτερη συχνότητα ήταν: F20-F29 (σχιζοφρένεια, σχιζότυπη διαταραχή, παραληρητικές διαταραχές), F60-F69 (διαταραχές προσωπικότητας και συμπεριφοράς) και F30-F39 (διαταραχές της διάθεσης), τόσο το 2013, όσο και το 2014. Δεν προκύπτει στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των ετών 2013 και 2014 ως προς το φύλο και την ηλικία. Δεν προκύπτει, επίσης, σημαντική διαφοροποίηση στη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται οι διαγνώσεις εξόδου ανάμεσα στα δύο έτη.

Καταγραφή κλινικών και επιδημιολογικών δεδομένων νοσηλευόμενων ασθενών κατά το έτος 2014 στη Γ΄ Ψυχιατρική Κλινική Α.Π.Θ., Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ: Διαφορές ως προς τη διάγνωση κατά ICD-10

Α. Θεοφυλίδης, Μ. Σοφολόγη, & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το 2014 νοσηλεύθηκαν στην Ψυχιατρική κλινική του ΑΧΕΠΑ 319 ασθενείς. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η μελέτη των κλινικοεπιδημιολογικών χαρακτηριστικών ως προς τη διάγνωση των ασθενών που νοσηλεύτηκαν κατά το έτος 2014. Μελετήθηκε το σύνολο των νοσηλευόμενων ασθενών (N=319), όπως αυτό καταγράφηκε στο αρχείο της κλινικής. Οι παράμετροι που εξετάστηκαν ήταν το φύλο, η ηλικία, το καθεστώς νοσηλείας και η διάγνωση εξόδου κατά ICD-10. Οι διαγνώσεις εξόδου με το μεγαλύτερο αριθμό ατόμων, ως προς το φύλο, σύμφωνα με το ICD-10, ήταν: F20-F29 (σχιζοφρένεια, σχιζότυπη διαταραχή, παραληρητικές διαταραχές) για τους άντρες (N=73, 44.8%) και για τις γυναίκες (N=51, 32.7%), F30-F39 (διαταραχές της διάθεσης) για τους άντρες (N=23, 30.7%) και για τις γυναίκες (N=52, 33.3%). Το ποσοστό ασθενών που εξήλθαν αυτοβούλως, χωρίς τελική διάγνωση, λόγω μη ολοκλήρωσης του κλινικοεργαστηριακού ελέγχου, ήταν για τους άντρες (N=17, 10.4%) και για τις γυναίκες (N=14.9%). Οι διαγνώσεις εξόδου, ως προς ηλικία, δείχνουν ότι οι νεότεροι ασθενείς κατατάσσονται στις διαγνώσεις F50-F59 (N=4) και F20-F29 (N=124), ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ασθενείς ανήκουν στις διαγνώσεις F00-F09 (N=16), είτε διακομίζονται (N=8). Οι ασθενείς με καθεστώς ακούσιας νοσηλείας λαμβάνουν συνήθως εξιτήριο με διάγνωση F20-F29 (N=65, 58%) και F60-F69 (N=16, 14.3%), ενώ οι ασθενείς με καθεστώς εκούσιας νοσηλείας λαμβάνουν συνήθως εξιτήριο με διάγνωση F30-F39 (N=64, 30.9%) και F20-F29 (N=59, 28.5%). Οι ασθενείς που έλαβαν εξιτήριο με διάγνωση F20-F29 ήταν συχνά άντρες, μικρότεροι σε ηλικία και νοσηλεύθηκαν με καθεστώς ακούσιας νοσηλείας. Αυτοί που έλαβαν διάγνωση F30-F39 νοσηλεύθηκαν εκουσίως και ήταν μέσης και μεγαλύτερης ηλικίας. Επίσης, μεγαλύτερης ηλικίας ασθενείς, είτε έλαβαν διάγνωση F00-F09, είτε διακομίστηκαν.

Το προφίλ των ασθενών που διενήργησαν απόπειρα αυτοκτονίας πριν από την εισαγωγή τους στην Γ΄ Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική του Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ τη χρονική περίοδο 2013 – 2014

Κ. Γουγούλιας, Α. Θεοφυλίδης, & Ι. Νηματούδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το έτος 2024 η αυτοκτονία προβλέπεται ότι θα αποτελεί το 2.4% της συνολικής νοσηρής επιβάρυνσης από 1.9% που είναι σήμερα. Σύμφωνα με την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, το 90% όσων αυτοκτονούν εμφανίζουν ψυχική διαταραχή, και το 40% πάσχει και από κάποια σωματική νόσο. Στατιστικά δεδομένα υποδεικνύουν ότι το ένα τρίτο των περιπτώσεων αυτοχειρίας είχε διαγνωστεί, πριν την πράξη, ότι εκδηλώνει ψυχιατρική διαταραχή και είχε νοσηλευτεί. Σε πολλές περιπτώσεις αυτοκτονιών παρουσιάζεται η διάγνωση κατάθλιψης, και παραδοσιακά οι περισσότερες αυτοκτονίες πραγματοποιούνται από άντρες ηλικίας 30 - 45 ετών, χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου, με ιστορικό απόπειρας αυτοκτονίας. Ο κύριος στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση του βασικού προφίλ των 46 ασθενών που διενήργησαν απόπειρα αυτοκτονίας πριν από την εισαγωγή στη Γ΄ ψυχιατρική κλινική του Α.Π.Θ. την περίοδο 2013 – 2014. Οι κύριες μεταβλητές ήταν το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, η οικογενειακή και επαγγελματική κατάσταση, αλλά και το μέσο της απόπειρας, ο αριθμός των προηγούμενων προσπαθειών αυτοκτονίας, όπως και η διάγνωση με την οποία έλαβαν εξιτήριο μετά τη νοσηλεία τους. Διαπιστώθηκε

ότι το προφίλ των συγκεκριμένων ασθενών αφορά κατά κύριο λόγο άτομα ηλικίας 56 - 65 ετών, μέσης εκπαίδευσης, με ιστορικό προηγούμενων προσπαθειών αυτοκτονίας, άγαμοι, άνεργοι, με διάγνωση καταθλιπτικού επεισοδίου (F32, 39.1%) και διάγνωση υποτροπιάζουσας καταθλιπτικής διαταραχής (F33, 15.2%). Τα κυριότερα μέσα που επέλεξαν στην προσπάθεια να θέσουν τέρμα στη ζωή τους, ήταν η φαρμακευτική απόπειρα (52.2%) και οι πτώσεις (26.1%). Τα περισσότερα συμπεράσματα της μελέτης κινούνται στην ίδια κατεύθυνση με τα αποτελέσματα εκτεταμένης διαχρονικής μελέτης για την αυτοκτονία και τις απόπειρες αυτοκτονίας της περιόδου 2000 – 2013.

**Γνωστική γήρανση και όσφρηση:
Σύγκριση νέων, μεσήλικων και ηλικιωμένων
ως προς την ικανότητα ταυτοποίησης οσμών**

¹Β. Κουκλίδου, ¹Ο. Σφακιανάκη, ¹Δ. Μωραΐτου, ²Γ. Παπαντωνίου, & ¹Ε. Μασούρα

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κατά τη διάρκεια της διά βίου ανάπτυξης και γήρανσης, το επίπεδο διαφόρων γνωστικών λειτουργιών διαφοροποιείται, παρουσιάζοντας, σε αρκετές περιπτώσεις, προοδευτική έκπτωση. Η μέχρι σήμερα έρευνα έχει δείξει ότι αυτή η έκπτωση συνδέεται με εξασθένηση της οσφρητικής λειτουργίας στους ηλικιωμένους. Η εικόνα, όμως, δεν είναι ξεκάθαρη. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε να εξετάσει τη σχέση γνωστικής γήρανσης - οσφρητικής αντίληψης. Το δείγμα της έρευνας αποτελέιτο από 75 άτομα ηλικίας 20 έως 90 ετών, κατανεμημένα ισομερώς σε τρεις ομάδες με βάση την ηλικία, τους «Νέους ενήλικες» (20-28 ετών), τους «Μεσήλικες» (48-58 ετών) και τους «Ηλικιωμένους» (75-90 ετών). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν δοκιμασίες μέτρησης των εκτελεστικών λειτουργιών και της εργαζόμενης μνήμης, καθώς και η αναπτυγμένη, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, Δοκιμασία Οσφρητικής Ταυτοποίησης (ΔΟΤ). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι νέοι και μεσήλικες δεν διαφοροποιούνται ως προς την οσφρητική ταυτοποίηση, ενώ η επίδοση των ηλικιωμένων στη ΔΟΤ είναι στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερη. Συνεπώς, σε αντίθεση με τη σχετικά γραμμική πορεία της γνωστικής έκπτωσης προοδούσης της ηλικίας, η έκπτωση της οσφρητικής αντίληψης φαίνεται να συνδέεται μόνο με τη γεροντική ηλικία. Λαμβάνοντας υπόψη και τη στατιστικώς σημαντική σχέση μεταξύ των επιδόσεων στα γνωστικά έργα και στη ΔΟΤ, συζητούνται πιθανοί τρόποι διασύνδεσης βιολογικών παραγόντων γήρανσης, γνωστικής έκπτωσης και οσφρητικής ταυτοποίησης.

**Σύντομη «Δοκιμασία Οσφρητικής Ανίχνευσης»
για την πολύ πρώιμη διάγνωση της γνωστικής έκπτωσης:
Προκαταρκτική μελέτη**

Ε. Τοτκίδου, Δ. Σαββουλίδου, Χ. Βαρβεσιώτου, & Δ. Μωραΐτου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Βιβλιογραφικά, η εξασθένηση της οσφρητικής λειτουργίας στους ηλικιωμένους συνδέεται με τη γνωστική έκπτωση. Στην παρούσα μελέτη περιγράφεται η ανάπτυξη και πιλοτική χορήγηση μιας νέας, σύντομης δοκιμασίας οσφρητικής ανίχνευσης σε ηλικιωμένους. Στόχος ήταν να εξεταστεί εάν αυτή η δοκιμασία μπορεί να διαφοροποιήσει τους γνωστικά υγιείς ηλικιωμένους από τους ηλικιωμένους με πολύ ελαφρά γνωστική έκπτωση. Το δείγμα αποτελέιτο από 34 ηλικιωμένους (22 γυναίκες), ηλικίας 65-87 ετών, χωρίς διαγνωσμένα οσφρητικά και γνωστικά ελλείμματα. Για την αξιολόγηση της οσφρητικής ανίχνευσης, χορηγήθηκαν διαλύματα βανιλίνης στις εξής συγκεντρώσεις: 300mg/L, 30mg/L, 3mg/L,

0.03mg/L. Η επιλογή της βανιλίνης έγινε με κριτήριο ότι είναι μια ευρέως χρησιμοποιούμενη, καθαρή (pure odorant) οσμηγόνος ουσία. Η πρώτη συνθήκη του έργου έγκειται στην κλιμακωτή χορήγηση των διαλυμάτων, για τον καθορισμό της ουδού ανίχνευσης. Στη δεύτερη συνθήκη απαιτούνται διάλυμα βανιλίνης 30mg/L και μετρικός χάρακας 30cm. Εξετάζεται η ανίχνευση ως εντοπισμός αλλαγής στην οσμή του αέρα, σε συγκεκριμένο σημείο απόστασης του διαλύματος από το κάθε ρουθούνι, χωριστά (μονορινική εξέταση). Παράλληλα, μετρήθηκε η γενική γνωστική ικανότητα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η επίδοση και στις δυο συνθήκες ανίχνευσης διαφοροποιεί στατιστικώς σημαντικά τους ηλικιωμένους με πολύ ελαφρά γνωστική έκπτωση από τους γνωστικά υγιείς. Μονορινικά, η διαφοροποίηση είναι ξεκάθαρη στην περίπτωση που η ανίχνευση γίνεται από το αριστερό ρουθούνι.

Συσχέτιση νοηματοδότησης του θανάτου και συναισθηματικής κατάστασης των χήρων μετά τη συζυγική απώλεια

A. Δεληθανάση & Ε.-Φ. Καλαϊτζή

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η χηρεία αποτελεί μία κατάσταση που αναμφίβολα είναι αναπόφευκτη στη ζωή των ζευγαριών, αλλά και δυσάρεστη. Για αυτόν τον λόγο είναι σκόπιμη η μελέτη του θέματος, ώστε να διερευνηθούν οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ομαλή και, όσο το δυνατόν, γρηγορότερη προσαρμογή στην κατάσταση αυτή. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, υπάρχουν πολλοί παράγοντες οι οποίες εμπλέκονται στην συναισθηματική προσαρμογή των χήρων. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της νοηματοδότησης του θανάτου και των σχέσεων της με τη συναισθηματική κατάσταση του/της χήρου/ας. Η νοηματοδότηση αναφέρεται σε θετικά στοιχεία που μπορεί να προέκυψαν από το θάνατο (π.χ., λύτρωση από αρρώστια, βελτίωση των σχέσεων με άλλα μέλη της οικογένειας, κ.ά.). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 102 χήρες/ους, 59 γυναίκες και 43 άνδρες από την Β. Ελλάδα, μέσα στα τρία πρώτα χρόνια από το θάνατο του/της συζύγου. Ο μέσος όρος ηλικίας ήταν 61 ετών. Η υπόθεση της έρευνας ήταν ότι η υψηλή νοηματοδότηση του θανάτου θα συσχετίζεται θετικά με τη θετική συναισθηματική κατάσταση. Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια. Ένα ερωτηματολόγιο για το νόημα του θανάτου, το οποίο κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας και ένα ερωτηματολόγιο συναισθηματικής κατάστασης (Καλαϊτζίδου & ChanKin, 2003), το οποίο τροποποιήθηκε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Τα ερωτηματολόγια είχαν δείκτη αξιοπιστίας alpha του Cronbach 0.89 και 0.95, αντιστοίχως. Τα αποτελέσματα έδειξαν θετική συσχέτιση μεταξύ των παραγόντων, δηλαδή όσο πιο πολύ νόημα δίνεται στο θάνατο, τόσο πιο θετική συναισθηματική κατάσταση εμφανίζει ο/η χήρος/α.

Οι διαστάσεις του μεταγινώσκειν και του μετασυναισθήματος, η μεταξύ τους αλληλεπίδραση,

και η σχέση τους με τις στρατηγικές αυτο-ρύθμισης

M.-A. Αδαμίδου & M. Σίμου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο την αναζήτηση των σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ του μεταγινώσκειν και του μετασυναισθήματος, όσον αφορά τον εαυτό. Παράλληλα, σκοπός της ήταν η ανεύρεση σχέσεων μεταξύ στρατηγικών συναισθηματικής ρύθμισης και του μετασυναισθήματος και του μεταγινώσκειν. Το δείγμα της έρευνας ήταν 319 φοιτητές, 70 άνδρες και 249 γυναίκες, με μέση ηλικία τα 22 έτη. Η έρευνα χωρίστηκε σε δύο επίπεδα:

στο πρώτο, έγινε αξιολόγηση των ατομικών χαρακτηριστικών και πεποιθήσεων των ατόμων ως προς τις στρατηγικές συναισθηματικής ρύθμισης, τις διεργασίες της διάθεσης και των συναισθημάτων, και της μεταγνωστικής και μετασυναισθηματικής τους γνώσης. Στο δεύτερο επίπεδο χορηγήθηκαν δύο μαθηματικά προβλήματα διαφορετικής δυσκολίας και αξιολογήθηκαν οι μεταγνωστικές εμπειρίες των ατόμων, πριν και μετά την επίλυση των προβλημάτων και οι μετασυναισθηματικές τους εμπειρίες. Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε πως υπήρχαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των στρατηγικών συναισθηματικής ρύθμισης και του μετασυναισθήματος για τον εαυτό, υποδεικνύοντας ότι πιθανότατα η μετασυναισθηματική ενημερότητα του ατόμου σχετίζεται σημαντικά με τη χρήση και την αξιοποίηση στρατηγικών για τη ρύθμιση του θυμικού του. Ταυτόχρονα, οι μεταγνωστικές εμπειρίες φάνηκαν να συσχετίζονται σημαντικά με τη μεταγνωστική γνώση για τον εαυτό και το έργο, κάνοντας με αυτόν τον τρόπο πιο ξεκάθαρη τη διάκριση μεταξύ του γνωστικού και του συναισθηματικού «μετά»-στοιχείου. Σημαντικό εύρημα της παρούσας μελέτης αποτελεί η διαπίστωση ότι, ενώ το συναίσθημα δεν φαίνεται να προβλέπει τη μεταγνωστική γνώση, σχετίζεται σημαντικά με τις μεταγνωστικές εμπειρίες. Επομένως, οι μεταγνωστικές εμπειρίες είναι απόρροια, τόσο γνωστικών, όσο και μεταγνωστικών διεργασιών, και περιέχουν και στοιχεία θυμικού.

Η σχέση της περιπλάνησης του νου με το θυμικό και την επίδοση

Χ. Παπαδάκη & Χ. Παπαδοπούλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ της «περιπλάνησης του νου», της επίδοσης σε ένα απλό γνωστικό έργο και του θυμικού των συμμετεχόντων. Πιο συγκεκριμένα, η «περιπλάνηση του νου» αποτελεί μια συνηθισμένη καθημερινή εμπειρία, κατά την οποία η προσοχή του ατόμου αποσπάται από το άμεσο εξωτερικό περιβάλλον και επικεντρώνεται σε εσωτερικούς ειρμούς της σκέψης. Ως αντίθετο, της προαναφερθείσας νοητικής κατάστασης, θεωρείται η περισυλλογή, μια κατάσταση της συνείδησης όπου το άτομο παρακολουθεί και έχει επίγνωση του τί συμβαίνει στο παρόν. Έχει υποστηριχθεί ότι οι θετικές και αρνητικές συναισθηματικές καταστάσεις έχουν διαφορετική επίδραση, τόσο στη δέσμευση των πόρων της προσοχής στο έργο, όσο και στην πιθανότητα ο νους να περιπλανηθεί σε άσχετα θέματα. Η διαμάχη για τον αν η περιπλάνηση του νου έχει αρνητική επίδραση στη συναισθηματική ζωή των ανθρώπων έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών και παραμένει ακόμη ένα σημαντικό, άλυτο θέμα. Για τη μελέτη των παραπάνω νοητικών καταστάσεων διαμορφώθηκε μια συγκεκριμένη πειραματική διαδικασία σε περιβάλλον E-Prime. Οι συμμετέχοντες κατανεμήθηκαν τυχαία σε τρεις ομάδες των 40 ατόμων, σε καθεμία από τις οποίες εισήχθη αρνητικό, θετικό, και ουδέτερο θυμικό, αντιστοίχως. Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες εκτέλεσαν στον Η/Υ ένα χρονοβόρο έργο που απαιτούσε εστιασμένη προσοχή και αλλαγή αντίδρασης σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Σε συγκεκριμένα σημεία του έργου υπήρχαν μετρήσεις της διάθεσης και η εμφάνιση ή μη περιπλάνησης του νου. Τα δεδομένα της έρευνας βρίσκονται σε φάση ανάλυσης.

ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Φωνολογική ενημερότητα και κατανόηση κειμένου σε κωφά άτομα

Χ. Τζαβέλλα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η φωνολογική ενημερότητα αποτελεί κρίσιμο μηχανισμό στην απόκτηση της ανάγνωσης για τους ακούοντες. Η παρούσα έρευνα μελετά την ύπαρξη φωνολογικής ενημερότητας σε κωφά άτομα και τη σχέση της με την κατανόηση κειμένου. Χορηγήθηκαν πέντε έργα φωνολογικής ενημερότητας και ένα κείμενο με ερωτήσεις κατανόησης σε κωφούς αποφοίτους τουλάχιστον γυμνασιακής εκπαίδευσης ($n = 40$), ενώ την ομάδα ελέγχου αποτέλεσαν παιδιά πέμπτης δημοτικού ($n = 41$). Από τα αποτελέσματα βρέθηκε ότι, στα έργα φωνολογικής ενημερότητας, οι κωφοί υπερείχαν των ακουόντων, ενώ στο έργο κατανόησης κειμένου οι δύο ομάδες βρίσκονταν στο ίδιο επίπεδο. Επιπλέον σημαντική επίδραση στην επίδοση των δύο ομάδων φαίνεται πως είχε η συνθήκη του κειμένου (εύκολο, δύσκολο, βίντεο στη νοηματική), καθώς και το επίπεδο δυσκολίας των ερωτήσεων κατανόησης (επιφανείας, βάθους, υποκρυπτόμενου νοήματος). Για τους κωφούς, μάλιστα, υπήρξε στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των τριών επιπέδων δυσκολίας των ερωτήσεων για τη συνθήκη του εύκολου κειμένου. Τέλος, βρέθηκε συσχέτιση της επίδοσης των κωφών στις ερωτήσεις με υποκρυπτόμενο νόημα και σε δύο ασκήσεις φωνολογικής ενημερότητας, που απαιτούσαν πολύπλοκες γνωστικές διεργασίες (διαφοροποίηση εικόνων βάσει αρχικού ή τελικού γράμματος της λέξης που αντιστοιχούσε στο απεικονιζόμενο αντικείμενο), ενώ για τους ακούοντες η συσχέτιση περιελάμβανε μία φωνολογική άσκηση που βασιζόταν στη σωστή ορθογραφία.

Ηθική σκέψη, εξαπάτηση και δημιουργικότητα:

Το παράδοξο της ηθικής σκέψης

Ρ. Αντωνίου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Έχειδειχθεί ότι η εξαπάτηση συσχετίζεται θετικά με τη δημιουργικότητα (Gino & Wiltermuth, 2014). Ωστόσο, από όσα γνωρίζουμε, καμία έρευνα δεν έχει γίνει προκειμένου να εξετάσει τη σύνδεση μεταξύ ηθικής σκέψης, δημιουργικότητας και εξαπάτησης. Ως εκ τούτου, η μελέτη μας εστιάστηκε στη διερεύνηση πιθανής σχέσης μεταξύ των τριών αυτών μεταβλητών. Συγκεκριμένα, υποθέσαμε ότι α) η μετασυμβατική (αυτόνομη) ηθική σκέψη θα συσχετίζεται θετικά τόσο με την εξαπάτηση όσο και με τη δημιουργικότητα, ενώ β) η συμβατική ηθική σκέψη θα συσχετίζεται αρνητικά με τη συμπεριφορά εξαπάτησης και τη δημιουργικότητα. Για τη μέτρηση της δημιουργικότητας χρησιμοποιήσαμε τρία έργα (Ekstrom, et al., 1976) σε συνδυασμό με το Ερωτηματολόγιο Δημιουργικής Συμπεριφοράς του Hocevar (1979, 1980). Η ηθική σκέψη μετρήθηκε με δύο ηθικά διλήμματα του Kohlberg (Colby & Kohlberg, 1987) και η εξαπάτηση με ένα Τεστ Οπτικής Αντίληψης (Gino, Norton, & Ariely, 2010). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όσο το επίπεδο της ηθικής σκέψης αυξάνεται, προσεγγίζοντας το μετασυμβατικό στάδιο, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα εξαπάτησης. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε συσχέτιση της δημιουργικότητας με την εξαπάτηση. Η μελέτη αποκαλύπτει τη σκοτεινή πλευρά της μετασυμβατικής ηθικής σκέψης, αμφισβητώντας την κοινή πεποίθηση ότι η ηθική αναστέλλει την εξαπάτηση.

**Εφαρμογή και αξιολόγηση ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος
για την πρόληψη του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
σε παιδιά του Δημοτικού μέσω της ενίσχυσης της ενσυναίσθησης**

Ε.-Θ. Ξανθού

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος πρόληψης του σχολικού εκφοβισμού μέσω ενίσχυσης της ενσυναίσθησης, το οποίο εφαρμόστηκε σε παιδιά της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού, σε διάρκεια οκτώ (8) εβδομάδων. Ογδόντα οκτώ (88) μαθητές, 42 αγόρια και 46 κορίτσια (Μ.Ο. ηλικίας = 11,6έτη) χωρίστηκαν σε πειραματική ομάδα (n = 31) και σε ομάδα ελέγχου (n = 57). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο The Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire για την αξιολόγηση των ποσοστών των περιστατικών και των μορφών εκφοβισμού και το Bryant's Index of Empathy for Children and Adolescents για την αξιολόγηση των επιπέδων ενσυναίσθησης. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν αρχικά πριν την έναρξη της παρέμβασης (pre-test) και επαναξιολογήθηκαν μία φορά αμέσως μετά το πέρας αυτής (post-test) και άλλη μία μετά από έξι (6) μήνες (follow-up test). Τα αποτελέσματα των post-test έδειξαν πως υπήρξε στατιστικώς σημαντική μείωση των περιστατικών εκφοβισμού όσον αφορά στους θύτες και παρότι η μείωση στα περιστατικά θυματοποίησης δεν ήταν στατιστικώς σημαντική για την πειραματική ομάδα, ωστόσο ήταν προς μια θετική κατεύθυνση αφού υπήρξε μείωση στα ποσοστά θυματοποίησης των κοριτσιών. Σε αντίθεση με τη διεθνή βιβλιογραφία, δε βρέθηκε να υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ του φύλου και του εκφοβισμού. Αναφορικά με την ενίσχυση της ενσυναίσθησης, υπήρξε ελάχιστη αύξηση ως προς τα επίπεδα ενσυναίσθησης των κοριτσιών της πειραματικής ομάδας. Τα αποτελέσματα της επαναληπτικής μέτρησης αναμένεται να ανακοινωθούν στο συνέδριο.

Η διερεύνηση των εκτελεστικών λειτουργιών σε ασθενή με ρήξη ανευρύσματος

¹Α. Γιαζκουλίδου, ²Μ. Σοφολόγη, & ²Σ. Μόζα

¹Α' Ψυχιατρική Κλινική Α.Π.Θ., Γ.Π.Ν. Θεσσαλονίκης

²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η αξιολόγηση των εκτελεστικών λειτουργιών μέσω μιας πρωτότυπης δοκιμασίας που κατασκευάστηκε. Οι απαιτήσεις της δοκιμασίας αυτής αντιστοιχούν στους τέσσερις συνθετικούς παράγοντες της επίλυσης προβλημάτων σύμφωνα με το μοντέλο του Luria (ανάλυση δεδομένων, γενική λύση, προγραμματισμός πράξεων για την εκτέλεση, έλεγχος με προσαρμογή της συμπεριφοράς στα τρέχοντα δεδομένα). Για τις ανάγκες της έρευνας, η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε έναν ασθενή που υπέστη προ διετίας ρήξη ανευρύσματος σε ηλικία 19 ετών. Η παραγωγή του έργου της πρωτότυπης δοκιμασίας ήταν τόσο παράδοξη που μας οδήγησε σε λεπτομερειακή διερεύνηση των γνωστικών και εκτελεστικών λειτουργιών του. Στην πρώτη φάση της, υπεβλήθη σε μια περιεκτική νευροψυχολογική αξιολόγηση, προκειμένου να αποκαλυφθούν πιθανές διαφορές μεταξύ αυτών των αποτελεσμάτων και των αποτελεσμάτων στην πρωτότυπη δοκιμασία. Σε δεύτερο χρόνο, επιχειρήθηκε ο εντοπισμός των ελλειμματικών μηχανισμών, οι οποίοι υποστηρίζουν τις δυσκολίες στη δοκιμασία. Συζητούνται επεξηγηματικές υποθέσεις στο πλαίσιο της παθολογίας του εξεταζόμενου και των δεδομένων της βιβλιογραφίας για τις εκτελεστικές λειτουργίες, και αναφέρονται προοπτικές της γνωστικής αποκατάστασης.

**Σχολικός εκφοβισμός:
Αντιλήψεις, αιτιακές αποδόσεις και συμβουλευτικές παρεμβάσεις
εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης**

Ε. Ανδρέου & Α. Μουχτή

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα μελέτη διερευνά τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατανοούν τις διαστάσεις, τα αίτια και τις διάφορες πτυχές του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, πώς αντιλαμβάνονται το συμβουλευτικό ρόλο τους και, τέλος, το κατά πόσο θεωρούν ότι έχουν τη δυνατότητα να εντάσσουν στρατηγικές της συμβουλευτικής στις σχολικές παρεμβάσεις αντιμετώπισης και πρόληψης. Στην έρευνα συμμετείχαν 234 εκπαιδευτικοί Δημοτικών σχολείων του Ν. Λάρισας (162 γυναίκες και 72 άνδρες). Παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφοροποιήσεις με βάση το φύλο, το επίπεδο σπουδών και τη σχετική με το σχολικό εκφοβισμό και τη συμβουλευτική επιμόρφωση στις απόψεις των εκπαιδευτικών για τους αιτιολογικούς παράγοντες του φαινομένου και στις προτιμώμενες στρατηγικές παρέμβασης. Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της έρευνας είναι ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιμορφωθεί σχετικά με το σχολικό εκφοβισμό και τη συμβουλευτική τείνουν να έχουν διαφορετική και πιο λειτουργική αντιμετώπιση στα περιστατικά εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον. Τα αποτελέσματα αναλύονται υπό το πρίσμα των σχετικών με το σχολικό εκφοβισμό ερευνητικών ευρημάτων και εξετάζεται η χρησιμότητά τους για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών στρατηγικών πρόληψης της σχολικής βίας.

**Η σχέση της βραχύχρονης μνήμης και της ακουστικής κατανόησης
στην προσχολική ηλικία**

¹Σ. Παπαϊωάννου, Β. Κατσαβριά, ²Β. Παπαγεωργίου, ³Α. Μουζάκη,

⁴Φ. Αντωνίου, ⁴Α. Ράλλη, & ³Β. Διαμαντή

¹ΚΕ.Δ.Δ.Υ. Λάρισας,

²Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλίας

³Πανεπιστήμιο Κρήτης

⁴Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η βραχύχρονη μνήμη αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχή μαθησιακή διαδικασία. Διαταραχή ή ελλείμματα στη συγκεκριμένη γνωστική λειτουργία συντελούν στην εμφάνιση μαθησιακών δυσκολιών, καθώς δεν μπορεί να γίνει προσωρινή αποθήκευση των απαιτούμενων στοιχείων και πληροφοριών, πχ. γράμμα, σύμβολο, φώνημα (Bley & Thornton, 1995. Μπότσας, 2007. Παντελιάδου, Πατσιοδήμου & Μπότσας, 2004). Πρόσφατες μελέτες σε παιδιά προσχολικής ηλικίας έδειξαν ότι η βραχύχρονη μνήμη μπορεί να προβλέψει την ικανότητα ακουστικής κατανόησης ανεξάρτητα από άλλες λεκτικές ικανότητες (Florit, Roch & Levorato, 2011). Η ακουστική κατανόηση είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς συμβάλλει στην ανάπτυξη των αναγνωστικών δεξιοτήτων (Kendeou, van den Broek, White, & Lynch, 2007) και υπάρχουν αρκετές έρευνες σε μαθητές του Δημοτικού σχολείου που επιβεβαιώνουν τη σχέση της βραχύχρονης μνήμης με τη γλωσσική ανάπτυξη και την αναγνωστική κατανόηση (Goff, Pratt, & Ong, 2005. Hulme, 1988. Majerus, Poncelet, Greffe, & Van der Linden, 2012. Perez, Majerus & Poncelet, 2011. Shankweiler et al., 1999). Στη συγκεκριμένη μελέτη συμμετείχαν περισσότερα από 200 παιδιά 5 έως 6 ετών, τα οποία φοιτούσαν στο Νηπιαγωγείο και προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας (αστικές, ημιαστικές και αγροτικές). Τα παιδιά αξιολογήθηκαν ατομικά με μια συστοιχία δοκιμασιών για την εκτίμηση της ακουστικής κατανόησης (κατανόηση οδηγιών και

κατανόηση του προφορικού λόγου) και της βραχύχρονης μνήμης (ανάκληση αριθμών και επανάληψη ψευδολέξεων). Οι επιδόσεις των παιδιών στις επιμέρους δοκιμασίες αναλύονται και εξετάζεται η σχέση της βραχύχρονης μνήμης με την ικανότητα ακουστικής προσοχής. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται και συζητούνται σε σχέση με την αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική πράξη. Τέλος, γίνονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Η συναισθηματική νοημοσύνη σε παιδιά σχολικής ηλικίας

¹Μ. Ευστρατοπούλου & ²Μ. Σοφολόγη

¹*Catholic University of Leuven, Belgium*

²*Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τη διεργασία της ενσυναίσθησης σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Η παιδική ηλικία αποτελεί ένα πεδίο ευκαιριών για τη συγκρότηση του συγκινησιακού κυκλώματος του παιδιού με τους κατάλληλους χειρισμούς. Το παιδί μέσω της μάθησης αποκτά σταδιακά πιο εκλεπτυσμένα συναισθηματικά εργαλεία. Με τον όρο «συναισθηματική νοημοσύνη» αναφερόμαστε στην ικανότητα του ατόμου να κατανοεί τόσο τα δικά του συναισθήματα όσων και των άλλων, να δημιουργεί κίνητρα για τον εαυτό του και να χειρίζεται σωστά τα συναισθήματα του όσο και τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Προκειμένου να μελετηθεί η ενσυναίσθητική διεργασία σε παιδιά σχολικής ηλικίας χορηγήθηκε το Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης της Συναισθηματικής Νοημοσύνης του Bryant (1982). Πρόκειται για ένα εργαλείο αυτοαναφοράς, το οποίο αποτελείται από 22 ερωτήσεις και εξετάζει τρόπους επίλυσης προβλημάτων σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Συνολικά εξετάστηκαν 80 μαθητές/τριες σχολικής ηλικίας τυπικής ανάπτυξης. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαινόταν από 8 έως και 12 ετών. Οι συμμετέχοντες/ουσες προέρχονταν από διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (σχολεία). Ακόμη, οι μαθητές/τριες προέρχονταν από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά επίπεδα με βάση το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονιών τους. Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν διαφορετικές εκφάνσεις της συναισθηματικής και κοινωνικής συμπεριφοράς των δύο φύλων σε διαφορετικές ηλικίες.

Η διείσδυση της ακροδεξιάς ιδεολογίας στον κυρίαρχο λόγο και η επιρροή της στην ελληνική κοινωνία

Γ. Κολιός & Σ. Μαντόγλου

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του ρόλου της ταυτότητας μιας πηγής επιρροής και της ιδεολογικοπολιτικής ταυτότητας του δέκτη στη διάδοση και αποδοχή ακροδεξιών θέσεων. Το κοινωνιοψυχολογικό θεωρητικό πλαίσιο των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής έχει αναδείξει την επίδραση της ταυτότητας της πηγής και της ιδεολογικοπολιτικής συγγένειας του δέκτη με την πηγή στην αλλαγή των πεποιθήσεων του τελευταίου. Στη βάση της παρατήρησης ότι η μειονοτική ακροδεξιά επιχειρηματολογία διαμορφώνει ενεργά τον πλειονοτικό κυρίαρχο λόγο, όπως αυτός δομείται από τη συστημική εξουσία και τα ΜΜΕ, ελέγχθηκε η δυνατότητα άσκησης άμεσης ή/και έμμεσης επιρροής ενός ακροδεξιού μηνύματος, όταν η ταυτότητα της πηγής παρουσιάζεται είτε ως μειοψηφική είτε ως πλειοψηφική, σε έναν πληθυσμό ανάλογα με την ιδεολογικοπολιτική του τοποθέτηση. Η έρευνα ήταν πειραματική και διεξήχθη σε 148 φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ταυτότητα της πηγής δεν επιδρά στην αλλαγή των πεποιθήσεων του δέκτη, αντίθετα η ιδεολογικοπολιτική ταυτότητα του δέκτη επιδρά στην αποδοχή ενός ακροδεξιού μηνύματος. Συγκεκριμένα, οι

συμμετέχοντες που τοποθετήθηκαν ιδεολογικοπολιτικά στο «κέντρο» επηρεάζονται άμεσα από το μήνυμα. Εύρημα το οποίο, εκ πρώτης όψεως, μοιάζει παράδοξο, ύστερα όμως από συστηματική ανάλυση των «κεντρώων» θέσεων, παρατηρήθηκε ότι μόνο αυτοί που ήταν θετικά διακείμενοι σε εθνικιστικές και νεοφιλελεύθερες θέσεις επηρεάστηκαν από μια πηγή που υποστηρίζει ένα μήνυμα ακροδεξιού περιεχομένου.

Ποιότητα αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας εκπαιδευτικού - μαθητών:

Σχέση με τις κοινωνικο-γνωστικές δεξιότητες των εκπαιδευτικών

και των μαθητών τους

Χ. Τσολοπάνη & Π. Μισαηλίδη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έρευνα εξετάζει συνδέσεις ανάμεσα: (i) στην αυτοαναφερόμενη από τους εκπαιδευτικούς ποιότητα αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με τους μαθητές τους και (ii) στις κοινωνικο-γνωστικές δεξιότητες (ενσυναίσθηση, θεωρία του νου) των εκπαιδευτικών, και (iii) στις κοινωνικο-γνωστικές δεξιότητες (ενσυναίσθηση, θεωρία του Νου) των μαθητών τους. Στην έρευνα, πήραν μέρος 30 εκπαιδευτικοί (15 άνδρες, 15 γυναίκες) και 60 μαθητές (30 κορίτσια, 30 αγόρια). Οι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν κλίμακες και εξετάστηκαν με πειραματικά έργα που αξιολογούσαν την ποιότητα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης εκπαιδευτικού - μαθητών, την ενσυναίσθηση (γνωστική και συναισθηματική), και τη θεωρία του Νου τους. Οι μαθητές, αντιστοίχως, εξετάστηκαν με κλίμακες και έργα που αξιολογούσαν διαστάσεις της ενσυναίσθησης και της θεωρίας του Νου τους. Τα αποτελέσματα βρίσκονται στο στάδιο της στατιστικής επεξεργασίας και θα παρουσιαστούν στο πλαίσιο του συνεδρίου. Η συζήτηση θα επικεντρωθεί στους παράγοντες, και κυρίως τους κοινωνικο-γνωστικούς παράγοντες, που διαμεσολαβούν και διαμορφώνουν την ποιότητα της επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης εκπαιδευτικού - μαθητών.

Φωνολογική επίγνωση και βραχύχρονη μνήμη:

Ο ειδικός ρόλος τους στην αναγνωστική επίδοση των δίγλωσσων μαθητών

¹Σ. Παντελιάδου, ²Α. Σανδραβέλης, & ³Φ. Αντωνίου

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

³Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος στην παρούσα εργασία ήταν η ανάδειξη του ρόλου της φωνολογικής επίγνωσης και της βραχύχρονης γλωσσικής μνήμης στην επίδοση, στην αποκωδικοποίηση, στην ευχέρεια και την αναγνωστική κατανόηση μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες (ΜΔ) με την Αλβανική ως μητρική γλώσσα. Συμμετέχοντες ήταν 60 μαθητές με ΜΔ που φοιτούσαν στις τάξεις από Β' Δημοτικού έως Β' Γυμνασίου, 21 κορίτσια και 39 αγόρια. Όλοι οι μαθητές φοιτούσαν στο ελληνικό σχολείο από την Α' δημοτικού και είχαν 8,9 έτη (ΜΟ) παραμονής στην Ελλάδα. Οι μαθητές αξιολογήθηκαν στις αναγνωστικές δεξιότητες μέσω του σταθμισμένου Τεστ Ανάγνωσης (Παντελιάδου & Αντωνίου, 2008) και στη φωνολογική επίδοση και τη βραχύχρονη μνήμη μέσω άτυπων εργαλείων. Στην ανάλυση των δεδομένων αξιοποιήθηκε γραμμική παλινδρόμηση για την ανάδειξη της προβλεπτικής σημασίας των ανεξάρτητων μεταβλητών στην επίδοση των μαθητών στην αποκωδικοποίηση, την ευχέρεια και την κατανόηση, και ανάλυση διαμεσολάβησης (mediation) για την αξιολόγηση του διαμεσολαβητικού ρόλου στην κυρίαρχη σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο συνδυασμός της φωνολογικής επίγνωσης και της βραχύχρονης γλωσσικής μνήμης προέβλεψε στατιστικώς σημαντικά την επίδοση και στις τρεις αναγνωστικές

δεξιότητες των μαθητών με ΜΔ, με τη φωνολογική επίγνωση να αποτελεί το σημαντικότερο προβλεπτικό παράγοντα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και τη βραχύχρονη γλωσσική μνήμη στη δευτεροβάθμια. Μέσω της ανάλυσης διαμεσολάβησης, αποδείχθηκε ότι η ισχυρή σχέση μεταξύ της φωνολογικής επίγνωσης και των αναγνωστικών παραγόντων δεν επηρεάστηκε από την επίδοση στη βραχυπρόθεσμη γλωσσική μνήμη των μαθητών με ΜΔ. Αντίστοιχα, η ισχυρή σχέση μεταξύ της βραχύχρονης γλωσσικής μνήμης και των μεταβλητών ανάγνωσης δεν επηρεάστηκε από την ικανότητα φωνολογικής επίγνωσης των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ΜΔ.

Νοητικοί όροι στις περιγραφές μαθητών από τους εκπαιδευτικούς:

Συχνότητα και τύποι

Π. Μισαηλίδη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έρευνα εξετάζει τους νοητικούς όρους (σκέφτομαι, θέλω, γνωρίζω, νιώθω κ.ά.) που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κατά την περιγραφή των μαθητών τους. Στόχος ήταν να διερευνηθούν διαφορές/ομοιότητες ως προς: (i) τη συχνότητα και (ii) τους τύπους ('επιστημικούς', 'βουλευσιακούς', 'συγκινησιακούς' κ.ά.) των νοητικών όρων που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στις περιγραφές των μαθητών τους. Στην έρευνα πήραν μέρος 60 εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (30 άνδρες, 30 γυναίκες). Από τους εκπαιδευτικούς ζητήθηκε να περιγράψουν δύο μαθητές (ένα αγόρι και ένα κορίτσι) της τάξης τους. Οι περιγραφές των μαθητών υποβλήθηκαν σε ανάλυση περιεχομένου προκειμένου να εντοπιστούν οι νοητικοί όροι που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτικοί και αυτοί να ταξινομηθούν στη συνέχεια σε τύπους. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε σημαντικές διαφορές τόσο στη συχνότητα όσο και στο είδος των νοητικών όρων που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί. Το φύλο του εκπαιδευτικού και των μαθητών δεν επέδρασε σημαντικά στον αριθμό ή στο είδος των νοητικών όρων που χρησιμοποιήθηκαν. Η συζήτηση των αποτελεσμάτων επικεντρώνεται στη σημασία των διαφορών αυτών στη χρήση νοητικών όρων και στην ανάγκη διερεύνησης της σχέσης τους με ατομικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών ή/και των μαθητών τους.

Διερεύνηση των αντιλήψεων των γονέων

αναφορικά με τη σημασία της γονεϊκής εμπλοκής

σε σχέση με τη σχολική επίδοση των παιδιών δημοτικού σχολείου

Θ. Φώτη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η γονεϊκή εμπλοκή αποτελεί ένα καίριο ζήτημα ερευνητικού ενδιαφέροντος, γεγονός που αναδεικνύεται από το πλήθος των ερευνών της τελευταίας τριαντακονταετίας. Ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί αν διαφοροποιούνται οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τη σημασία συγκεκριμένων τύπων γονεϊκής εμπλοκής και τη συμβολή τους στη βελτίωση της επίδοσης των μαθητών σε σχέση με τη σχολική επίδοση των παιδιών τους. Το δείγμα αποτέλεσαν 127 γονείς μαθητών που φοιτούσαν στην Ε' και ΣΤ' τάξη του Δημοτικού. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα βασίζεται στο ερωτηματολόγιο της έρευνας των Πνευματικού, Παπακανακάκη και Γάκη (2008), ωστόσο έχει υποστεί κάποιες τροποποιήσεις. Οι 18 προτάσεις που αναφέρονται στις αντιλήψεις των γονέων σχετικά με τη γονεϊκή εμπλοκή υποβλήθηκαν σε παραγοντική ανάλυση. Στη συνέχεια, ελέγχθηκε η αξιοπιστία των παραγόντων που προέκυψαν με το συντελεστή Cronbach's alpha. Ο συντελεστής σε όλες τις περιπτώσεις θεωρήθηκε

ικανοποιητικός. Τα κύρια ευρήματα της έρευνας έδειξαν, σε γενικές γραμμές, ότι οι αντιλήψεις των γονέων δεν διαφοροποιούνται σε σχέση με την επίδοση των μαθητών στο σχολείο. Η μόνη βασική διαφοροποίηση που προέκυψε αφορούσε στην απόδοση περισσότερης σημασίας στην παροχή κατάλληλων συνθηκών και ευκαιριών μάθησης από τους γονείς παιδιών με υψηλή επίδοση συγκριτικά με τους γονείς παιδιών με χαμηλή επίδοση. Τέλος, εύρημα που εξυπηρετεί επιμέρους στόχο της έρευνας έδειξε ότι η προσδοκία του γονέα για το ακαδημαϊκό μέλλον του παιδιού διαφοροποιείται ανάλογα με την επίδοση του μαθητή, με τους γονείς παιδιών με υψηλή επίδοση να παρουσιάζουν υψηλότερες προσδοκίες.

Εκτιμήσεις εκπαιδευτικών για το ρόλο του ψυχολόγου στην ειδική αγωγή

¹Μ. Τσαπουτζόγλου & ²Ι. Αγαλιώτης

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο ρόλο του ψυχολόγου στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής. Συμμετείχαν 189 εκπαιδευτικοί που εργάζονταν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑΕ) και Τμήματα Ένταξης (ΤΕ) πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για τη συλλογή των δεδομένων κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο με βάση τη σχετική διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία. Βρέθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν πως στις δραστηριότητες του ψυχολόγου στην ειδική αγωγή περιλαμβάνονται κυρίως οι θεωρούμενες παραδοσιακά ως βασικές δραστηριότητες του ρόλου του. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η διάγνωση, η συμβουλευτική για θέματα συμπεριφοράς και κοινωνικο-συναισθηματικής ανάπτυξης, καθώς και ο σχεδιασμός-εφαρμογή αντίστοιχων προγραμμάτων. Αντίθετα, δραστηριότητες σχετιζόμενες άμεσα με την εκπαιδευτική διαδικασία, όπως η συμβουλευτική για την αντιμετώπιση δυσκολιών μάθησης, η συμμετοχή στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η αξιολόγησή τους, συνδέθηκαν λιγότερο με το ρόλο του ψυχολόγου. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εμπειρία των εκπαιδευτικών και η βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία εργάζονταν σε ελάχιστες περιπτώσεις επηρέασαν τις εκτιμήσεις τους. Τα ευρήματα είναι συνεπή με ευρήματα άλλων ερευνών που δείχνουν ότι, παρά τις σύγχρονες θεωρητικές κατευθύνσεις για τη διεύρυνση του ρόλου του σχολικού ψυχολόγου, οι εκπαιδευτικοί εξακολουθούν να έχουν μια πιο περιορισμένη αντίληψη αυτού.

Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών

μετά την ολοκλήρωση επιμορφωτικού προγράμματος στις νέες τεχνολογίες

Ε. Χασιώτη & ¹Γ. Μιχάλης

¹Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Ν. Ιωαννίνων

Η επιμόρφωση στην εκπαίδευση αποτελεί παράγοντα αναβάθμισης του εκπαιδευτικού έργου και είναι απαραίτητη προκειμένου να εντοπιστούν και να αντιμετωπιστούν τυχόν προβλήματα και δυσλειτουργίες. Η αναγκαιότητά της επιφέρει βελτίωση των εκπαιδευτικών στην άσκηση των καθηκόντων τους, στηρίζει την προσωπική τους ανάπτυξη και συντελεί στην επαγγελματική τους ανέλιξη. Η παιδαγωγική αξιολόγηση των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί ένα ερευνητικό ζήτημα σε παγκόσμιο επίπεδο. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η μέτρηση των απόψεων και στάσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Ιωαννίνων (που ολοκλήρωσαν επιμορφωτικό πρόγραμμα με αντικείμενο τις ΤΠΕ)

ώστε να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να ανταποκριθεί στις σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες, στην καθημερινή του εκπαιδευτική πρακτική αλλά και στην εφαρμογή καινοτόμων μορφών μάθησης. Για τη συγκεκριμένη έρευνα επιλέξαμε την ποσοτική προσέγγιση με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, διότι θεωρήθηκε περισσότερο αποτελεσματικό για την καταγραφή των στάσεων των εκπαιδευτικών συγκριτικά με άλλα μέσα, όπως η συνέντευξη. Η έρευνα μας είναι δειγματοληπτική (N = 41) αφού βοηθά στον προσδιορισμό των τρεχουσών στάσεων των εκπαιδευτικών και η συλλογή των δεδομένων μας έγινε σε μια χρονική στιγμή. Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, διακρίνεται η σπουδαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση, καθώς και ο τρόπος που αυτή θεωρείται αποτελεσματική. Επίσης, διαπιστώθηκε ο τρόπος που οι ΤΠΕ επηρεάζουν το συνεργατικό πνεύμα και τις κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών. Ακόμη, τονίστηκε η αναγκαιότητα της συνεχούς και συστηματικής κατάρτισής τους και ο τρόπος που θα επιθυμούσαν να υλοποιείται αυτή για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στα καθήκοντά τους, καθώς και η σχέση των προγραμμάτων αυτών με την αξιολόγησή τους.

Παρέμβαση σε νήπιο με διαταραχή αυτιστικού φάσματος στο δημόσιο ειδικό νηπιαγωγείο

Α. Γαστεράτος & Σ. Χούσου

Ειδικό Νηπιαγωγείο Μεσολογγίου

Είναι πλέον γνωστό ότι οι πρώιμες παρεμβάσεις συμπεριφοράς ωφελούν σημαντικά μικρά παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων. Παρουσιάζεται παρέμβαση σε νήπιο με ΔΑΦ με ελάχιστη ανάπτυξη ομιλίας και μεγάλη δυσκολία στην κοινωνική αλληλεπίδραση, που πραγματοποιήθηκε από νηπιαγωγό και λογοθεραπευτή στο Ειδικό Νηπιαγωγείο Μεσολογγίου. Η παρέμβαση αποσκοπούσε στην ανάπτυξη λόγου και ομιλίας με έμφαση στην επικοινωνιακή ομιλία, η οποία είναι απαραίτητη για την καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και στην βελτίωση της συγκέντρωσης και της προσαρμοστικής συμπεριφοράς του παιδιού. Το νήπιο με ΔΑΦ ηλικίας σήμερα πέντε χρόνων και οχτώ μηνών εντάχθηκε σε πρόγραμμα παρέμβασης χρονικής διάρκειας 10 μηνών, το οποίο βασιζόταν στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με Αυτισμό και στη συμπεριφοριστική καθοδήγηση από τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς, που συνεργάστηκαν με τους γονείς για εφαρμογή παρόμοιων στρατηγικών στο σπίτι. Επιπλέον, η παρέμβαση περιελάμβανε: ανάπτυξη σχέσης συνεργασίας νηπίου με τον εκπαιδευτικό και διαμόρφωση του χώρου της τάξης με οπτικοποιημένο υλικό, ένταξη του παιδιού στο Γενικό Νηπιαγωγείο, ατομικές συνεδρίες λογοθεραπείας και εντατική αλληλεπίδραση με παιδί διαφορετικής διάγνωσης που έχει αναπτύξει ομιλία σε ομαδική συνεδρία στο Ειδικό Νηπιαγωγείο. Πέντε μήνες μετά την παρέμβαση, παρατηρήθηκε ανάπτυξη στις δεξιότητες επικοινωνίας του παιδιού, προωθούμενες από επικοινωνιακή ομιλία στο σχολείο και στο σπίτι. Σήμερα, το νήπιο εκδηλώνει επικοινωνιακή πρόθεση, συναλλάσσεται με άλλους και προσαρμόζεται ευκολότερα σε διαφορετικά πλαίσια. Η συνδυασμένη εφαρμογή συμπεριφοριστικού προγράμματος εκπαίδευσης, λογοθεραπείας και κοινωνικών δεξιοτήτων σε περίπτωση νηπίου με ΔΑΦ έδειξε σημαντικά οφέλη στην ανάπτυξη του λόγου και της ομιλίας, η οποία είναι προγνωστικός παράγοντας ανεξαρτησίας.

**Μια συγκριτική μελέτη για την ανάπτυξη του λεξιλογίου,
του λογικού τρόπου σκέψης και της γλωσσικής εμπειρίας
σε παιδιά με και χωρίς μαθησιακές δυσκολίες, ηλικίας 5:5 – 9:7 ετών**

Α. Κατσιάνου & Γ. Μακρής

Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πελοποννήσου

Η ψυχολinguιστική έχει δείξει ότι συγκεκριμένοι παράγοντες επιδρούν στη διαμόρφωση του γλωσσικού οργάνου, και όταν αυτοί είναι ελλειμματικοί, η εξαντλητική διερεύνηση μπορεί να φωτίσει τη διαμόρφωση του. Η ανάγκη να εξευρεθούν περαιτέρω πληροφορίες και τρόποι αντιμετώπισης των Μαθησιακών Δυσκολιών (ΜΔ) μας οδηγεί στη συλλογή συμπερασμάτων, μέσω της έρευνας. Στην παρούσα εισήγηση, θα παρουσιαστεί μια έρευνα, δείγματος 26 παιδιών (13 με ΜΔ και 13 χωρίς ΜΔ) ηλικίας 5,5-9,7 ετών. Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της επίδοσης των δύο ομάδων σε δραστηριότητες, στις οποίες απαιτείται ο λογικός τρόπος σκέψης, καθώς και σε δραστηριότητες λεξιλογίου και γλωσσικής εμπειρίας. Ακόμη, διερευνήθηκε αν οι παράγοντες του φύλου και της ηλικίας επηρεάζουν τις επιδόσεις των παιδιών. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Αθηνά Τεστ («Γλωσσικές Αναλογίες», «Λεξιλόγιο», «Ολοκλήρωση Προτάσεων»). Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι, τα παιδιά με ΜΔ σημείωσαν χαμηλότερες επιδόσεις από τα παιδιά χωρίς ΜΔ σε όλες τις δοκιμασίες, με εξαίρεση την «Ολοκλήρωση Προτάσεων», όπου με βάση το Αναπτυξιακό Πηλίκο τα παιδιά με ΜΔ σημείωσαν καλύτερη επίδοση. Από τη συσχέτιση του φύλου με τις επιδόσεις των δύο ομάδων, προέκυψε ότι, σε κάποιες δοκιμασίες, υπερείχαν τα αγόρια, σε άλλες τα κορίτσια, ενώ σε άλλες τα δύο φύλα είχαν περίπου ίδια επίδοση. Έτσι, ίσως το φύλο να μην παίζει καθοριστικό ρόλο στις επιδόσεις των παιδιών. Τέλος, στη συσχέτιση της ηλικίας με τις επιδόσεις των παιδιών, προέκυψε ότι στο σύνολο των παιδιών (με ΜΔ και χωρίς ΜΔ), υψηλότερη επίδοση είχαν τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, με εξαίρεση το «Λεξιλόγιο», καθώς στα παιδιά χωρίς ΜΔ, μεγαλύτερο Αναπτυξιακό Πηλίκο παρατηρήθηκε στα μικρότερα παιδιά.

**Πώς προτιμούν να μαθαίνουν οι φοιτητές;
Μια μελέτη περίπτωσης στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Ρ. Τσώνη, Α. Λέκκα, & Π. Παγγέ

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα εργαλεία και οι δυνατότητες αξιοποίησης τεχνολογικών μέσων στη διδακτική διαδικασία συνεχώς αυξάνονται και βελτιώνονται. Η δημιουργία μαθησιακού υλικού προσανατολίζεται στην αξιοποίηση του ανοικτού περιεχομένου και του ελεύθερου λογισμικού, δημιουργώντας μία ανεξάντλητη, πρακτικά, πηγή μαθησιακών αντικειμένων (learning objects) που είναι διαθέσιμα να χρησιμοποιηθούν, να συνδυαστούν και να επαναχρησιμοποιηθούν από διδάσκοντες που θέλουν να εμπλουτίσουν το μάθημά τους. Ταυτόχρονα, η χρήση μεθόδων μικτής μάθησης (blended learning methods), που συνδυάζει την εξ αποστάσεως με τη δια ζώσης διδασκαλία, αντικαθιστά μέρος της μαθησιακής διαδικασίας ή ακόμη και της παραδοσιακής διάλεξης με ψηφιακό, Διαδικτυακό διδακτικό υλικό. Τα πλεονεκτήματα χρήσης ποικιλίας διδακτικών μέσων και μαθησιακών αντικειμένων έχουν τονιστεί από πολλούς ερευνητές. Στην παρούσα εργασία, ερευνήθηκαν οι προτιμήσεις των φοιτητών του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών ως προς τον τρόπο διδασκαλίας και το είδος των μαθησιακών αντικειμένων (δια ζώσης διαλέξεις, βίντεο, γραφήματα, εικόνες, γραπτό κείμενο). Επίσης, έγινε προσπάθεια καταγραφής των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τη συνεργατική μάθηση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, υπήρξε ένα μικρό προβάδισμα των προτιμήσεων των φοιτητών στις δια ζώσης διαλέξεις,

καθώς και στο οπτικό υλικό (όπως εικόνες, διαγράμματα). Ωστόσο, δε βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά στις προτιμήσεις τους σε σχέση με τις άλλες αυτόνομες ή μη ψηφιακές οντότητες που μελετήθηκαν. Παράλληλα, ένας σημαντικός αριθμός φοιτητών θεωρεί τη μάθηση «προσωπική υπόθεση». Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η αξία ύπαρξης ποικιλίας μαθησιακών αντικειμένων και ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των φοιτητών.

**Ο ρόλος της δασκάλας
και οι κοινωνικές αναθεωρήσεις των στάσεων των μαθητών
σε έργα για παιδιά και νέους της Αγγελικής Βαρελλά**

Δ. Μαργαρίτη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα έργα παιδικής λογοτεχνίας συντελούν στη διαμόρφωση του εσωτερικού κόσμου των παιδιών και στην εξοικείωσή τους με προβλήματα της πραγματικότητας (Μαραθεύτης, 1990). Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει το ρόλο της γυναίκας εκπαιδευτικού σε κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας, αξιοποιώντας τέσσερα έργα της καταξιωμένης συγγραφέως της παιδικής λογοτεχνίας (Μαργαρίτη, 2014) Αγγελικής Βαρελλά (1930), που κυκλοφόρησαν από το 2000 και μετά. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει διερευνηθεί στα αναγνωστικά (Αχλής & Λόππα-Γκουνταρούλη, 1987), στα βιβλία «Η γλώσσα μου» (Παπάς, 1997), ενώ οι αναπαραστάσεις του δασκάλου έχουν μελετηθεί σε έργα της νεοελληνικής λογοτεχνίας (Μαλαφάντης, 2010), αλλά και σε μυθιστορήματα της παιδικής λογοτεχνίας (Γκλιάου, 1995). Στη συγκεκριμένη εργασία, θα μας απασχολήσει ο θετικός ρόλος και η δημιουργική πρωτοβουλία της σύγχρονης δασκάλας σε κοινωνικές αναγκαιότητες, όπως αυτή προβάλλεται σε έργα για παιδιά και νέους της Αγγελικής Βαρελλά. Θα αναλύσουμε τη στάση και τον τρόπο της σύγχρονης δασκάλας σχετικά με την ενθάρρυνση των μαθητών σε δημιουργικές δράσεις και θετικές στάσεις. Ειδικότερα, στο μυθιστόρημα «Ο Θεός αγαπά τα πουλιά» (2001), η δασκάλα συμβάλλει στον περιορισμό των αρνητικών ψυχολογικών επιπτώσεων που δημιουργεί ο οίκος ευγηρίας (Δαρδαβέσης, 1999). Στο διήγημα «Εδώ οι καλοί νερούλαδες» (Βαρελλά, 2002), καθοριστικός είναι ο ρόλος της στην ανάδειξη της σημασίας του νερού και του κύκλου του, ενός από τους βασικούς θεματικούς άξονες της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Γεωργουσπούλου, 2004). Στη μικρή ιστορία «Δώσε την αγάπη» (Βαρελλά, 2004), η ενόχληση των Ελληνόπουλων με την παρουσία των αλλοδαπών μαθητών μεταβάλλεται σταδιακά σε φιλία χάρη στις προσπάθειές της (Καλλέργης, 2008). Τέλος, στη μικρή ιστορία «Παγωτό με δυο γεύσεις» (Βαρελλά, 2011), σημαντική είναι η προσφορά της στην προώθηση της συνεργασίας των παιδιών με και χωρίς διανοητική αναπηρία, συμβάλλοντας στη συνεργασία και στο κλίμα ομαδικότητας (Σούλης, 2002).

«Εμείς θέλουμε να ερχόμαστε, αν κι εσείς μας θέλετε».

Εκπαιδευτικά προγράμματα στο «Αθανασάκειο» Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου για άτομα με ειδικές ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Α. Καλογιάννη

Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας

Τα τελευταία χρόνια, διοργανώνονται στο «Αθανασάκειο» Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου εκδηλώσεις ανοιχτές στο ευρύ κοινό, καθώς και εκπαιδευτικά προγράμματα, που απευθύνονται κυρίως σε μαθητές όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, αλλά και σε ειδικές ομάδες κοινού (ομάδες απεξάρτησης, μαθητές Ειδικών Σχολείων Ιδρύματος Αγωγής

Ανηλίκων, παιδιά και εφήβους με ειδικές ανάγκες). Στόχος αυτών των δράσεων είναι, πέρα από τη γνωριμία με τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, η διαμόρφωση για το Μουσείο ενός χαρακτήρα ανοιχτού προς το κοινό και η ενίσχυση του κοινωνικού του ρόλου ως φορέα ένταξης κι όχι κοινωνικού αποκλεισμού, που επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση και που μπορεί να προσφέρει χαρά και νέα ερεθίσματα για γνώση και δημιουργία. Η καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού της διαφορετικότητας, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και, έτσι, η εξασφάλιση της οικειοθελούς συμμετοχής όλων στις δράσεις εξηγούν, ίσως, τη διαρκώς αυξανόμενη επιθυμία ομάδων ατόμων με ειδικές ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να συμμετάσχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου, δηλώνοντας χαρακτηριστικά «εμείς θέλουμε να ερχόμαστε, αν κι εσείς μας θέλετε».

**Η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης
και η πρακτική εφαρμογή της στη διδασκαλία ξένων γλωσσών
σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας**

Α. Σκαμάγκα

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης (Multiple Intelligences) είναι μια σύγχρονη προσέγγιση της νοημοσύνης, που δημιουργήθηκε από τον Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Harvard, Howard Gardner. Η θεωρία αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλές εκφάνσεις της διδασκαλίας, συμπεριλαμβανομένης της διδασκαλίας ξένων γλωσσών σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Η θεωρία περιλαμβάνει εννιά διαφορετικούς τύπους της ανθρώπινης νοημοσύνης: Λεκτική-Γλωσσική, Λογική-Μαθηματική, Σωματική-Κινησθητική, Οπτική-Χωροταξική, Μουσική-Ρυθμική, Ενδοπροσωπική, Διαπροσωπική, Φυσιοκρατική και Υπαρξιακή. Σκοπός της αναγνώρισης των διαφορετικών τύπων νοημοσύνης δεν είναι «να δοθεί μια ταμπέλα» για κάθε τύπο μαθητή, μια μοναδική ικανότητα, δηλαδή, στην οποία θα περιχαράσσεται σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του. Σκοπός είναι να αναγνωρίζει ο διδάσκων τι τύπος μαθητή είναι ο καθένας, ώστε αφενός να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις ανάγκες του και αφετέρου να επιστρατεύει στο μάθημά του τις κατάλληλες τεχνικές που θα αναπτύξουν όλα τα είδη νοημοσύνης. Η θεωρία του Gardner μπορεί να βρει πρακτική εφαρμογή στην ξενόγλωσση διδασκαλία σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Με τις κατάλληλες δραστηριότητες (τραγούδια, μουσικοκινητική αγωγή, διήγηση, ζωγραφική, χειροτεχνία, δραματοποίηση κτλ.), ο καθηγητής της ξένης γλώσσας μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη όλων των τύπων νοημοσύνης των παιδιών, σε μια ηλικία που καθορίζονται οι συνήθειες για τον τρόπο σκέψης. Έτσι, ο καθηγητής χάνει τον «παραδοσιακό» διδακτικό του ρόλο και αποκτά τη δυνατότητα να δημιουργήσει τις συνθήκες για την ολόπλευρη ανάπτυξη της παιδικής προσωπικότητας και για την κινητοποίηση των μικρών μαθητών σε ένα μάθημα ισότητας και σεβασμού στη διαφορετικότητα, ώστε τα παιδιά να εξελιχθούν σε πολίτες με ισορροπημένη αντίληψη και δυνατότητα ευέλικτης λειτουργίας στο κοινωνικό σύνολο.

Γνωστικοί μηχανισμοί και δεξιότητες που σχετίζονται με τη μαθηματική ικανότητα

Ι. Τσιτσιρίγκα

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον έχει προκύψει γύρω από την αιτιολογία των ατομικών διαφορών στη μαθηματική ικανότητα. Οι ερευνητές στρέφονται σε κληρονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, ενώ πρόσφατα το ενδιαφέρον έχουν κεντρίσει οι γνωστικοί μηχανισμοί που συμβάλλουν στη μαθηματική επιτυχία ή στις δυσκολίες στα μαθηματικά.

Ένα βασικό ερώτημα που απασχολεί τους ειδικούς είναι το εξής: Είναι η χαρισματικότητα στα μαθηματικά η έκφραση κάποιων συγκεκριμένων γνωστικών χαρακτηριστικών ή απλά το αποτέλεσμα της γενικής και υψηλότερης νοητικής ικανότητας; Η γενική νοημοσύνη φαίνεται, σύμφωνα με έρευνες, να είναι ο καλύτερος παράγοντας που προβλέπει την επιτυχία σε ακαδημαϊκούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων και των μαθηματικών (Taub, Floyd, Keith, & McGrew, 2008). Επιπλέον, ευρήματα ερευνών δείχνουν ότι, πέρα από τη συμβολή της νοημοσύνης, συμβάλλουν στις ατομικές διαφορές και παράγοντες όπως η εργαζόμενη μνήμη και η ταχύτητα επεξεργασίας (Geary, 2011). Παρόλο που η επίδοση στα τεστ εργαζόμενης μνήμης και ευφυΐας συχνά συσχετίζονται, η ανεξάρτητη επίδραση που φάνηκε, δείχνει ότι υπάρχουν και κάποιες ικανότητες που δεν αλληλεπικαλύπτονται. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι μετά από σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση να απαντήσει τα εξής ερωτήματα: «Ποιοι γνωστικοί μηχανισμοί και ποιες γνωστικές δεξιότητες σχετίζονται με τη βασική μαθηματική ικανότητα των παιδιών; Υπάρχουν διαφορές ως προς τη βαθμίδα εκπαίδευσης ή το είδος των μαθηματικών;». Να σημειώσουμε ότι ως βασική μαθηματική ικανότητα εννοούμε τις βασικές μαθηματικές δεξιότητες που έχουν σχέση με την αριθμητική, τους αλγορίθμους και την επίλυση λεκτικών προβλημάτων αριθμητικής. Δυστυχώς, δε βρέθηκαν αρκετές έρευνες για τους ανώτερους τομείς, όπως της γεωμετρίας και του διαφορικού λογισμού, κι έτσι η έρευνα δε θα αναφερθεί σε αυτούς τους τομείς.

Η επίδραση της μορφοφωνολογικής διαφάνειας στην κατάκτηση των σύνθετων λέξεων από μαθητές Δημοτικού Σχολείου

Ε. Τσέλλου & Σ. Τσεσμελή
Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της μελέτης ήταν η αξιολόγηση της επίδρασης της μορφοφωνολογικής διαφάνειας των σύνθετων λέξεων αναφορικά με την κατάκτησή τους σε ένα δείγμα 53 μαθητών, οι οποίοι φοιτούσαν στις ανώτερες τάξεις (Δ' & Στ' τάξη) ενός Δημοτικού Σχολείου της περιφέρειας Αχαΐας. Μετά την προκαταρκτική χορήγηση σταθμισμένων κριτηρίων ορθογραφίας και λεξιλογίου, οι μαθητές εξετάστηκαν σε τρεις δοκιμασίες, ορθογραφίας, σημασίας και μορφολογικής ενημερότητας σύνθετων λέξεων και ψευδολέξεων, οι οποίες κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις πειραματικές συνθήκες με διαφοροποιημένο το βαθμό της μορφοφωνολογικής τους ενημερότητας. Τα αποτελέσματα στις πειραματικές δοκιμασίες έδειξαν με σαφήνεια ότι οι λέξεις με μορφοφωνολογική διαφάνεια συνδέθηκαν με σημαντικά καλύτερη επίδοση συγκριτικά με τις αντίστοιχες λέξεις χωρίς μορφοφωνολογική διαφάνεια, ενώ οι αναπτυξιακές διαφορές στην κατάκτηση των λέξεων αυτών ήταν σημαντικές μεταξύ της Δ' Δημοτικού και της τελευταίας τάξης του σχολείου. Τα αποτελέσματα αυτά είναι συμβατά με τη διεθνή βιβλιογραφία (Goodwin & Ahn, 2013. Nagy, Carlisle, & Goodwin, 2013) και αναδεικνύουν τη σημασία που έχει η μελέτη του παράγοντα αυτού στην κατάκτηση ενός σύνθετου μορφολογικά λεξιλογίου από τους μαθητές, ιδιαίτερα από εκείνους με δυσκολίες στην κατάκτηση των δεξιοτήτων αυτών, όπως είναι οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες ή/και αναπτυξιακή δυσλεξία (Bowers, Kirby, & Deacon, 2010).

Ψυχαναλυτική περιδιάβαση στον κόσμο της Παιδαγωγικής

Γ. Μπότζιου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σε μια εποχή όπου η πλειοψηφία της έρευνας για τα παιδαγωγικά ζητήματα έχει στραφεί σε κατευθύνσεις σχετικές με την ειδική αγωγή, μήπως άραγε ένας προσανατολισμός που να

αφορά στην ψυχανάλυση και τις δυνατότητές της θα ήταν κάτι παραπάνω από χρήσιμος; Με δεδομένο ότι το παιδί αρχίζει να διαμορφώνεται στις ηλικίες του νηπιαγωγείου, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα στάδια της ανάπτυξής του (βάσει του Freud) συμπίπτουν με την περίοδο που θα διανύσει στο σχολικό χώρο, τότε μάλλον ο ρόλος και οι αξιώσεις της ψυχαναλυτικής επιστήμης θα πρέπει εκ νέου να ιδωθούν, ώστε ο παιδαγωγός να μπορεί να παρεμβαίνει συνεχώς και να μην θεωρεί όλες τις καταστάσεις ως προβλήματα του κλάδου της ειδικής αγωγής. Λόγου χάριν, ο τραυλισμός ενός παιδιού (μέσα από ψυχαναλυτικούς όρους) μπορεί να συνδέεται με την ύπαρξη ενός νεογέννητου αδελφού με το οποίο το παιδί και ταυτίζεται. Η ειδική αγωγή εδώ δεν έχει θέση και το παιδί μπορεί να θεραπευτεί έπειτα από την ενδεχόμενη ταύτιση με τον πατέρα του. Πρωταρχικός σκοπός της ψυχανάλυσης είναι να διορθώσει της ζημιές που προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια της διαπαιδαγώγησης του παιδιού. Επομένως, ο σκοπός αυτός ταυτίζεται με εκείνον του παιδαγωγού. Κατά συνέπεια, μια σκέψη είναι οι παιδαγωγοί να γίνουν κάτοχοι των βασικών ιδεών, τουλάχιστον, της επιστήμης αυτής, ώστε να μπορούν να κρίνουν καταλληλότερα τόσο τις δικές τους εσωτερικές συγκρούσεις, κατορθώνοντας έτσι να τις εξουσιάσουν, όσο και τις διεργασίες που συμβαίνουν στις παιδικές ψυχές στην πιο καίρια στιγμή τους.

**Σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις
για την προώθηση του γραμματισμού δίγλωσσων μαθητών
μέσα από την αξιοποίηση ιστοριών μετανάστευσης:
Μια μελέτη περίπτωσης σε ελληνόγλωσσο σχολείο της Αλβανίας**
B. Καραγιώργου
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Θέμα της παρούσας μελέτης αποτελεί η λειτουργικότητα-αποτελεσματικότητα μιας νέας επικοινωνιακής προσέγγισης για τη Δίγλωσση Εκπαίδευση. Ο όρος αναφέρεται στην εκπαίδευση μαθητών ικανών να λειτουργούν σε τουλάχιστον δύο γλώσσες, εκ των οποίων η μία είναι μητρική (Γ1) και η άλλη μια δεύτερη/ξένη γλώσσα (Γ2/ΞΓ) (Skutnabb-Kangas, 1981). Στο πλαίσιο αυτό, η διεθνής επιστημονική κοινότητα εισήγαγε την «Ολοκληρωμένη Εκμάθηση Περιεχομένου και Γλώσσας» (Content and Language Integrated Learning, CLIL). Η μαθητική ανομοιογένεια, επιτάσσοντας την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό της Διδακτικής Μεθοδολογίας, αποσκοπεί μέσω της CLIL στην αντιμετώπιση ζητημάτων αλληλοαποδοχής και υγιούς επικοινωνιακής σχέσης μεταξύ των μαθητών (Φωτιάδου, 2001). Ως σύγχρονη διδακτική προσέγγιση προάγει την ταυτόχρονη εκμάθηση γνωστικών αντικειμένων και της Γ2/ΞΓ με φυσικό τρόπο (Coyle, Hood, & Marsh, 2010). Στο πλαίσιο ερευνητικής μελέτης αναφορικά με τη Διδακτική Μεθοδολογία Δίγλωσσης Εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκε εκτενής διδακτική παρέμβαση. Για την εφαρμογή της CLIL συνδυάστηκαν τέσσερις (4) βασικοί άξονες: γνωστικός, γλωσσικός, κοινωνικός και πολιτισμικός (Coyle, 1999). Λόγω του διαφοροποιημένου περιεχομένου της, η CLIL προσφέρεται για την ανάπτυξη της ερμηνευτικής ικανότητας των μαθητών, καθώς βιωματικά προάγει την αυτονομία τους (Κουτσελίνη, 2006). Σκοπός της διδακτικής παρέμβασης ήταν να διαπιστωθεί: αν και κατά πόσο δίγλωσσοι μαθητές βελτιώνονται στις βασικές γλωσσικές δεξιότητες, αν προάγεται η γνωστική τους επάρκεια, αν προωθείται η κοινωνικότητά τους και αν καταφέρνουν να συμβιώσουν σε ένα περιβάλλον πολιτισμικής ετερογένειας. Έτσι, εφαρμόστηκε υπό τη μορφή έρευνας δράσης διερευνητικό project στο πλαίσιο της κοινωνικής ιστορίας με θέμα τη μετανάστευση. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι θετικά και ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, και δίνουν μια νέα διάσταση της διδασκαλίας στο χώρο της Διδακτικής.

**Επιμορφωτικές δράσεις για την ενίσχυση του παιδαγωγικού ρόλου
του εκπαιδευτικού και της επαγγελματικής του ανάπτυξης:
Ένα πρόγραμμα συμβουλευτικής ψυχολογίας εφήβων**

Α. Παπαδάκη

Περιφερειακή Διεύθυνση Α/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης Κ. Μακεδονίας

Ο πολυδιάστατος ρόλος του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο του σύγχρονου σχολείου καθιστά την προσωπική και επαγγελματική του ανάπτυξη ως αναγκαία προϋπόθεση και σημαντική παράμετρο της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να έχει όχι μόνο γνωστικές ικανότητες, αλλά και δεξιότητες χειρισμού των διαπροσωπικών σχέσεων και επικοινωνίας για τη διαχείριση της παιδαγωγικής σχέσης που αναπτύσσεται στη σχολική τάξη, ώστε να προλαμβάνεται η αρνητική συμπεριφορά του εφήβου και να βελτιώνεται η επικοινωνία, καθώς και συμβουλευτικές δεξιότητες. Ο εκπαιδευτικός με τη συμμετοχή του στις επιμορφώσεις μετασχηματίζει τις πρακτικές του και εμπλουτίζει την προσωπική του θεωρία. Στην εισήγηση παρουσιάζεται ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα βραχείας διάρκειας με θέμα τη Συμβουλευτική Ψυχολογία Εφήβων, το οποίο υλοποιήθηκε από τη σχολική σύμβουλο γενικής παιδαγωγικής ευθύνης για τους εκπαιδευτικούς των σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Αριδαία. Σκοπός του προγράμματος ήταν η δημιουργία ενός δικτύου εκπαιδευτικών που θα μπορούσαν να λειτουργούν προληπτικά στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας τους, ώστε να προλαμβάνουν την ανάπτυξη ή την εξέλιξη προβλημάτων και να βοηθούν τους εφήβους να κάνουν αλλαγές στον εαυτό τους και στο περιβάλλον, για να μειώσουν την πιθανότητα δημιουργίας προβλημάτων και, παράλληλα, να μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αποκτήσουν εκείνες τις δεξιότητες που απαιτούνται για να αντιμετωπίσουν τα καθημερινά προβλήματά τους.

**Ο ρόλος του διευθυντή σχολικής μονάδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης:
Η διοικητική και παιδαγωγική του διάσταση.**

Ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα βραχείας διάρκειας στον Ν. Πέλλας

Α. Παπαδάκη

Περιφερειακή Διεύθυνση Α/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης Κ. Μακεδονίας

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση ενός επιμορφωτικού προγράμματος βραχείας διάρκειας με θέμα το ρόλο του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη σχολική σύμβουλο φιλολόγων, στο πλαίσιο της γενικής παιδαγωγικής ευθύνης συγκεκριμένων σχολείων στον Ν. Πέλλας σε συνεργασία με την Περιφέρεια Εκπαίδευσης Κ. Μακεδονίας και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Πέλλας. Η θέση του διευθυντή είναι κομβική για την ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχεται σε μια σχολική μονάδα, καθώς από αυτόν εξαρτάται η κουλτούρα του σχολείου. Κατά συνέπεια, σκοπός του προγράμματος ήταν, από τη μια, η ενίσχυση των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε διοικητικές θέσεις στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται με επιτυχία στα διοικητικά τους καθήκοντα και να είναι αποτελεσματικοί ως ηγέτες και, από την άλλη, η παρακίνηση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που επιθυμούν να βελτιώσουν τις γνώσεις τους στην έννοια της διοίκησης, ώστε να είναι σε θέση, όποτε θελήσουν, να υπηρετήσουν ως στελέχη της εκπαίδευσης. Άλλωστε, ο εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης απαιτεί ένα συμμετοχικό μοντέλο διοίκησης, το οποίο προϋποθέτει όχι μόνο κατανομημένη εργασία αλλά και κατανομημένη εξουσία.

«Καλύτερα στην τάξη παρά στο γραφείο».
Η υποεκπροσώπηση των γυναικών εκπαιδευτικών στη διοίκηση της εκπαίδευσης: Οι
απόψεις των εκπαιδευτικών Πληροφορικής

Δ. Γρίνου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην παρούσα έρευνα εξετάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών Πληροφορικής για τα στερεότυπα που συντηρούνται στο χώρο της εκπαίδευσης και αφορούν στην έμφυλη διάσταση της στελέχωσης των διοικητικών θέσεων. Με ημι-δομημένες συνεντεύξεις έγινε μια προσπάθεια ανίχνευσης των απόψεών τους για τις αιτίες που αποκλείουν τις γυναίκες από θέσεις ευθύνης ή που, εν τέλει, οδηγούν τις γυναίκες στον αυτο-αποκλεισμό. Επιλέχθηκαν εκπαιδευτικοί Πληροφορικής από την πόλη των Ιωαννίνων, που δίδασκαν σε σχολεία της μέσης εκπαίδευσης (γυμνάσιο, λύκειο, ΤΕΕ) κατά το σχολικό έτος 2004-2005. Οι άνδρες εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στη γυναικεία ψυχολογία τονίζοντας ότι οι γυναίκες νιώθουν ανασφάλεια και άλλα μειωτικά συναισθήματα, όταν χρειάζεται να ανταγωνιστούν άνδρες συναδέλφους τους και γι' αυτό επιλέγουν να μη συμμετάσχουν σε διαδικασίες ανάδειξης στελεχών. Η αποχή των γυναικών, επίσης, από το συνδικαλιστικό κίνημα και τους αγώνες των πολιτικών κομμάτων τις οδηγεί, όπως επισημαίνουν, εκτός «αρένας», δεδομένου ότι οι θέσεις αυτές εξαρτώνται από πολιτικές διασυνδέσεις και επιλογές. Τέλος, όπως αναφέρθηκε, στη διοίκηση οι άνδρες είναι εκείνοι που καθορίζουν και θέτουν τους όρους στη διοικητική διαδοχή και αποκλείουν το γυναικείο φύλο από το σύστημα διαδοχής. Αντίθετα, οι γυναίκες εκπαιδευτικοί ερμήνευσαν την απουσία του γυναικείου φύλου από τις θέσεις ευθύνης, χωρίς να επισημάνουν τους μηχανισμούς που συμβάλλουν στις διακρίσεις των φύλων και στη διαιώνιση των στερεοτύπων. Η υποεκπροσώπηση του γυναικείου φύλου σε τομείς λήψης αποφάσεων ερμηνεύεται ως προσωπική επιλογή των γυναικών και σύμφωνη με τη γυναικεία ψυχολογία, που, κατά τις εκπαιδευτικούς, «της γυναίκας της ταιριάζει η τάξη και όχι η διοίκηση». Είναι χαρακτηριστικό ότι αντιλαμβάνονται την επαγγελματική τους ολοκλήρωση με κριτήριο την επίτευξη των στόχων διδασκαλίας και την αποτελεσματική κοινωνικοποίηση των μαθητών και των μαθητριών τους. Η «καλή» καθηγήτρια φαίνεται κυρίως στην τάξη και όχι από την άνοδό της στην κλίμακα της ιεραρχίας. Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί του δείγματός μας παρουσίασαν ως προσωπική επιλογή τους την αποστασιοποίησή τους από το «γραφειοκρατικό», όπως το χαρακτήρισαν, σύστημα διοίκησης. Σύμφωνα με τις δικές μας διαπιστώσεις, η επιλογή τους αυτή δεν αποκαλύπτει κάποιο φόβο για την ευθύνη της ηγεσίας, αλλά περισσότερο αποκαλύπτει έλλειψη σχεδιασμού όσον αφορά στην εξέλιξη της καριέρας τους.

Η αξιολόγηση των ομαδικών διαδικασιών
ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος
για τη διευκόλυνση της σχολικής προσαρμογής παιδιών Α' Δημοτικού

Β. Σταύρου
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τους παράγοντες που θεωρούνται σημαντικοί από τα μέλη της ομάδας, κατά τη διάρκεια ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος διάρκειας επτά συναντήσεων, που είχε ως στόχο τη διευκόλυνση της κοινωνικο-συναισθηματικής και συμπεριφορικής προσαρμογής παιδιών Α' Δημοτικού στο σχολείο, μέσα από την ανάπτυξη και την ενίσχυση των κοινωνικών τους δεξιοτήτων. Στην έρευνα συμμετείχαν 56 μαθητές της Α' Δημοτικού (Μ.Ο. ηλικίας = 6.5 έτη), δύο σχολείων της πόλης των Ιωαννίνων. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την Κλίμακα Εκτίμησης της Συνάντησης (Duncan et al., 2003)

και το Ερωτηματολόγιο Κρίσιμων Συμβάντων (Kivlighan & Goldfine, 1991). Η μέτρηση της σχολικής προσαρμογής πραγματοποιήθηκε με ημι-δομημένες συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες μαθητές και συμπλήρωση ερωτηματολογίων από τους εκπαιδευτικούς των τμημάτων, πριν και μετά από την εφαρμογή του προγράμματος, αλλά και σε μία επαναληπτική μέτρηση. Η ανάλυση των δεδομένων βρίσκεται υπό εξέλιξη και τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν στο συνέδριο.

**Κατανοώντας το σχολικό εκφοβισμό:
Αντιλήψεις και αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών**
N. Ηλία & Φ. Παπαδοπούλου
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Στην παρούσα εργασία, μελετήσαμε τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μεγάλου αστικού κέντρου της Ελλάδας αναφορικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Συγκεκριμένα, εξετάσαμε τις κατακλυσμιαίες ιδέες τους σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό, τις μορφές που αναγνωρίζουν και τις αναπαραστάσεις που έχουν για τα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων παιδιών, τη συχνότητα του φαινομένου στο σχολείο του καθενός και τον κατάλληλο τρόπο χειρισμού. Επίσης, ερευνήσαμε τη γνώμη τους για την ποιότητα και την ποσότητα των επιμορφωτικών προγραμμάτων που υπάρχουν και τις προτάσεις τους για την επίλυση του φαινομένου. Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων εξ ορισμού μπορεί να μελετηθεί στο πλαίσιο μιας ποιοτικής έρευνας. Έτσι, συλλέξαμε τα δεδομένα μέσω μίας ημι-δομημένης συνέντευξης, καθώς θέλαμε να υπάρχει μια όμοια θεματολογία για όλους τους συμμετέχοντες, με ταυτόχρονη έκφραση αυθόρμητων απαντήσεων. Στην έρευνα συμμετείχαν 10 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και ισάριθμοι Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και οι απαντήσεις τους κατηγοριοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με τη μέθοδο της Θεματικής Ανάλυσης. Τα αποτελέσματα είναι πολλά και ενδιαφέροντα. Διαπιστώσαμε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι αρκετά ενημερωμένοι (σε θεωρητικό επίπεδο) για το σχολικό εκφοβισμό, αλλά υποτιμούν το μέγεθός του. Καταδικάζουν τις τιμωρητικές πρακτικές προς τους θύτες και αναγνωρίζουν ότι χρειάζονται βοήθεια κι αυτοί, ενώ ελάχιστοι φαίνεται να δίνουν βάση στο ρόλο των παρατηρητών. Διαπιστώνεται, επίσης, η απογοήτευσή τους για τα ελλειπή –σε ποσότητα και ποιότητα– επιμορφωτικά προγράμματα. Τέλος, τονίζουν πως για την επίλυσή του είναι απαραίτητο κάθε σχολείο να χειρίζεται αυτόνομα τα περιστατικά που εμφανίζονται με τη μόνιμη παρουσία ενός ψυχολόγου και την ουσιαστική συνεργασία μεταξύ της οικογένειας και του σχολείου.

Η νοητική υστέρηση στο συστημικό μοντέλο
I. Ζήνδρος
A.M.K.E. TACT Hellas

Η νοητική υστέρηση είναι ένα σύνδρομο γνωστό από την αρχαιότητα με επιπολασμό 2-3% επί του γενικού πληθυσμού. Η επιστημονική κοινότητα έχει αφιερώσει χρόνια στην προσπάθεια του εντοπισμού της αιτιολογίας εμφάνισης της νοητικής υστέρησης, αλλά και των συμπτωμάτων της σε επίπεδο ικανοτήτων, συμπεριφοράς και συναισθημάτων, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό το ιατρικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας. Αποτέλεσμα της προσέγγισης αυτής είναι η διαφοροποίηση των ατόμων με νοητική υστέρηση από τον υπόλοιπο «υγιή» πληθυσμό, αλλά και η αποκοπή τους από το θεραπευτικό πεδίο ως άτομα μη ικανά να ακολουθήσουν σύνθετες σκέψεις, να συνδεθούν συναισθηματικά και εν τέλει να ωφεληθούν από κάποια θεραπευτική παρέμβαση. Η

συστημική προσέγγιση απενοχοποιεί το άτομο με νοητική υστέρηση και του δίνει τη δυνατότητα ισότιμης ένταξης στο κοινωνικό πλαίσιο. Το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας εντοπίζει τις δυσκολίες όχι στο άτομο ή τις τυχόν μειονεξίες του, αλλά στο κοινωνικό σύνολο και τη δυσκαμψία του να προσαρμοστεί στις ανάγκες του ατόμου. Η εφαρμογή συστημικών αρχών στην προσέγγιση, αλλά και στις θεραπευτικές-εκπαιδευτικές παρεμβάσεις απελευθερώνει τον θεραπευτή, τον εκπαιδευτικό, το άτομο με νοητική υστέρηση, την οικογένειά του και το κοινωνικό σύνολο από το δίπολο υγείας-ασθένειας και δίνει τη δυνατότητα ουσιαστικών παρεμβάσεων, με σκοπό την αύξηση της λειτουργικότητας του ατόμου. Η παρουσίαση αυτή θα αναφέρει τα κυρίαρχα μοντέλα προσέγγισης της αναπηρίας, αλλά, κυρίως, θα δώσει παραδείγματα σχετικά με το πώς αρχές της συστημικής θεωρίας και προσέγγισης μπορούν να βοηθήσουν το άτομο, το οικογενειακό σύστημα και το γενικότερο σύστημα, μέσα στο οποίο το άτομο με νοητική υστέρηση καλείται να λειτουργήσει.

Δεξιότητες μελέτης και προσωπικότητα των προπτυχιακών φοιτητών ΑΕΙ

Α. Λουδοβιώτη

Η παρούσα εργασία μελετά τη σχέση μεταξύ των δεξιοτήτων μελέτης και της προσωπικότητας σε προπτυχιακούς φοιτητές, καθώς και την επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών (φύλο, ηλικία) και της βαθμολογίας στις υπό μελέτη μεταβλητές. Στην έρευνα συμμετείχαν 278 μαθητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς, το οποίο συμπλήρωσαν οι φοιτητές και περιελάμβανε τρία μέρη: το πρώτο μέρος αποτελούνταν από ερωτήσεις για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία), το έτος και το εξάμηνο φοίτησης, καθώς και τον, κατά προσέγγιση, μέσο όρο της συνολικής βαθμολογίας του φοιτητή, το δεύτερο μέρος αποτελούνταν από το Ερωτηματολόγιο Στρατηγικών Μάθησης και Μελέτης, και τέλος, το τρίτο μέρος αποτελούνταν από το ΝΕΟ Ερωτηματολόγιο των Πέντε Παραγόντων (Panayiotou, Kokkinos, & Spanoudis, 2004). Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι το φύλο των φοιτητών διαφοροποιεί στατιστικώς σημαντικά τις περισσότερες διαστάσεις των δεξιοτήτων μελέτης και των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας υπέρ των γυναικών. Η ηλικία και η βαθμολογία των φοιτητών διαφοροποιεί, επίσης, στατιστικώς σημαντικά ορισμένες διαστάσεις από τις δεξιότητες μελέτης και χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Επίσης, βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές ενδοσυνάφειες ανάμεσα στις διαστάσεις των δεξιοτήτων μελέτης, καθώς και ανάμεσα στις διαστάσεις των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Τέλος, βρέθηκε ότι η χρήση στρατηγικών μάθησης και μελέτης συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με τους πέντε παράγοντες της προσωπικότητας, κυρίως με χαλαρές θετικές συσχετίσεις.

Διπλή διαφοροποίηση, λανθασμένες διαγνώσεις, και εργαλεία αξιολόγησης της χαρισματικότητας

¹Β. Ανδρούτσου, ²Ε. Τσάκωνα, Ρ. Μπαντέλη, & ³Α. Δήμου

¹Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών,
Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

²Κέντρο Θεραπευτικής Παρέμβασης Θεραπεύω-Συν, Συν-Θεραπεύω
Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)

³Συμβουλευτικές Υπηρεσίες "Ψυχοσύνθεση",
Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών

Ο όρος «διπλή διαφοροποίηση» αναφέρεται στη συνύπαρξη της χαρισματικότητας με μία ή περισσότερες ειδικές δυσκολίες που παρεμποδίζουν την ικανότητα του παιδιού να μάθει αποτελεσματικά σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον. Οι δυσκολίες ποικίλουν: Δυσλεξία, ΔΕΠ-Υ, σύνδρομο Asperger, Αισθητηριακή Υπερευαισθησία, ή οποιαδήποτε άλλη δυσκολία, ακόμη και Κατάθλιψη ή/και ΙΔΨ διαταραχή. Δεν υπάρχει ένα σαφές και διακριτό προφίλ για τα άτομα με διπλή διαφοροποίηση, επειδή η φύση και οι αιτίες είναι πολυποικίλες. Τα χαρισματικά παιδιά εμφανίζουν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών και μια απόκλιση από τους χρονολογικά συνομηλίκους τους, αλλά και μια ασύγχρονη ενδογενή ανάπτυξη, που οδηγεί το χαρισματικό άτομο σε μια ταλάντωση μεταξύ υψηλής απόδοσης και χαμηλής επίδοσης που δημιουργεί μεγάλη ματαίωση. Η πολυδιάστατη έκφραση της χαρισματικότητας και τα ιδιαίτερα κοινωνικά και συναισθηματικά χαρακτηριστικά των χαρισματικών παιδιών –συχνά λόγω της άγνοιας των ειδικών– λανθασμένα θεωρούνται ως ενδείξεις παθολογίας και οδηγούν σε λανθασμένες διαγνώσεις. Υπάρχουν προσεγγίσεις που δίνουν έμφαση στο ατομικό δυναμικό, προσεγγίσεις που εστιάζουν σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, άλλες που επικεντρώνονται στις κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες, και κάποιες που υιοθετούν τις θεωρίες των γενετικών παραγόντων, αλλά το ερώτημα που παραμένει αναπάντητο είναι πώς θα προσδιοριστούν οι πολυδιάστατοι αξιολογικοί παράγοντες, ποιες μεταβλητές θα ληφθούν υπόψη, με ποιο τρόπο θα μετρηθούν και ποια χαρακτηριστικά, καθώς και ποιες τεχνικές και ποια εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό των διαφόρων ομάδων των χαρισματικών ατόμων.

Χαρισματικότητα και αναπηρία

P. Μπαντέλη, ¹B. Ανδρούτσου, ²E. Τσάκωνα, & ³A. Δήμου

¹*Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών,
Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)*

²*Κέντρο Θεραπευτικής Παρέμβασης Θεραπείω-Συν, Συν-Θεραπείω
Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης (ΚΕ.Σ.Υ.ΕΚ.)*

³*Συμβουλευτικές Υπηρεσίες “Ψυχοσύνθεση”,*

Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών

Οι χαρισματικοί έχουν ανάγκη να αναγνωρίζονται, να αντιμετωπίζονται και να ενθαρρύνονται για τις ιδιαίτερες ικανότητές τους, αλλά για τους χαρισματικούς με αναπηρία η έμφαση και όλες οι παρεμβάσεις τείνουν να εστιάζονται αποκλειστικά στην αντιμετώπιση και τη διαχείριση της αναπηρίας, εις βάρος ωστόσο της χαρισματικότητας, που, λόγω αυτής της έμφασης στην αναπηρία, παραμένει άδηλη. Οι δυσκολίες που συναντούν οι χαρισματικοί με αναπηρία οφείλονται τόσο στους φυσικούς φραγμούς και τις επιπτώσεις που μπορεί να θέτει η ίδια η αναπηρία, όσο και στις στάσεις, τα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις του κοινωνικού περίγυρου, αλλά και στο γεγονός ότι στην ισχύουσα νομοθεσία δεν υπάρχει μέριμνα για τα χαρισματικά άτομα, πόσο μάλλον για τα χαρισματικά άτομα με αναπηρία. Η αντιμετώπιση του χαρισματικού με αναπηρία απαιτεί την, εις βάθος, κατανόηση των φραγμών και των επιπτώσεων της αναπηρίας, αλλά και των τρόπων που θα κινητοποιήσουν τον χαρισματικό με αναπηρία να μεγιστοποιήσει τις δυνατότητές του. Οι άνθρωποι με αναπηρία μπορούν να έχουν συμμετοχή και να ξεχωρίζουν λόγω της χαρισματικότητάς τους. Στην παρουσίαση αυτή θα γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι δυσκολίες της αναγνώρισης της χαρισματικότητας όταν συνυπάρχει μια αναπηρία, θα περιγραφούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι χαρισματικοί με αναπηρίες, και θα παρατεθούν προτάσεις για αλλαγές που θα μπορούσαν να γίνουν στους κοινωνικούς θεσμούς και στην εκπαίδευση, ώστε τα χαρισματικά άτομα με αναπηρία να

ενταχθούν στην κοινωνία και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτή με το δικό τους μοναδικό τρόπο.

**Ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα
για τη διευκόλυνση της μετάβασης των μαθητών από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο μέσω της
ενίσχυσης θετικών στάσεων απέναντι στο σχολείο**

Μ. Χασιώτη
Πανεπιστήμιο Πατρών

Οι μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά κατά τη μετάβασή τους στη μέση εκπαίδευση προκύπτουν όχι μόνο από τη μετάβαση σε ένα νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον, αλλά και από δύο επιπλέον παράγοντες: από τη φυσική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των εφήβων και από τους σημαντικούς περιορισμούς που επιβάλλονται από τις πρόσφατες οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο δυτικός κόσμος. Επομένως, η ανάγκη για ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες μετάβασης είναι πιο αναγκαία από ποτέ. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να ερευνηθεί ο αντίκτυπος μιας ψυχοεκπαιδευτικής ομάδας κοινωνικού άγχους με επίκεντρο τα παιδιά της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Σχεδιάστηκε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα 5 εβδομάδων βασισμένο σε εμπειρικούς παράγοντες που διευκολύνουν τη μετάβαση. Αυτές οι παρεμβάσεις συμπεριλαμβάνουν την επανεξέταση εχθρικών συμπεριφορών, την επίλυση προβλημάτων και την εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων. Τα δεδομένα των pre- και των post-test από τρεις ομάδες που συλλέχθηκαν σε διάστημα 3 μηνών, συνδυάστηκαν με αυτά ενός συνόλου 35 παιδιών της ΣΤ' Δημοτικού, τα οποία επρόκειτο να βιώσουν τη σχολική μετάβαση. Υπήρξε, επίσης, μια ομάδα στην οποία δεν διενεργήθηκε καμία παρέμβαση (20 παιδιά). Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι με το πέρας της διαδικασίας υπήρξε εμφανής μείωση στην κλίμακα μέτρησης των εχθρικών συμπεριφορών και συναισθημάτων μοναξιάς, καθώς επίσης και σημαντική άνοδος των θετικών συμπεριφορών των παιδιών σε σχέση με το σχολείο στην ομάδα παρέμβασης, συγκριτικά με την ομάδα χωρίς παρέμβαση. Επιπλέον, τρεις μήνες πριν από τη μετάβαση, τα παιδιά της ομάδας παρέμβασης ανέφεραν σημαντικά λιγότερες ανησυχίες σχετικά με τη σχολική μετάβαση συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου. Συνοψίζοντας, αναφέρουμε ότι η σύσταση στρατηγικών ομάδων, βασισμένων στην επίλυση προβλημάτων για τις εχθρικές ερμηνείες, μπορεί να προσφέρει μια ιδιαίτερα ωφέλιμη προοπτική σχετικά με το σχεδιασμό ομάδων που μπορούν, επίσης, να οδηγήσουν σε σημαντική μείωση του άγχους και των ανησυχιών της μετάβασης από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στη Δευτεροβάθμια.

**Η επαγγελματική εξουθένωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης Ν. Ιωαννίνων.**

Πρώιμη συμβουλευτική ανίχνευση και αντιμετώπιση

Ε. Χασιώτη & ¹Γ. Μιχάλης

¹Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Ιωαννίνων

Αναμφίβολα, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων είναι ευάλωτοι στο έντονο άγχος που σχετίζεται με την εργασία τους. Με βάση μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στις Η.Π.Α., οι εκπαιδευτικοί έχουν περισσότερες πιθανότητες από κάθε άλλη επαγγελματική ομάδα να βιώσουν επαγγελματική εξουθένωση. Σκοπός της έρευνάς μας ήταν να μελετήσει την επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Ιωαννίνων σε σχέση με τις τρεις διαστάσεις του συνδρόμου, δηλαδή τη συναισθηματική εξάντληση, τη μειωμένη

προσωπική επίτευξη και την αποπροσωποποίηση, μέσω της κλίμακας επαγγελματικής εξουθένωσης για εκπαιδευτικούς, που βασίζεται στο μοντέλο της Maslach (MBI). Η έρευνά μας ήταν ποσοτική και η συλλογή των δεδομένων μας έγινε μέσω ερωτηματολογίου. Το δείγμα αποτέλεσαν 80 εκπαιδευτικοί (40 Πρωτοβάθμιας & 40 Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) του Ν. Ιωαννίνων. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στη συναισθηματική εξάντληση και στα συναισθήματα αποπροσωποποίησης. Επίσης, οι σχέσεις προσωπικής επίτευξης και συναισθηματικής εξάντλησης δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Τέλος, μελετήθηκε συγκριτικά η επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η επαγγελματική εξουθένωση είναι ένα σύνδρομο σωματικής και ψυχικής εξάντλησης, στο πλαίσιο του οποίου ο εκπαιδευτικός αδυνατεί να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Η έγκαιρη συμβουλευτική υποστήριξη και παρέμβαση είναι δυνατόν να αποτρέψουν την εμφάνιση ή να μειώσουν την ένταση των συμπτωμάτων της επαγγελματικής εξουθένωσης. Η υποστήριξη του εκπαιδευτικού από ειδικό/σύμβουλο ψυχικής υγείας στη διαχείριση των δυσκολιών που αντιμετωπίζει στον εργασιακό χώρο μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Άγχος στις διαπροσωπικές σχέσεις

¹Α. Γιώτσα, ²Χ. Κασοκεράκη, ²Ε. Κουτεντάκη, ²Α. Κυριακοπούλου, & ²Ζ. Σολωμού

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία δέκα χρόνια, με σκοπό να εντοπιστεί η σχέση του κοινωνικού άγχους με την αυτοεικόνα και την αυτοεκτίμηση των ατόμων, και κατ' επέκταση η επίδρασή του στις διαπροσωπικές σχέσεις, είναι φανερό ότι τα άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση και με μη ξεκάθαρη εικόνα για τον ίδιο τους τον εαυτό, έχουν αυξημένα επίπεδα κοινωνικού άγχους και τείνουν να αντιμετωπίζουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις με πλήθος από αρνητικά συναισθήματα. Ταυτόχρονα, σε κάποιες άλλες έρευνες φαίνεται ότι τα αυξημένα επίπεδα κοινωνικού άγχους προοιωνίζουν αρνητικές εξελίξεις στις ερωτικές σχέσεις και ωθούν, συνήθως, στη διάλυσή τους. Η παρούσα έρευνα αποτελεί ένα μέρος ευρύτερου ερευνητικού σχεδίου για το φόβο της εγγύτητας στους ενήλικες. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του άγχους στις διαπροσωπικές σχέσεις. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο Interpersonal Relationship Questionnaire (IRAQ) του Ronald Rohner. Το δείγμα αποτελείται από 243 άτομα, 78 άνδρες (32,1%) και 165 γυναίκες (67,9%), με μέσο όρο ηλικίας 22,5 έτη (Τ.Α. = 3,81). Τα αποτελέσματα εντοπίζουν τις στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Αντιλήψεις νέων για τη ζεστασιά στην οικογένειά τους

¹Α. Γιώτσα, ²Γ. Καστής, ²Α. Μπότου, ²Μ. Παναγιωτόπουλος, ²Ε. Σταματέλου, & ²Α. Φλώρου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Έρευνες που έχουν γίνει σχετικά με τις αντιλήψεις των ατόμων για τη συμπεριφορά των γονέων τους έχουν καταδείξει ότι η γονεϊκή αποδοχή ή απόρριψη παίζει σημαντικό ρόλο στη ψυχολογική προσαρμογή και προσωπική ανάπτυξη των ατόμων. Σύμφωνα με τη Θεωρία Διαπροσωπικής Αποδοχής-Απόρριψης του Ronald Rohner, οι συναισθηματικές σχέσεις γονέων-παιδιών διαμορφώνονται μέσα από τις σωματικές, λεκτικές και μη λεκτικές συμπεριφορές που οι γονείς χρησιμοποιούν για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους προς

εκείνα. Οι τρόποι με τους οποίους οι γονείς εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους στα παιδιά τους, ιδιαίτερα κατά την παιδική ηλικία, διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των ατόμων για τη βιωμένη αποδοχή ή απόρριψη από τον πατέρα ή τη μητέρα αντίστοιχα. Η παρούσα μελέτη διερευνά τις αντιλήψεις νέων ενηλίκων (N = 243) με μέσο όρο ηλικίας 22,5 έτη (T.A. = 3,81). Το δείγμα αποτελείται από 78 άνδρες (32,1%) και 165 γυναίκες (67,9%). Αναμένουμε ότι οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τη συμπεριφορά των γονέων τους θα αναδεικνύουν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των πατέρων και των μητέρων τους και μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Ο φόβος της οικειότητας στα δύο φύλα

¹A. Γιώτσα, ²Δ. Βουνάσης, ²N. Μαύρου, ²Ε. Ντόλκα, ²Γ. Παπαϊωάννου, & ²Ε. Χάλιου

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

²Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το θέμα του φόβου της οικειότητας είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει, έντονα, τους ερευνητές τις τελευταίες δεκαετίες. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί εστιάζουν στη διαφοροποίηση που παρουσιάζουν τα δύο φύλα όσον αφορά στην εγγύτητα στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, στην αυξημένη επίδραση της γονεϊκής συμπεριφοράς στις σχέσεις αυτές, ιδιαίτερα τις ερωτικές, και στη σύνδεση του στοιχείου αυτού με συναισθηματικές διαταραχές, όπως η αλεξιθυμία και η κατάθλιψη, οι οποίες μακροπρόθεσμα μπορεί να οδηγήσουν και σε βίαιες συμπεριφορές. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί ο φόβος της οικειότητας σε άνδρες και γυναίκες. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο Fear of Intimacy Scale (FIS) των Sherman και Thelen (1996). Το δείγμα αποτελείται από 243 άτομα, 78 άνδρες (32,1%) και 165 γυναίκες (67,9%) με μέσο όρο ηλικίας 22,5 έτη (T.A. = 3,81). Αναμένουμε ότι οι γυναίκες θα παρουσιάσουν χαμηλότερα επίπεδα ως προς το φόβο της εγγύτητας σε σχέση με τους άντρες και θα αποδειχθούν πιο δεκτικές στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων.

Περιλήψεις

συνεδρίου

http://www.pseve.org/ioannina_psychology_education2015.asp

χορηγοί:

